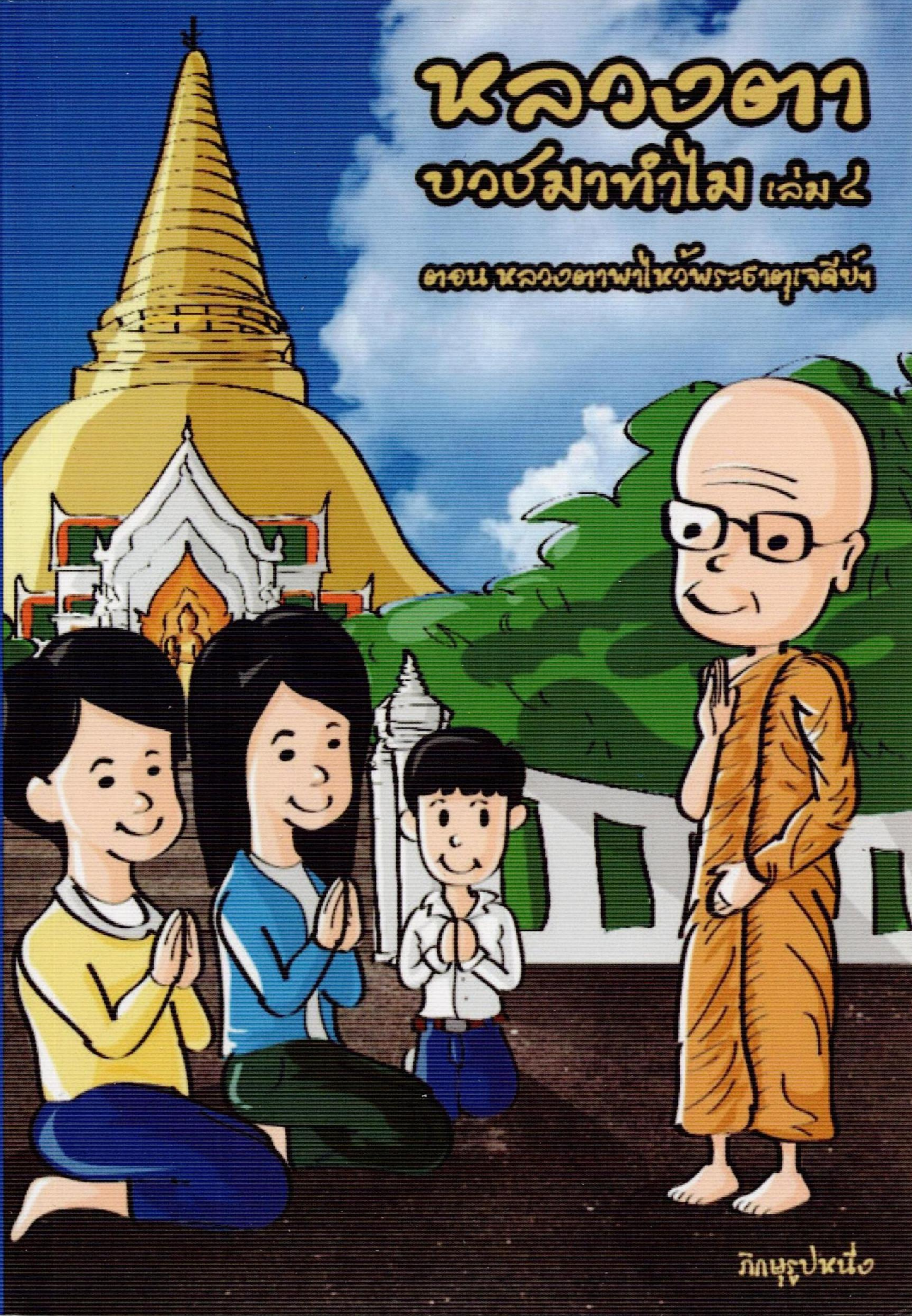
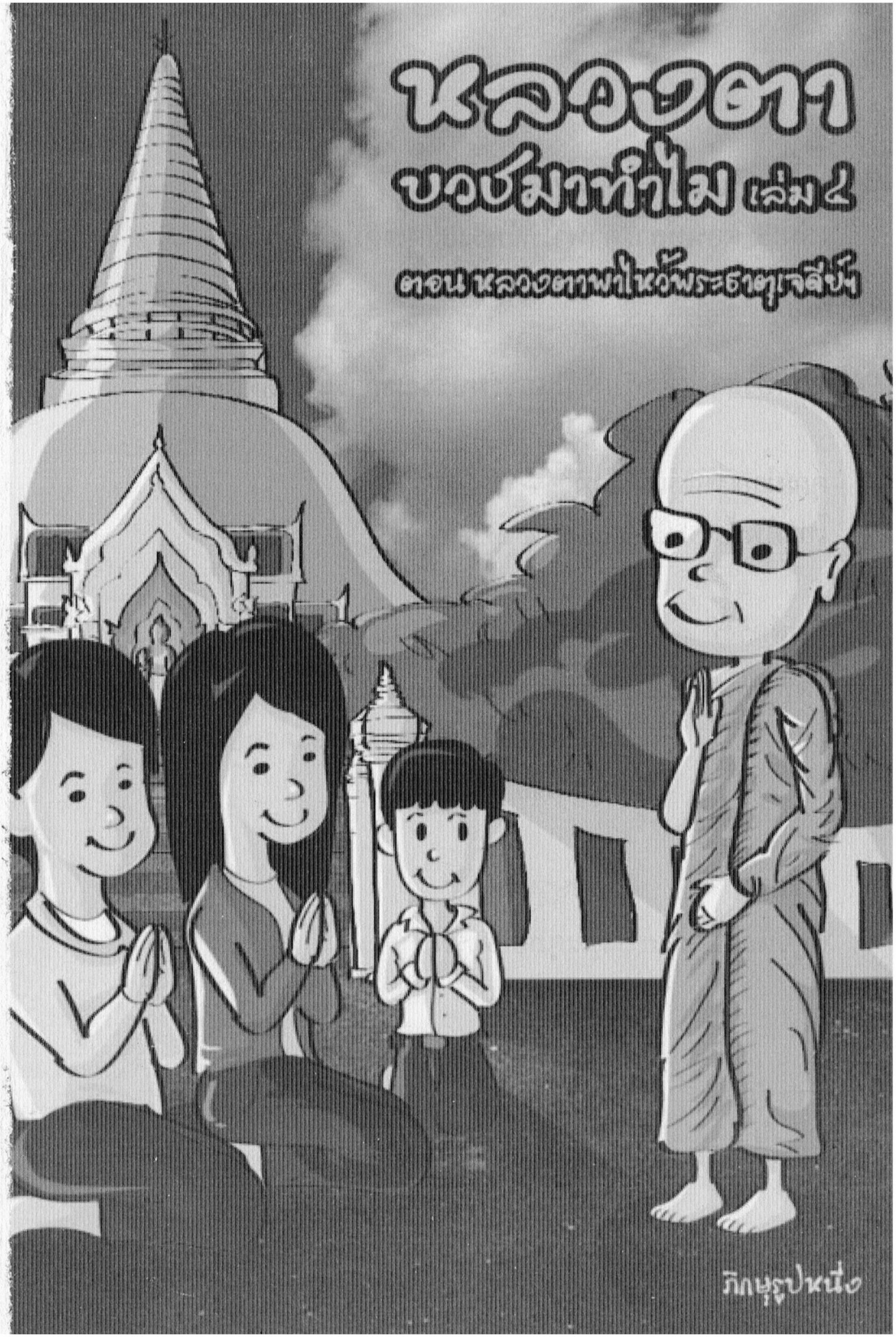
หลวงตา บวชมาทำไม เล่ม ๔

ตอน หลวงตาพาไหว้พระธาตุเจดีย์ฯ



ภิกษุรูปหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม เล่ม ๔ ภิกษุรูปหนึ่ง


หลวงตา
บวชมาทำไม เล่ม ๔
ตอน หลวงตาพาไหว้พระธาตุเจดีย์ฯ
ภิกษุรูปหนึ่ง

หลวงตาบวชมาทำไม ?
เล่ม ๔ ตอนหลวงตาพาไหว้พระธาตุเจดีย์ฯ
ISBN : 978-616-406-382-2

หากประสงค์จัดพิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ โปรดติดต่อ

คุณม่วย พันธุ์เถกิงอมร
โทรศัพท์ ๐๘๑-๓๑๑๕๓๕๒

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม ปี ๒๕๕๘
จัดพิมพ์โดย : คุณทรงพล รพีพรรณ
คุณกัลยาณี รพีพรรณ และครอบครัว
คุณม่วย พันธุ์เถกิงอมร

ผู้เขียน : ภิกษุรูปหนึ่ง
พิสูจน์อักษรโดย : คุณศุภชาติ รพีพรรณ
คุณกรองแก้ว รพีพรรณ
คุณรัตนา อนันต์นนท์ศักดิ์
ภาพปกโดย : คุณธวัช ทองทวีพรรณ
พิมพ์ที่ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด
โทรศัพท์ ๐-๒๕๓๐-๔๑๑๔

คำนำ

ในอดีตกาล สมัยพระพุทธเจ้าองค์ก่อน ๆ มีผู้เลื่อมใสบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ แม้ไม่มีพระเจดีย์ให้กราบไหว้ ก็นำทรายมาก่อเป็นพระเจดีย์ แล้วระลึกถึงคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บางท่านร่วมก่อสร้างพระเจดีย์ บางท่านทำความสะอาดพระเจดีย์ บางท่านเก็บกวาดลานต้นโพธิ์ บางท่านรดน้ำต้นโพธิ์ บางท่านไม่มีอะไรจะบูชา จึงนำพัดมาพัดบูชาต้นโพธิ์ หรือบูชาด้วยดอกบวบขมสีเหลือง ที่ไม่มีค่าเป็นตัวเงินด้วยซ้ำไป แต่ด้วยการรู้ซึ้งถึงคุณของพระพุทธเจ้า ท่านเหล่านั้นไม่ได้ไปสู่อบายภูมิตราบนานแสนนาน เกิดแต่ในสุคติภูมิ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นเทวดานับกัปนับกัลป์ไม่ถ้วน และในที่สุดก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์กันตั้งมากมายหลายท่าน มีเรื่องปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก อปทาน เล่มเบอร์ ๗๐, ๗๑, ๗๒ (ชุดมหามกุฏราชวิทยาลัย)

ในเมืองไทยเราก็มีพระบรมธาตุเจดีย์อยู่มากมาย หลายคนคงเคยได้ไปกราบไหว้ บูชา ระลึกถึงคุณของพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย ขอถึงว่าเป็นสรณะ เป็นที่พึ่ง เพื่อจะได้มีกำลังใจในการบำเพ็ญคุณความดี กตัญญูต่อผู้มีคุณ และรู้รักษ์ประเทศชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ บำเพ็ญประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ทั้งในชาตินี้ ชาติหน้าและเพื่อความสิ้นชาติ

บางคนมีศรัทธามาก อุตส่าห์เสียสละทรัพย์ เวลาและแรงกายแรงใจ เดินทางไปกราบไหว้บูชาสักการะ พระบรมธาตุเจดีย์และสังเวชนียสถานถึงประเทศอินเดีย ลังกา พม่า ฯลฯ เป็นที่ควร

แก่การอนุโมทนาสาธุในกุศลศรัทธา และความมีปัญญาในการสะสมอริยทรัพย์ที่จะติดตัวตามไปได้ทุกแห่งหน และเป็นการอบรมอินทรีย์ โดยเฉพาะศรัทธินทรีย์และปัญญินทรีย์ เพื่อความพ้นจากวัฏฏทุกข์

แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายเหลือเกิน สำหรับชาวพุทธคนไทยอีกหลาย ๆ คน ที่เรียกได้ว่า **ใกล้เกลือกินด่าง** เพราะไม่มีศรัทธาที่จะเข้าวัดเข้าวา จึงไม่มีโอกาสที่จะกราบไหว้ บูชา สักการะพระธาตุเจดีย์ พระพุทธปฏิมาหรือต้นโพธิ์ อันเป็นเครื่องหมายแห่งการตรัสรู้ของสมเด็จพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เสียมงคลไปข้อหนึ่งในมงคล ๓๘ คือ **ปูชา จ ปูชนียานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ** การบูชาบุคคลผู้ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด

พระรัตนตรัย เป็นปูชนียบุคคล และวัตถุที่ควรแก่การบูชาอย่างหาที่เปรียบมิได้ แต่ต้องบูชาด้วยความเข้าใจถูกต้อง ไม่ใช่บูชาอย่างเทพเจ้าในลัทธิศาสนาอื่น และการกราบไหว้บูชาพระบรมธาตุเจดีย์ พระพุทธปฏิมาหรือต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้น ผู้ที่มีศรัทธาและสัมมาทิฏฐิมิได้กราบไหว้บูชาอิฐหินดินทราย ทองเหลือง ทองคำ หรือต้นไม้ธรรมดา แต่เขาไหว้ไปถึงพระรัตนตรัย เพราะวัตถุเหล่านั้น เป็นนิมิตเครื่องหมายแห่งคุณของพระรัตนตรัย จึงขอให้ชาวพุทธบางท่านอย่าเถนตรงเกินไป อย่าเข้าใจผิดและต่อต้านการกราบไหว้บูชาวัตถุเหล่านี้ เพราะการห้ามบุญผู้อื่น ตนเองก็จะประสพกับบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ผู้ที่จะทำลายศาสนาหรือทำให้พระศาสนาเจริญ มิใช่ใครอื่น ก็คือชาวพุทธด้วยกันนั่นเอง ...

ด้วยความปรารถนาดีอย่างจริงใจ

ภิกษุรูปหนึ่ง

คำอนุโมทนา

ในยุคเสรีวัตถุนิยมที่มีการแข่งขันกันทางด้านการค้า มีการโฆษณาโปรโมทสินค้ากันอย่างมโหฬาร ปีหนึ่ง ๆ บริษัทต่าง ๆ ต้องทุ่มทุนในการโฆษณาทั้งทางรูปภาพโปสเตอร์ และสื่อทีวีวิทยุ เป็นเงินมหาศาล ก็เพื่อดึงดูดลูกค้าให้สนใจ ให้มาซื้อหาสินค้านำไปบริโภค การโฆษณาจึงจัดเป็นศาสตร์วิชา และเป็นหนึ่งในบรรดาอาชีพทั้งหลาย เป้าหมายก็เพื่อแสวงหาทรัพย์นำมาเลี้ยงชีวิตและดูแลบุตรภริยา ครอบครัว

หันมาดูสังคมในพระพุทธศาสนา ตามวัดวาอารามต่าง ๆ ก็มีการใช้สื่อโฆษณา ทั้งทางรูปภาพโปสเตอร์ตามสี่แยกท้องถนนหนทางและทางทีวีวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นไปตามสังคมทางโลก

หากเป็นการโฆษณาถึงคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาเอกของโลก คุณของพระสัทธรรมที่นำออกจากทุกข์ได้จริง และคุณของพระอริยสงฆ์ ผู้ปฏิบัติตามคำสอนและเป็นเนื้อนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็จะเป็นสิ่งที่ควรแก่การอนุโมทนาสาธุการอย่างมาก เพราะเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาสืบสานถาวรต่อไป แต่ถ้าเป็นการโฆษณาสรรพคุณของวัตถุมงคล หรือเครื่องรางของขลัง หรือเกจิอาจารย์จอมขมังเวทย์ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์เข้าวัด ก็เป็นสิ่งน่าสลดใจและไม่ควรอนุโมทนา

แม้ผู้ที่กราบไหว้บูชาพระธาตุเจดีย์ พระพุทธปฏิมา หรือต้นโพธิ์ด้วยความเข้าใจผิด คิดว่าศักดิ์สิทธิ์ และสามารถดลบัน-ดาลกามคุณให้ดังใจปรารถนา ก็ไม่น่าอนุโมทนาเช่นกัน

ขออนุโมทนาต่ออุบาสกอุบาสิกา ผู้มีศรัทธา และมีปัญญา ผู้ช่วยตรวจทานอักษรและแก้ไขพยัญชนะ ผู้ร่วมออกทุนทรัพย์ในการจัดพิมพ์ ผู้มีส่วนในการสร้างหนังสือ **หลวงตาบวชมาทำไม ?** ตอน**หลวงตาพาไหว้พระธาตุเจดีย์ ฯ** เล่มนี้ มี**โยมศุภชาติ** รพีพรรณ **โยมกรองแก้ว** รพีพรรณ **โยมรัตนา** อนันต์นนท์ศักดิ์ ครอบครัว**รพีพรรณ** ครอบครัว**พันธุ์เถกิงอมร** รวมทั้งผู้ที่ได้อ่านแล้วนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปประพฤติปฏิบัติตาม ขอให้เป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ ไม่ถือมงคลตื่นข่าว ไม่เชื่อถือในสิ่งที่ขาดเหตุผลตามกระแสแห่งการโฆษณา ขอให้มีศรัทธาพร้อมทั้งปัญญามุ่งตรงต่อพระรัตนตรัย เพื่อความเจริญด้วยคุณธรรมของตนเอง ของประเทศชาติ และความเจริญแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป

เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสํ เหตุํ ตถาคโต
เตสญฺจ โย นิโรโธ จ เอวํ วาที มหาสมโณ

ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมนั้น และความดับแห่งธรรมนั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้

สารบาญ

ตัวอย่างของผู้ใคร่เพื่อจะฟังพระสัทธรรม

หัวเรื่อง **หน้า**

อารัมภกถา

ข้าพเจ้า ผู้เป็น**พุทธทาส** ขอน้อมอภิวาทแด่พระพุทธศาสดา ผู้อันโลกกับทั้งเทวโลกบูชาแล้วทุกเมื่อ ผู้มิได้ทรงย่อท้อ ต่อการประกาศพระธรรมจักร ผู้ทรงเป็นโลกนายก ทรงเป็นพระพิชิตมาร นำหมู่สัตว์ออกจากวัฏฏกันดาร ทรงเป็นพระมหาวีระ ยังมารพร้อมทั้งเสนาให้ปลาตนาการ *(หนี)* ไปสิ้น ผู้ทรงชำระมลทินแห่งปวงเวไนยสัตว์ ผู้ทรงบำบัดทุกข์ เวร ภัยและอุปัทวะอันใหญ่หลวงของปวงประชา ผู้ทรงเป็นที่พึ่งแห่งข้าพระบาทและเหล่าสัตว์ผู้จมอยู่ในห้วงมหันตทุกข์

ข้าพเจ้า ผู้เป็น**ธรรมทาส** ขอน้อมนมัสการแด่พระธรรมอันเป็นธรรมดี ที่พระสุคตเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นนิยยานิกธรรมนำสัตว์ออกจากทุกข์ได้จริง เป็นธรรมหมุนกลับจากวัฏฏะ ทำให้หลุดพ้นจากความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นสันติ-ธรรมอันสงบ ละเอียด ประณีต ไม่เจือด้วยอามิสทั้งปวง

ข้าพเจ้า ผู้เป็น**สังฆทาส** ขอน้อมวันทนาการแด่พระอริยสงฆ์ผู้ทรงไตรสิกขา ผู้ฟังคำสอนของพระศาสดา ไม่แหงนมองหน้าศาสดาอื่นเป็นนิตย์ ผู้มอบชีวิตแด่พระตถาคตเจ้า ผู้พ้นแล้วจากความเมา ๓ ประการ เพียรทำงานในพระศาสนาอันเนื่องด้วยอริยสัจ ผู้เป็นบุญเขตอันประเสริฐของโลกทั้งปวง

ด้วยกุศลผลบุญอันยิ่งใหญ่ ในการนอบน้อมบูชาพระรัตนตรัยอันควรบูชายิ่งโดยส่วนเดียว ขอจงเป็นพลวปัจจัยให้ข้าพเจ้าอย่าได้มี

อุปสัคขัดขวาง อย่าได้มีภยันตราย มีความเพียร อย่าเกียจคร้าน และมีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ในการรจนาหนังสือพระธรรมวินัยชุด ***หลวงตาบวชมาทำไม ?*** เพื่อเป็นประโยชน์เพื่อเกื้อกูลแก่บรรพชิต คฤหัสถ์ พุทธศาสนิกชนทั่วไป ขอจงเป็นปัจจัยแก่มรรค ผล นิพพานด้วย เทอญ ฯ



โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วีริยมารภโต ทฬฺหํ

ก็ผู้ใด เกียจคร้าน มีความเพียรอันทราม พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของท่านผู้ปรารภความเพียรมั่นประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น

คนใดยืนเหยียบร้อย ขวบปี
ความอุตส่าห์ฤๅมี เท่าก้อย
เด็กเกิดขวบหนึ่งดี เพียรพาก
พระ ฯ ตรัสว่าเด็กน้อย นี่เนื้อเวไนย ฯ

หลวงตาพาไหว้พระธาตุเจดีย์ ฯ

... หลังจากที่**หลวงตาสงบ**ได้ลดฐานะจากพระภิกษุ ลงมาเป็นสามเณร เพื่อละมานะทิฏฐิได้ระยะหนึ่ง ก็พิจารณาเปรียบเทียบจนเห็นจริงว่า ***การเป็นพระภิกษุ มีศีลปาติโมกข์ ๒๒๗ ข้อ และศีลนอกปาติโมกข์อีกมากมาย จนนับไม่ถ้วน ทำให้มีการสำรวมระวัง เกิดสติได้ดียิ่งกว่าเป็นสามเณร ซึ่งรักษาศีลเพียง ๑๐ ข้อ แม้จะมีเสขิยวัตรอีก ๗๕ ข้อ ขันธวัตร ๑๔ และสิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะ คือ ต้องโทษด้วยอกุศลจิตล้วน ๆ ที่จะต้องศึกษาและปฏิบัติตามเหมือนของพระภิกษุก็ตาม ...***

*(แต่ท่านพระอรรถกถาจารย์ผู้มีอุตสาหะได้นับไว้ให้ ซึ่งมีจำนวนถึง ๙,๑๘๐ โกฏิ กับอีก ๕๐ แสน และอีก ๓ หมื่น ๖ พันข้อ รวมเป็น ๙๑,๘๐๕ ล้านกับ ๓๖,๐๐๐ ข้อ เป็นวินัยสังวร อันเป็นสิกขาบทที่พระสัมพุทธเจ้าทรงประกาศแล้ว แต่ในคัมภีร์วินัยท่านแสดงไว้โดยมุขะคือย่อไว้ ดังมีคาถาบาลี ใน**วิสุทธิมรรค ปฐมภาค สีลนิเทศบาลี หน้า ๕๗** และ**วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑ หน้า ๙๕** ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย และ**อรรถกถาขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค เบอร์ ๖๘ หน้า ๕๕๒** ว่า*

นว โกฏิสหสฺสานิ อสีติ สตโกฏิโย
ปญฺญาสสตสหสฺสานิ ฉตฺตึสา จ ปุนาปเร
เอเต สํวรวินยา สมฺพุทฺเธน ปกาสิตา
เปยฺยาลมุเขน นิทฺทิฏฺฐา สิกฺขา วินยสํวเร)

ความจริง ศีลของพระภิกษุเป็น**อปริยันตศีล** คือ ศีลไม่มีที่สิ้นสุด มากเหลือล้น จนทำให้ผู้ที่มีศรัทธาน้อยพลอยระอา ไม่อยากจะศึกษา เพราะเข้าใจว่า คงจะรักษาไม่ได้ เป็นเหตุให้ละเลยการศึกษาพระวินัยอย่างละเอียด บางท่านก็ย่ำยีล่วงละเมิดสิกขาบทโดยขาดความละอาย และไม่เคารพยำเกรงต่อพระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้ทรงบัญญัติสิกขาบท

ช่างไม่รู้เอาเสียเลยว่า ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้อย่างมากมายนั้น ก็ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ เพื่อให้เหล่ากุลบุตรผู้มีศรัทธาที่บวชเข้ามา โดยปรารถนาความพ้นจากทุกข์ เพื่อความเป็นพระอริยสาวก ได้ฝึกฝนอบรมตนให้มีการสำรวมระวัง เป็นการฝึกกายวาจาให้เรียบร้อยในเบื้องต้น ยิ่งมีสิกขาบทมากเท่าไรก็ยิ่งต้องมีการระวังมากเท่านั้น ทำให้มีสติสัมปชัญญะดียิ่งขึ้น เป็นการลดละกิเลสขั้นหยาบประเภทต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะควรแก่การอบรมจิตตภาวนา และเป็นที่รองรับคุณธรรมเบื้องสูงต่อไป

อีกประการหนึ่ง เป็นที่น่ากรุณาต่อพระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทบัญญัติหรือประพฤติผิดศีล ทำให้ต้องอาบัติของพระภิกษุ หรือการผิดศีลของสามเณรนั้น เป็น**อาณาวีติกมันตราย** อันตรายคือการก้าวล่วงสิกขาบทบัญญัติซึ่งมีโทษมาก เป็นเครื่องกั้นต่อมรรค ผล นิพพาน และห้ามสวรรค์หรือห้ามความเป็นมนุษย์เสียด้วย ดังมีข้อความใน **อรรถกถา อลคัททูปมสูตร ม. มูล. เบอร์ ๑๘ หน้า ๒๙๙** ว่า

อันตรายิกธรรม ๕

ที่ชื่อว่า **อันตรายิกธรรม** เพราะทำอันตรายต่อสวรรค์และนิพพาน อันตรายิกธรรมเหล่านั้นมี ๕ อย่าง คือ **กรรม กิเลส วิบาก อริยุปวาทะ** และ**อาณาวีติกมะ**

๑. **กัมมันตรายิกธรรม** ธรรมที่ทำอันตรายคือกรรม ได้แก่ อนันตริยกรรม ๕ คือ **มาตุฆาต**-ฆ่ามารดา **ปิตุฆาต**-ฆ่าบิดา **อรหันตฆาต**-ฆ่าพระอรหันต์ **โลหิตุปบาท**-ทำร้ายพระพุทธเจ้าให้พระโลหิตห้อ **สังฆเภท**-ทำลายสงฆ์ *(สังฆเภทมีโทษมากที่สุด ทำให้ตกนรกตั้งอยู่ชั่วกัปป์ เหมือนพระเทวทัต)*

ภิกษุณีทูสกกรรม คือ การล่วงละเมิดภิกษุณี ก็จัดอยู่ในกัมมันตราย แต่กระทำอันตรายต่อพระนิพพานเท่านั้น ไม่กระทำอันตรายต่อสวรรค์ *(หมายถึงกรณีที่ภิกษุณีนั้นเต็มใจร่วมสังวาสด้วย แต่ถ้าเป็นการข่มขืน โดยเฉพาะข่มขืนภิกษุณีที่เป็นพระอริยเจ้าก็ทำให้ห้ามทั้งสวรรค์และนิพพานเช่นกัน)*

๒. **กิเลสันตรายิกธรรม** ธรรมที่ทำอันตรายคือกิเลส ได้แก่ **นิยตมิจฉาทิฏฐิ** ความเห็นผิดที่ทำให้เกิดในอบายภูมิแน่นอน หลังจากตายแล้ว *(มี ๓ ประเภท คือ **อเหตุกทิฏฐิ**-ความเห็นว่าไม่มีเหตุ สิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต ล้วนเกิดขึ้นเอง ไม่มีเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิด **อกิริยทิฏฐิ**-ความเห็นว่าไม่เป็นอันทำ คือ ทำบาปก็ไม่เป็นบาป ทำบุญก็ไม่เป็นบุญ ไม่เชื่อว่ามีผลแห่งบาปและบุญ สักแต่ว่าทำไปเท่านั้น **นัตถิกทิฏฐิ**-ความเห็นว่า ไม่มีทั้งบาปบุญที่เป็นเหตุและไม่มีวิบากที่เป็นผล)*

๓. วิปากันตรายิกธรรม ธรรมที่ทำอันตราย คือ วิบาก ได้แก่ อเหตุกปฏิสนธิธรรมของบัณเฑาะก์ สัตว์เดรัจฉานและอุภโตพยัญ-ชนก *(รวมทั้งปฏิสนธิของทวิเหตุกบุคคลด้วย ทั้งหมดห้ามพระ-นิพพานเท่านั้น ไม่ห้ามสวรรค์ เพราะผู้ที่จะตรัสรู้มรรค ผล นิพพานในชาตินั้น จะต้องเป็นติเหตุกบุคคล ปฏิสนธิด้วยเหตุ ๓ คือ เกิดพร้อมด้วยปัญญาเท่านั้น)*

๔. อุปวาทันตรายิกธรรม ธรรมที่ทำอันตรายคือการเข้าไปว่าร้าย หรือติเตียน ด่าว่าพระอริยเจ้า แต่อุปวาทันตรายิกธรรมเหล่านั้น ย่อมกระทำอันตราย ตลอดเวลาที่ยังไม่ให้พระอริยเจ้าทั้งหลายอดโทษ เบื้องหน้าแต่นั้น ให้พระอริยเจ้าอดโทษแล้วก็ไม่กระทำอันตราย *(คือ ไม่ห้ามสวรรค์ นิพพาน)*

๕. อาณาวีติกมันตรายิกธรรม ธรรมที่ทำอันตราย คือ การก้าวล่วงพระวินัยบัญญัติ ได้แก่ อาบัติ ๗ กอง ที่ภิกษุจงใจล่วงละเมิด *(สามเณรที่ตั้งใจล่วงละเมิดศีล ๑๐ และเสขิยวัตร ๗๕)* แม้อาณาวีติกมันตรายิกธรรม ย่อมกระทำอันตรายตลอดเวลาที่ภิกษุต้องอาบัติปาราชิกแล้วยังปฏิญญาตนว่าเป็นภิกษุ ต้องอาบัติสังฆา-ทิเสสแล้ว ไม่อยู่ปริวาสกรรม ต้องอาบัติเบา ๕ กองที่เหลือแล้วไม่แสดงอาบัติ เมื่อกระทำคืนแล้วก็ไม่กระทำอันตราย

พระภิกษุสามเณรเหล่านั้น เมื่อบวชเข้ามาได้รับความสุขในพระพุทธศาสนาพอสมควรแก่อัตภาพ แทนที่จะแสวงหาทางพ้นทุกข์ให้ยิ่งๆ ขึ้นไป กลับมาติดอยู่กับความสุขในกาม ติดอยู่กับความสุขในยศถาบรรดาศักดิ์ ในความเป็นเจ้าอาวาส เป็นพระมหาเปรียญ

เป็นพระด๊อกเตอร์ ติดในปริญญา วุฒิบัตรต่าง ๆ ไปเสียนี่ ไม่รู้เลยหรือว่า พระสัมพุทธเจ้าและเหล่าพระอริยสาวก ได้ตรัสโทษของกามไว้โดยปริยายไม่น้อยเลยว่า

กามทั้งหลายมีทุกข์มาก มีความน่ายินดีน้อย ทุกข์อื่นยิ่งกว่ากาม ไม่มี ชนเหล่าใดซ่องเสพกามทั้งหลาย ชนเหล่านั้นย่อมเข้าถึงนรก เหมือนดาบที่ลับคมดีแล้ว ... เชือด เหมือนกระบี่ที่ขัดดีแล้ว ... แทง เหมือนหอกที่พุ่งปักอก ต้องเจ็บปวดปานใด กามทั้งหลายมีทุกข์ยิ่งกว่านั้น ...

(ปานียชาดกที่ ๕ ขุ. ชา. เบอร์ ๖๐ หน้า ๕๑ ...)

หลวงตาสงบจึงตัดสินใจ อุปสมบทเป็นพระภิกษุ อีกครั้งหนึ่ง เป็นการเริ่มต้นนับหนึ่งใหม่ ด้วยความเข้าใจถูกต้องและรู้เป้าหมายของการบวชในพระพุทธศาสนาที่ชัดเจน คือ เพื่อดับกิเลสอันเป็นเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวง **เพื่ออนุปาทาปรินิพพาน** คือ ดับทุกข์สิ้นเชิงโดยไม่มีส่วนเหลือ ... เมื่อหลวงตาสงบได้ปรึกษาเรื่องการอุปสมบทเป็นพระภิกษุกับพระอาจารย์มหาอมร ท่านก็ยินดี รับจะเป็นธุระเรื่องนิมนต์พระอุปัชฌาย์และวัดที่จะบวชให้ทันที ...

(เป็นที่น่าสังเกตว่า การอุปสมบทในปัจจุบันนี้ ทำกันง่าย ๆ ไม่ค่อยมีการตรวจสอบ คัดกรองคุณสมบัติ หรือเป้าหมายของการบวชอะไรกันมากนัก ไม่ค่อยมีการฝึกฝนอบรมข้อวัตรปฏิบัติหรือศึกษาอะไรก่อนบวช มีเพียงบาตรจีวรและปัจจัยถวายพระอุปัชฌาย์ พระคู่สวด และพระนั่งอันดับ ก็บวชได้แล้ว สวดขานนาคขอบวชไม่ได้ ก็มีผู้บอกขานนาคให้ คนพิการ ตาเหล่ มือหงิก ขาเป๋หรือ

กระเทยเป็นต้น ซึ่งเป็นบุคคลที่พระพุทธเจ้าห้ามอุปสมบทให้ ก็ยังได้บวช อุปัชฌาย์ พระกรรมวาจาจารย์ก็สักแต่ว่าบวชให้เท่านั้น หลังจากนั้นก็มิได้ตามไปอบรมสั่งสอน ให้ศึกษาพระธรรมวินัยแต่ประการใด จึงเป็นสาเหตุทำให้ผู้ที่ด้อยโอกาสทางโลก ผู้ที่เกียจคร้านในการทำมาหากิน หรือผู้ที่เจ็บป่วยด้วยโรคบางอย่าง พากันเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ก็ไม่ได้ตั้งใจศึกษาพระธรรมคำสั่งสอน ไม่ได้คิดน้อมไปในการปฏิบัติขัดเกลากิเลส อยู่ไปหรือเที่ยวไปวัน ๆ บางท่านก็ประกอบมิจฉาชีพ เช่น ใบ้หวย รดน้ำมนต์ ดูหมอ ต่อชะตา ทำยา ปลุกเสกเลขยันต์ ทำเครื่องรางของขลัง หรือทำพระเครื่องจำหน่ายจ่ายแจกเป็นต้น สะสมทรัพย์สินเงินทอง ทำให้พระศาสนาเศร้าหมอง นานเข้าเมื่อพรรษามากขึ้นเป็นพระเถระหรือพระมหาเถระ แต่ไม่มีความรู้ในธรรมวินัยจะสั่งสอนกุลบุตรที่บวชในภายหลัง ทำให้เป็นทิฏฐานุคติ หรือเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี ซึ่งเป็นเหตุที่ทำให้พระศาสนาเสื่อมทรามลง

แต่ก็มีสำนักปฏิบัติบางแห่งที่มีการกลั่นกรองบ้าง ใครที่จะบวชเป็นพระภิกษุหรือสามเณร ต้องสวมใส่เสื้อผ้าชุดขาว รักษาศีล ๘ อยู่ที่สำนักนั้น ศึกษาข้อวัตรปฏิบัติ ท่องคำขออุปสมบท สวดมนต์ ศึกษาพระธรรมวินัย จนกว่าพระภิกษุสงฆ์จะเห็นสมควรให้บวชได้ เป็นการคัดเลือกว่า ผู้ที่จะเข้ามาบวชเป็นภิกษุสามเณร ควรจะต้องเป็นผู้มีศรัทธา มีความจริงใจในพระพุทธศาสนา และมีเป้าหมายที่ชัดเจนถูกต้อง จะได้เข้ามาช่วยพัฒนารักษาพระศาสนา และสร้างบารมีให้ตนเอง ไม่ใช่บวชเข้ามาช่วยทำลายพระศาสนา แสวงหาแต่ประโยชน์สุขส่วนตนเท่านั้น ซึ่งสำนักอย่างนี้มีอยู่ไม่มากเลย ...)

หลังจากที่หลวงตาได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว ก็รู้สึกยินดีกับภาวะของพระภิกษุมาก เพราะรู้เป้าหมายของการบวชชัดเจนและมี **สมณสัญญา** รู้สึกว่า ตนเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาจริง ๆ ต่างจากการบวชเป็นพระภิกษุในครั้งแรก ที่สักแต่บวชเข้ามาเพราะหาทางไปไม่ได้เท่านั้น หลวงตามีความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน ตั้งใจปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ขยันศึกษา ขยันไต่ถาม ขยันอ่านพระไตรปิฎก และไม่เกียจคร้านในการพิจารณาธรรมยิ่งขึ้น

หลวงตาสงบ อยู่ศึกษาพระธรรมวินัยกับพระอาจารย์มหาอมรได้ระยะหนึ่ง เพียงพรรษาเดียว พระอาจารย์มหาอมรก็เกิดความอึดอัดและละอายใจ เมื่อนึกถึงพระพุทธพจน์ในส่วนพระวินัยที่ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถถือนิสัยอยู่ ๕ พรรษา และให้ภิกษุผู้ไม่ฉลาด ถือนิสัยอยู่ตลอดชีวิต ...

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเขลา ไม่เฉียบแหลม ไม่พึงให้อุปสมบท รูปใดให้อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถมีพรรษาได้ ๑๐ หรือมีพรรษาเกิน ๑๐ ให้อุปสมบท ...

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเขลาไม่เฉียบแหลม ไม่พึงให้นิสัย รูปใดให้นิสัย ต้องอาบัติทุกกฏ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถมีพรรษาได้ ๑๐ หรือมีพรรษาเกิน ๑๐ ให้นิสัย ...

(พระวินัย มหาวรรค เบอร์ ๖ หน้า ๒๖๙, ๑๗๘, ๑๙๖)

(ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ ในที่นี้ หมายถึง ภิกษุพหูสูต ๓ จำพวกซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติที่พอจะพ้นนิสัย **(นิสัยมุจจนกะ)** *หรือพอที่จะให้บริษัทอุปัฏฐาก ให้อุปสมบท ให้นิสัย* **(ปริสูปัฏฐาปกะ)** *หรือ พอที่จะสั่งสอนภิกษุณีได้* **(ภิกขุโนวาทกะ)** *ตามที่ปรากฏใน* ***อรรถกถาพระวินัย มหาวิภังค์ ทุติยภาค เบอร์ ๔ หน้า ๓๖๑ หรือที่แสดงไว้ในหนังสือหลวงตามบวชมาทำไม ? เล่ม ๒ ตอน หลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก หน้า ๗๑-๘๓)***

พระอาจารย์มหาอมรมีคุณสมบัติที่พอจะพ้นนิสัยแล้ว เพราะได้ปาติโมกข์ทั้งของภิกษุและภิกษุณี รู้พระธรรมวินัย รู้กรรมฐาน พอที่จะรักษาตนเองและแนะนำผู้อื่นได้บ้าง แต่ยังไม่มีคุณสมบัติที่พอจะให้อุปสมบท ให้นิสัยหรือให้บริษัทอุปัฏฐาก เพราะยังทรงจำ<u>ภิกขุวิภังค์</u>และ<u>ภิกขุนีวิภังค์</u> ซึ่งเป็นการจำแนกพระวินัยอย่างละเอียดไม่ได้ ยังทรงจำพระธรรมวินัยได้ไม่มากพอ จึงคิดที่จะปลีกตัวไปเพื่อศึกษาทรงจำวิภังค์ทั้ง ๒ และพระสูตรนิกายทั้ง ๕ รวมทั้งพระอภิธรรมเพิ่มเติมอีกด้วย และได้คิดอีกว่าถ้ายังอยู่ในเมืองไทยก็คงมีพระภิกษุสามเณร ทั้งคฤหัสถ์มาขอให้สอน ขอให้แนะนำไม่ขาดสาย ทำให้การศึกษาทรงจำไม่ต่อเนื่อง อาจทำให้เสียเวลา จึงตั้งใจว่าจะเดินทางไปศึกษาทรงจำพระธรรมวินัยที่ประเทศพม่า อีกทั้งจะได้เรียนรู้ภาษาพม่า อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคัมภีร์ต่าง ๆ ของพระภิกษุที่มีชื่อเสียง ผู้ทรงพระไตรปิฎกในประเทศพม่าด้วย

เมื่อ**พระอาจารย์มหาอมร**ตัดสินใจดังนั้นแล้ว หลังจากทำวัตรสวดมนต์เย็นในวันหนึ่ง ก็ได้บอกเรื่องที่คิดไว้กับพระภิกษุสามเณรที่

กำลังประชุมกันอยู่ รวมทั้งหลวงตาสงบด้วย เพื่อจะได้เตรียมตัวเตรียมใจไว้ล่วงหน้า ซึ่งพระภิกษุสามเณรทุกรูปก็รู้สึกเสียดายที่จะไม่ได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัยกับพระอาจารย์มหาอมร ผู้ที่มีทั้งความรู้และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วย โดยเฉพาะ**หลวงตาสงบ** เมื่อได้ทราบข่าวก็เกิดอาการเศร้าสร้อย รู้สึกเหมือนขาดที่พึ่ง ขาดผู้ให้กำลังใจไป เมื่อเลิกประชุมแล้ว จึงเข้าไปยังกุฏิที่พักของพระอาจารย์มหาอมร ได้กราบเรียนถามขึ้นว่า *"ท่านพระอาจารย์จะไปประเทศพม่าจริง ๆ หรือครับ ไม่ห่วงใยพระภิกษุสามเณรและผมบ้างเลยหรือครับ ?"*

พระอาจารย์มหาอมร ตอบด้วยความเป็นกันเองว่า *"ก็ห่วงเหมือนกันแหละ หลวงตา แต่ห่วงพระศาสนามากกว่า โดยเฉพาะผมเป็นอาจารย์สอนพวกท่าน ถ้ายังไม่มีคุณสมบัติตามพระธรรมวินัยให้นิสัยก็ยังไม่ได้ ยังไม่ควรให้ภิกษุสามเณรอุปัฏฐาก ถ้าฝืนทำก็ไม่พ้นจากอาบัติ ผมละอายใจ ต้องการทำพระธรรมวินัยในส่วนนี้ให้สมบูรณ์ เป็นการรักษาพระศาสนาและทำให้ไม่เดือดร้อนใจด้วย หลวงตาน่าจะดีใจและอนุโมทนากับผมนะครับ"*

หลวงตาสงบพูดอย่างตะกุกตะกักว่า *"ผมขออนุโมทนาด้วย ... ครับ ที่ท่านพระอาจารย์ตั้งใจรักษาพระธรรมวินัย และห่วงใยพระศาสนา ถ้าพระภิกษุในเมืองไทยรู้สึกสำนึกได้ อย่างพระอาจารย์สักครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด พระศาสนาในประเทศไทยของเราคงจะเจริญมากยิ่งขึ้นกว่านี้ นะครับ ... แต่ผมรู้สึกว่า ขาดที่พึ่งไปเมื่อทราบข่าว ทำให้ผมเสียกำลังใจมากเลยทีเดียวครับ ผมจะทำ*

อย่างไรดี เพิ่งบวชใหม่ได้เพียงพรรษาเดียว แล้วผมจะถือนิสัยกับใครเล่าครับ”

พระอาจารย์มหาอมร ตอบด้วยความกรุณาว่า “พระพุทธเจ้าสอนให้พระสาวกทั้งหลาย มีธรรมะเป็นเกาะ มีธรรมะเป็นที่พึ่ง ไม่ควรมีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง นั่นคือ มี***สติปัฏฐาน ๔*** เป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง ซึ่งการที่จะมีสติปัฏฐาน ๔ เป็นที่พึ่งได้นั้น ก็จะต้อง***มีศีลที่งาม***และ***มีทิฏฐิที่ตรง***เสียก่อน นั่นก็หมายความว่า จะต้องรักษาศีลให้มั่นคงและมีกัมมัสสกตาญาณ มีปัญญาและความเชื่อมั่นในเรื่องของกรรมและผลของกรรมอย่างดีแล้ว ซึ่งการที่เราจะมีศีลที่ดีและทิฏฐิที่ตรงได้นั้น ก็จะต้องศึกษาพระธรรมวินัย ให้รู้ซึ้งถึงคุณของพระรัตนตรัย เมื่อเห็นคุณของพระรัตนตรัยแล้ว ก็จะมีศรัทธาในการรักษาศีลให้ยิ่งขึ้น เชื่อกรรมผลของกรรมเพิ่มขึ้น ทำให้การเจริญสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งก็คือ การเจริญสมถวิปัสสนามั่นคงยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การมีสติปัฏฐาน ๔ เป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง ก็เท่ากับมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง พระรัตนตรัยเท่านั้นแหละที่จะเป็นที่พึ่งจริง ๆ ให้กับผู้ที่มีศีล มีสัมมาทิฏฐิ บุคคลอื่นไม่สามารถเป็นที่พึ่งได้จริง เพราะฉะนั้น ก็ขอให้หลวงตาพยายามศึกษาทั้งพระธรรมและพระวินัย เพื่อให้รู้ซึ้งถึงคุณของพระรัตนตรัยจริง ๆ จะได้น้อมไปในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ เพื่อจะได้มีที่พึ่งอย่างถาวร

ส่วนเรื่องการถือนิสัย ได้เคยแนะนำไปแล้ว คือ ***ให้ตั้งใจว่าถ้ามีผู้ที่มีคุณสมบัติที่พอจะให้นิสัยได้ ก็จะไปขอนิสัยกับบุคคลนั้น เมื่อตั้งใจไว้เช่นนี้ จะไม่ทำให้ต้องอาบัติ*** แต่ถ้าไม่ตั้งใจไว้อย่างนี้

หรือไม่ขวนขวายที่จะทำตนให้พ้นนิสัย ด้วยการศึกษา ทรงจำและรักษาพระธรรมวินัย ก็ไม่พ้นจากอาบัติทุกกฏ และผู้ที่เราจะไปขอนิสัยนั้นจะต้องมีศีลดี เป็นสัมมาทิฏฐิด้วย ถึงจะทรงพระไตรปิฎกได้แต่ไม่รักษาศีล ***สอนข้อปฏิบัตินอกเหนือจากพระไตรปิฎก เป็นอลัชชี ภิกษุที่ไปถือนิสัยด้วยก็มีอาบัติทุกกฏ*** เพราะฉะนั้น ในระหว่างที่ยังไม่มีผู้ที่สามารถให้นิสัยได้ หลวงตาก็ต้องขวนขวาย ศึกษาทรงจำปาติโมกข์ทั้ง ๒ ทั้งพระธรรม ๔ ภาณวาร (๑๐๐๐ คาถา) คาถาอนุโมทนา ๓ อย่าง สังฆกรรม ๔ อย่าง และวิธีปฏิบัติกรรมฐานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงความเป็นพระอรหันต์ด้วย

(อรรถกถาพระวินัย มหาวิภังค์ ทุติยภาค เบอร์ ๔ หน้า ๓๖๑ หรือ ในหนังสือหลวงตามบวชมาทำไม ? เล่ม ๒ ตอนหลวงตาศึกษาพระไตรปิฎก หน้า ๗๑-๘๓)

ความจริง ถึงแม้หลวงตาเพิ่งบวชใหม่ แต่ก็มีความรู้ในพระธรรมวินัยพอที่จะรักษาตนเองได้ เพียงแต่ยังไม่มีคุณสมบัติที่จะพ้นนิสัยเท่านั้น ถ้าหลวงตาตั้งใจศึกษาค้นคว้าเหมือนที่ทำอยู่ในขณะนี้และทรงจำปาติโมกข์ทั้ง ๒ ให้ได้ เมื่อครบ ๕ พรรษาแล้วหลวงตาก็สมควรจะพ้นนิสัยได้ ผมคงแนะนำหลวงตาได้เพียงเท่านี้ เมื่อผมศึกษาทรงจำพระธรรมวินัย จนกระทั่งมีคุณสมบัติพอที่จะให้นิสัยได้แล้ว หลวงตาค่อยมาขอนิสัยหรือมาศึกษาต่อก็แล้วกันนะครับ”

หลวงตาสงบรำพัน ด้วยความเคารพรักอีกว่า “ผมยังเป็นผู้โง่เขลาเบาปัญญา ยังไม่ฉลาดเพียงพอ ถ้าขาดผู้ชี้แนะพร่ำสอน คงจะศึกษาปฏิบัติไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรนะครับ”

พระอาจารย์มหาอมรซึ่งมีความผูกพัน ฉันอาจารย์กับลูกศิษย์ต่อ**หลวงตาสงบ**พอสมควร จึงให้โอวาทเป็นครั้งสุดท้าย เกี่ยวกับภิกษุผู้โง่และผู้ฉลาด ซึ่งแสดงไว้ใน**อุพพาหิกาวรรคที่ ๙ พระวินัยปริวาร เบอร์ ๑๐ หน้า ๙๒๘** ว่า "*เอาละ ผมจะให้แนวทางในความเป็นภิกษุผู้ฉลาด และหลีกเลี่ยงในความเป็นภิกษุผู้โง่เขลา ให้หลวงตาศึกษาทรงจำไว้ หลวงตาตั้งใจฟังให้ดี แล้วไปค้นคว้าต่อเอาก็แล้วกันนะ*

ท่านพระอุบาลีเถระ *ผู้เลิศทางด้านทรงพระวินัยได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ภิกษุประกอบด้วยองค์เท่าไรหนอแล ถึงความนับว่าเป็นผู้โง่แท้ พระพุทธเจ้าข้า ?*

พระผู้มีพระภาคเจ้า*ตรัสตอบว่า ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ ถึงความนับว่าเป็นผู้โง่แท้ องค์ ๕ เป็นไฉน ? คือ*

องค์ของภิกษุผู้โง่แท้ นัยที่ ๑

๑. ไม่รู้สุตตะ *(อุภโตวิภังค์)* **๒. ไม่รู้สุตตานุโลม** *(มหาปเทส ๔)*
๓. ไม่รู้วินัย *(ขันธกะ,ปริวาร)* **๔. ไม่รู้วินยานุโลม** *(มหาปเทส ๔)*
๕. ไม่ฉลาดในฐานะและอฐานะ *(ไม่รู้เหตุและมิใช่เหตุ)*

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ถึงความนับว่าเป็นผู้โง่แท้

องค์ของภิกษุผู้ฉลาดแท้

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ถึงความนับว่าเป็นผู้ฉลาดแท้ องค์ ๕ เป็นไฉน ? คือ

๑. รู้สุตตะ **๒. รู้สุตตานุโลม** **๓. รู้วินัย**
๔. รู้วินยานุโลม **๕. ฉลาดในฐานะและอฐานะ**

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ถึงความนับว่าเป็นผู้ฉลาดแท้

องค์ของภิกษุผู้โง่แท้ นัยที่ ๒

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ... คือ

๑. ไม่รู้ธรรม *(ปิฎก ๒ คือ พระสูตร พระอภิธรรม)*
๒. ไม่รู้ธรรมานุโลม *(มหาปเทส ๔ ฝ่ายพระสูตร)*
๓. ไม่รู้วินัย *(ขันธกะ, ปริวาร)*
๔. ไม่รู้วินยานุโลม *(มหาปเทส ๔ ฝ่ายพระวินัย)*
๕. ไม่ฉลาดในคำต้นและคำหลัง *(คำต้นไม่สอดคล้องกับคำหลัง)*

องค์ของภิกษุผู้ฉลาดแท้ อีกนัยหนึ่ง

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ... คือ

๑. รู้ธรรม **๒. รู้ธรรมานุโลม** **๓. รู้วินัย**
๔. รู้วินยานุโลม **๕. ฉลาดในคำต้นและคำหลัง** ...

องค์ของภิกษุผู้โง่แท้ นัยที่ ๓

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ... คือ

๑. ไม่รู้วัตถุ *(เรื่องที่ทำให้ต้องอาบัติแห่งกองอาบัติ ๗)*
๒. ไม่รู้นิทาน *(สาเหตุและนครที่บัญญัติสิกขาบท ๗ แห่ง)*
๓. ไม่รู้บัญญัติ *(๓ อย่าง คือ บัญญัติ อนุบัญญัติ อนุปปันนบัญญัติ ในเมื่อเรื่องยังไม่เกิดขึ้น คือ ครุธรรม ๘)*

๔. ไม่รู้บทอันตกหล่นภายหลัง *(บทที่ควรไว้ข้างหน้า แต่เอาไปไว้ข้างหลัง)*

๕. ไม่รู้ทางแห่งถ้อยคำอันเข้าสนธิกันได้ *(อนุสนธิ)*

องค์ของภิกษุผู้ฉลาดแท้ อีกนัยหนึ่ง

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ... คือ

๑. รู้วัตถุ ๒. รู้นิทาน ๓. รู้บัญญัติ ๔. รู้บทอันตกหล่นภายหลัง ๕. รู้ทางแห่งถ้อยคำอันเข้าสนธิกันได้

องค์ของภิกษุผู้โง่แท้ นัยที่ ๔

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ... คือ

๑. ไม่รู้อาบัติ *(อาบัติ ๕ กอง, อาบัติ ๗ กอง)*

๒. ไม่รู้สมุฏฐานอาบัติ *(สมุฏฐาน ๖, สมุฏฐานสีสะ ๑๓)*

๓. ไม่รู้ประโยคอาบัติ *(กาย-วจีปโยค, บุพพ-สหปโยค)*

๔. ไม่รู้ความระงับอาบัติ *(ด้วยการแสดง, ด้วยวุฏฐาน, ไม่ใช่ทั้ง ๒ อย่าง)*

๕. ไม่ฉลาดในการวินิจฉัยอาบัติ *(ไม่รู้วิธี การดำเนินการวินิจฉัย)*

องค์ของภิกษุผู้ฉลาดแท้ อีกนัยหนึ่ง

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ... คือ

๑. รู้อาบัติ ๒. รู้สมุฏฐานอาบัติ ๓. รู้ประโยคอาบัติ ๔. รู้ความระงับอาบัติ ๕. ฉลาดในการวินิจฉัยอาบัติ

องค์ของภิกษุผู้โง่แท้ นัยที่ ๕

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ... คือ

๑. **ไม่รู้อธิกรณ์** *(๔ อย่าง คือ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ กิจจาธิกรณ์)*

๒. **ไม่รู้สมุฏฐานอธิกรณ์** *(เภทกรวัตถุ-เรื่องที่ทำให้แตกร้าว ๑๘ วิบัติ ๔ กองอาบัติ ๗ สังฆกิจ ๔)*

๓. **ไม่รู้ประโยคอธิกรณ์** *(ประโยคของวิวาทาธิกรณ์ ๑๒ คือ วิวาทมูล ๖ กุศลมูล ๓ อกุศลมูล ๓, ประโยคของอนุวาทาธิกรณ์ ๑๔ รวมกับกายวาจา, สมุฏฐานอาบัติ ๖ เป็นประโยคของอาปัตตาธิกรณ์, สงฆ์ ๑ เป็นประโยคของกิจจาธิกรณ์)*

๔. **ไม่รู้ความระงับอธิกรณ์** *(สมถะ ๒ ระงับวิวาทาธิกรณ์, สมถะ ๔ ระงับอนุวาทาธิกรณ์, สมถะ ๓ ระงับอาปัตตาธิกรณ์, สมถะ ๑ ระงับกิจจาธิกรณ์)*

๕. **ไม่ฉลาดในการวินิจฉัยอธิกรณ์** ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ถึงความนับว่าเป็นผู้โง่แท้

องค์ของภิกษุผู้ฉลาดแท้ อีกนัยหนึ่ง

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ แม้อื่นอีก ถึงความนับว่าเป็นผู้ฉลาดแท้ องค์ ๕ เป็นไฉน ? คือ

๑. รู้อธิกรณ์ **๒. รู้สมุฏฐานอธิกรณ์** **๓. รู้ประโยคอธิกรณ์**
๔. รู้ความระงับอธิกรณ์ **๕. ฉลาดในการวินิจฉัยอธิกรณ์**

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ถึงความนับว่าเป็นผู้ฉลาดแท้”

หลวงตาสงบเพิ่งรู้และเข้าใจองค์ประกอบของภิกษุผู้โง่แท้ และภิกษุผู้ฉลาดแท้จากพระอาจารย์มหาอมร และยอมรับว่า ตนเองค่อนข้างจะเป็นผู้โง่จริง ๆ ถึงแม้จะรอบรู้ในพระธรรมและข้อปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ทางด้านพระวินัยรู้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ยังไม่พอที่จะเรียกได้ว่าเป็นภิกษุผู้ฉลาด เท่าที่ได้ฟังก็เข้าใจเพียงส่วนน้อย ที่ไม่เข้าใจนั้นมีมาก จึงสัญญากับพระอาจารย์มหาอมรว่า จะไปค้นคว้าเพิ่มเติม และรอพระอาจารย์มหาอมรกลับมา จะได้ศึกษาต่อ ซึ่งพระอาจารย์มหาอมรก็ออกปากว่า คงจะไม่เกิน ๕ ปี แล้วพระอาจารย์หนุ่มกับลูกศิษย์แก่ก็ได้ร่ำลาและขอขมาโทษต่อกัน ...



พระอาจารย์มหาอมรได้เดินทางไปประเทศพม่าแล้ว พำนักศึกษาอยู่ในวัดมีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ในจังหวัดย่างกุ้ง คงอีกหลายปีกว่าที่ท่านจะได้กลับมาร่วมทำกิจในการจรรโลงเผยแพร่พระศาสนา

ส่วน**หลวงตาสงบ**พักอยู่ที่วัดนั้นไม่นาน ก็พบว่าไม่มีผู้พอจะแนะนำให้ศึกษาเพิ่มเติมได้ ต่างคนก็ต่างศึกษากันเองตามความเข้าใจ หลายท่านก็ได้ย้ายไปอยู่สำนักอื่น หลวงตาใคร่ที่จะอยู่อย่างวิเวก ศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติด้วยตนเองบ้าง จึงกลับไปหาลูกสาวและลูกเขยที่บางนา เพื่อบอกข่าวว่า ตนเองได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว เพื่อให้โยมทั้งสองอนุโมทนา และเพื่อปรึกษาเรื่องการหาที่อยู่ใหม่ด้วย

เที่ยวไปผู้เดียวดีกว่าอยู่ร่วมกับคนพาล

จรญฺเจ นาธิคจฺเฉยฺย เสยฺยํ สทิสมตฺตโน
เอกจริยํ ทฬฺหํ กยิรา นตฺถิ พาเล สหายตา

ถ้าบุคคล เมื่อเที่ยวไป ไม่พึงประสบสหายผู้ประเสริฐกว่า หรือผู้มีคุณเช่นกับตนไซร้ พึงทำความเที่ยวไปคนเดียวให้มั่น เพราะว่า คุณเครื่องเป็นสหายย่อมไม่มีในเพราะคนพาล

เรื่องสัทธิวิหาริกของพระมหากัสสปเถระ พาลวรรคที่ ๕ ขุ. ธ.

หลวงตาแสวงหาอาวาสสัปปายะ

เมื่อ**โยมไฉไล**ลูกสาวและ**โยมสุภาพ**ลูกเขย ได้ทราบว่าหลวงตาได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้วก็อนุโมทนาด้วยความดีใจ แต่โยมไฉไลก็ได้ค่อนขอดหลวงตาว่า ไม่ยอมส่งข่าวให้ทราบ ตนเองจะได้เป็นเจ้าภาพในการอุปสมบท ซึ่งหลวงตาก็อธิบายว่า ไม่อยากให้เป็นภาระยุ่งยาก เพราะเป็นเรื่องกิจของสงฆ์ ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับฆราวาส ไม่ต้องมีพิธีรีตองแต่อย่างไรก็สำเร็จการบวช ไม่ต้องสิ้นเปลืองชนิดตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ ซึ่งไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด ได้บุญน้อย ได้บาปมากเสียด้วยซ้ำ ซึ่งโยมลูกทั้ง ๒ ก็เข้าใจและยอมรับด้วยดี **หลวงตา**จึงเล่าเรื่องพระอาจารย์มหาอมรเดินทางไปศึกษาและทรงจำพระวินัยปิฎกที่ประเทศพม่า และปรึกษาเรื่องความตั้งใจแสวงหาสถานที่วิเวกของตนเองว่า

"อาตมาพอที่จะศึกษา ค้นคว้าพระไตรปิฎกด้วยตนเองได้บ้างแล้ว แต่ติดอยู่ที่ต้องการพระไตรปิฎกสักชุดหนึ่ง และอยากมีที่วิเวก ไม่พลุกพล่านด้วยผู้คน พอมีที่บิณฑบาตฉันวันละมื้อก็เพียงพอแล้ว จะเป็นที่ป่าหรือที่เขาที่ไหนก็ได้ โยมพอจะช่วยหาให้ได้หรือไม่ล่ะ"

โยมไฉไลมองหน้า**โยมสุภาพ**เป็นเชิงปรึกษา สามีทำอาการเลิกคิ้ว ถึงความฉงนสนเท่ห์ แล้วพูดว่า *"หลวงพ่อจะไปอยู่คนเดียวได้อย่างไร ถ้าไปอยู่ตามป่าตามเขา ใครจะดูแลอุปัฏฐาก อายุก็มากแล้ว จะเป็นที่กังวล ทำให้เกิดความห่วงใยไปเสียเปล่านะครับ"*

แต่แล้วก็คิดขึ้นได้ถึงพี่สาวคนหนึ่งชื่อ**ภคินี** ผู้ที่รักสงบ ชอบทำบุญให้ทาน และศึกษาพระธรรม โดยฟังธรรมะจากหลายสำนักจนจับต้นชนปลายไม่ค่อยได้ เธอเป็นเจ้าของสวนอันเป็นมรดกของคุณพ่อ มีเนื้อที่หลายไร่ พร้อมบ้านและคนดูแล อยู่ในเขตจังหวัดนครปฐม เดินทางไปมาหาสู่กันได้ไม่ไกลนัก คิดได้ดังนี้ก็ดีใจ รีบบอกกับภรรยาสุดที่รัก และเสนอให้หลวงตาทราบ แต่ต้องขอติดต่อพี่สาวคนนี้ก่อนว่า เธอจะยินดีให้ไปพักเพื่อวิเวกหรือไม่ ว่าแล้วก็ไม่รีรอ ยกโทรศัพท์ติดต่อไปยัง**พี่ภคินี**ทันที สนทนากันอยู่สักพักใหญ่ก็กลับมารายงานที่ประชุมว่า พี่สาวยินดีมากที่จะมีพระภิกษุมาพักวิเวก โดยเฉพาะเป็นหลวงพ่อของไฉไลผู้เป็นน้องสะใภ้ แต่ติดอยู่ตรงที่ว่า ไม่มีกุฏิที่พัก จะต้องมาทำที่พักให้เรียบร้อยเสียก่อนจึงจะอยู่อาศัยได้ ...

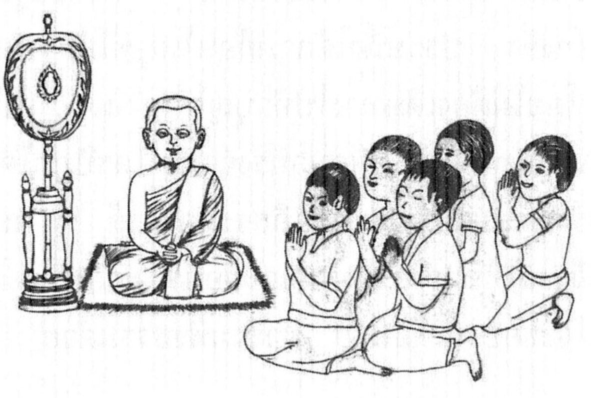
ในขณะที่กำลังสนทนากันอยู่ พี่น้องทั้ง ๓ คน เจ้าใหญ่ เจ้ากลาง เจ้าเล็ก ก็กลับมาถึงบ้านพร้อมกัน เมื่อรู้ข่าวก็ดีใจที่จะได้

ทำบุญและอุปัฏฐากหลวงตาใกล้ชิดกว่าแต่ก่อน เจ้าใหญ่ซึ่งดูแลกิจการที่รับมาจากพ่อบางส่วน และพอจะมีทรัพย์บ้างแล้ว จึงรับอาสาจะสร้างที่พักถวายหลวงตา แล้วก็ได้ให้น้อง ๆ และพ่อแม่ร่วมบุญด้วย การก่อสร้างที่พักเริ่มขึ้นทันที ในระหว่างนั้นก็ให้หลวงตาไปพัก ณ วัดที่เคยบวชครั้งแรก ซึ่งอยู่แถวลาดกระบังนั่นเอง

ในไม่ช้ากุฏิที่พักของหลวงตาและศาลาเล็ก ๆ กลางน้ำ ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีการบุญต่าง ๆ ก็สำเร็จเรียบร้อย หลวงตาย้ายเข้าไปอยู่ที่สวนอันสงบวิเวก สมาชิกครอบครัวของโยมสุภาพและโยมไฉไลได้เข้าไปทำบุญ ถวายกุฏิ ศาลา พร้อมทั้งพระไตรปิฎกเป็นที่ชื่นตาเจริญใจด้วยบุญกุศล ทั้งผู้ให้และผู้รับ ซึ่งเป็นกิจกรรมการรักษาพระพุทธศาสนาส่วนหนึ่ง ...

ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินํ

บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า



โยมภคินีผู้มีศรัทธา

โยมภคินี เป็นพี่สาวคนโตของโยมสุภาพ ในบรรดาพี่น้องทั้งหมด ๘ คน ปัจจุบันมีอายุ ๕๖ ปี เธอไม่ได้มีครอบครัว เพราะมัวแต่เลี้ยงน้อง ๆ จนไม่มีเวลาเป็นของตนเอง เมื่อน้อง ๆ เติบโตมีครอบครัวกันแล้วก็ยังต้องดูแลหลาน ๆ อีก ก่อนที่คุณพ่อจะถึงแก่กรรม จึงยกมรดกเป็นที่สวนและบ้านในจังหวัดนครปฐมให้เธอ และสั่งเสียน้อง ๆ ทุกคนให้คอยดูแลเลี้ยงดู **โยมภคินี**จึงไม่ต้องทำงานเลี้ยงชีพด้วยตนเอง เพราะมีน้อง ๆ หลาน ๆ คอยดูแล มีแต่ทำงานบุญอย่างเดียว จึงมีเวลาไปทำบุญและศึกษา ฟังธรรมตามวัดและสถานที่ต่าง ๆ เธอไม่มีโอกาสศึกษาทางโลกมากนัก เรียนจบเพียงชั้นประถมศึกษาเท่านั้น เพราะต้องเสียสละทำงานและคอยเลี้ยงดูน้อง ๆ แต่ในทางธรรม เธอได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมจนเข้าใจคำสอนมากกว่าน้อง ๆ ทุกคน

เมื่อหลวงตามาพำนักอยู่ที่สวน ได้กล่าวธรรมะให้โยมภคินีฟังหลังจากที่นำภัตตาหารมาถวายเป็นนิตย์ ทำให้เธอรู้สึกปลาบปลื้มสุขใจเป็นอย่างยิ่ง ประหนึ่งได้ลาภก้อนใหญ่ที่ได้ถวายภัตตาหารแด่หลวงตา โดยไม่ต้องเดินทางไปทำบุญไกลบ้าน เมื่อได้ทราบว่าหลวงตาเป็นนักเทศน์เก่า ศึกษาทรงจำพระไตรปิฎกได้มาก รักษาพระวินัยเคร่งครัดและเข้าใจพระอภิธรรมอย่างดี พอที่จะแนะนำตนเองได้ จึงขอให้หลวงตาเทศน์และสอนพระอภิธรรมให้บ้าง และถ้าเป็นไปได้จะขอชวนเพื่อน ๆ มาร่วมฟังธรรมด้วย ซึ่งหลวงตาก็

ไม่ได้ตอบปฏิเสธ แต่ก็ยังไม่ได้ตอบรับ โดยขอพิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนเสียก่อน ...

ความจริง **หลวงตา**หลีกเร้นมาอยู่ที่นี่ ก็เพื่อศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติเป็นการส่วนตัว เพื่อรอบรู้พระธรรมวินัยของพระศาสดาผู้ที่ตนบวชอุทิศชีวิตให้ โดยตั้งใจว่า เมื่อมีพรรษาครบ ๕ ก็ควรจะต้องพ้นนิสัยและอยู่ได้โดยอิสระ ไม่ต้องถือนิสัยและไม่ต้องมีอาบัติติดตัวด้วย โดยไม่ได้คิดที่จะสอนธรรมะให้ใคร แต่เมื่อได้เห็นศรัทธาของ**โยมภคินี**ที่ได้มาอุปัฏฐากและปวารณาด้วยปัจจัย ๔ โดยเฉพาะได้จัดปรุง**อาหารอันสัปปายะ**และ**ประณีต**ด้วยตนเอง แล้วนำมาถวายทุกวัน ก็เกิดความกรุณา จึงคิดจะสอนธรรมะให้เป็นปฏิการะตอบแทนบ้าง ประกอบกับระลึกได้ถึงพระสูตรหนึ่ง ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงการตอบแทนคฤหัสถ์ ซึ่งอยู่ใน **พหุการสูตร ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ เบอร์ ๔๕ หน้า ๖๗๗** มีข้อความว่า

พหุการสูตรที่ ๘

(ว่าด้วยผู้มีอุปการะมาก)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้เธอทั้งลายก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น *(ศีล)* งามในท่ามกลาง *(สมาธิ)* งามในที่สุด *(ปัญญา)* จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะและพยัญชนะ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด ดูก่อนภิกษุ

ทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลาย ต่างอาศัยซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจอามิสทาน และธรรมทาน อยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ เพื่อต้องการสลัดโอฆะ เพื่อกระทำซึ่งที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ด้วยประการอย่างนี้

คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลาย ต่างอาศัยกันและกันทั้ง ๒ ฝ่าย ย่อมยังสัทธรรมอันเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยมให้สำเร็จ คือ บรรพชิตทั้งหลายย่อมปรารถนาเฉพาะจีวร บิณฑบาต ที่นอน ที่นั่งและคิลานปัจจัย อันเป็นเครื่องบรรเทาเสียซึ่งอันตรายจากคฤหัสถ์ทั้งหลาย

ส่วนคฤหัสถ์ทั้งหลาย ผู้อยู่ครองเรือน อาศัยพระอริยบุคคล ผู้ปฏิบัติชอบแล้ว เชื่อถือซึ่งถ้อยคำของพระอรหันต์ทั้งหลาย มีปกติเพ่งพินิจด้วยปัญญาอันบริสุทธิ์ดี ประพฤติธรรม อันเป็นทางไปสู่สุคติในศาสนานี้ มีปกติเพลิดเพลิน เป็นผู้ใคร่กามบันเทิงอยู่ในเทวโลก

ข้อความในอรรถกถาบางตอนแสดงว่า

คฤหัสถ์มีอุปการะมากแก่ภิกษุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์คหบดีทั้งหลาย ผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย ซึ่งได้แก่ ทั้งพราหมณ์ ทั้งผู้ครองเรือนที่เหลือ เธอทั้งหลายเท่านั้นที่เขาพากันทำนุบำรุงด้วยปัจจัยทั้งหลาย มีจีวรเป็นต้น โดยคิดว่า ***นี้เป็นบุญเขตของเราทั้งหลาย ซึ่งพวกเราจะพากันประดิษฐานไว้ซึ่งทักษิณา ให้มีค่าสูง มีผลอันงามเลิศ มีวิบากเป็นสุข เป็นไปเพื่อให้เกิดในสวรรค์***

พระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นทรงแสดงว่า คฤหัสถ์ทั้งหลายเป็นผู้ผู้มีอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยการถวายอามิส คือโดยการแจกแบ่งอามิส ได้แก่ โดยการอนุเคราะห์ด้วยอามิสอย่างนี้แล้ว บัดนี้เพื่อจะทรงแสดงว่า แม้ภิกษุทั้งหลายก็มีอุปการะแก่คฤหัสถ์เหล่านั้นเหมือนกัน โดยการให้ธรรม คือ การแจกแบ่งพระธรรม ได้แก่โดยการอนุเคราะห์ด้วยพระธรรม จึงได้ตรัสคำมีอาทิไว้ว่า **ตุมฺเหปิ ภิกฺขเว** ด้วยคำนี้ พระองค์ตรัสถึงอะไร ? **ตอบว่า** ตรัสถึงความอ่อนน้อมต่อบิณฑบาต ก็ในข้อนี้มีอธิบายดังนี้ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่พราหมณ์คหบดีเหล่านี้ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่มิตร ไม่ใช่ลูกหนี้ของเธอทั้งหลาย โดยที่แท้แล้ว เขาต้องการผลวิเศษ โดยเข้าใจว่า **สมณะเหล่านี้เป็นผู้ประพฤติชอบ ปฏิบัติชอบ บุญที่เราทั้งหลายทำในสมณะเหล่านี้จักมีผลานิสงส์มาก** ดังนี้ **จึงทะนุบำรุงเธอทั้งหลายด้วยปัจจัย ๔ มีจีวรเป็นต้น** ฉะนั้น **เธอทั้งหลาย ควรให้ความประสงค์นั้นของพวกเขาเต็มเปี่ยม ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด แม้ธรรมเทศนาก็จะงดงามและน่าถือเอา สำหรับเขาเหล่านั้น ผู้ทำตามอยู่นั่นแหละ ไม่ใช่สำหรับคนเหล่าอื่นนอกจากนี้ เธอทั้งหลายพึงทำความไม่ประมาทในสัมมาปฏิบัติ** ดังที่พรรณนามานี้แล

ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า **เอวมิทํ ภิกฺขเว** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลายต่างก็อาศัยกัน ด้วยอำนาจ**อามิสทาน**และ**ธรรมทาน** มีประการดังที่กล่าวมานี้อย่างนี้แล้ว อยู่ประพฤติ

ศาสนพรหมจรรย์และ**มรรคพรหมจรรย์**นี้ ด้วยอำนาจการรักษา**อุโบสถศีล**เป็นต้น และด้วยอำนาจ**ปาริสุทธิศีล ๔** เป็นต้น เพื่อต้องการถอน**โอฆะทั้ง ๔** อย่าง ด้วยสามารถแห่งกามโอฆะเป็นต้น และเพื่อทำที่สุดแห่งวัฏฏทุกข์แม้ทั้งหมดโดยชอบนั่นเอง ...

เมื่อ**หลวงตาสงบ**ได้อ่านพระสูตรนี้แล้ว จึงตัดสินใจที่จะสอนธรรมะในพระสูตรและพระอภิธรรมให้แก่โยมภคินีและเพื่อน ๆ บ้าง โดยกำหนดเวลาเรียนสัปดาห์ละ ๑ วัน เฉพาะวันอาทิตย์เท่านั้น เพราะมีเพื่อนของโยมภคินีบางคน ที่ต้องทำงานวันเสาร์ หลวงตาก็จะได้มีเวลาในการศึกษา ค้นคว้าและปฏิบัติธรรมของตนเองด้วย

หลวงตาสงบมาอยู่ที่สวนได้ไม่นาน ก็ทราบได้ว่า **โยมภคินี** พี่สาวของโยมลูกเขยคนนี้ เป็นคนมากด้วยศรัทธา ชอบให้ทาน ไม่ว่ากับพระภิกษุหรือกับคฤหัสถ์ ชอบฟังธรรม ใคร่ในการศึกษาพระธรรมด้วย แต่ยังขาดการพิจารณา ยังขาดการค้นคว้าเพิ่มเติม และเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี ชอบสนทนาโดยเฉพาะเรื่องพระธรรมคำสอน ด้วยความที่ไม่ชอบขัดแย้งกับใคร จึงเป็นที่รักของทุกคนที่ได้คบหาสมาคมด้วย ชอบที่จะมีเพื่อน ถ้าได้เพื่อนดีมีศีล มีความจริงใจ มีปัญญา สนใจศึกษาพระธรรมคำสอนจริงจัง ก็จะพลอยมีปัญญาก้าวหน้าด้วยคุณธรรมไปด้วย แต่ถ้าได้เพื่อนไม่ดี เป็นคนพลอยประจบเอาใจ ไม่มีศีล ไม่มีปัญญา ไม่ศึกษาพระธรรมด้วยความจริงใจ ก็จะไม่เจริญในกุศลธรรมเท่าที่ควร ...



ด้วยเหตุที่**หลวงตา**เป็นผู้บวชเมื่อแก่ เหลือชีวิตอยู่ในโลกนี้อีกไม่นาน จึงพยายามที่จะรักษาศีลอย่างเคร่งครัด และเพื่อให้การการปฏิบัติธรรมก้าวหน้า จึงสมาทานธุดงค์ตามสติกำลัง เพื่อเป็นการปฏิบัติขัดเกลาและเป็นบารมียิ่งขึ้น ธุดงค์ที่สามารถรักษาได้โดยไม่ลำบากมากนักในยุคนี้มี ๖ ข้อ คือ

๑. **ติจีวริกังคะ** ถือการใช้ผ้าจีวร ๓ ผืน มีผ้าอังสะเป็นผืนที่ ๔

๒. **ปิณฑปาติกังคะ** ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร

๓. **เอกาสนิกังคะ** ถือการฉันอาสนะเดียวเป็นวัตร คือ ฉันวันละครั้งเดียว เมื่อลุกจากอาสนะแล้วไม่ฉันอีก

๔. **ปัตตปิณฑิกังคะ** ถือฉันภัตตาหารในบาตรเป็นวัตร ไม่ใช้ภาชนะที่ ๒ ใส่อาหารไว้ฉัน

๕. **ขลุปัจฉาภัตติกังคะ** ถือไม่รับอาหารหลังจากลงมือฉันแล้ว

๖. **ยถาสันถติกังคะ** ถือเสนาสนะตามที่เขาจัดให้เป็นวัตร

หลวงตาออกเดินบิณฑบาตโปรดสัตว์ทุกวัน โยมภคินีก็ได้มาใส่บาตรและนำอาหารคาวหวาน ตามเข้าไปถวายที่ศาลากลางน้ำทุกวันเช่นกัน ความจริงอาหารที่บิณฑบาตได้มาก็เพียงพอที่จะยังอัตภาพให้เป็นไปได้แล้ว แต่เพื่ออนุเคราะห์โยมภคินีให้ได้ทำทานและจะได้กล่าวพระธรรมเป็นการอนุโมทนาทานนั้นด้วย หลวงตาจึงอนุญาตให้โยมภคินีพาครอบครัวคนเฝ้าสวน เข้าไปถวายภัตตาหารเป็นประจำ



ลักษณะของผู้มีศรัทธา ๓ ประการ

ครั้งหนึ่ง หลวงตาได้แสดงธรรมใน***ฐานสูตร อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต เบอร์ ๓๔ หน้า ๑๙๒*** แสดงลักษณะของผู้มีศรัทธาไว้ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้มีศรัทธาเลื่อมใส พึงรู้ได้ด้วยสถาน ๓ สถาน ๓ เป็นไฉน ? คือ

๑. เป็นผู้ใคร่ในการเห็นท่านผู้มีศีลทั้งหลาย

๒. เป็นผู้ใคร่เพื่อจะฟังพระสัทธรรม

๓. มีใจปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ อยู่ครองเรือน มีการบริจาคอันปล่อยแล้ว มีมืออันล้างไว้แล้ว ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ พอใจในการให้และการแบ่งปัน

ผู้มีศรัทธาเลื่อมใส พึงรู้ได้ด้วยสถาน ๓ นี้แล

ผู้ใดใคร่ในการเห็นผู้มีศีล ปรารถนาจะฟังพระสัทธรรม กำจัดมลทินคือความตระหนี่เสียได้ ผู้นั้นชื่อว่า ผู้มีศรัทธา

บทว่า **วิคตมลมจฺเฉเรน** ปราศจากมลทิน คือ ความตระหนี่ บทว่า **มุตฺตจาโค** มีการสละโดยไม่ข้องใจ ไม่มีใจติดข้อง

บทว่า **ปยตปาณี** มีมืออันล้างแล้ว คือ ผู้ไม่มีศรัทธา แม้จะล้างมือถึง ๗ ครั้ง ก็จัดว่า ยังมีมือเปื้อนอยู่นั่นแล แต่คนมีศรัทธาชื่อว่ามีมืออันล้างสะอาดแล้วทีเดียว เพราะเป็นผู้ยินดียิ่งแล้วในทาน

บทว่า **โวสฺสคฺครโต** ยินดีแล้วในทาน กล่าวคือการเสียสละ บทว่า **ยาจโยโค** สมควรให้ขอหรือเพราะมีความเหมาะสมกับด้วยยาจกทั้งหลาย บทว่า **ทานสํวิภาครโต** เมื่อจะให้ทานก็ดี เมื่อจะ

ทำการจัดแบ่งก็ดี ย่อมเป็นผู้ชื่อว่า ยินดีในการให้และการแบ่งปัน บทว่า **ทสฺสนกาโม สีลวตํ** มีความประสงค์จะพบท่านผู้ทรงศีล ๑๐ โยชน์ก็ไป ๒๐ โยชน์ก็ไป ๓๐ โยชน์ก็ไป ๑๐๐ โยชน์ก็จะไป ดุจ **ปาฏลีปุตตกพราหมณ์** และ**พระเจ้าสัทธาติสสมหาราช**

เรื่องปาฏลีปุตตกพราหมณ์

ได้ยินว่า ใกล้ประตูพระนครปาฏลีบุตร มีพราหมณ์ ๒ คน ได้ทราบเกียรติคุณของ**พระมหานาคเถระ** ผู้อยู่ในกาฬวัลลิมณฑป คิดกันว่า *“เรา ๒ คน ควรจะไปหาภิกษุนั้น”* ทั้ง ๒ คนจึงออกจากพระนคร คนหนึ่งถึงแก่กรรมในระหว่างทาง คนหนึ่งไปถึงฝั่งทะเล ลงเรือที่ท่ามหาดิตถ์ มายังอนุราธบุรี ถามว่า *“กาฬวัลลิมณฑปอยู่ที่ไหน”* ได้รับคำตอบว่า *“อยู่ที่โรหณชนบท”*

เขาไปถึงที่อยู่ของพระเถระตามลำดับ หาที่พักแล้วทำกิจธุระใกล้จุลลนครคาม ได้ปรุงอาหารถวายพระเถระ ถามถึงที่อยู่ของพระเถระ เพื่อจะเข้าไปหาแต่เช้า ๆ แล้วไปยืนอยู่ท้ายประชาชน เห็นพระเถระเดินมาแต่ไกลทีเดียว ยืนอยู่ตรงนั้นครู่หนึ่ง ไหว้แล้วเข้าไปหาอีก จับข้อเท้าพระเถระไว้แน่นแล้วเรียนว่า *“พระคุณเจ้าสูงมากขอรับ”* ก็พระเถระไม่สูงเกินไป ไม่ต่ำเกินไป พอได้ขนาดเท่านั้น ด้วยเหตุนั้น เขาจึงเรียนท่านอีกว่า *“พระคุณเจ้าไม่ได้สูงเกินหรอก แต่คุณความดีของพระคุณเจ้าแผ่ไปตามน้ำทะเลสีคราม ท่วมท้นถึงพื้นชมพูทวีปทั้งหมด แม้กระผมนั่งอยู่ใกล้ประตูพระนครปาฏลีบุตรก็ได้ยินเกียรติคุณของพระคุณเจ้า”* เขาได้ถวายภิกษาแด่พระเถระ

มอบไตรจีวรของตน บวชในสำนักของพระเถระ ดำรงอยู่ในโอวาทของท่านแล้ว ได้บรรลุอรหัตผลโดย ๒-๓ วันเท่านั้น

(โอ ! ความใคร่ในการเห็นท่านผู้มีศีล เป็นปัจจัยแก่การสิ้นอาสวะได้หนอ คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าน่าอัศจรรย์จริง...)

เรื่องพระเจ้าสัทธาติสสมหาราช

แม้พระเจ้าสัทธาติสสมหาราชตรัสถามว่า *"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระคุณเจ้าบอกพระผู้เป็นเจ้ารูปหนึ่ง ที่ควรแก่โยมจะกราบไหว้"*

ภิกษุทั้งหลายถวายพระพรว่า *"ท่านกุชชติสสเถระ ผู้อยู่ในมังคลาราม"* พระราชาพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมากได้เสด็จไปสิ้นระยะทาง ๕ โยชน์ พระเถระถามภิกษุสงฆ์ว่า *"นั่นเสียงอะไร ?"* ภิกษุสงฆ์เรียนว่า *"พระราชาเสด็จมา เพื่อจะนมัสการพระคุณท่านขอรับ"* พระเถระคิดว่า *"จะมีงานอะไรในพระราชวัง ในเวลาที่เราแก่เฒ่า"* จึงนอนบนเตียง ณ ที่พักกลางวัน แล้วลุกขึ้นไปขีดรอยลากไปมาบนแผ่นดิน *(ยังไม่ถึงเวลาจะแสดงตนว่าเป็นพระอรหันต์)*

พระราชาตรัสถามว่า *"พระเถระไปไหน ?"* ทรงสดับว่า *"พระเถระจำวัดอยู่ในที่พักกลางวัน"* จึงเสด็จไปที่นั้น เห็นพระเถระกำลังขีดแผ่นดินอยู่ทรงพระดำริว่า *"ธรรมดาพระขีณาสพจะไม่คะนองมือท่านผู้นี้ไม่ใช่พระขีณาสพ"* จึงไม่ทรงไหว้เลย แล้วเสด็จกลับไป

ภิกษุสงฆ์เรียนพระเถระว่า *"ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เหตุไฉนใต้เท้าจึงก่อความเดือดร้อนพระทัยแก่พระราชา ผู้มีพระราชศรัทธาทรงเลื่อมใสอย่างนี้"*

พระเถระกล่าวว่า *“อาวุโสทั้งหลาย การรักษาพระราชศรัทธาไม่ใช่หน้าที่ของท่านทั้งหลาย แต่เป็นหน้าที่ของพระเถระผู้เฒ่า”* แล้วเมื่อจะปรินิพพาน ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ในกาลต่อมา จึงกล่าวกะภิกษุสงฆ์ว่า *“ท่านทั้งหลายจงลาดบัลลังก์แม้อื่น ไว้บนกูฏาคารสำหรับเรา”* เมื่อภิกษุสงฆ์ปูลาดบัลลังก์แล้ว พระเถระอธิษฐานว่า *“ในระหว่างนี้ ขอกูฏาคารนี้อย่าเพิ่งประดิษฐาน ในเวลาที่พระราชาทรงเห็นแล้ว จึงค่อยประดิษฐานอยู่ที่พื้นดิน”* แล้วปรินิพพาน กูฏาคารได้ลอยไปทางอากาศสิ้นระยะทาง ๕ โยชน์ ต้นไม้ที่พอจะปักธงได้ ก็ได้ถูกปักธงไว้ตลอดระยะทาง ๕ โยชน์ ทั้งกอไม้ ทั้งพุ่มไม้ ก็ได้เอนไปหากูฏาคารทั้งหมด

ภิกษุทั้งหลายส่งข่าวไปทูลพระราชาว่า *“พระเถระปรินิพพานเสียแล้ว กูฏาคารกำลังลอยมาทางอากาศ”* พระราชาไม่ทรงเชื่อกูฏาคารลอยมาทางอากาศ กระทำประทักษิณถูปาราม แล้วได้ไปถึงศิลาเจดียสถาน พระเจดีย์พร้อมทั้งสิ่งของได้ลอยขึ้นไปประดิษฐานอยู่เหนือยอดกูฏาคาร เสียงสาธุการตั้งพัน ก็ดังกระหึ่มขึ้น

ในขณะนั้น **ท่านมหาพยัคฆเถระ** นั่งอยู่บนกูฏาคารชั้น ๗ ใกล้โลหปราสาท กำลังทำวินัยกรรมแก่ภิกษุทั้งหลายอยู่ ฟังเสียงสาธุการนั้นแล้ว ซักถามว่า *“นั่นเสียงอะไร ?”*

ภิกษุทั้งหลายเรียนว่า *“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระกุชชติสสเถระผู้อยู่ในมังคลารามปรินิพพานแล้ว กูฏาคารลอยมาทางอากาศสิ้นระยะทาง ๕ โยชน์ นั่นเป็นเสียงสาธุการ ในเพราะกูฏาคารที่ลอยมานั้น”* พระเถระกล่าวว่า *“อาวุโสทั้งหลาย เราจักอาศัยท่าน*

ผู้มีบุญแล้วพลอยได้รับสักการะ" ให้อันเตวาสิกขมาโทษแล้ว เหาะมาทางอากาศนั่นแล เข้าไปสู่กูฏาคาร นั่งบนเตียงที่ ๒ แล้วปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ

พระราชาทรงถือเอาของหอมดอกไม้และจุณจันทน์ แล้วเสด็จไปบูชากูฏาคารที่สถิตอยู่ในอากาศ ในขณะนั้น กูฏาคารได้ลอยมาประดิษฐานที่พื้นดิน พระราชารับสั่งให้ทำสรีรกิจด้วยสักการะเป็นอันมาก แล้วทรงรับเอาพระธาตุไปสร้างเจดีย์

ท่านผู้ทรงศีลเห็นปานนี้ มีผู้ประสงค์จะพบเห็นเป็นธรรมดา

พระเจ้าสัทธาติสสมหาราชจักเป็นอัครสาวกที่ ๒ ของพระศรี-อริยเมตไตรย ในอนาคตกาล *(สาวกที่ ๑ คือ พระพุทธโฆษาจารย์)*

ตัวอย่างของผู้ใคร่เพื่อจะฟังพระสัทธรรม
เรื่องพระปิณฑปาติกเถระ

เล่ากันมาว่า ภิกษุ ๓๐ รูป เข้าจำพรรษาบนเนิน ชื่อว่า **ควรรวาสะ** ทุก ๆ กึ่งเดือน ในวันอุโบสถ จะพูดกันถึงมหาอริยวงศ์ที่พรรณนาถึงการสันโดษด้วยปัจจัย ๔ และการยินดีในภาวนา

พระเถระผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตรรูปหนึ่งมาภายหลัง นั่งในที่กำบัง ลำดับนั้น งูขว้างค้อนตัวหนึ่งได้กัดท่านจนเนื้อหลุด เหมือนเอาคีมคีบเนื้อออกจากปลีแข้ง พระเถระมองดู เห็นงูขว้างฆ้อนคิดว่า ***"วันนี้ เราจักไม่ทำอันตรายแก่การฟังธรรม"*** จับงูใส่ลงในย่ามผูกปากย่ามไว้ แล้ววางไว้ในที่ไม่ไกล นั่งฟังธรรมอยู่

อรุณขึ้นไป ๑ พิษงูสงบ พระเถระได้บรรลุผลทั้งสาม ๑ พิษงูไหลออกจากปากแผลลงดินไป ๑ พระเถระผู้แสดงธรรมจบธรรม-กถา ๑ ๔ อย่างนี้ได้มีในขณะเดียวกันนั่นแหละ

ต่อนั้น พระเถระได้พูดว่า *"อาวุโสทั้งหลาย เราจับโจรได้ตัวหนึ่ง"* แล้วแก้ถุงย่ามออก ปล่อยงูขว้างค้อนไป

ภิกษุทั้งหลายเห็นแล้วจึงถามว่า *"มันกัดท่านเวลาไหนขอรับ"*

พระเถระ. *"อาวุโสทั้งหลาย เราถูกมันกัดตอนเย็นวันวาน"*

ภิกษุทั้งหลาย. *"ท่านขอรับ เพราะเหตุไร ท่านถึงทำกรรมหนักอย่างนี้"*

พระเถระ. *"อาวุโสทั้งหลาย ถ้าเราจะพึงบอกว่าเราถูกงูกัดไซร้ เราจะไม่พึงได้อานิสงส์มีประมาณเท่านี้"*

(โอ ! เพราะศรัทธาในพระธรรมมีกำลัง จึงเป็นปัจจัยให้ท่านบรรลุความเป็นพระอนาคามี ศรัทธานี้ดีนักหนา ...)

อีกตัวอย่างหนึ่ง **เป็นสตรีผู้มีใจเด็ดเดี่ยว และเคารพธรรมอย่างยิ่งยวด**

เรื่องหญิงชาวบ้านกาฬุมพระ

หญิงคนหนึ่ง เป็นชาวบ้านกาฬุมพระ อุ้มลูกไปยัง**จิตตล-บรรพต** ด้วยคิดว่า *"จักฟังธรรม"* ให้ลูกนอนพิงต้นไม้ต้นหนึ่ง ตนเองยืนฟังธรรม ในเวลากลางคืน งูตัวหนึ่งได้เลื้อยออกมากัดเด็กที่นอนอยู่ใกล้ ๆ นาง ทั้ง ๆ ที่ดูอยู่ เข้า ๔ เขี้ยว แล้วหนีไป

นางคิดว่า ***"ถ้าเราจักบอกว่า ลูกของเราถูกงูกัดไซร้ จักเป็นอันตรายแก่การฟังธรรม เมื่อเรายังเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ เด็กคนนี้ ได้เป็นลูกของเรามาหลายครั้งแล้ว เราจักประพฤติธรรมเท่านั้น"*** แล้วยืนอยู่ตลอดทั้ง ๓ ยาม ประคองธรรมไว้ ได้บรรลุโสดาปัตติผล เมื่ออรุณขึ้นแล้วทำลายพิษงูในบุตรด้วยการทำสัจกิริยา แล้วอุ้มบุตรไป

คนเห็นปานนี้ย่อมชื่อว่า เป็นผู้ใคร่ในการฟังพระสัทธรรม

(อัศจรรย์จริง ! ความรักด้วยศรัทธาในพระธรรม มีกำลังยิ่งกว่าความรักด้วยตัณหา ในลูกที่เกิดจากอกของตน อุบาสิกาผู้มีศรัทธาอย่างนี้ สมควรบรรลุเป็นพระโสดาบันแล้วหนอ ...

ถ้าฟังธรรมอยู่ แล้วนั่งคุยกัน พูดคุยทางโทรศัพท์ นั่งหลับ หรือคิดฟุ้งซ่าน สมควรบรรลุธรรมหรือไม่ น่าละอายต่ออุบาสิกาผู้นี้หรือไม่ ?)

สทฺธา ทุติยา ปุริสสฺส โหติ

ศรัทธาเป็นเพื่อน ๒ ของคน

โยมภคินีได้ฟังพระธรรมจากหลวงตา เรื่องคนผู้มีศรัทธาจึงสำรวจตนเองก็เห็นว่า มีลักษณะครบทั้ง ๓ ประการ คือ ใคร่เห็นผู้มีศีล ใคร่ฟังพระสัทธรรมและชอบให้ทานด้วย จึงเกิดปีติปราโมทย์อิ่มอกอิ่มใจ ยิ้มแย้มแช่มชื่นจนเป็นที่เห็นได้ **หลวงตา**ใคร่ที่จะพัฒนาให้โยมภคินีเกิดปัญญา เป็นไปพร้อมกับศรัทธาด้วย จึงแสดงเชื่อมโยงเรื่องคนมีศรัทธาเข้าสู่สภาวปรมัตถ์ อันเป็นพระอภิธรรมว่า

ศรัทธาเป็นเจตสิกปรมัตถ์

"ได้กล่าวถึงลักษณะของศรัทธาโดยบุคคลไปแล้ว แต่เมื่อพูดถึงโดยสภาวธรรม ศรัทธาไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ศรัทธาเป็นเจตสิกปรมัตถ์ มีอรรถะและลักษณะดังนี้ คือ

พุทฺธาทิคุณานํ สทฺทหนวเสน สทฺธา
พุทฺธาทีนิ วา รตนานิ สทฺทหติ ปติยายตีติ สทฺธา

ชื่อว่า ***ศรัทธา*** *เพราะการเชื่อพระพุทธคุณ เป็นต้น*

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า ***ศรัทธา*** *เพราะเชื่อ คือ ดำเนินไปสู่รัตนะมีพระพุทธรัตนะเป็นต้น* **(อภิ. สํ. ๗๕/๓๘๓)**

* **สทฺทหนลกฺขณา**	**โอกปฺปนลกฺขณา วา**
* **ปสาทนรสา**	**ปกฺขนฺทนรสา วา**
* **อกาฬุสฺสิยปจฺจุปฏฺฐานา**	**อธิมุตฺติปจฺจุปฏฺฐานา วา**
* **สทฺเธยฺยวตฺถุปทฏฺฐานา**	**โสตาปตฺติยงฺคปทฏฺฐานา วา**

มีการเชื่อ เป็นลักษณะ	หรือ	มีการปักใจแน่วแน่ เป็นลักษณะ
มีความผ่องใส เป็นกิจ	หรือ	มีการแล่นไปข้างหน้า เป็นกิจ
มีการไม่ขุ่นมัว เป็นผล ฯ	หรือ	มีการน้อมใจเชื่อ เป็นผลปรากฏ

มีวัตถุพึงเชื่อ เป็นเหตุใกล้ ฯ หรือมีโสตาปัตติยังคะ เป็นเหตุใกล้ ฯ"

หลวงตาเริ่มสวมหัวใจของนักเทศน์เก่า อธิบายใส่ลีลาต่อไปว่า **"สทฺทหนลกฺขณา** *ศรัทธามีลักษณะ* ***เชื่อด้วยความเลื่อมใสในวัตถุที่ควรเชื่อ*** *เช่น เชื่อถือในพระรัตนตรัย เชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม เชื่อบาปบุญคุณโทษ เชื่อว่า นรกสวรรค์มีจริง เพราะเป็นผล*

ของกรรมชั่วและกรรมดี จึงงดเว้นจากบาปอกุศล และฝักใฝ่ในการเจริญบุญกุศล ไม่ใช่เชื่อด้วยความงมงายไร้เหตุผล เช่น เชื่อว่าถ้าจิ้งจกร้องทักแล้ว ห้ามออกจากบ้าน จะทำให้โชคร้าย เชื่อว่าก้าวเท้าขวาออกจากบ้านก่อนจะทำให้เป็นมงคล ก้าวเท้าซ้ายก่อนจะทำให้โชคร้าย เชื่อว่าสุนัขหรือแมวออกลูกเป็นลูกกรอกหรือมี ๒ หัว ๒ หาง ๘ ขาทำให้เป็นมงคล เชื่อว่ามีผู้วิเศษสามารถตัดกรรมทำให้ชีวิตมีแต่ความสุขความเจริญ หรือเชื่อมงคลตื่นข่าวต่าง ๆ ที่ไร้เหตุผล มีการสะเดาะเคราะห์ต่อชะตา ผูกดวงเป็นต้น ล้วนแต่เข้าข่ายหลงงมงายเป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

นอกจากศรัทธาจะมีลักษณะที่เชื่อด้วยความเลื่อมใสแล้ว ก็ยังมีลักษณะ ***โอกปฺปน ปักใจแน่วแน่****ด้วย เมื่อมีวัตถุที่ควรเลื่อมใสให้เชื่อแล้ว ก็ไม่โลเล ไม่คลางแคลงสงสัย น้อมใจปักใจเชื่อเลยทีเดียว เพราะฉะนั้น ศรัทธาดังที่กล่าวนี้ จึงเป็นศรัทธาที่ต้องประกอบด้วยปัญญาจึงจะทำให้มีความมั่นคง สามารถพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้น เป็นสัทธินทรีย์ สัทธาพละต่อไปได้ ถ้าเป็นศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาแล้วไซร้ ก็อาจทำให้ลังเลในบุญกุศล หรือในพระรัตนตรัย ไม่เชื่อมั่นในบุญ เพราะขาดความเข้าใจ ทำให้หลงไปทำในสิ่งที่ไม่ใช่บุญโดยเข้าใจว่าเป็นบุญ หลงนับถือบูชาวัตถุหรือบุคคลที่ไม่ควรแก่การเคารพบูชา อย่างที่เขาเรียกกันว่า* ***ศรัทธาหัวเต่า*** *คือ ผลุบ ๆ โผล่ ๆ เข้า ๆ ออก ๆ บางครั้งก็ทำบุญ บางครั้งทำบาป เดี๋ยวนับถือพระพุทธศาสนา เดี๋ยวเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอื่น เปลี่ยนอาจารย์ เปลี่ยนสำนัก เปลี่ยนศาสนาไปเรื่อยเช่นนี้ ไม่ดีเอาเสียเลย”*

หลวงตายกข้อความ ในพระอภิธรรม **(อรรถกถา อัฏฐสาลินี อภิ. สํ. เบอร์ ๗๕ หน้า ๓๒๖)** ซึ่งพอจะจำได้โดยสรุปมาแสดงว่า **"ปสาทนรสา** ศรัทธา**มีความผ่องใสเป็นกิจ** ศรัทธาเมื่อเกิดขึ้นย่อมทำหน้าที่ข่มนิวรณ์ทั้งหลาย ย่อมให้กิเลสสงบ ทำให้จิตผ่องใส ทำจิตไม่ให้ขุ่นมัว **เหมือนแก้วมณีของพระเจ้าจักรพรรดิซึ่งทำน้ำให้ใสสะอาด** เมื่อใส่แก้วมณีในน้ำแล้ว ทำให้โคลน สาหร่าย จอก แหน เปือกตมสงบ ทำให้น้ำใสสะอาดไม่ขุ่นมัว ฉะนั้น

ผู้มีศรัทธาให้ทาน สมาทานศีล กระทำอุโบสถกรรมหรือเริ่มภาวนาด้วยจิตอันผ่องใส พึงทราบว่า ศรัทธานั้นทำหน้าที่ให้เกิด**ความเลื่อมใส** เพราะเหตุนั้น **ท่านพระนาคเสนเถระ**จึงถวายพระพร**พระยามิลินท์**ว่า *"มหาบพิตร พระเจ้าจักรพรรดิข้ามแม่น้ำน้อยพร้อมด้วยจตุรงคินีเสนา น้ำนั้นพึงขุ่นข้นเป็นเปือกตม เพราะช้าง ม้า รถและพลเดินเท้าทั้งหลาย พระราชาทรงข้ามไปแล้ว* จึงสั่งมนุษย์ทั้งหลายว่า *"แนะพนาย พวกเธอจงนำน้ำดื่มมา เราจักดื่มน้ำนั้น"* ก็พระราชามีแก้วมณีสำหรับทำน้ำให้ใสสะอาด พวกมนุษย์จึงกราบทูลว่า *"พระพุทธเจ้าข้า"* แล้วเอาแก้วมณีอันทำน้ำให้ใสนั้นใส่ลงในน้ำ พร้อมกับการตกไปในน้ำ โคลน สาหร่าย จอก แหน เปือกตมก็สงบ น้ำพึงเป็นน้ำใสสะอาด ไม่ขุ่นมัว จากนั้น พวกมนุษย์ก็น้อมน้ำดื่มเข้าไปถวายพระราชา กราบทูลว่า *"ขอพระองค์ผู้สมมติเทพ จงทรงดื่มเถิด พระเจ้าข้า"*

ขอถวายพระพร มหาบพิตร พระองค์พึงเห็นจิตเหมือนน้ำ พึงเห็นกุลบุตรโยคาวจรเหมือนมนุษย์เหล่านั้น พึงเห็นกิเลสทั้งหลาย

เหมือนโคลน สาหร่าย จอก แหน เปือกตม พึงเห็นศรัทธาเหมือนแก้วมณีทำน้ำให้ใสสะอาด ขอถวายพระพร มหาบพิตร”

ศรัทธา เมื่อเกิดย่อมข่มนิวรณ์ทั้งหลาย จิตปราศจากนิวรณ์ก็ใสสะอาดไม่ขุ่นมัว เหมือนเมื่อใส่แก้วมณีอันยังน้ำให้ใสสะอาดแล้ว โคลน สาหร่าย จอก แหน เปือกตมย่อมสงบ น้ำย่อมใสสะอาดไม่ขุ่นมัว ฉะนั้น

ปกฺขนฺทนรสา ศรัทธา **มีการแล่นไปข้างหน้า เป็นกิจ**ด้วยเหมือนอย่างว่า เหล่าชนผู้กลัวภัย ปรารถนาจะข้ามแม่น้ำที่เต็มไปด้วยจระเข้ มังกรและรากษสร้ายเป็นต้น ก็ยืนอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำทั้ง ๒ มีนายทหารผู้ใหญ่ ผู้กล้าในสงครามมาถึง จึงถามว่า *“เพราะเหตุไรพวกท่านจึงยืนอยู่”* เมื่อเขากล่าวว่า *“พวกเราไม่อาจข้ามเพราะมีภัยเฉพาะหน้า”* จึงจับดาบกวัดแกว่งด้วยความชำนาญ แล้วกล่าวว่า *“พวกท่านจงมาข้างหลังเรา อย่ากลัวเลย”* แล้วก้าวลงสู่แม่น้ำป้องกันจระเข้เป็นต้น ที่มาแล้ว ๆ กระทำความสวัสดีแก่พวกมนุษย์ทั้งหลาย นำจากฝั่งนี้ไปฝั่งโน้น จากฝั่งโน้นมาที่ฝั่งนี้ ฉันใด

เมื่อบุคคลให้ทาน รักษาศีล กระทำอุโบสถกรรม เริ่มภาวนา ศรัทธาย่อมเป็นหัวหน้า เป็นภาวะนำหน้าไป เพราะฉะนั้น จึงกล่าวว่า **ศรัทธามีการแล่นไป** เป็นกิจ”

หลวงตาอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า *“ถ้าไม่มีศรัทธา โยมคงมาให้ทานไม่ได้ ถ้าไม่มีศรัทธา ใคร ๆ ก็คงรักษาศีลหรือฟังธรรมไม่ได้ ถ้าไม่มีศรัทธา ก็คงไม่มีใครสามารถเจริญสมถวิปัสสนาได้ เพราะกุศลทุกขั้นต้องมีศรัทธาเป็นเหมือนหัวหน้านำทาง แล่นไปในกุศล*

ทั้งหลาย แม้การบรรลุมรรคผล เป็นพระอริยบุคคล ก็ต้องอาศัยศรัทธา ซึ่งไม่ใช่ศรัทธาขั้นปกติธรรมดา แต่ต้องเป็นโลกุตรศรัทธา เป็นอจลศรัทธา ที่ไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัยอีกต่อไป”

อกาฬุสฺสิยปจฺจุปฏฺฐานา ศรัทธา**มีการไม่ขุ่นมัว เป็นผลปรากฏ** เมื่อมีศรัทธาแล้วจิตใจก็จะไม่ขุ่นมัว มีจิตแช่มชื่นผ่องใส รูปร่างผิวพรรณและสีหน้าก็พลอยผ่องใสไปด้วย เนื่องจากจิตตชรูป หมายถึง รูปที่เกิดจากจิตที่มีศรัทธา เป็นรูปที่ประณีต จึงทำให้รูปร่างกายประณีต และผู้ที่ทำกุศลมีการให้ทานเป็นต้น ที่เกิดจากจิตที่มีศรัทธาเป็นประธาน ย่อมอำนวยผลให้เกิดมาเป็นมนุษย์ในชาติใด ก็จะมีผิวพรรณผ่องใสประณีตล่วงชนเหล่าอื่นเสมอ

อธิมุตฺติปจฺจุปฏฺฐานา ศรัทธา **มีการน้อมใจเชื่อ เป็นผลปรากฏ**ด้วย ศรัทธาเจตสิกเกิดกับผู้ใดมาก ผู้นั้นก็จะมีจิตใจนอบน้อม น้อมจิตน้อมใจไปในความเลื่อมใส เชื่อในบุญและผลของบุญ มีกัมมัสสกตาศรัทธา จึงใฝ่ในการเจริญบุญกุศล และงดเว้นจากบาปอยู่เสมอ เป็นผลจากการมีศรัทธาตั้งมั่นในใจนั่นเอง

สทฺเธยฺยวตฺถุปทฏฺฐานา ศรัทธา**มีวัตถุพึงเชื่อ เป็นเหตุใกล้ให้เกิด** วัตถุที่พึงเชื่อ หรือเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ตามความเป็นจริง ก็คือ พระรัตนตรัย หรือกรรมและผลของกรรม ซึ่งก็คือส่วนหนึ่งแห่งพระธรรมรัตนะ เพราะฉะนั้น ศรัทธาในที่นี้จึงหมายถึงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ผู้มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ผู้ที่เข้าใจพระรัตนตรัยจริง ๆ ตามระดับขั้น จึงสามารถอบรมศรัทธาให้ยิ่งขึ้นจากโลกียศรัทธา พัฒนาไปจนเป็นโลกุตรศรัทธาได้ในที่สุด

แม้ศรัทธาเจตสิกจะเกิดได้กับใคร ๆ ก็ตามที่มีกุศลจิต ไม่ว่าจะเป็นคนชาติใด นับถือศาสนาใด หรือแม้กระทั่งสัตว์ดิรัจฉานก็ตาม เพราะศรัทธาเป็น**โสภณสาธารณเจตสิก** เกิดกับ**โสภณจิต**ทุกดวง คือ จิตที่ประกอบด้วยเจตสิกที่ดีงาม จึงเกิดได้กับกุศลจิตของทุกคน แต่ศรัทธาเจตสิกของผู้ที่ไม่ใช่พุทธศาสนิกชน ไม่ได้มีวัตถุที่พึงเชื่อหรือวัตถุอันเป็นที่ตั้งของศรัทธาตามความเป็นจริง เป็นศรัทธาของผู้ที่ไม่รู้จักคุณของพระรัตนตรัย จึงไม่สามารถพัฒนาให้ตั้งมั่นเพิ่มขึ้นจนเป็นโลกุตรศรัทธาได้ นั่นก็หมายความว่า บุคคลนอกพระพุทธ-ศาสนา หรือผู้ไม่รู้จักคุณของพระรัตนตรัย จะอบรมศรัทธาพร้อมทั้งปัญญาให้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลไม่ได้

โสตาปตฺติยงฺคปทฏฺฐานา ศรัทธา**มีโสตาปัตติยังคะ**เป็นเหตุใกล้ให้เกิดด้วย โสตาปัตติยังคะ หมายถึง องค์คุณที่ทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน หรือองค์คุณของพระโสดาบัน ถ้าแปลว่าองค์คุณที่ทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน ก็หมายถึงเหตุแห่งการบรรลุเป็นพระโสดาบัน ซึ่งมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. **สัปปุริสังเสวะ** การคบสัตบุรุษ

๒. **สัทธัมมัสสวนะ** การฟังพระสัทธรรม

๓. **โยนิโสมนสิการ** การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย

๔. **ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ** การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

(อธิบายไว้แล้วอย่างละเอียด ในหนังสือหลวงตาบวชมาทำไม? เล่ม ๓ ตอนหลวงตาสอนบุญกิริยาวัตถุ หน้า ๑๙๐)

ถ้าแปลว่า องค์คุณของพระโสดาบัน ก็หมายถึงผลแห่งการเป็นพระโสดาบันแล้ว จะทำให้มีคุณธรรม ๔ ประการ คือ

๑.ประกอบด้วยความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า

๒.ประกอบด้วยความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระธรรม

๓.ประกอบด้วยความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์

๔.ประกอบด้วยอริยกันตศีล ที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท วิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฏฐิไม่ลูบคลำแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ

อีกหมวดหนึ่ง ๓ ข้อแรกเหมือนกัน ต่างกันข้อที่ ๔ คือ

๔.มีใจปราศจากความตระหนี่ อันเป็นมลทิน อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยแล้ว มีฝ่ามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน **(กาฬิโคธาสูตร สํ. มหา. ๓๑/๓๖๗)**

(**ในโสตาปัตติยังคสังยุต** สํ. มหา. เบอร์ ๓๑ หน้า ๒๖๘ แสดงโสตาปัตติยังคะ ๔ ที่เป็นทั้งเหตุและผลไว้ถึง ๗ วรรค รวม ๗๔ สูตร)

เพราะฉะนั้น ศรัทธาที่มีโสตาปัตติยังคะ ๔ ประการเป็นเหตุใกล้นั้น จะต้องหมายถึงโลกุตรศรัทธาของพระโสดาบันขึ้นไป หรือศรัทธาขั้นต่ำลงมา ก็ต้องเป็นไปในโพธิปักขิยธรรม *(ธรรมที่เป็นไปในฝักฝ่ายของการตรัสรู้)* เพราะต้องเป็นผู้บำเพ็ญโสตาปัตติยังคะ ๔ ซึ่งเป็นเหตุให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน

ศรัทธานั้น บัณฑิตพึงเห็น**เหมือนมือ ทรัพย์สมบัติ**และ**พืช**

(อรรถกถาอัฏฐสาลินี อภิ. สํ. เบอร์ ๗๕ หน้า ๓๒๖)

ศรัทธาเปรียบเหมือนมือ เหมือนทรัพย์ เหมือนพืช

โยมภคินีได้แต่ฟังหลวงตาพูดจนเพลิน ที่พอจะจับใจความได้ก็คือ ศรัทธาเป็นสิ่งที่ดี ควรเจริญ แต่ก็มีข้อสงสัยอยู่ในตอนท้าย จึงถามหลวงตาขึ้นว่า *"หลวงตาเจ้าคะ ทำไมจึงเปรียบศรัทธาเหมือนมือ เหมือนทรัพย์สมบัติ และเหมือนพืชเล่าเจ้าคะ ?"*

หลวงตาเพียงจำข้อความได้จากคัมภีร์ และอรรถกถาก็ไม่ได้แสดงคำอธิบายไว้ด้วยสิ โยมภคินีเล่นมาถามนอกตำรา ก็ต้องใช้ไหวพริบปฏิภาณที่เป็นอัตโนมติกันบ้างละ ใคร่ครวญอยู่ครู่หนึ่งก็ตอบไปว่า *"ที่เปรียบศรัทธาเหมือนมือ ก็เพราะมือมีหน้าที่หยิบฉวยจับสิ่งต่าง ๆ น้อมนำมาใช้ มาบริโภคได้ ศรัทธาก็มีหน้าที่น้อมนำกุศลทั้งปวงให้มาบังเกิดขึ้นในใจ เหมือนกับนำกุศลอันเป็นไปในทานบ้าง ศีลบ้าง ภาวนาบ้างมาให้ใจบริโภค ทำให้เกิดกำลัง มีเรี่ยวแรงเป็นพละ เป็นอินทรีย์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป*

*ที่เปรียบศรัทธาเหมือนทรัพย์สมบัติ ก็เพราะทรัพย์ใช้ซื้อหาสิ่งของต้องประสงค์ได้ดังใจ คนมีทรัพย์มากเรียกว่าเศรษฐี ทำให้มีความสุขสบาย ศรัทธาก็เป็นทรัพย์ เป็นอริยทรัพย์ สามารถใช้ซื้อความเป็นมนุษย์ชั้นพิเศษ ซื้อสวรรค์ ซื้อพรหมโลก ซื้อนิพพาน หรือซื้อความเป็นพระอริยบุคคลก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่า เรามีศรัทธามากแค่ไหน และอยู่ในระดับไหน คนมีศรัทธามากจึงเป็นคนไม่จน ชีวิตไม่เป็นหมัน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ใน***อริยธนสูตร อังคุตร-นิกาย ปัญจกนิบาต***ว่า*

ศรัทธาในพระตถาคตของผู้ใด ตั้งมั่นอย่างดี ไม่หวั่นไหว และศีลของผู้ใดงดงาม เป็นที่สรรเสริญที่พอใจของพระอริยเจ้า ความเลื่อมใสของผู้ใดมีในพระสงฆ์ และความเห็นของผู้ใดตรง บัณฑิตกล่าวเรียกเขาผู้นั้นว่าคนไม่จน ชีวิตของเขาไม่เป็นหมัน

เพราะฉะนั้น เมื่อระลึกได้ถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ ผู้มีปัญญาควรสร้างสมศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและความเห็นธรรมให้เนือง ๆ

*ที่เปรียบศรัทธาเหมือนกับพืช ก็เพราะเมล็ดพืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เมื่อนำไปปลูก เพาะพันธุ์ไว้ในดินที่ดี ดูแลรักษา รดน้ำพรวนดินอย่างดี ย่อมสามารถออกดอก ออกผล นำไปประดับหรือบริโภคให้อิ่มหนำก็ได้ ศรัทธาก็เช่นกัน เมื่อนำไปปลูกหรือเพาะชำไว้ในใจอย่างดีแล้ว มีการรดน้ำพรวนดินรักษาไว้ด้วยกุศลประการต่าง ๆ ย่อมเจริญงอกงามทำให้เกิดเป็นดอกผล คือ กุศลวิบาก เกิดในสุคติภูมิ บรรลุฌาน หรือบรรลุมรรคผลนิพพานก็ได้เช่นกัน สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน***กสิภารทวาชสูตร สังยุตนิกาย สคาถวรรค***ว่า*

ศรัทธาของเราเป็นพืช ความเพียรเป็นฝน ปัญญาเป็นแอกและไถ หิริเป็นงอนไถ ใจเป็นเชือก สติของเราเป็นผาลและประตัก เรามีกายคุ้มครองแล้ว มีวาจาคุ้มครองแล้ว เป็นผู้สำรวมแล้วในการบริโภคอาหาร เราทำการดายหญ้าคือวาจาสับปลับด้วยคำสัตย์ โสรัจจะของเราเป็นเครื่องให้แล้วเสร็จงาน ความเพียรของเราเป็นเครื่องนำธุระไปให้สมหวัง นำไปถึงความ

เกษมจากโยคะ ไปไม่ถอยหลัง ยังที่ซึ่งบุคคลไปแล้วไม่เศร้าโศก เราทำนาอย่างนี้ นาที่เราทำนั้นย่อมมีผลเป็นอมตะ บุคคลทำนาอย่างนี้แล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้”

โยมภคินีฟังเรื่องของศรัทธา ทั้งโดยพระสูตรและพระอภิธรรม จึงเกิดศรัทธามากล้น ครั้นใคร่จะเพิ่มพูนศรัทธาให้ยิ่งขึ้นไปอีก จึงขอปวารณาหลวงตาด้วยปัจจัย ๔ หากมีความประสงค์เมื่อใด ก็ให้หลวงตาเรียกร้องเอาได้ตามสมควรแก่สมณสารูป และได้กราบเรียนถามหลวงตาว่า *“โยมเห็นอานิสงส์ของศรัทธามากจริง ๆ ใคร่จะขอให้หลวงตาแนะนำวิธีการเจริญศรัทธาให้ยิ่งขึ้นกว่านี้ด้วย เจ้าค่ะ”*

หลวงตาชะงักไปครู่หนึ่ง ไม่คิดว่าโยมภคินีจะถามแบบไม่ทันตั้งตัวอย่างนี้ จึงงัดตำรามาตอบไม่ทัน แต่ก็นึกขึ้นมาได้ว่า มาอยู่ที่นครปฐมนี้ ตั้งใจจะไปไหว้พระปฐมเจดีย์อยู่พอดี จึงแนะนำว่า ***“การกราบไหว้ บูชา สักการะผู้ที่ควรบูชา เป็นมงคลอันสูงสุด*** *แม้ว่า พระพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว แต่ถ้าเรามีศรัทธา และหวังเพิ่มพูนศรัทธาให้ยิ่งขึ้น การน้อมบูชาพระเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ หรืออัฏฐิธาตุของพระอริยสาวก การกราบไหว้บูชาต้นไม้ตรัสรู้พระศรีมหาโพธิ์ หรือพระพุทธปฏิมา ไม่ว่าในที่ใด ก็เป็นบุญกุศลที่ทำให้ศรัทธาเจริญขึ้นได้ไม่น้อยเลยทีเดียว อาตมาใคร่ที่จะไปบูชากราบไหว้พระบรมธาตุพระปฐมเจดีย์ โยมสนใจไหม และจะอนุเคราะห์ให้คนพาไปได้หรือไม่ ?”*

ด้วยศรัทธาเป็นปุเรจาริกคือนำหน้าอยู่แล้ว **โยมภคินีจึง**รีบรับคำว่า *“สนใจมาก เจ้าค่ะ”* พร้อมทั้งอาสาหาคนขับรถพาหลวงตา

ไปไหว้พระปฐมเจดีย์ แล้วเตรียมการ เตรียมใจ รอกำหนดวันที่จะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ไหว้พระบรมธาตุเจดีย์กัน ...





ปูชารเห ปูชยโต พุทฺเธ ยทิ จ สาวเก
ปปญฺจสมติกฺกนฺเต ติณฺณโสกปริทฺทเว.
เต ตาทิเส ปูชยโต นิพฺพุเต อกุโตภเย
น สกฺกา ปุญฺญํ สงฺขาตุํ อิเมตฺตมปิ เกนจิ.

ใคร ๆ ไม่อาจเพื่อจะนับบุญของบุคคลผู้บูชาอยู่ ซึ่งท่านผู้ควรบูชา คือ พระพุทธเจ้า หรือว่า พระสาวกทั้งหลายด้วย ผู้ก้าวล่วงปปัญจธรรมเครื่องเนิ่นช้าได้แล้ว ผู้มีความเศร้าโศกและความคร่ำครวญอันข้ามพ้นแล้ว หรือว่า ของบุคคลผู้บูชาอยู่ ซึ่งท่านผู้ควรบูชาเช่นนั้นเหล่านั้น ผู้นิพพานแล้ว ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ๆ ด้วยการนับแม้วิธีไร ๆ ก็ตาม ว่าบุญนี้มีประมาณเท่านี้. **(พุทธวรรคที่ ๑๔ ขุ. ธ. เบอร์ ๔๒ หน้า ๓๕๖)**

เครื่องบูชาที่ควรจัดเตรียมเพื่อกราบไหว้พระเจดีย์

หลวงตาสงบแนะนำให้โยมภคินีเตรียมเครื่องบูชา มี**พวงมาลัย ดอกไม้ ธูป เทียนสี**ต่าง ๆ **บาตร จีวร ผ้าห่มพระเจดีย์สีทอง ธงฉัพพรรณรังสี**ทั้งที่เป็นผืนใหญ่ผืนเดียวและที่เป็น**ธงราว เครื่องใช้สอย**ต่าง ๆ รวมทั้ง**ยารักษาโรค**และ**น้ำอันใสสะอาด** ฯ ประหนึ่งว่ากำลังเตรียมเครื่องบูชา เพื่อถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลยทีเดียว รวมทั้งเตรียมอุปกรณ์ส่วนตัวในการไหว้พระเจดีย์ เช่น เสื่อหรือผ้าพลาสติกปูพื้น ผ้าปูนั่งส่วนตัว หนังสือสวดมนต์ *(ถ้ามีเวลาควรเตรียมอุปกรณ์สำหรับทำความสะอาดพระเจดีย์ด้วย เช่น ไม้กวาด เกียงสำหรับแซะน้ำตาเทียน ถุงพลาสติกใส่ขยะเป็นต้น)*

โยมภคีนีได้จัดหามาเป็นที่เรียบร้อยด้วยความประณีต พร้อมทั้งขออนุญาตชวนสหายธรรมไปด้วยคนหนึ่ง เธอชื่อ **บัวแก้ว** อายุราว ๔๕ ปี เป็นผู้มีศรัทธา เฉลียวฉลาด รู้จักกับโยมภคีนีในที่ฟังธรรม ณ วัดแห่งหนึ่ง เธอได้ประสพกับปัญหาของชีวิตจึงหันหน้าเข้ามาศึกษาพระธรรมได้ระยะหนึ่งแล้ว เธอมีครอบครัวแต่ไม่มีบุตรธิดาแต่อย่างใด นับว่าโชคดีที่ไม่ต้องมีพันธะผูกพันให้ต้องเป็นทุกข์มากไปกว่านี้ แต่เธอยังต้องทำงานเลี้ยงชีพ และต้องดูแลครอบครัวจึงไม่ค่อยมีโอกาสไปเจริญกุศลตามที่ต่าง ๆ ในต่างจังหวัดมากนัก

เมื่อได้ฤกษ์งามยามดี เป็นวันที่กุศลจิตเกิด สะดวกปลอดโปร่ง คือ วันอาทิตย์ที่**โยมบัวแก้ว**หยุดงานนั่นเอง **โยมภคินี**ได้พา**โยมบัวแก้ว**เข้าไปกราบหลวงตา **โยมบัวแก้ว**รับอาสาเป็นคนขับรถเอง

เพราะเธอมีรถส่วนตัว หลวงตาจึงบอกให้ชวนลูกชายของคนเฝ้าสวน ชื่อ**หนุ่มน้อย** อายุ ๑๖ ปีไปด้วย โยมภคินีก็ได้ทำตามนั้น ...

อุบาสิกาควรศึกษาพระวินัยเพื่อเพิ่มพูนศรัทธาและปัญญา

ในระหว่างเดินทางไปพระปฐมเจดีย์ **โยมบัวแก้ว**ผู้มีปัญญาใฝ่รู้ในพระธรรมและพระวินัยได้เอ่ยขึ้นว่า *"โยมมีข้อสงสัยหลายอย่าง จะขอโอกาสหลวงตาถามปัญหาได้ไหม เจ้าคะ"*

หลวงตาอนุญาตว่า *"ได้สิ จะถามอะไรก็ว่ามาเลย เจริญพร"*

โยมบัวแก้วได้ปรึกษากับ**โยมภคินี**มาแล้วจึงถามขึ้นว่า*"โยมขอถามปัญหาข้อแรกเกี่ยวกับพระวินัยก่อนนะเจ้าคะ คือ โยมเข้าใจว่า ถ้ามีผู้หญิง ตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ขับรถให้พระภิกษุนั่งไปรูปเดียว ไม่น่าจะผิดพระวินัย แต่เห็นหลวงตาให้ชวน**หนุ่มน้อย**ลูกชายคนเฝ้าสวนมาด้วย แสดงว่าแม้ผู้หญิง ๒ คน ขับรถพาพระภิกษุรูปเดียวไปก็ผิดพระวินัยหรือ จึงต้องนำผู้ชายมาเป็นเพื่อนใช่ไหม เจ้าคะ ?"*

หลวงตานึกในใจว่า *"โยมบัวแก้วคนนี้ เป็นคนช่างสังเกตและฉลาดในการตั้งคำถาม อีกทั้งยังสนใจวินัยของพระด้วย ถ้าได้ศึกษาพระอภิธรรม คงจะเข้าใจได้เร็วและมีปัญญาเพิ่มมากกว่านี้ทีเดียว"* แล้วได้ตอบไปว่า

*"พระภิกษุนั่งใน**ที่ลับตา** เช่น ในห้องมิดชิด ในที่กำบัง ไม่มีใครมองเห็นกับผู้หญิงคนเดียวหรือหลายคนก็ตาม หรือนั่งใน**ที่ลับหู** กับผู้หญิงคนเดียวเท่านั้น เช่น ในที่โล่งแจ้ง ที่เปิดเผย คือ มีคน*

เห็นได้ แต่ไม่ได้ยินเสียงคุยกัน แม้ในรถยนต์คันนี้ก็ตาม จะผิดพระวินัยก็ต่อเมื่อพระภิกษุมีจิตมุ่งที่ลับ เป็นอกุศลจิต คิดลามกเท่านั้น ถ้าพระภิกษุไม่มีอกุศลจิต หรือมีอกุศลจิต ในขณะที่นั่งอยู่กับผู้หญิงก็ตาม แต่มีสติเท่าทันแล้วยืนขึ้น หรือพระภิกษุนั่ง แต่ผู้หญิงยืนอยู่ไม่ได้นั่ง ก็**ไม่ทำให้พระภิกษุต้องอาบัติ** เพราะสิกขาบท ๒ ข้อนี้เป็น**สจิตตกะ** คือ พระภิกษุต้องมีเจตนาที่จะนั่งโดยมุ่งที่ลับและมีจิตเป็นอกุศลประเภทโลภมูลจิต คิดนั่งกับผู้หญิงด้วยความพอใจ เพียงนั่งด้วยจิตมุ่งที่ลับเท่านั้นนะ จึงต้อง**อาบัติปาจิตตีย์** แต่ถ้าจับต้องลูบคลำแม้ปลายเส้นผม หรือพูดจาลามกพาดพิงอวัยวะเพศ ต้อง**อาบัติสังฆาทิเสส** ถ้าเสพเมถุนก็ต้อง**อาบัติปาราชิก** ขาดจากความเป็นพระภิกษุ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าได้บัญญัติสิกขาบทไว้ว่า

อนึ่ง ภิกษุใด สำเร็จการนั่งในที่ลับ คือ ในอาสนะกำบัง (ที่ลับตา) **กับมาตุคาม เป็นปาจิตตีย์** (แม้ผู้หญิงหลายคนก็ไม่พ้น)

อนึ่ง ภิกษุใด ผู้เดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับ (ที่ลับหู) **กับมาตุคามผู้เดียว เป็นปาจิตตีย์** (ผู้หญิงหลายคนพ้นอาบัติได้)

(ปฐม-ทุติยรโหนิสัชชสิกขาบทที่ ๔, ที่ ๕ อเจลกวรรคที่ ๕
วิ. มหา. เบอร์ ๔ ข้อ ๕๓๙ หน้า ๕๙๔, ข้อ ๕๔๓ หน้า ๕๙๘)

พระภิกษุไม่ควรมีสตรีห้อมล้อม

ฉะนั้น การที่โยมผู้หญิงตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป มาขับรถให้พระภิกษุรูปเดียวนั่ง ก็ไม่เข้าข่ายผิดพระวินัย เพราะเป็นที่ลับหู แม้พระภิกษุมีอกุศลจิต ผู้หญิงหลายคนก็ป้องกันอาบัติได้ หรือแม้ผู้หญิง

คนเดียวขับรถให้พระภิกษุนั่ง ถ้าพระภิกษุไม่มีอกุศลจิต ก็ไม่ผิดพระวินัยเช่นกัน แต่ที่อาตมาให้ชวนเจ้าหนุ่มน้อยคนนี้มาด้วยก็เพื่อป้องกันคำติเตียนจากผู้ที่ไม่เข้าใจพระวินัย หรืออาจทำให้ผู้มีศรัทธาน้อยพลอยเสื่อมศรัทธาไปก็ได้ และถ้าเขาตำหนิพระภิกษุที่มีศีลแม้ด้วยความเข้าใจผิดก็จะได้บาปเป็นอันมาก ควรกรุณาต่อเขาเหล่านั้น อีกทั้งเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับพระภิกษุรุ่นหลัง จะถูกติเตียนได้ว่า **เป็นพระรักษาพระวินัย เหตุไฉนจึงมีแต่สตรีห้อมล้อม เพราะสตรีเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์** และป้องกันอาบัติข้ออื่นอีก เช่น การแสดงธรรมกับผู้หญิงโดยที่ไม่มีผู้ชายรู้เดียงสาอยู่ด้วย เป็นต้น

เพราะฉะนั้น หากไม่ได้มีเรื่องสำคัญ หรือเร่งรีบอะไร อาตมาก็จะไม่ไปไหนมาไหนกับผู้หญิงโดยที่ไม่มีผู้ชายไปด้วย และพระภิกษุต้องไม่ชักชวนผู้หญิงเดินทางร่วมกัน เพราะถ้าชักชวน ก็ต้อง**อาบัติปาจิตตีย์** คือถ้าพระภิกษุชักชวนผู้หญิงว่า **เราไปไหว้พระด้วยกันนะโยม**ผู้หญิงก็ตอบว่า **ได้เจ้าค่ะ เราไปด้วยกันนะ พระคุณเจ้า** แล้วเดินทางไปด้วยกันสิ้นระยะทางหมู่บ้านหนึ่ง กำหนดตั้งแต่ไก่บินไปตก ต้อง**อาบัติปาจิตตีย์**ทุก ๆ ระยะบ้าน หรือถ้าเดินทางในป่าไม่มีบ้าน ก็ต้อง**อาบัติปาจิตตีย์** ทุก ๆ ระยะกึ่งโยชน์ คือ ๘ กิโลเมตร เพราะมีสิกขาบทบัญญัติไว้ว่า

อนึ่ง ภิกษุใด ชักชวนแล้ว เดินทางไกลสายเดียวกันกับมาตุคาม โดยที่สุดแม้สิ้นระยะทางบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตตีย์

(สังวิธานสิกขาบทที่ ๗ สัปปาณวรรคที่ ๗
วิ. มหา. เบอร์ ๔ ข้อ ๖๕๘ หน้า ๗๑๑)

*ถ้าภิกษุชักชวน มาตุคามไม่ได้ชักชวนคือไม่ได้รับคำ แต่เดินทางไปด้วยกัน ต้อง**อาบัติทุกกฏ**, มาตุคามชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวนคือไม่ได้รับคำ แต่เดินทางไปด้วยกัน **ไม่ต้องอาบัติ***

*ต่างคนต่างไม่ได้ชักชวน แต่มีการเดินทางไปด้วยกัน ก็**ไม่ต้องอาบัติ** หรือ มีการชักชวนกันไปก็ตาม แต่**ไปผิดเวลานัด**ก็**ไม่ต้องอาบัติ**เช่นกัน เพราะฉะนั้น ถ้ามีเหตุจะต้องไปเจริญกุศลที่ไหนด้วยกันก็ตาม ให้โยมทราบว่าอาตมาจะไม่ชักชวนโยมเดินทาง เพียงแค่ถามว่าจะไปหรือไม่เท่านั้น ให้โยมรู้เอาเองก็แล้วกันนะ เจริญพร”*

โยมภคินีพยักหน้ารับ พลางมองหน้า**โยมบัวแก้ว**แล้วพูดขึ้นว่า *“พระวินัยนี้ละเอียดมากจริง ๆ นะ **น้องบัวแก้ว** อย่างนี้พระภิกษุทุกรูปจะรู้และปฏิบัติได้หรือเจ้าคะ หลวงตา ?”*

หลวงตาตอบว่า *“รูปไหนบวชเข้ามาเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ได้ศึกษาพระวินัยมาดีและมีศรัทธา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า รูปนั้นก็จะรู้และปฏิบัติได้ แต่ถ้ารูปใดบวชมาโดยไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อความสิ้นกิเลส ไม่ได้ศึกษาพระวินัยมาดี และไม่มีศรัทธา บวชมาเสียเปล่า รูปนั้นก็จะไม่รู้ หรือแม้รู้ก็ไม่ปฏิบัติตาม มีแต่จะพอกพูนความไม่รู้ และอาบัติให้มากขึ้นเท่านั้นเอง”*

เนื่องจากที่พักของหลวงตา ซึ่งเป็นสวนของโยมภคินี อยู่ไม่ไกลจากวัดพระปฐมเจดีย์มากนัก สนทนากันยังไม่ทันจบข้อสงสัยดี รถก็มาถึงวัดเสียแล้ว โยมบัวแก้วจึงกราบเรียนหลวงตาว่า เมื่อไหว้พระปฐมเจดีย์เรียบร้อยแล้ว จะขอซักถามปัญหาที่ค้างคาใจต่อ ซึ่งหลวงตาก็ตอบตกลงด้วยความยินดี ...

วิธีการไหว้พระธาตุเจดีย์ที่มีผลมาก

หลวงตาให้โยมทั้ง ๓ ถอดรองเท้า แล้วช่วยกันยกเครื่องบูชาตามมา ตนเองก็ถือผ้าไตรจีวร เดินนำเข้าไปในพระปฐมเจดีย์ ก่อนเข้าไปก็จุดธูปเทียนและถวายพวงมาลัย น้อมบูชาแด่**พระร่วงโรจน–ฤทธิ์** พระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ ซึ่งประดิษฐานอยู่ด้านหน้าองค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อเข้าไปภายในแล้ว ก็ให้โยมปูผ้าพลาสติกรองพื้น หลวงตานำผ้านิสีทนะจากย่ามออกมาปู คนอื่นก็ปูผ้ารองนั่งของตน แล้วก็ช่วยกันจัดวางเครื่องบูชาอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม

จากนั้น ก็จุดธูปหอม จุดเทียนสีสวยสดจำนวน ๗ เล่มมัดรวมกัน ถวายพวงมาลัย บูชาด้วยดอกไม้ แล้วกราบ ๓ ครั้ง น้อมบูชาแด่พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระอริยสงฆ์

หลวงตาให้หยิบหนังสือสวดมนต์ออกมา แล้วนำโยมสวดมนต์ทำวัตรเย็น *(ขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ ๑๖ นาฬิกา ถ้าเป็นเวลาเช้าก็ควรสวดมนต์ทำวัตรเช้า การไหว้พระเจดีย์ในเวลาเช้าหรือในเวลาเย็นเป็นเวลาที่เหมาะสม ตอนกลางวันแดดร้อนจัด บริเวณพระเจดีย์อาจจะร้อนมากจนเดินประทักษิณไม่ได้)* แล้วให้โยมสมาทานศีล ๕ *(บางคนอาจสมาทานอุโบสถศีลมีองค์ ๘)* อัญเชิญเทวดามาร่วมฟังการสวดสาธยายธรรม ร่วมบูชาสักการะพระบรมธาตุเจดีย์และพระรัตนตรัย ต่อจากนั้น ก็สวดบูชาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ *(เช่น บทพุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ ในหนังสือพระพุทธมนต์ รวมทั้งบทอื่น ๆ เช่น พาหุง ฯ พระปริตร ฯลฯ)* เมื่อสวดจบ หลวงตาก็นำกล่าวคำบูชา โดยให้โยมพูดตามว่า

คำบูชาพระบรมสารีริกธาตุ

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมบูชาด้วยเศียรเกล้า แด่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง **ผู้ทรงเป็นพุทธรัตนะอันอุดม**

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมบูชาด้วยเศียรเกล้า แด่พระสัทธรรม คือ มรรค ผล นิพพาน และพระปริยัติสัทธรรม ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว **ซึ่งเป็นธรรมรัตนะอันอุดม**

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมบูชาด้วยเศียรเกล้า แด่พระอริยสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ปฏิบัติดีแล้ว ผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นกิเลสแล้ว **ผู้เป็นสังฆ-รัตนะอันอุดม**

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมบูชาด้วยเศียรเกล้า แด่พระบรมสารีริกธาตุ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ **พระปฐมเจดีย์นี้** และที่ประดิษฐานในแสนโกฏิจักรวาล พระธาตุของพระอริยสาวกทั้งหลาย ด้วยเครื่องสักการะเหล่านี้ อันมี**ดอกไม้ ธูป เทียน ประทีป ของหอม บาตร ไตรจีวร ผ้าห่มพระเจดีย์มีสีทอง** อันควรแก่รูปกายของพระพุทธเจ้า ซึ่งประดุจดังทอง และ**บริขารทั้งหลาย**เหล่านี้ อันเป็น<u>**อามิสบูชา**</u> การกล่าว**สรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย การสมาทานศีล ๕ อุโบสถศีล การศึกษาพระธรรม การเจริญสมถะและวิปัสสนา** อันเป็นการ<u>**ปฏิบัติบูชา**</u>

ขอน้อมบูชาแด่**พระสัพพัญญุตญาณ พระอนาวรณญาณ พระเวสารัชช-ญาณ พระทศพลญาณ พระมหากรุณาสมาปัตติญาณ พระบริสุทธิคุณ พระคุณทั้งปวง**ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรมและพระอริยสงฆ์

ขอให้การน้อมบูชาของข้าพเจ้า ด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชานี้ จงเป็นพลวปัจจัย ให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย เจริญงอกงามในพระพุทธศาสนา ด้วย**ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา** อย่าได้มีความทุกข์ยาก หรืออุปสรรคใด ๆ

ในการดำรงชีวิต สามารถอบรมไตรสิกขา เพื่อ**กำหนดรู้ทุกข์** เพื่อ**ละสมุทัย** เพื่อ**ทำนิโรธให้แจ้ง** เพื่อ**อบรมอริยมรรคให้บริบูรณ์** เพื่อตรัสรู้อริยสัจธรรม ตามเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และ พระอริยสาวกทั้งหลาย โดยกาลไม่เนิ่นช้า

ตราบใด ที่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสาร ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนตรัย ที่ข้าพเจ้าน้อมบูชาแล้วเป็นนิตย์ ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศล ที่ข้าพเจ้าบำเพ็ญแล้วเป็นประจำ ขอให้ข้าพเจ้าอย่าไปสู่อบายภูมิ ขอให้ได้เกิดในประเทศอันสมควร ซึ่งมีพระรัตนตรัย และพุทธบริษัททั้ง ๔ ให้ได้พบกัลยาณมิตรคอยเกื้อกูล ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปัญญา เป็นคนว่าง่าย เป็นผู้มีกิเลสเบาบาง ขอให้ได้ฟังพระสัทธรรม และได้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เพื่อรู้แจ้งโลกุตรธรรมในที่สุดด้วย เทอญ ฯ

[**ข้อควรรู้** **พระสัพพัญญุตญาณ** หมายถึง ปัญญาของพระพุทธเจ้าที่ทรงรู้เญยยธรรมทุกสิ่งทุกประการไม่มีส่วนเหลือ *(เญยยธรรม ๕ ได้แก่ สังขาร วิการ ลักษณะ นิพพาน บัญญัติ)* **พระอนาวรณญาณ** หมายถึง พระปัญญาที่เป็นสัพพัญญุตญาตนั่นเองที่แสดงอาการรู้ทุกอย่างโดยไม่มีเครื่องขัดขวาง **(อฏฺฐ. สัพพัญญุตญาณ อนาวรณญาณุทเทสนิทเทส ขุ. ปฏิ. เบอร์ ๖๘ หน้า ๑๖๑, ๑๑๕๔)**

พระเวสารัชชญาณ หมายถึง ปัญญาอันแกล้วกล้าอาจหาญ สามารถปฏิญญาใน ๔ ฐานะ คือ **๑. สัมมาสัมพุทธปฏิญญา** แกล้วกล้าบันลือสีหนาทว่า พระองค์ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า **๒. ขีณาสวปฏิญญา** แกล้วกล้าบันลือสีหนาทว่า พระองค์ทรงเป็นพระขีณาสพมีอาสวะอันสิ้นแล้ว คือ เป็นพระอรหันต์หมดกิเลสแล้ว

๓. **นิยยานิกธรรมเทศนา** แกล้วกล้าบันลือสีหนาทว่า พระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงเป็นธรรมที่นำออกจากทุกข์ได้จริง
๔. **อันตรายิกธรรมเทศนา** แกล้วกล้าบันลือสีหนาทว่า ธรรมที่ทำอันตราย ๕ อย่าง ที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว เป็นธรรมปิดกั้นมรรคผลและนำไปสู่อบายภูมิแท้จริง อันตรายิกธรรม ๕ คือ กรรม กิเลส วิบาก อริยุปวาท อาณาวีติกกมะ *(อธิบายไว้แล้วในหน้า ๕)* **(อฏฺฐ. ทุติยทสพลสูตร สํ. นิ. เบอร์ ๒๖ หน้า ๑๐๙, เวสารัชชสูตร องฺ. จตุกฺก. เบอร์ ๓๕ หน้า ๑๙)**

<u>พระทศพลญาณ</u> หมายถึง ปัญญาที่มีกำลัง ๑๐ ประการที่ทำให้ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า **(อฏฺฐ. ทุติยทศพลสูตร สํ. นิ. เบอร์ ๒๖ หน้า ๑๐๘, ญาณวิภังค์ อภิ. วิ. เบอร์ ๗๘ หน้า ๖๐๑, ๖๗๕)**

<u>พระมหากรุณาสมาปัตติญาณ</u> หมายถึง ปัญญาของพระพุทธเจ้าที่ทรงเป็นไปกับพระมหากรุณา โปรดสรรพสัตว์ไม่เลือกบุคคล ไม่ว่าผู้ที่ทำตนเป็นมิตรหรือศัตรู ไม่ว่าผู้ที่นอบน้อมหรือกระด้าง เผื่อแผ่มาถึงพุทธศาสนิกชน คือ พวกเราในปัจจุบันนี้ด้วย **(อฏฺฐ. มหากรุณาสมาปัตติญาณุทเทส-นิทเทส ขุ. ปฏิ. เบอร์ ๖๘ หน้า ๑๖๐, ๑๐๙๙)**

<u>พระปริสุทธิคุณ</u> หมายถึง พระอรหันตคุณที่บริสุทธิ์ หมดจดจากสรรพกิเลส พร้อมทั้งวาสนา สมควรที่พุทธศาสนิกชนจะต้องกราบไหว้บูชาและมอบกายถวายชีวิตให้

สรุปแล้ว การนอบน้อมบูชาด้วยอามิสและการปฏิบัติ เป็นการบูชาพระปัญญาคุณ พระมหากรุณาคุณและพระบริสุทธิคุณ พร้อมด้วยรูปกายสัมปทาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรมและพระอริยสงฆ์]

เมื่อกล่าวคำน้อมบูชาถวายเครื่องสักการะเสร็จ หลวงตาจึงบอกให้เจ้าหน้าที่ของวัดหลายคนที่ติดต่อไว้ล่วงหน้า เพื่อให้มาช่วยห่มผ้าที่พระปฐมเจดีย์ ช่วยกันนำผ้าสีทองม้วนใหญ่ ที่เย็บไว้อย่างดี **ยาวถึง ๒๗๖ เมตร** *(ถ้าใครมีศรัทธายิ่งขึ้น จะห่มข้างบนยอดตรงที่แขวนระฆังก็ได้* ***ความยาว ๕๘ เมตร****)* ประดับด้วยเครื่องประดับเป็นลวดลายอร่ามตา มีชายเป็นภู่ห้อยย้อย สวยสดงดงามมาก มาคลี่ออกแล้วก็นำไปห่มพระเจดีย์ ทุกคนก็ช่วยกันนำสายที่เย็บเป็นห่วงติดกับชายผ้าด้านบนเป็นระยะตลอดความยาวผ้า ไปเกี่ยวไว้ที่ตะขอซึ่งติดอยู่ที่องค์พระเจดีย์ ระยะห่างของห่วงต้องเท่ากับระยะห่างของตะขอที่องค์พระเจดีย์พอดี พร้อมทั้งสวดมนต์ว่า **อิติปิ โส ภควา** ประสานเสียงดังกึกก้องด้วยความเบิกบานใจ ใครที่ผ่านไปมาหลวงตาก็จะชวนให้มาร่วมห่มผ้า บูชาพระเจดีย์ด้วยกัน ทำให้เกิดศรัทธา สดชื่นแจ่มใสด้วยปีติกันทั่วหน้า

เมื่อห่มผ้าพระเจดีย์เสร็จแล้ว หลวงตาก็บอกให้โยมหยิบเครื่องบูชากันคนละชิ้น ส่วนตนเองหยิบบาตรน้อมขึ้นมาบนศีรษะพาเดินประทักษิณ ๓ รอบ นำสวดพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ (**อิติปิ โส ภควา**... **สฺวากขาโต ภควตา** ... **สุปฏิปันโน ภควโต**...) แล้วสวดบูชาคุณพระรัตนตรัย (**องค์ใด พระสัมพุทธ สุวิสุทธสันดาน** ... **ธรรมะคือคุณากร ส่วนชอบสาทร** ... **สงฆ์ใด สาวกศาสดา รับปฏิบัติมา** ...) ❋

(บทสวดมนต์เหล่านี้ มีอยู่ในหนังสือพระพุทธมนต์ หน้าปกพระพุทธเมตตา ขนาด A๔ หนา ๒๗๐ หน้า ด้านในปกหน้าปกหลังมีรูปสีสวย ๆ ของพระเจดีย์ ๔ ภาค และรูปพระเจดีย์ประเทศพม่า

อินเดีย ลาว กว่า ๑๐๐ รูป ขอรับได้เป็นธรรมบรรณาการคนละ ๑ เล่ม โทร ๐๘๑-๓๑๑๕๓๕๒, ๐๘๑-๕๕๖๖๖๔๔ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ นอกเสียจากขอให้สมาทานศีล ๕ และสวดมนต์เป็นนิตย์ เจริญกุศลทุกอย่างเป็นประจำ)

เมื่อประทักษิณ ๓ รอบเสร็จ หลวงตาให้นำเครื่องบูชาไปถวาย โดยตั้งไว้ที่องค์พระเจดีย์อย่างเรียบร้อยสวยงาม เพื่อให้พระภิกษุที่ดูแลพระเจดีย์พิจารณาและจัดการตามธรรมวินัยต่อไป แล้วให้โยมทั้งหลายที่มาห่มผ้าบูชาพระเจดีย์ร่วมกัน แม้ไม่รู้จักกันในชาตินี้ แต่อาจเป็นพ่อแม่พี่น้องกันมาแล้วในชาติก่อน มานั่งพร้อมเพรียงกัน แล้วนำกล่าวขอขมาพระรัตนตรัย ให้โยมทั้งหลายพูดตามว่า

คำขอขมาพระรัตนตรัย

ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี กรรมอันเป็นบาปอกุศลและน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ได้กระทำล่วงเกินแล้วในพระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ พระบรมธาตุสถูปเจดีย์ พระพุทธปฏิมา ต้นพระศรีมหาโพธิ์ หรือพุทธสถานอันศักดิ์สิทธิ์อื่นใด ด้วยความตั้งใจก็ดี ด้วยความเผลอไผลก็ดี ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ดี ขอให้พระรัตนตรัย ได้โปรดอดโทษล่วงเกินอันนั้นแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อข้าพเจ้าทั้งหลาย จะได้สำรวมระวังในพระรัตนตรัย ในกาลต่อไป

เสร็จจากการขอขมาพระรัตนตรัย หลวงตาก็นำอุทิศส่วนกุศล โดยให้โยมทั้งหลายพูดตามอีกว่า

คำอุทิศส่วนกุศลแก่สรรพสัตว์หลังบูชาพระบรมธาตุ

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออุทิศส่วนบุญกุศล ในการนอบน้อมบูชาสักการะแด่พระรัตนตรัย พระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และกุศลอันเป็นไปในทาน ศีล ภาวนาที่ได้บำเพ็ญไว้ดีแล้ว ให้แก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย ทั้งในอดีตชาติ และปัจจุบันชาติ พร้อมทั้งเทวดาและอมนุษย์ทั้งหลาย ที่ปกปักรักษาอยู่ในบริเวณนี้ และที่บ้านเรือนของข้าพเจ้า

ขอน้อมถวายกุศลเหล่านี้ แด่ท้าวสักกเทวราช นายนิรยบาล ท้าวจาตุมหาราชิกา พญายมราช สรรพสัตว์ทั้งหลายเหล่าใด สามารถหยั่งรู้ในส่วนกุศลที่ข้าพเจ้าอุทิศให้แล้วนี้ โปรดมีจิตโสมนัสยินดีร่วมอนุโมทนา ขอให้ท่านทั้งหลายเป็นผู้มีศรัทธา ถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่ง และอบรมไตรสิกขา เพื่อความพ้นจากวัฏฏทุกข์ เช่นเดียวกับข้าพเจ้าทั้งหลาย โดยเร็วพลันด้วย เทอญ ฯ

เมื่ออุทิศส่วนกุศล อันเป็นปัตติทานมัย คือ การให้ส่วนบุญเรียบร้อยแล้ว หลวงตาก็พากราบลาพระบรมธาตุปฐมเจดีย์ ๓ ครั้ง พร้อมทั้งสวดบูชาคุณด้วยบทว่า

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา, พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ.
(กราบ รำพึงว่า) **พุทโธ เม นาโถ** พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งของเรา.
สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, ธัมมัง นะมัสสามิ.
(กราบ รำพึงว่า) **ธัมโม เม นาโถ** พระธรรมเป็นที่พึ่งของเรา.
สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สังฆัง นะมามิ.
(กราบ รำพึงว่า) **สังโฆ เม นาโถ** พระสงฆ์เป็นที่พึ่งของเรา.

จากนั้น ญาติโยมทั้งหลายที่มาร่วมห่มผ้าพระเจดีย์ก็กราบลาหลวงตาและล่ำลาโยมภคินี โยมบัวแก้ว โยมหนุ่มน้อย แล้วแยกย้ายกันกลับไปพร้อมกับบุญอันเป็นมหากุศลที่ได้ห่มผ้าพระปฐมเจดีย์

ติฏฺฐนฺเต นิพฺพุเต วาปิ สเม จิตฺเต สมํ ผลํ
เจโตปณิธิเหตู หิ สตฺตา คจฺฉนฺติ สุคฺคตึ

พระสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ก็ดี ปรินิพพานแล้วก็ดี เมื่อมีจิตเสมอกัน ผลบุญก็ย่อมเท่ากัน ในเพราะเหตุคือการตั้งไว้ซึ่งความเลื่อมใสแห่งใจ สัตว์ทั้งหลายย่อมไปสู่สุคติ (ปีตวิมาน ขุ.วิ. เบอร์ ๔๘ หน้า ๓๘๔)

การสวดมนต์บูชา ห่มผ้า ถวายเครื่องสักการะ ประทักษิณพระปฐมเจดีย์ในครั้งนี้ ใช้เวลาเกือบ ๒ ชั่วโมง *(ถ้าเป็นพระเจดีย์องค์เล็กก็ใช้เวลาน้อยกว่านี้)* เวลาเกือบจะค่ำแล้ว **หลวงตา**หันหน้ามาทางโยมบัวแก้ว แล้วกล่าวขึ้นว่า *"โยมจะกลับกันหรือยังล่ะ หรือมีปัญหาอะไรจะถามต่อบ้างไหม เจริญพร ?"*

โยมภคินีพูดเสริมว่า *"น้องบัวแก้ว ยังมีคำถามจะถามอีกไม่ใช่หรือจ๊ะ ถามเลย พี่จะได้อาศัยฟังธรรมที่หลวงตาแสดงด้วย"*

โยมบัวแก้วจึงได้กล่าวขึ้นว่า *"โยมมีความสุขใจ เกิดปีติโสมนัสมากเลย เจ้าค่ะ ที่ได้มาร่วมห่มผ้า ถวายเครื่องสักการะต่อพระบรมธาตุปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นพระเจดีย์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ถ้าพลาดโอกาสมาบูชาในครั้งนี้คงเสียดายแย่เลย ต้องขอกราบขอบพระคุณและอนุโมทนาต่อหลวงตาและคุณพี่ภคินีด้วย ที่กรุณาอนุญาตและชักชวนให้โยมมาร่วมเจริญกุศลในครั้งนี้ เป็นครั้งแรกจริง ๆ*

ก่อนที่จะกลับบ้าน โยมขอถามปัญหาที่คาใจสัก ๒-๓ ข้อก่อนนะเจ้าคะ คือ โยมทราบว่า การมาไหว้พระเจดีย์นั้นเป็นบุญ ทำให้สบายใจ ซึ่งตัวโยมก็ได้ประสพกับตนเองแล้ว แต่อยากทราบอีกว่า การไหว้พระพุทธรูป พระเจดีย์ การสวดมนต์ไหว้พระ ฯ กับการศึกษาพระธรรม การปฏิบัติธรรม อย่างไหนจะมีผล มีอานิสงส์มากกว่ากัน และการไหว้พระธาตุเจดีย์อย่างที่หลวงตาพามาในวันนี้มีเป้าหมายจริง ๆ เพื่ออะไร ไม่เห็นเหมือนที่คนอื่น ๆ เขาไหว้พระหรือไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะขอให้ร่ำให้รวย ให้มีโชคมีลาภ ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ หรือมีการบนบานขอให้ได้ดังที่ใจปรารถนา ถ้าได้สมใจแล้วจะมาแก้บน แต่หลวงตาไม่ได้สอนให้ทำอย่างนั้นเหมือนคนอื่นเลย เพราะเหตุไรหรือ เจ้าคะ ?”

หลวงตายิ้มพลางพูดว่า *“โยมมีความสุขใจ ได้บุญ อาตมาก็ดีใจด้วย โยมถามเข้าท่าดี แต่ถามเสียยาวเชียว อาตมาแก่แล้วกลัวจะจำคำถามไม่ได้ โยมถามว่าอย่างไหนจะได้บุญมากกว่ากันใช่ไหม”*

โยมบัวแก้วพยักหน้ากล่าวรับคำว่า *“เจ้าค่ะ เป็นคำถามแรก”*

การไหว้พระพุทธรูป พระเจดีย์ สวดมนต์ การศึกษา ปฏิบัติธรรม อย่างไหนมีผล มีอานิสงส์มากกว่ากัน

หลวงตาแย้มยิ้มแล้วตอบว่า *“การทำบุญแต่ละอย่าง เป็นไปตามอัธยาศัยของแต่ละคน บางคนชอบสวดมนต์ ไหว้พระเจดีย์ ฯ บางคนชอบศึกษา ชอบปฏิบัติธรรม ก็มีผลมาก ได้บุญมากตามกำลังศรัทธาและปัญญาของแต่ละคน เป็นเหตุให้ได้บรรลุมรรค ผล*

*นิพพานก็ยังได้ ถ้าทำด้วยความเข้าใจถูกต้อง แต่การทำแต่ละอย่างนั้นจะมีผลน้อย ได้บุญน้อยทันที ถ้าทำด้วยความไม่เข้าใจ และถ้าทำด้วยความเข้าใจผิด แทนที่จะได้บุญอย่างเดียว แต่กลับได้บาปประเภทมิจฉาทิฏฐิปนไปด้วย คือเป็น**สีลัพพตปรามาส** ลูบคลำข้อปฏิบัติที่ผิดไปจากความจริงเสียด้วยสิ ...”*

หลวงตาพูดยังไม่ทันจบดี **โยมภคินี**ก็พนมมือ ขอโอกาสพูดแทรกขึ้นว่า *“การไหว้พระ ฯ สวดมนต์ การศึกษา การปฏิบัติธรรม ถ้าทำด้วยความเข้าใจก็มีผลมากได้บุญมาก โยมพอเข้าใจ แต่ถ้าทำด้วยความเข้าใจผิดจะได้บาปปนไปด้วย โยมไม่เข้าใจว่า จะได้บาปอย่างไร และเป็นสีลัพพตปรามาสได้อย่างไร ? เจ้าคะ”*

หลวงตายิ้มแล้วตอบด้วยกรุณาว่า *“เป็นได้สิ ! ก็ถ้าคนที่ไปไหว้เข้าใจว่า พระพุทธรูปหรือพระเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นเหมือนเทพเจ้าสามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ตามที่บนบานไว้ ยิ่งถ้าไปไหว้* ***เจ้าพ่อ เจ้าแม่ พระพรหม ๔ หน้า พระพุทธ ๔ เศียร ๙ เศียร*** *หรือ* ***รูปปั้นเทพเจ้ามีตัวเป็นคน มีหัวเป็นช้างม้าวัวควาย*** *อะไรทำนองนี้ด้วยแล้ว ก็ยิ่งห่างเหินจากความเป็นชาวพุทธ แสดงให้เห็นว่า ขาดความรู้ ขาดความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนอย่างมากเลยทีเดียว พระภิกษุเองก็ยิ่งไม่สมควรชักชวนให้ญาติโยมไปกราบไหว้บูชาในสิ่งเหล่านี้ ซึ่งไม่ใช่พระพุทธศาสนา ไม่ได้ทำให้ศรัทธาในพระรัตนตรัยมั่นคงขึ้น มีแต่กลับทำให้งมงาย ทำลายพระพุทธ-ศาสนาให้ตกต่ำลงมากยิ่งขึ้น*

การที่เราจะกราบไหว้บูชาสิ่งใดหรือบุคคลใด ก็ควรจะต้องรู้ว่าสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้นมีคุณธรรมอะไร เรากราบไหว้คุณธรรม ทำให้ใจของเราน้อมไปในคุณธรรม จึงทำให้เรามีความสุข ความเจริญ อย่างเช่น ถ้าจะกราบไหว้**เจ้าแม่กวนอิม** ก็ต้องรู้ว่า เจ้าแม่กวนอิม คือ **พระนางเมี่ยวซัน** เป็นธิดาคนเล็กของกษัตริย์จีนพระองค์หนึ่ง เป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีเมตตาและความกตัญญูอย่างมาก เราไหว้ที่คุณความดี เพื่อจะได้เป็นอุปนิสัยให้ประพฤติตาม ถ้าไหว้เจ้าแม่กวนอิม เพราะเข้าใจผิดว่าเป็นพระโพธิสัตว์ตามความเชื่อในลัทธิอื่น ซึ่งเชื่อว่า จะช่วยบำบัดทุกข์เข็ญให้ผู้ที่กราบไหว้ หรือจะได้ร่ำรวย มีเงินทองใช้ หายโรคภัยไข้เจ็บ อย่างนี้ก็เข้าข่ายมีความเห็นผิดได้

หรือถ้าจะกราบไหว้**พระรูปทรงม้ารัชกาลที่ ๕** ก็ต้องทราบว่า **พระปิยมหาราช**ทรงทำนุบำรุงบ้านเมือง ทรงเลิกทาส ฯลฯ ทรงมีพระปรีชาสามารถรักษาเอกราชของประเทศไทย ให้รอดพ้นจากการล่าอาณานิคมของต่างชาติ ทำให้ไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของใคร เป็นต้น

ถ้าเรากราบไหว้บูชาพระคุณของท่านเหล่านี้ หรือใคร ๆ ก็ตาม ที่มีคุณควรแก่การเคารพกราบไหว้ โดยเฉพาะ กราบไหว้บูชาคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระอริยสงฆ์ พระบรมสารีริกธาตุ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พระพุทธปฏิมา มารดา บิดา ครูบาอาจารย์ การกราบไหว้บูชาอย่างนี้เป็นกุศลฝ่ายเดียว ได้บุญเต็มเปี่ยม

แต่ถ้าไปบนบานขอโน่นขอนี่ ให้ประสพความสำเร็จอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วจะมาแก้บน คิดว่าท่านเหล่านั้นจะมาดลบันดาลอะไรให้ได้ แสดงว่าคนที่กราบไหว้ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรม แต่กลับ

*เชื่อว่าถ้าตนไปกราบไหว้สวดอ้อนวอน ๆ ติดสินบนว่าจะให้สิ่งนั้นสิ่งนี้ตอบแทน แล้วจะได้สมปรารถนา อย่างนี้แหละเป็นความเข้าใจผิด สงเคราะห์เข้าใน**สีลัพพตปรามาส** เป็นบาปอกุศลติดตัวผู้นั้นไปไม่ใช่ชาติเดียว ทำให้โง่เขลาหลงงมงายไปอีกหลายภพหลายชาติ ยึดถือในสิ่งที่ไม่เป็นสรณะได้จริงว่าเป็นที่พึ่งไป ไม่มีโอกาสเข้าใจพระธรรมและปฏิบัติธรรมจนบรรลุมรรคผลนิพพาน พ้นจากวัฏฏทุกข์ไปได้*

คุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา

*อุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา ควรจะต้องมีคุณลักษณะที่ดีตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ มิฉะนั้น จะมีแต่ความหลงใหล ไม่เชื่อเรื่องกรรม ก็เป็นได้เพียงอุบาสก อุบาสิกาจัณฑาลเท่านั้นเอง ดังที่แสดงไว้ใน**จัณฑาลสูตร อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต เล่ม ๓๖ หน้า ๓๗๓** มีเนื้อความว่า*

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นอุบาสกผู้เลวทราม เศร้าหมอง และน่าเกลียด ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ **๑.อุบาสกเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ๒.เป็นผู้ทุศีล ๓.เป็นผู้ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคลไม่เชื่อกรรม ๔.แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนานี้ ๕.ทำการสนับสนุนในศาสนานั้น**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นอุบาสกผู้เลวทราม เศร้าหมอง และน่าเกลียด

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นอุบาสกแก้ว อุบาสกปทุม อุบาสกบุณฑริก ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน ? คือ **๑. อุบาสกย่อมเป็นผู้มีศรัทธา ๒. เป็นผู้มีศีล**

๓.เป็นผู้ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรมไม่เชื่อมงคล ๔.ไม่แสวงหาเขตบุญภายนอกศาสนานี้ ๕.ทำการสนับสนุนในศาสนานี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้แล เป็นอุบาสกแก้ว อุบาสกปทุม อุบาสกบุณฑริก”

จบจัณฑาลสูตรที่ ๕

หลวงตาอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า *“พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า ถ้าอุบาสกรวมทั้งอุบาสิกาเป็นผู้ที่ขาดศรัทธา ไม่มีศีล งมงาย ไม่เชื่อกรรมแต่ไปเชื่อมงคลตื่นข่าว เช่น ชอบหาหมอดู บอกใบ้ ให้หวย ทรงเจ้าเข้าผี ดูดวงชะตาราศี สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา รดน้ำมนต์ ปัดรังควาน ให้พระคลุมผ้าสวดบังสุกุลเป็น บังสุกุลตาย หรือเที่ยวไปไหว้วัตถุมงคล รูปปั้นที่ไม่เกี่ยวกับพระรัตนตรัย หรือกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยความหลงใหลไม่รู้เหตุผล รวมทั้งไปแสวงหาเขตบุญคือไปทำบุญสนับสนุนศาสนาอื่นที่สอนในสิ่งที่ผิดไปจากเหตุผลความเป็นจริง ก็จัดว่าเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่เลวทราม เป็นจัณฑาล เศร้าหมองและน่าเกลียด เป็นอุบาสกอุบาสิกาชั้นต่ำ ไม่ควรแก่การเจริญด้วยไตรสิกขา เพื่อมรรคผลนิพพาน เพื่อความพ้นจากทุกข์ทั้งปวง*

*บุญกุศลในพระพุทธศาสนามีมากมาย เริ่มตั้งแต่การให้ทาน สมาทานศีล การสวดมนต์ไหว้พระ ฯ ไปจนกระทั่งการเจริญสมถ-วิปัสสนา เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน จำต้องมีพื้นฐานที่สำคัญที่สุด ซึ่งทำให้การบำเพ็ญกุศลในพระพุทธศาสนามีผล มีอานิสงส์มากกว่าการทำบุญนอกพระพุทธศาสนา ก็อยู่ตรงที่การมี**ทิฏฐุชุกรรม**หรือ **สัมมาทิฏฐิ** คือ ความเห็นตรง ความเห็นถูก เห็นชอบนี้แหละ”*

โยมภคินีและ**โยมบัวแก้ว** ได้รับความรู้ เกิดความเข้าใจและเห็นประโยชน์ของการฟัง การสนทนาธรรมมากขึ้น ต่างพยักหน้าอันเป็นกิริยาแสดงถึงความเข้าใจ และพร้อมที่จะให้ความสำคัญต่อ**ทิฏฐุชุกรรม**และ**สัมมาทิฏฐิ**เพิ่มขึ้น ทำให้**หลวงตาสงบ**มีกำลังใจและให้ความสำคัญในอันที่จะแสดงธรรมต่อไปอีกว่า

การศึกษาพระธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ

"สำหรับการศึกษาพระธรรมคำสอนนั้น ก็เพื่อให้เกิดสติปัญญาจะได้น้อมนำมาปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาชีวิตให้เป็นสุขมากขึ้น จนอาจทำให้ถึงขั้นพ้นจากทุกข์ก็ได้ เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่เป็นการศึกษาเพื่อจะสอบเอาวุฒิ เอาภูมิชั้นเพื่อลาภยศชื่อเสียง หรือเพื่ออำนาจวาสนาแต่อย่างใด ถ้าเป็นการศึกษาเพื่อสอบเอาวุฒิหรือเอาภูมิชั้นต่าง ๆ จะทำให้เครียดและเป็นอกุศล หากสอบได้ก็ดีใจยึดมั่นในชั้นภูมิของตน ถ้าสอบไม่ได้ก็ทุกข์โทมนัส ไม่ได้เกื้อกูลต่อการเจริญขึ้นแห่งไตรสิกขา ไม่ได้ทำให้ศาสนาในตัวเองมั่นคงขึ้น

ถ้าศึกษาแล้วไปสอบวัดผลไม่ว่าจะสอบได้หรือสอบตก แต่ทว่าทำให้ศีลสิกขาเจริญขึ้น จิตจดจ่อเป็นสมาธิดีขึ้น และสติปัญญาถึงระดับวิปัสสนาก็ก้าวหน้ามากขึ้น อย่างนี้ก็ควรแก่การสนับสนุนให้ศึกษาแล้วไปสอบวัดผลกัน แต่หากศึกษาแล้ว ต้องคร่ำเคร่งเร่งดูตำรับตำรา เพื่อเตรียมสอบและหวังว่าจะต้องสอบได้ เมื่อเรียนด้วยความหวังความต้องการมาก ก็ทำให้เครียด บางคนถึงกับเป็นโรคกระเพาะ บางคนท้องเสีย ทำให้ต้องไปผ่อนคลาย ดูหนังฟังเพลงไปกินข้าวเย็นทำให้เสียศีล หรือบางทีก็มีการทำทุจริต ลอกข้อสอบ

บอกข้อสอบกัน ทำให้สมาธิจิตเสื่อมทราม วิปัสสนาปัญญาก็ไม่ต้องพูดถึง เป็นการศึกษาที่ผิดจุดประสงค์ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระไตรปิฎกแสดงว่า ถ้าไม่ได้ศึกษาเพื่อความพ้นจากทุกข์ เป็น ***อลคัททปริยัตติ*** *คือ เป็นการเรียนแบบจับงูพิษที่หาง ทำให้เกิดทุกข์โทษได้ เหมือนกับงูที่แว้งฉกกัดผู้จับงูที่จับไม่เป็นนั่นเอง*

นี่พูดถึงการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร แต่ถึงแม้ฆราวาสก็เช่นกัน ควรศึกษาเพื่อเพิ่มภูมิธรรม คือ ได้สติปัญญาวิธีการแก้ไขปัญหาชีวิต ซึ่งชีวิตของทุกคนมีทุกข์ประจำและทุกข์จรอยู่ตลอดเวลาน่าจะพยายามศึกษาเพื่อหาทางแก้ทุกข์เหล่านี้ อย่างนี้จึงจะได้บุญมาก ถ้าหากศึกษาเรียนพระธรรมเพื่อเกียรติยศ ตำแหน่ง เพื่อลาภสักการะ หรือเพื่อความโก้เก๋ว่าตนเองมีประกาศนียบัตร จบที่นั่นที่นี่มา อย่างนี้ก็ไม่เป็นบุญ หรือถ้าเป็นบุญก็น้อยเต็มที จะเป็นบาปเสียมากกว่า ทำให้เกิดกิเลสมานะถือตัว โอ้อวดเป็นต้น

ปริยัติ ๓ ประเภท

ใน**อลคัททูปมสูตร มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เบอร์ ๑๘ หน้า ๓๐๕** *แสดงการศึกษาที่มีโทษและไม่มีโทษไว้ว่า*

จริงอยู่ **ปริยัติมี** ๓ คือ **๑. อลคัททปริยัติ ๒. นิตถรณปริยัติ ๓. ภัณฑาคาริกปริยัติ** บรรดาปริยัติทั้ง ๓ นั้น ภิกษุใดเล่าเรียนพุทธวจนะ เหตุปรารภลาภสักการะว่า ***เราจักได้จีวรเป็นต้น*** หรือ ***คนทั้งหลายจักรู้จักเราในท่ามกลางบริษัท ๔ อย่างนี้*** ปริยัตินั้นของภิกษุนั้น ชื่อว่า **อลคัททปริยัติ** *(การเรียนแบบจับงูพิษที่ข้างหาง)*

จริงอยู่ **การไม่เล่าเรียนพุทธวจนะแล้วนอนหลับเสีย** **ยังดีกว่าการเล่าเรียนอย่างนี้** ✵

ส่วนภิกษุใดเล่าเรียนด้วยคิดว่า เล่าเรียนพุทธวจนะ **บำเพ็ญศีล** ในฐานะที่ศีลมาถึงเข้า **ให้ถือเอาห้องสมาธิ** ในฐานะที่สมาธิมาถึงเข้า **เริ่มตั้งวิปัสสนา** ในฐานะที่วิปัสสนามาถึงเข้า ทำมรรคให้เกิด ทำให้แจ้งผล ในฐานะที่มรรคผลมาแล้ว ปริยัตินั้นของภิกษุนั้นชื่อว่า **นิตถรณปริยัติ** *(การเรียนเพื่อออกจากทุกข์)* ปริยัติของพระขีณาสพ ชื่อว่า **ภัณฑาคาริกปริยัติ** *(การเรียนแบบขุนคลัง)*

จริงอยู่ **ทุกขสัจ**ที่ยังไม่กำหนดรู้ **สมุทัยสัจ**ที่ยังไม่ได้ละ **มรรค-สัจ**ที่ยังไม่ได้เจริญ หรือ**นิโรธสัจ**ที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ย่อมไม่มีแก่พระขีณาสพนั้น ด้วยว่า พระขีณาสพนั้น **กำหนดรู้ขันธ์แล้ว ละกิเลสได้แล้ว เจริญมรรคแล้ว ทำให้แจ้งผลแล้ว** เพราะฉะนั้น ท่านเล่าเรียนพุทธวจนะ จึงเล่าเรียนเพื่อเป็นผู้ทรงแบบแผนรักษาประเพณีอนุรักษ์วงศ์ ดังนั้น ปริยัตินั้นของท่านจึงชื่อว่า **ภัณฑาคาริกปริยัติ**

ปริยัติของปุถุชน เป็นอลคัททะบ้าง **เป็นนิตถรณะ**บ้าง
ปริยัติของพระเสขะทั้ง ๗ เป็นนิตถรณะอย่างเดียว
ปริยัติของพระขีณาสพ เป็นภัณฑาคาริกปริยัติเท่านั้น ...”

โยมบัวแก้วฟังด้วยความสนใจ เพราะตนเองกำลังศึกษาพระธรรมอยู่ โดยใช้เวลาในวันอาทิตย์ไปฟังธรรม จึงอดที่จะกราบเรียนถามแทรกขึ้นมาไม่ได้ว่า *“ขอโอกาสเจ้าค่ะ ปกติ โยมจะไปฟังธรรมตามวัดและมูลนิธิ ฯ บางแห่ง มีผู้แนะนำว่า น่าจะไปเรียนพระอภิธรรม โยมไปสอบถามรายละเอียดมาแล้ว ทราบว่าที่สำนักเรียน*

*พระอภิธรรมที่จะไปเรียนนั้น เปิดสอนเป็นชั้น ๆ ตั้งแต่จูฬตรีจนถึงมหาเอก กำหนดเวลาเรียนแน่นอน มีการท่องจำกันทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย แล้วก็มีการสอบเลื่อนชั้นด้วย **จำเป็นต้องเรียนพระอภิธรรมด้วย**หรือเจ้าคะ ? แล้ว**จำเป็นต้องสอบด้วย**หรือไม่ ?*

โยมคงไม่มีเวลาไปเรียนหรือท่องจำมากมายอย่างนั้น เพราะจะต้องทำงาน มีเวลาหยุดวันอาทิตย์เพียงวันเดียว ขอกราบเรียนถามหลวงตาว่า การเรียนแบบท่องจำ และการสอบในสำนักอภิธรรมอย่างที่ทำกันนั้น มีประโยชน์หรือมีโทษตามที่หลวงตาแสดงอย่างไรบ้างหรือไม่ และขอคำแนะนำจากหลวงตาด้วยว่า โยมควรศึกษาอย่างไร ? จึงจะเข้าใจพระอภิธรรมเจ้าคะ"

หลวงตาคิ้วขมวด นึกตำหนิในใจว่า *"คำถามเก่ายังตอบไม่จบถามปัญหาใหม่อีกแล้ว โยมคนนี้ คิดเร็ว พูดเร็ว ปัญญาก็คงจะเร็วตามความคิดด้วย แต่น่าจะรอให้ตอบปัญหาให้จบเสียก่อนสิ ..."*

แต่แล้วสติที่ได้อบรมมาก็เกิดขึ้น ตักเตือนหลวงตาให้มีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ หลวงตาจึงได้แผ่เมตตาให้แก่โยมทั้ง ๒ แล้วแสดงธรรมแนะนำโยมต่อไปว่า *"การเรียนพระอภิธรรม จำเป็นสำหรับคนในยุคนี้ ซึ่งมีปัญญาน้อย แต่ติดในวัตถุกามมาก จึงต้องศึกษาเรียนรู้พระธรรมให้มากด้วย เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการต่อสู้กับกิเลสกาม จะทำให้เข้าใจในชีวิตตามความเป็นจริง และเพิกถอนความยึดถือผิด ในสิ่งที่เป็นสมมติบัญญัติลงได้บ้าง อีกทั้งยังเป็นประโยชน์เกื้อกูลให้ได้ศึกษาเข้าใจพระธรรมคำสอน ในส่วนพระสูตรและพระวินัยได้ดีขึ้น*

เพราะคำสอนที่เป็นพระสูตร และพระวินัยนั้น จะกล่าวเป็น **ปุคคลาธิษฐาน** โดยนัยของ**สมมติสัจจะ** คือ พูดถึงสัตว์บุคคลเป็นส่วนใหญ่ แต่คำสอนในส่วนพระอภิธรรมกล่าวเป็น**ธรรมมาธิษฐาน** โดยนัยของ**ปรมัตถสัจจะ** คือพูดถึงสภาวธรรมเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้มองทะลุความเป็นสัตว์บุคคล หยั่งลงถึงสภาวธรรม ซึ่งว่างจากสัตว์บุคคล เห็นความเป็นอนัตตา เพื่อการประจักษ์แจ้งไตรลักษณ์ เพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนัด เพื่อความพ้นจากทุกข์นั่นเอง

เพราะฉะนั้น จึงควรเรียนพระอภิธรรมด้วย แต่ถ้าใครคิดว่าตนเองมีปัญญา สามารถปฏิบัติธรรมลดละกิเลส เพิ่มพูนไตรสิกขาได้โดยไม่ต้องศึกษาพระอภิธรรม หรือไม่ต้องศึกษาพระไตรปิฎกเลย เพียงฟังธรรมจากครูบาอาจารย์เท่านั้นก็เพียงพอ ก็เป็นเรื่องส่วนตัวไม่มีใครบังคับได้ เพียงแต่อาตมารู้สึกเสียดายว่า พระพุทธเจ้าทรงเพียรบำเพ็ญพระบารมีมานานแสนนาน จนตรัสรู้อริยสัจ บรรลุความเป็นพระสัพพัญญู รู้ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีเหลือ แล้วได้เลือกเฟ้นคัดสรรหลักธรรมอันมีประโยชน์มาสอนเวไนยสัตว์ และมอบคำสอนอันล้ำค่าเหล่านั้น ไว้เป็นมรดกให้แก่พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังผู้มีบุญที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมอันเป็นแก่นแท้ และแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อความพ้นจากทุกข์ตามระดับขั้น

แต่พุทธศาสนิกชนในยุคนี้ กลับไม่เห็นประโยชน์ของการศึกษาอันจะนำมาซึ่งอริยทรัพย์ คือ **สุตธนํ** (ทรัพย์อันประเสริฐคือการฟังการศึกษา ทรงจำและเข้าใจพระธรรมได้มาก) ซึ่งเป็นเหตุให้ได้

อริยทรัพย์ทั้ง ๗ *และ**โลกุตรทรัพย์*** *อันทำให้พ้นจากโลก คือ การเวียนว่ายตายเกิด เป็นสิ่งที่น่าเสียดายจริง ๆ*

*สำหรับผู้สนใจที่จะศึกษาพระธรรมคำสอน ไม่ว่าจะเป็นพระอภิธรรม หรือบาลี หรือนักธรรม หรือแม้การศึกษาพระไตรปิฎก ได้กล่าวไปครั้งหนึ่งแล้วว่า จุดประสงค์ก็เพื่อให้เข้าใจในหลักคำสอน เพื่อจะได้น้อมนำมาปฏิบัติขัดเกลากิเลส เพื่อเพิ่มพูนความสุขที่ไม่มีโทษในชีวิตให้ยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น การสอบวัดผลจึงไม่ใช่เป้าหมายของการศึกษา เป็นเพียงเครื่องกระตุ้นให้มีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนรู้หลักคำสอน สำหรับผู้ที่มีจิตเป็น**สสังขาริก*** *คือ มีจิตอ่อนต้องอาศัยแรงกระตุ้นจากภายนอก หรือผู้ที่ยังไม่รู้ประโยชน์ที่แท้จริงของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ก็ยังอาจต้องอาศัยการท่องจำการสอบวัดผลเป็นเครื่องกระตุ้นไปก่อน ถ้าตั้งเป้าหมายไว้ถูกต้องก็ไม่มีโทษ แต่ถ้าไม่มีเป้าหมาย หรือตั้งเป้าหมายไว้ไม่ถูกต้องก็คงเข้าข่าย**อลคัททปริยัติ**ได้เหมือนกัน*

*ส่วนผู้ที่มีจิตเป็น**อสังขาริก*** *คือ มีจิตเข้มแข็ง ไม่ต้องอาศัยแรงกระตุ้นจากภายนอก ไม่ได้สนใจในเรื่องของการสอบวัดผล เพราะตนเองก็รู้ตัวอยู่ว่า ศึกษาแล้วเข้าใจ หรือไม่เข้าใจในพระธรรมมากน้อยแค่ไหน ไม่จำเป็นต้องให้ใครมาสอบวัดผลให้ แต่สามารถวัดผลได้ด้วยตนเอง โดยหยิบยกข้อธรรมที่ได้ศึกษาเรียนรู้มาแล้วนำมาใคร่ครวญพิจารณาว่าเข้าใจมากน้อยเพียงใด มีข้อสงสัยเคลือบแคลงตรงไหนหรือไม่ ถ้าไม่เข้าใจหรือสงสัยตรงไหน ก็แสวงหาผู้รู้เพื่อไต่ถามสนทนา เพื่อความเจริญก้าวหน้าทางปัญญาต่อไป*

สำหรับผู้ที่รู้ประโยชน์อย่างแท้จริงว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่เป็น**นิยยานิกธรรม** นำสัตว์ออกจากทุกข์ได้จริง จึงมุ่งมั่นตั้งใจที่จะศึกษาพระธรรมคำสอน ซึ่งละเอียดและเป็นต้นฉบับเดิมที่สุด ก็คือ พระไตรปิฎก พร้อมทั้งคำอธิบายคืออรรถกถาและฎีกาด้วย เพราะมีความเข้าใจว่า การที่จะรู้จักพระรัตนตรัยอันทรงคุณจนสามารถมอบกายถวายชีวิตที่เหลืออยู่นี้ ให้แก่พระรัตนตรัยได้นั้นก็เพราะการศึกษาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาทั้งสิ้น ไม่เช่นนั้นแล้ว เราจะรู้จักพระพุทธเจ้าได้อย่างไร ? จะรู้จักพระธรรม ไม่ว่าจะเป็นโลกียธรรมหรือโลกุตรธรรมได้อย่างไร ? จะรู้จักพระอริยสงฆ์ได้อย่างไร ? จะรู้หรือว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ? และจะรู้หรือว่าหนทางที่จะตรัสรู้เป็นพระอริยสงฆ์ ตามเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะต้องปฏิบัติธรรมหมวดใดบ้าง ?

เพราะฉะนั้น การศึกษาพระธรรมคำสอนแบบท่องจำ เพื่อจะเอาไปสอบวัดผลนั้น จะมีโทษหรือมีประโยชน์ก็ขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาว่าจะเรียนแบบนี้ไปเพื่ออะไร อย่างที่กล่าวแล้วว่า ถ้าศึกษาแล้วเจริญด้วยไตรสิกขา เกื้อกูลแก่การศึกษาพระไตรปิฎกต่อไป สามารถพัฒนาตนเองและรักษาพระศาสนาไว้ได้ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชนรุ่นหลัง ก็เป็นการศึกษาที่มีประโยชน์ แต่ถ้าได้เพียงวุฒิบัตร หรือตำแหน่ง ลาภสักการะ ยศถาบรรดาศักดิ์ ซึ่งในทางโลกถือว่าเป็นผลสำเร็จ แต่ในพระพุทธศาสนาถือว่านั่นเป็นทุกข์โทษอย่างมหันต์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน**ลาภสักการสังยุต สังยุตตนิกาย นิทาน-วรรค เบอร์ ๒๖ หน้า ๖๓๙** มีถึง ๔ วรรค ๔๓ สูตร ความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย **ลาภ สักการะ และความสรรเสริญ ทารุณ เผ็ดร้อน หยาบคาย เป็นอันตรายแก่การบรรลุธรรม อันเกษมจากโยคะ ซึ่งไม่มีธรรมอื่นยิ่งไปกว่า** เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า **เราทั้งหลายจักละลาภ สักการะ และความสรรเสริญที่เกิดขึ้นแล้วเสีย และลาภ สักการะ ความสรรเสริญที่บังเกิดขึ้นแล้ว จักครอบงำจิตของเราทั้งหลายตั้งอยู่ไม่ได้** เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ ...”

โยมภคินีนึกสงสัยขึ้นในใจว่า การศึกษาของตนจะเป็นประเภทอลคัททปริยัติด้วยหรือไม่ แล้วมองหน้า**โยมบัวแก้ว** เพราะเคยไปฟังธรรมด้วยกัน เมื่อฟังแล้วก็ไปคุยธรรมะกับเพื่อนหรือญาติพี่น้อง ถูกเขาถามข้อธรรมบางข้อ บางทีก็จำผิดจำถูก ทำให้ตอบไปด้วยความไม่แน่ใจ จึงเกิดเดือดร้อนใจขึ้นมา จึงถามโยมบัวแก้วด้วยความกังวลว่า *“เอ๊ะ น้องบัวแก้ว แล้วการฟังธรรมะ ศึกษาธรรมะของเราจะเป็นอลคัททปริยัติบ้างหรือเปล่า เนี่ยะ !”*

โยมบัวแก้วรู้อัธยาศัยของโยมภคินี เพราะเคยสนทนากันอยู่ จึงพูดให้กำลังใจว่า *“คงไม่ถึงกับเป็นอลคัททปริยัติหรอกค่ะ เพราะเราไม่ได้ตั้งใจศึกษาเพื่อแข่งขัน ชิงดีชิงเด่นกับใคร ไม่ใช่ต้องการลาภสักการะชื่อเสียงด้วย ใช่ไหมคะ”*

แล้วได้หันกลับมาเรียนถามหลวงตา เพื่อให้โยมภคินีสบายใจขึ้นว่า *“หลวงตา เจ้าคะ ถ้าหากมีการศึกษาพระธรรม แล้วมีการสนทนากัน บางครั้งกล่าวพระธรรมคลาดเคลื่อนไปบ้าง โดยไม่ได้*

ตั้งใจ เพราะความจำไม่ค่อยมั่นคง จะเป็นบาปกรรม มีโทษหรือไม่ หรือเป็นอลคัททปริยัติหรือไม่ ? เจ้าคะ"

หลวงตาสงบฟังบทสนทนาของโยมทั้งสอง ก็พอเดาเหตุการณ์ได้ไม่ยาก จึงกล่าวตอบขึ้นว่า *"พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า* **เจตนาหํ ภิกฺขเว กมฺมํ วทามิ** ***ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความตั้งใจ ความจงใจเป็นตัวกรรม*** *ถ้าไม่มีอกุศลเจตนาก็ไม่เป็นอกุศลกรรม ไม่ได้เป็นบาปทุจริตที่จะทำให้เกิดในอบายภูมิแต่อย่างใด ..."*

โยมภคินีได้ยินดังนั้น ค่อยยิ้มออก คลายความกังวลไปได้บ้าง

หลวงตาสงบกล่าวต่อไปว่า *"แต่เรื่องเจตนา เป็นเรื่องละเอียด ต้องมีสติสัมปชัญญะ จึงจะรู้เท่าทันถึงเจตนาได้ถูกต้อง โดยเฉพาะการแสดงธรรม การสนทนาธรรม การเจริญสมถวิปัสสนา เป็นเรื่องที่ต้องมีปัญญากำกับทั้งหมด ไม่เช่นนั้น ก็อาจจะมีอกุศลแทรก หรือเป็นความเข้าใจผิดไปเลยก็ได้ เพราะฉะนั้น การกล่าวธรรมะ ถ้าไม่แน่ใจ หรือจำไม่ได้ก็อย่ากล่าวออกไป โดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติธรรมด้วยแล้ว แม้ไม่มีเจตนาร้าย แต่ถ้ากล่าวผิดไปจากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มีโทษ เพราะกล่าวไปด้วยเจตนาที่ไม่รู้จริง อาจจะมีโลภะ มานะ ทิฏฐิหรือความโอ้อวดแอบแฝง หรือหวังให้คนชมว่าเก่ง อย่างนี้ก็เข้าข่ายอลคัททปริยัติได้บ้างเหมือนกัน"*

โยมภคินีทำสีหน้าหวาดกลัวพลางพูดย้ำว่า *"เป็นอลคัททปริยัติได้ด้วยหรือเจ้าคะ ไม่เอาแล้ว ต่อแต่นี้ไป โยมจะพยายามสำรวมวาจา ถ้าไม่รู้ข้อธรรมอย่างแท้จริงจะไม่กล่าวกะใคร ๆ อีก กลัวจะเป็นอลคัททปริยัติ เดี๋ยวต้องไปเกิดในอบายภูมิ ไม่คุ้มค่ากันเลย*

เจ้าประคู๊น ... ถ้าผิดพลาดประการใดไป ขอให้พระรัตนตรัยโปรดอดโทษแก่โยมด้วยเถิด ...”

โยมบัวแก้วเห็นดังนั้นก็เกิดเมตตา ไม่อยากให้โยมภคินีคิดถึงเรื่องบาปจากการกล่าวธรรมะถูกบ้างผิดบ้าง จึงเปลี่ยนหัวข้อ โดยถามถึงคำแนะนำในการศึกษาว่า *“แล้วหลวงตา จะแนะนำให้โยมศึกษาอย่างไรเจ้าคะ จึงจะเข้าใจพระอภิธรรม เข้าใจหลักคำสอนในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะการปฏิบัติธรรมคือการเจริญสมถวิปัสสนาที่หลวงตากล่าวถึง และไม่เป็นการศึกษาแบบอลคัททปริยัติด้วย”*

หลวงตาสงบสำรวมจิต แล้วตั้งใจกล่าวแนะนำว่า *“ถ้าโยมมีเวลาไปเรียนพระอภิธรรมตามสำนักที่เขาสอนกันก็ไปเรียนได้ แต่ไม่จำเป็นต้องสอบ หรือถ้าจะสอบเพื่อวัดความรู้ก็ได้ แต่ไม่ต้องไปให้ค่าหรือให้ความสำคัญกับการสอบ เหนือกว่าความรู้จริง ๆ ที่ควรรู้ จะได้ไม่เครียดเพราะถูกกดดันเนื่องจากการสอบ* ***ถ้าท่องจำได้เป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาธรรม และการศึกษาค้นคว้าต่อไปในพระไตรปิฎก*** *แต่ถ้าไม่มีเวลาท่องจำก็ให้ดูข้อธรรมนั้นบ่อย ๆ เอามาคิดพิจารณาทั้งคำศัพท์ คำแปล และเหตุผลของสภาวธรรมนั้น ๆ* ***สอบได้เป็นของตลก สอบตกเป็นของธรรมดา*** *... คิดอย่างนี้ไว้ จะได้ไม่เครียด*

*แต่ถ้าไม่มีเวลาไปเรียนตามสำนัก ก็ต้องอาศัยวิริยะอุตสาหะในการอ่านอย่างมาก เริ่มจากคัมภีร์**อภิธัมมัตถสังคหะ** เป็นการรวบรวมพระอภิธรรมปิฎกโดยย่อ มีถึง ๙ ปริจเฉท หรือ ๙ ตอน คัมภีร์นี้เปรียบเหมือนกุญแจ สำหรับไขตู้พระอภิธรรมปิฎกพุทธพจน์*

เพราะพระอภิธรรมปิฎกนั้น มีความลึกซึ้งเกินกว่าคนยุคนี้จะเข้าใจได้ ***ท่านพระอนุรุทธอรรถกถาจารย์*** *พระเถระชาวอินเดียตอนใต้ ได้รวบรวมและย่อพระอภิธรรมปิฎกมาให้ศึกษาเป็นพื้นฐานก่อน แต่ก็ยังยากแก่ความเข้าใจ* ***ท่านพระสุมังคลฎีกาจารย์*** *พระเถระชาวลังกาจึงแต่งคัมภีร์****อภิธัมมวิภาวินีฎีกา*** *มาขยายอภิธัมมัตถสังคหะ ต่อมาอาจารย์รุ่นหลังในสำนักต่าง ๆ ก็ได้รวบรวมและจัดทำเป็นรูปเล่มที่ทำให้ศึกษาง่ายขึ้น มีสำนักอภิธรรมหลายแห่งที่ทำหนังสืออภิธัมมัตถสังคหะ พร้อมคำอธิบายมาจำหน่ายบ้าง หรือแจกเป็นธรรมทานบ้าง ให้โยมไปเสาะหามาจากหลาย ๆ สำนัก แล้วนำมาอ่านเทียบเคียงกัน เกิดปัญหาสงสัย ไม่เข้าใจตรงไหนก็ให้จดจำเอาไว้ เมื่อพบอาจารย์ท่านใดที่มีความรู้ก็ให้สอบถามเทียบเคียงกันหลาย ๆ ท่าน จะทำให้ได้ความรู้แตกฉานมากขึ้น”*

โยมบัวแก้วกล่าวขอโอกาสจาก**หลวงตา**ว่า *“ขอโอกาสเจ้าค่ะ โยมกับพี่ภคินีก็ไปฟังธรรมตามวัดบ้าง หรือตามสถานที่ที่เขาเปิดให้ไปฟังธรรมบ้าง ส่วนใหญ่ก็เป็นการบรรยายพระสูตร บางทีก็จะมีพระวินัยแทรกบ้าง”*

โยมภคินีกล่าวเสริมว่า *“ใช่เจ้าค่ะ โยมก็ได้ใช้ความรู้เกี่ยวกับพระวินัย เวลาที่ดูแลอุปัฏฐากหลวงตานี่แหละเจ้าค่ะ และก็ได้รับฟังเพิ่มเติมจากหลวงตาอีก ก็ทำให้โยมคลายความกังวลใจไปได้บ้างว่าจะทำไม่ถูกต้อง หรือทำให้หลวงตาต้องโทษเป็นอาบัติต่าง ๆ”*

หลวงตายิ้มอย่างเมตตาก่อนที่จะกล่าวว่า *“สาธุ สาธุ ดีแล้วล่ะโยม อย่างไรเสีย เมื่อโยมเป็นอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา ก็ต้องมี*

กิจหรืออย่างน้อย ก็ต้องทำบุญกับพระภิกษุในศาสนานี้ เมื่อมีความเข้าใจในพระวินัยอย่างถูกต้อง ก็จะทำให้โยมไม่ต้องเดือดร้อนใจในภายหลัง และเป็นการเกื้อกูลต่อพระภิกษุด้วย โยมเคยได้ยินเรื่องทิศหกบ้างไหมล่ะ”

ทิศ ๖ วินัยของคฤหัสถ์ ในสิงคาลกสูตร

อุบาสิกาทั้งสองพยักหน้าและกล่าวขึ้นพร้อมกันว่า *“เคยเจ้าค่ะ”*

เมื่อเห็นดังนั้น **หลวงตา**จึงกล่าวต่อว่า *“ไหนลองเล่าให้ฟังบ้างสิว่า ที่เคยได้ยินได้ฟังมาเป็นยังไงบ้าง”*

โยมภคินีรีบชิงพูดขึ้นก่อนว่า *“ให้บัวแก้วเล่าก็แล้วกันนะเจ้าคะ เพราะโยมมีโอกาสสนทนาธรรมกับหลวงตามากกว่าบัวแก้วอยู่แล้ว”*

โยมบัวแก้วไม่ทันตั้งตัว เมื่อเจอคำถามของ**หลวงตา**และ**โยมภคินี**ก็ยังมอบสิทธิ์ในการตอบมาให้ จึงยิ้มให้กำลังใจตัวเอง ก่อนจะรวมรวมสติปัญญาและสัญญา ความจำที่ค่อนข้างยังดีอยู่ เอ่ยขึ้นว่า

“ขอโอกาสเจ้าค่ะ โยมขอเล่าโดยย่อนะ เจ้าคะ เคยได้ฟังพระอาจารย์ท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ในสมัยพุทธกาลมีมาณพคนหนึ่งชื่อว่าสิงคาลกะ เป็นลูกเศรษฐี บิดาและมารดาของเขาเป็นพระโสดาบันทั้งคู่ แต่ตัวเขากลับไม่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา แม้บิดาจะสอนให้ไปเฝ้าพระศาสดาและเข้าไปหาพระอัครสาวกทั้งสอง รวมทั้งพระอสีติมหาสาวกผู้ทรงคุณทั้งหลาย แต่เขาก็ไม่เชื่อฟัง โดยให้เหตุผลว่าเมื่อเข้าไปหาสมณะทั้งหลายก็ต้องก้มลงไหว้ ทำให้เจ็บหลังและเข่าด้าน ต้องนั่งบนพื้นทำให้ผ้าเปรอะเปื้อน เมื่อสนทนาคุ้นเคยกันก็

ต้องนิมนต์เพื่อถวายปัจจัย ๔ ทำให้เสียประโยชน์ คือ เสียทรัพย์ ตอนที่บิดาของเขาใกล้จะตาย ขณะที่อยู่บนเตียงมรณะได้ให้โอวาทว่า **"ลูกจงนอบน้อมทิศทั้งหลาย"** ซึ่งเป็นอุบายให้เขาได้พบพระศาสดา หรือพระสาวก และจะได้ฟังธรรมเรื่องทิศทั้งหลายที่ถูกต้อง แล้วเขาก็จะเลื่อมใส เข้าใจคุณของพระรัตนตรัยในที่สุด

เมื่อบิดาสิ้นชีวิตแล้ว เขาระลึกได้ถึงคำพูดของพ่อขณะที่นอนบนเตียงมรณะนั้น จึงตื่นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์และพนมมือไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องต่ำและทิศเบื้องบน เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ ได้ทอดพระเนตรเห็นสิงคาลกะไหว้ทิศ ๖ อยู่ จึงกล่าวกับเขาว่า การนอบน้อมทิศทั้ง ๖ ที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนาไม่ใช่การยกมือไหว้ทิศต่าง ๆ อย่างนี้ แต่ทิศ ๖ คือ **ทิศเบื้องหน้า** ได้แก่ มารดาบิดา **ทิศเบื้องขวา** ได้แก่ ครูอาจารย์ **ทิศเบื้องหลัง** ได้แก่ บุตรธิดา **ทิศเบื้องซ้าย** ได้แก่ มิตรสหาย **ทิศเบื้องต่ำ** ได้แก่ ทาสกรรมกร **ทิศเบื้องบน** ได้แก่ สมณพราหมณ์

และพระพุทธองค์ก็ได้ทรงแสดงการนอบน้อมทิศทั้ง ๖ นี้ ซึ่งก็คือ การประพฤติปฏิบัติที่สมควร ต่อบุคคลในทิศนั้น ๆ นั่นเอง ส่วนรายละเอียดของการนอบน้อมแต่ละทิศโยมจำไม่ได้ทั้งหมด ที่จำได้ค่อนข้างดีก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับมารดาบิดา เจ้าค่ะ เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สุด ก็คือ ๑. ท่านเลี้ยงเรามา เราต้องเลี้ยงท่านตอบ

๒. ช่วยการงานของท่าน ๓. ดำรงรักษาวงศ์ตระกูล

๔. ปฏิบัติตนให้เป็นผู้สมควรรับมรดก และ

๕. ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว

นี่เป็นเนื้อหาโดยย่อเจ้าค่ะ” ***(สิงคาลกสูตร ที.ปา. ๑๖/๗๗)***

“อืม...ใช้ได้” **หลวงตา**กล่าวชมให้กำลังใจ ก่อนที่จะถามต่อว่า *“แล้วที่เกี่ยวกับสมณะล่ะ พอจำได้บ้างไหม”*

โยมบัวแก้วนิ่งสักครู่เพื่อให้สติระลึกถึงสิ่งที่เคยได้ฟังมา แล้วก็ตอบ**หลวงตา**ไปว่า *“พอจำได้บ้าง เจ้าค่ะ ข้อ ๑. อุปัฏฐากด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ข้อ ๒. ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา ข้อ ๓. ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ข้อ ๔. ด้วยการต้อนรับสมณะผู้มีศีลอย่างเต็มใจ และข้อ ๕. ด้วยการถวายปัจจัย ๔ เนือง ๆ ถูกไหมเจ้าคะ”*

หลวงตายิ้มพร้อมกับพยักหน้ากล่าวว่า “เจริญพร ถูกต้องแล้ว *อนุโมทนากับการแสดงธรรมของโยมด้วย”*

โยมบัวแก้วรู้สึกปีติ ที่การสนทนากับหลวงตา ทำให้ตนได้ระลึกถึงธรรมะที่ได้ฟังมา จึงยิ้มและบอกกับตนเองในใจว่า แม้ว่าจะทรงจำไม่ได้ทั้งหมด เท่านี้ก็รู้สึกอิ่มใจมากแล้ว ถ้าสามารถทรงจำธรรมะได้มาก แล้วนำมาตรึกและพิจารณาบ่อย ๆ คงจะได้ลิ้มรสความอิ่มใจเช่นนี้บ่อย ๆ เช่นกัน

โยมภคินีนั่งฟังอย่างตั้งใจ และได้ทบทวนความรู้ธรรมะที่ตนก็ได้ฟังมาแล้วด้วยความปราโมทย์ แล้วได้กล่าวขึ้นว่า

“โยมขอโอกาส เจ้าค่ะ โยมก็พยายามอุปัฏฐากหลวงตาด้วยความนอบน้อม และถวายปัจจัย ๔ ที่ไม่มีโทษ เพื่อให้หลวงตาได้สัปปายะในการเจริญกุศล โดยเฉพาะการเจริญกรรมฐาน ถ้ามีสิ่งใดที่โยมยังทำไม่ถูกต้อง หลวงตาได้โปรดแนะนำโยมด้วย เจ้าค่ะ”

ตั้งแต่**หลวงตา**ได้มาพักที่สวนของ**โยมภคินี** ก็ได้รับการดูแลอุปัฏฐากด้วยปัจจัย ๔ อย่างบริบูรณ์ ทั้งจาก**โยมภคินี**เอง และจากครอบครัวของ**โยมสุภาพ**และ**โยมไฉไล** จึงกล่าวว่า

“เท่าที่ผ่านมา โยมก็ดูแลอาตมาอย่างดีที่สุดแล้ว อาตมาได้รับความสะดวกสบายอย่างยิ่ง ไม่มีความลำบากกายเลย อีกทั้งยังได้สัปปายะในการเจริญกรรมฐาน จึงไม่มีความลำบากทางใจ ก็ขออนุโมทนาในกุศลของโยมและญาติ ๆ ด้วย อาตมาก็จะพยายามรักษาพระวินัย เพื่อไม่ให้เป็นหนี้อาหารบิณฑบาตของพวกโยม และจะศึกษาปฏิบัติธรรมให้มากที่สุด เพื่อเป็นนาบุญที่ดีของโยม”

โยมภคินีและ**โยมบัวแก้ว**ตั้งใจฟังธรรมด้วยความเคารพ และมีสีหน้ายิ้มแย้มผ่องใสอันเกิดจากปีติในใจ **หลวงตา**เห็นดังนั้นจึงกล่าวต่อไปว่า *“อาตมายังตอบโยมบัวแก้วไม่จบ ยังไม่ได้กล่าวถึงการปฏิบัติธรรมเลย”*

การปฏิบัติธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ

“ส่วนเรื่องของการปฏิบัติธรรมเป็นบุญกุศลขั้นสูง มีอานิสงส์มาก ถ้าปฏิบัติถูกปฏิบัติตรง ทำให้เข้าถึงอมตสถานคือพระนิพพานอันเป็นบรมสุขพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ แต่ต้องอาศัยการศึกษาปริยัติอย่างถูกต้องด้วยความเคารพเสียก่อน เพื่อให้เข้าใจแนวทางปฏิบัติที่เป็นทางพ้นทุกข์อย่างแท้จริง และความเข้าใจปริยัตินี่เอง จะเป็นเหมือนแผนที่ ที่ทำให้เราไม่เดินหลงทาง คือสามารถปฏิบัติตรงปฏิบัติชอบ ตามหนทางที่พระผู้มีพระภาคและพระสาวกทั้งหลายได้

ดำเนิน และหลุดพ้นจากวัฏฏทุกข์มาแล้ว แต่ถ้าไม่ได้ศึกษาปริยัติมาก่อน แล้วไปปฏิบัติเลย โยมจะแน่ใจได้อย่างไรว่า การปฏิบัตินั้นถูกต้อง และนำออกจากทุกข์คือบรรลุพระนิพพาน เป็นพระอริย-สาวกได้จริง ๆ ก็คงได้แต่เชื่อตามที่อาจารย์บอก ผิดหรือถูกก็ไม่รู้ หรืออาจจะเป็นการปฏิบัติที่มีโทษ คือทำให้ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารต่อไป ซึ่งคนยุคนี้มักจะใจร้อน อยากปฏิบัติเร็ว ๆ และขอแบบง่าย ๆ ด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาตามเหตุผลแล้ว ถ้ามีการปฏิบัติที่ง่าย ๆ บรรลุง่าย ๆ พระพุทธเจ้าคงจะไม่ทรงน้อมใจที่จะไม่แสดงธรรมอันลึกซึ้งนี้ ในครั้งที่พระองค์ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณใหม่ ๆ จนท้าวสหัมบดีพรหมต้องมาอาราธนา ให้ทรงแสดงธรรม เพื่อโปรดสัตว์ที่มีธุลีคือกิเลสในดวงตาน้อย และบำเพ็ญบารมีมามากพอที่จะฟังธรรม แล้วสามารถนำไปปฏิบัติและบรรลุได้”

หลวงตาหันมาถาม**โยมบัวแก้ว**ว่า *“แล้วโยมคิดจะปฏิบัติธรรมรึยังล่ะ”*

โยมบัวแก้วกล่าวตอบ**หลวงตา**ว่า *“ก็คิดอยู่เหมือนกัน เจ้าค่ะ แต่ยังไม่รู้ว่าจะเริ่มยังไงดี จะไปตามสำนักปฏิบัติก็ไม่มีเวลา เจ้าค่ะ และไม่รู้ว่าสำนักไหนที่สอนให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ตอนนี้มีหลายสำนักเหลือเกิน โยมปัญญาน้อยจริง ๆ เจ้าค่ะ ไม่รู้จะเอาเกณฑ์ตรงไหนมาดูว่าสำนักไหนสอนถูก สำนักไหนสอนยังไม่ตรงตามพระไตรปิฎก”*

หลวงตายิ้มอย่างเข้าใจ พลางกล่าวว่า *“การปฏิบัติธรรมเริ่มจากศีล พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ศีลอันบริสุทธิ์ดีและทิฏฐิที่ตรงเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ซึ่งทิฏฐิที่ตรงในที่นี้ หมายถึง*

กัมมัสสกตาสัมมาทิฏฐิ เป็นความเห็นถูกในเรื่องของกรรมและผลของกรรม ดังปรากฏใน ***สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค พาหิยสูตร*** *ทรงแสดงว่า ... ดูก่อนพาหิยะ เธอจงชำระเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรคือเบื้องต้นแห่งกุศลธรรม คือศีลที่บริสุทธิ์ดีและความเห็นอันตรง ดูก่อนพาหิยะ เมื่อใดแล ศีลของเธอจักบริสุทธิ์ดี และความเห็นของเธอจักตรง เมื่อนั้น เธอพึงอาศัยศีลตั้งมั่นในศีล แล้วเจริญสติปัฏฐาน ๔ ..."*

หลวงตาเห็นโยมทั้ง ๒ ยังคงตั้งใจฟังด้วยความเคารพ ไม่มีแววตาแห่งความเบื่อหน่ายให้เห็น จึงอดชื่นชมในใจไม่ได้ แล้วกล่าวต่อไปอีกว่า *"ใน**อรรถกถา มหานิทเทส คุหัฏฐกสุตตนิทเทสที่ ๒ เบอร์ ๖๕ หน้า ๒๙๔** กล่าวว่า กุศลธรรมทั้งปวงของบุคคลผู้ตั้งอยู่ในศีลแล ย่อมไม่เสื่อมไป ... สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า แน่ะขัตติยะ เพราะเหตุนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรคือเบื้องต้นแห่งกุศลธรรม คือศีลที่บริสุทธิ์ดีแล้วและความเห็นอันตรง ดังนี้ เหมือนอย่างว่า นายช่างสร้างนครประสงค์จะสร้างนคร จึงชำระที่ตั้งนครก่อน ต่อนั้น จึงสร้างนครแบ่งกำหนดเป็นถนน ทาง ๔ แพร่ง ทาง ๓ แพร่ง ในภายหลังฉันใด*

พระโยคาวจรชำระศีลเป็นเบื้องต้น ต่อนั้นจึงทำให้แจ้งซึ่งสมาธิ วิปัสสนา มรรค ผลและนิพพานในภายหลัง ฉันนั้นเหมือนกัน ...

นอกจากนี้ พระผู้มีพระภาคยังทรงแสดงเรื่อง "การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม" ไว้หลายแห่งในพระไตรปิฎก และอาตมาก็เคยกล่าวให้โยมภคินีฟังเกี่ยวกับโสตาปัตติยังคะ ๔ คือ องค์คุณที่ทำให้

*บรรลุเป็นพระโสดาบัน ซึ่งการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมก็เป็นข้อหนึ่งในนั้น ท่านอรรถกถาจารย์แก้ไว้อย่างชัดเจน ใน**ปฏิสัมภิทา-มรรค**ว่า การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมคือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งสมควรแก่การเข้าถึงโลกุตรธรรม ๙ อันได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ และนิพพาน ๑ เพราะฉะนั้น สรุปอย่างมีหลักฐานอ้างอิงว่า ศีลเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรมทั้งหลาย โดยเฉพาะกุศลในระดับการปฏิบัติธรรมขั้นสูง อันได้แก่สมถะและวิปัสสนา ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่การบรรลุโลกุตรธรรมนั่นเอง*

*ใน**วิสุทธิมรรค**ก็แสดงว่า **นระผู้มีปัญญา ตั้งอยู่ในศีลแล้ว อบรมจิตและปัญญาอยู่ มีความเพียร มีปัญญาเครื่องรักษาตน เป็นภิกษุ เขาพึงถางชัฏนี้ได้** ซึ่งจะเห็นได้ว่า การถางชัฏคือตัณหาก็ต้องตั้งอยู่ในศีลเป็นเบื้องต้น ซึ่งศีล ๕ โยมก็คงจะรักษากันเป็นปกติอยู่แล้ว ว่าแต่โยมรู้จักวิสุทธิมรรคกันไหม”*

โยมภคินีและ**โยมบัวแก้ว**พยักหน้าพร้อมกัน **โยมภคินี**กล่าวว่า *“เคยได้ยินเจ้าค่ะ”*

โยมบัวแก้วกล่าวเสริมว่า *“พวกโยมอยากเรียนอยู่เหมือนกันเจ้าค่ะ แต่ก็ยังไม่แน่ใจว่าจะเรียนรู้เรื่องรึเปล่า เห็นว่าเป็นคัมภีร์ชั้นสูง เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติเลยทีเดียว ใช่ไหม เจ้าคะ”*

หลวงตากล่าวต่อว่า *“คัมภีร์นี้แสดงหนทางให้ถึงความบริสุทธิ์คือหมดจดจากกิเลส นั่นก็คือ หนทางปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพานนั่นเอง ซึ่งคัมภีร์เริ่มแสดงจากศีลวิสุทธิ แล้วต่อด้วยจิตต-*

วิสุทธิคือสมาธิ และจบด้วยทิฏฐิวิสุทธิ คือปัญญาขั้นวิปัสสนาญาณจนถึงมรรคญาณเลย การที่จะศึกษาคัมภีร์นี้ให้เข้าใจ โยมต้องมีพื้นฐานพระอภิธรรม อย่างน้อยควรเรียนอภิธัมมัตถสังคหะจบ ๓ ปริจเฉทก่อน คือ ปริจเฉท ๑ ซึ่งเกี่ยวกับจิต ปริจเฉท ๒ เกี่ยวกับเจตสิกที่เกิดร่วมกับจิต และปริจเฉท ๖ เกี่ยวกับรูป จึงจะมีพื้นฐานพอสมควรที่จะศึกษาวิสุทธิมรรคได้ คัมภีร์นี้ต้องเรียนหลาย ๆ ครั้ง เรียนแล้วเรียนอีก ครั้งแรกอาจจะเข้าใจไม่ได้ทั้งหมด แต่เมื่อเรียนซ้ำ ๆ ความเข้าใจจะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะถ้าเราเรียนอภิธัมมัตถ-สังคหะปริจเฉทอื่น ๆ เช่น เรื่องเกี่ยวกับวิถีจิต เรื่องกรรมเพิ่มเติมควบคู่ไปด้วย ก็จะค่อย ๆ เข้าใจเพิ่มขึ้น”

หลวงตาเริ่มเห็นแววตากังวลของโยมทั้ง ๒ ซึ่งเกิดจากการฟังธรรมขั้นสูง เรื่องการปฏิบัติธรรมและเรื่องวิสุทธิมรรค ที่**หลวงตา**ได้กล่าวถึง ทำให้เกิดความกรุณา จึงกล่าวว่า *“โยมอย่าเพิ่งกังวลว่าการปฏิบัติธรรมจะเป็นเรื่องยากและไกลตัว โยมสามารถเริ่มจากการถวายทาน การบูชาพระรัตนตรัย การตั้งใจรักษาศีล ๕ นี่แหละให้ดีให้บริสุทธิ์ที่สุด โดยตั้งความปรารถนาเพื่อออกจากวัฏฏทุกข์ ไม่ใช่หวังผลอื่น ก็เป็นการปฏิบัติธรรมเบื้องต้นแล้ว และหมั่นพิจารณาศีลของตน เมื่อศีลดี ก็จะไม่เดือดร้อนใจ ปราโมทย์และปีติจะเกิดในใจของโยม คราวนี้โยมก็จะมีกำลังใจที่จะรักษาศีลให้บริสุทธิ์ต่อไป และเมื่อโยมศึกษาและเข้าใจธรรมมากขึ้น เข้าใจเรื่องการอบรมเจริญสมาธิและปัญญา ก็สามารถปฏิบัติธรรมขั้นสูงได้ อย่าใจร้อน ต้องไปตามลำดับ และไม่ออกนอกลู่นอกทางที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำไว้*

คือดำเนินตามมัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ กล่าวโดยย่อก็คือ ศีล สมาธิและปัญญานั่นเอง โดยสัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปะคือองค์ของปัญญา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะและสัมมา-อาชีวะเป็นองค์ของศีล ส่วนองค์มรรค ๓ ที่เหลือ คือ สัมมาวายามะ (ความเพียร) สัมมาสติและสัมมาสมาธิเป็นองค์ของสมาธิ ซึ่งโยมจะค่อย ๆ เข้าใจเพิ่มขึ้น เมื่อมีการศึกษามากขึ้น ที่สำคัญ คือ ต้องเทียบเคียงกับพระไตรปิฎก เพื่อไม่ให้การศึกษาและการปฏิบัตินั้นผิดจากคำสอนของพระผู้มีพระภาค เพราะพระธรรมของพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่เป็นธรรมนำออกจากวัฏฏทุกข์ได้จริง

เรื่องสำนักปฏิบัติที่มีมากมาย โยมบอกว่า ไม่รู้จะเอาเกณฑ์อะไรมาวัดว่า สำนักไหนสอนถูก สำนักไหนสอนไม่ตรง อาตมาจะยกธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาค ที่ทรงแสดงแก่ท่านพระอนุรุทธเถระ แล้วทำให้ท่านบรรลุเป็นพระอรหันต์ ซึ่งสามารถใช้เป็นบรรทัดฐานวัดว่า การปฏิบัติของสำนักนั้น ๆ ตรงตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำพระสาวกหรือไม่

มหาปุริสวิตก ๘ ประการ หลักเทียบเคียงธรรมวินัย

สมัยหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธเถระ ซึ่งอยู่ที่วิหารปาจีนวังสทายวันแคว้นเจดีย์ ได้เกิดปริวิตกทางใจว่า

๑. ธรรมนี้ เป็นธรรมของ**ผู้มีความปรารถนาน้อย** มิใช่ของผู้มีความปรารถนามาก
๒. ธรรมนี้ เป็นธรรมของ**ผู้สันโดษ** มิใช่ของผู้ไม่สันโดษ

๓. ธรรมนี้ เป็นธรรมของ**ผู้ชอบสงัด** มิใช่ธรรมของผู้ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่
๔. ธรรมนี้ เป็นธรรมของ**ผู้ปรารภความเพียร** มิใช่ธรรมของผู้เกียจคร้าน
๕. ธรรมนี้ เป็นธรรมของ**ผู้มีสติตั้งมั่น** มิใช่ธรรมของผู้มีสติหลงลืม
๖. ธรรมนี้ เป็นธรรมของ**ผู้มีจิตมั่นคง** มิใช่ธรรมของผู้มีจิตไม่มั่นคง
๗. ธรรมนี้ เป็นธรรมของ**ผู้มีปัญญา** มิใช่ธรรมของผู้ไม่มีปัญญา

พระอนุรุทธะตรึกได้เพียง ๗ ข้อ พระผู้มีพระภาคก็เสด็จมาเพื่อทรงแนะนำข้อที่ ๘ ว่า

ธรรมนี้ เป็นธรรมของ**ผู้ชอบใจในธรรม ที่ไม่ทำให้เนิ่นช้า** มิใช่ธรรมของผู้ชอบใจในธรรมที่ทำให้เนิ่นช้า

หลังจากนั้น ท่านพระอนุรุทธะหลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว ไม่นานนักก็บรรลุพระอรหัต

ในอรรถกถาแสดงว่า **ธรรมที่ทำให้เนิ่นช้า**ก็คือ **ตัณหา มานะและทิฏฐิ**

โยมจำธรรม ๘ ข้อนี้ไว้นะ แล้วนำไปเทียบเคียงว่า ธรรมของสำนักไหนขัดแย้งกับ ๘ ข้อนี้ ถ้าข้อปฏิบัตินั้น ๆ เป็นไปกับความปรารถนามาก คือ มากด้วยตัณหา ไม่ได้พยายามที่จะละโลภะ หรือไม่เป็นไปกับความสันโดษในปัจจัย ๔ เป็นการปฏิบัติที่ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่เพียรละอกุศลและเจริญกุศล ไม่เป็นการปฏิบัติเพื่ออบรมเจริญสติและสัมปชัญญะ ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิและยังยินดีกับธรรมเครื่องเนิ่นช้า คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ก็ไม่ตรงกับที่

พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ไม่ใช่หนทางพ้นจากทุกข์ได้จริง ส่วนคำอธิบายโดยละเอียด โยมไปอ่านใน ***อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต อนุรุทธสูตร เล่มเบอร์ ๓๗ หน้า ๔๕๗*** *เอาเองก็แล้วกัน”*

แม้จะเข้าใจพระธรรม ที่**หลวงตา**กล่าวไม่ได้ทั้งหมด แต่**โยมบัวแก้ว**ก็รู้สึกอิ่มใจในการฟังธรรม เหมือนได้ลิ้มรสอาหารที่ถูกปาก หรือได้สิ่งของที่ตนปรารถนาเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งรู้สึกชื่นชม**หลวงตา**ที่สามารถทรงจำพระธรรมได้ดี และกล่าวธรรมเชื่อมโยงกันได้อย่างต่อเนื่องไม่ติดขัด จึงกล่าวขึ้นว่า

“นมัสการอนุโมทนาหลวงตา เจ้าค่ะ ที่ทรงจำเนื้อหาธรรมะได้ดีเหลือเกิน สามารถกล่าวข้อความในพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้อย่างลื่นไหล ทำยังไงโยมถึงจะจำธรรมะได้แม่น ๆ อย่างหลวงตาบ้างเจ้าคะ”

ความกังวลได้หายไปจากแววตาของโยมทั้ง ๒ แล้ว **หลวงตา**เห็นดังนั้น จึงกล่าวเพื่อให้ผ่อนคลายยิ่งขึ้นว่า *“อาตมาก็อาศัยการอ่านบ่อย ๆ สาธยายบ่อย ๆ ก็จะจำได้เอง ที่สำคัญต้องมีศรัทธาและฉันทะเป็นเบื้องต้น และมีความเพียรที่จะอ่านจะสาธยาย เมื่อยังจำไม่ได้ ก็ไม่ท้อใจหรือล้มเลิก แต่ต้องเพียรมากขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า* ***มนต์ทั้งหลาย ไม่ท่องบ่นเป็นมลทิน*** *โยมเคยอ่านไหม ใน****คาถาธรรมบท เล่มสุดท้าย เบอร์ ๔๓*** *เรื่องพระโลลุทายี”*

โยมบัวแก้วยิ้มพร้อมกับพยักหน้า *“เคยเจ้าค่ะ หลวงตาจำได้แม่นจริง ๆ ว่าอยู่เล่มไหน เรื่องอะไร”*

โยมภคินีกล่าวเสริมว่า *"ใช่แล้ว น้องบัวแก้ว พี่ฟังธรรมจากหลวงตาที่บ้านสวนหลายครั้ง ก็คิดแบบเดียวกันเลยว่า ทำไมหนอหลวงตาถึงมีความจำเป็นเลิศขนาดนี้ ชักสงสัยว่า เรื่องความจำกับเรื่องอายุคงจะไม่เกี่ยวกันแล้วล่ะมั้ง พี่อายุน้อยกว่าหลวงตาตั้งเยอะแต่ความจำสู้หลวงตาไม่ได้เลย"*

หลวงตาเห็น**โยมภคินี** และ**โยมบัวแก้ว**เริ่มผ่อนคลาย และมีน้ำเสียงที่แช่มชื่นแจ่มใสขึ้น จึงกล่าวต่อไปอีกว่า *"ก็หมั่นสาธยายให้วิตกหรือความคิดเป็นไปกับคำสอนบ่อย ๆ สัญญาซึ่งคือความจำที่เป็นไปในกามก็จะอ่อนกำลัง สัญญาที่จดจำในเรื่องของพระธรรมคำสอนย่อมมีกำลังมากขึ้น วิตกก็จะตรึกคล้อยตามสัญญา ทำให้สติระลึก เป็นไปกับพระธรรมของพระผู้มีพระภาคมากขึ้น ๆ นี่คือประโยชน์ของสุตะ คือ การฟังแล้วทรงจำธรรมที่ฟังนั้นได้ เป็นปัญญาขั้นต้นที่เรียกว่า สุตมยญาณ ไม่ใช่ฟังเฉย ๆ นะ ต้องทรงจำด้วย สุตะจึงจะเป็นอริยทรัพย์เพื่อได้โลกุตรทรัพย์ในที่สุด"*

โยมภคินีและ**โยมบัวแก้ว**ตั้งใจฟังด้วยดี และพยายามจดจำพระธรรมที่**หลวงตา**ได้กรุณาแสดงให้ได้มากที่สุด เพราะรู้และเข้าใจตามที่**หลวงตา**บอกแล้วว่า สุตะนั้นเป็นอริยทรัพย์ที่น่าสั่งสมมากกว่าทรัพย์ทางโลกอื่น ๆ มากมายนัก เพราะอริยทรัพย์เท่านั้นที่สามารถทำให้เข้าถึงโลกุตรทรัพย์ คือ การพ้นจากวัฏฏทุกข์ได้

เมื่อ**หลวงตาสงบ**เห็นศรัทธาและความเพียร ในการฟังธรรมของโยมทั้งสอง ก็มีกำลังใจที่จะกล่าวธรรมต่อไป จึงเอ่ยขึ้นว่า

"อาตมาอยากจะขอพูดถึงจุดประสงค์ ที่เรามากราบไหว้พระธาตุเจดีย์เพิ่มเติมอีกสักหน่อย ตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ก็เพื่อบูชาและระลึกถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาค รวมทั้งคุณของพระธรรมและพระสงฆ์ด้วย ซึ่งมีมากมายเหลือคณานับ และการบูชานี้เป็นมงคลอันสูงสุด ตามมงคลสูตรข้อที่ว่า **ปูชา จ ปูชนียานํ** ***การบูชาบุคคลที่ควรบูชา*** *ผู้ใดศึกษาทรงจำพระคุณของพระรัตนตรัยได้มากและสามารถนำมาตรึก มาสาธยายได้ ก็ยิ่งได้รับอานิสงส์คือกำลังของศรัทธา และได้รับความอิ่มใจมากขึ้นเท่านั้น เมื่อศรัทธามีกำลังก็น้อมใจไปในคำสอนได้ง่ายขึ้น อินทรีย์อื่น ๆ ก็จะเจริญขึ้นด้วย*

เรื่องพระคุณของพระศาสดา เราอาจจะเคยได้ยินว่า มี ๓ ประการ คือ **พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหา-กรุณาธิคุณ** *แต่นั่น เป็นการสรุปโดยย่อ หรือเป็นเพียงนัยเดียว แท้ที่จริงแล้ว พระคุณของพระพุทธองค์มีมากมาย บางแห่งกล่าวพระคุณ ๓ อีกนัยหนึ่ง เช่นในอรรถกถา****อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต สีหสูตร เล่มเบอร์ ๓๗ หน้า ๓๗๑*** *กล่าวว่า คุณของพระพุทธเจ้ามี ๓ อย่าง คือ* **จริยคุณ สรีรคุณ คุณคุณ**

จริยคุณ*นั้น ได้แก่ การที่ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทัศ สิ้น ๔ อสงไขย กำไรแสนกัปป์และทรงทำ***ญาตัตถจริยา** *(อนุเคราะห์ญาติ)* **โลกัตถจริยา** *(อนุเคราะห์สัตว์โลก) และ***พุทธัตถจริยา** *(อนุเคราะห์ในความเป็นพระพุทธเจ้า) ให้ถึงที่สุด อีกทั้งทรงทำมหาบริจาค ๕ คือ บริจาคอวัยวะ บริจาคทรัพย์ บริจาคบุตร บริจาคภรรยา และบริจาคชีวิต ซึ่งเป็นการกระทำที่ทำได้แสนยาก*

*ส่วน**สรีรคุณ** หมายถึง พระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ ประดับด้วยพระอนุพยัญชนะ ๘๐ ประการ รวมทั้งพระรัศมีข้างละ ๘๐ ศอกแห่งพระทศพล ซึ่งทั้งหมดเป็นผลจากการบำเพ็ญบารมี*

*สำหรับ**คุณคุณ** ว่าโดยย่อก็คือพุทธคุณ ๙ บทที่เราสวดกันว่า **อิติปิ โส ภควา อรหัง สัมมาสัมพุทโธ** จนถึง **ภควา**ติ นั่นเอง ซึ่งถ้าจะกล่าวโดยละเอียด แต่ละหัวข้อ สามารถอธิบายได้ไม่รู้จบ เช่น พระคุณว่า **อรหัง** ในตำราชั้นอรรถกถาแสดง ๕ ความหมาย ท่านฎีกาจารย์เพิ่มเติมอีก ๖ รวมเป็น ๑๑ ความหมาย และพระคุณอื่น ๆ อีกมากมาย ถ้าเราได้ศึกษาและทรงจำเป็นอย่างดี ก็สามารถนำมาตรึก มาสาธยาย ในระหว่างที่นมัสการพระเจดีย์หรือต้นโพธิ์ เหมือนอย่างที่เราได้ทำในวันนี้ ก็จะได้ปีติและได้อานิสงส์มาก เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตเลยทีเดียว และถ้าสามารถอบรมเจริญสมาธิ โดยมีพระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณเป็นอารมณ์ เป็นพุทธานุสสติ ธัมมานุสสติและสังฆานุสสติ ก็จัดเป็นปฏิบัติบูชาขั้นสมถะ เป็นการบูชาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรรเสริญ ยิ่งกว่าการบูชาด้วยอามิส คือ การบูชาด้วยดอกไม้เป็นต้น และการบูชาด้วยปัจจัย ๔ เพราะอานิสงส์ของปฏิบัติบูชาที่ถูกต้อง สามารถทำให้พ้นจากวัฏฏทุกข์ และเป็นการดำรงพระศาสนาไว้ด้วย ในขณะที่อามิสบูชานั้นยังให้ผลที่ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่”*

โยมภคินีเคยได้รับมอบพระบรมสารีริกธาตุจำนวนหนึ่ง จากญาติที่คุ้นเคยกัน และได้นำมาประดิษฐานไว้ที่บ้านสวน เธอบูชาพระบรมสารีริกธาตุนั้นเป็นประจำทุกวัน ด้วยธูปหอม เทียนหอม

ดอกไม้และพวงมาลัย นั่นเป็นปัจจัยทำให้เธอสั่งสมศรัทธาและฉันทะในการกราบไหว้บูชาพระรัตนตรัยมากขึ้น เมื่อได้ฟัง**หลวงตา**กล่าวถึงเรื่องการบูชา ๒ อย่าง คือ อามิสบูชาและปฏิบัติบูชา ก็พิจารณาเห็นว่าตนเองหนักไปทางอามิสบูชา จึงขอโอกาสถาม**หลวงตา**ว่า

"ขอโอกาส เจ้าค่ะ อย่างไรก็ตาม เราก็ควรบูชาด้วยเครื่องสักการะเช่นที่เราเตรียมมาและบูชาไปแล้ว คือ พวงมาลัย ดอกไม้ ธูปเทียน รวมทั้งบาตรจีวรและผ้าห่มพระเจดีย์สีทอง ใช่ไหมเจ้าคะ"

หลวงตาพยักหน้ารับและตอบว่า *"ถึงแม้ว่า พระผู้มีพระภาคจะทรงสรรเสริญการปฏิบัติบูชา แต่ก็มิได้ห้ามอามิสบูชา ทรงแสดงว่าอามิสบูชาย่อมมีอานิสงส์มากเช่นกัน คือ ทำให้ไปเกิดในสุคติภูมิ ได้รูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติที่ดี ที่ประณีต และเป็นปัจจัยให้ได้พบพระพุทธศาสนา ได้ฟังพระสัทธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมจนบรรลุโลกุตรธรรมได้ในที่สุด อาตมาจะขอเล่าเรื่องของผู้บูชาด้วยอามิสบูชา แต่ด้วยการตั้งจิตไว้ชอบ ในที่สุดมีผลทำให้บรรลุเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเลยทีเดียว เรื่องมีอยู่ว่า*

เรื่องนายสุมนมาลาการ

ในกรุงราชคฤห์ มีนายมาลาการ คือ ช่างทำดอกไม้ คนหนึ่งชื่อสุมนะ ทำหน้าที่จัดดอกไม้บำรุงพระเจ้าพิมพิสารด้วยดอกมะลิ ๘ ทะนานในเวลาเช้าทุก ๆ วัน วันหนึ่ง เขาถือดอกไม้เดินไปสู่ที่บำรุงพระราชา เห็นพระศาสดาแวดล้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ เปล่งพระรัศมีมีวรรณะ ๖ เสด็จเข้าไปสู่พระนครเพื่อบิณฑบาต ด้วยพระพุทธลีลาอันใหญ่ ก็มีจิตเลื่อมใส คิดอยากจะบูชาด้วยดอกไม้ของพระราชา

แม้รู้ว่าจะต้องถูกลงโทษโดยคิดว่า "เมื่อพระราชาไม่ได้ดอกไม้เหล่านี้อาจจะฆ่าหรือเนรเทศเราเสียจากแคว้นก็ตาม เพราะพระองค์แม้เมื่อจะให้ทรัพย์แก่เรา ก็ให้เพียงเลี้ยงชีวิตในปัจจุบันเท่านั้น ส่วนการบูชาพระศาสดามีผลนับไม่ได้ ย่อมนำมาซึ่งประโยชน์สุขตลอดกาลนาน เราจักบูชาพระศาสดาด้วยดอกไม้เหล่านี้" แล้วยอมสละชีวิตของตน โปรยดอกไม้ทั้ง ๘ ทะนาน โดยจัดเป็น ๘ กำมือ

เกิดปาฏิหาริย์กลางถนน ดอกไม้ ๒ กำแรกกลายเป็นเพดานดอกไม้แผ่อยู่เบื้องบนพระศาสดา ๒ กำที่โปรยไปครั้งที่ ๒ ได้ย้อยลงมาอยู่เบื้องขวาเป็นเหมือนม่านบังไว้ ๒ กำที่โปรยไปครั้งที่ ๓ ได้ห้อยย้อยลงมาอยู่เบื้องหลังโดยอาการเดียวกัน ส่วนดอกไม้ ๒ กำที่โปรยไปครั้งที่ ๔ ก็ห้อยย้อยลงมาอยู่เบื้องซ้าย ด้วยอาการอย่างนั้นเช่นกัน

ดอกไม้ ๘ กำได้ล้อมพระศาสดาทั้ง ๔ ด้าน เหลือเพียงช่องด้านหน้าพระพักตร์เป็นที่เสด็จไปเท่านั้น ขั้วดอกไม้ทั้งหลายได้หันเข้าข้างใน หันกลีบออกข้างนอก พระผู้มีพระภาคเป็นราวกะว่าแวดล้อมแล้วด้วยแผ่นเงิน เสด็จไปแล้ว แม้ดอกไม้ทั้งหลายก็ไม่แตกไม่ร่วงลงลอยไปและหยุดอยู่ในที่ประทับยืนกับพระศาสดานั่นเอง

ทั่วทั้งพระนคร ก็พากันแตกตื่น เพราะได้เห็นความอัศจรรย์นั้น บรรดาชน ๑๘ โกฏิ คือในภายในนคร ๙ โกฏิ ภายนอกนคร ๙ โกฏิ ชายหรือหญิงแม้คนหนึ่ง ชื่อว่าจะไม่ถือภิกษาออกมาไม่มีเลย มหาชนทำการโห่ร้องและสะบัดโบกผ้าพันหนึ่ง แห่แหนไปพร้อมกับพระศาสดา แม้พระศาสดา เพื่อจะทรงทำคุณของนายมาลาการให้ปรากฏ ได้เสด็จเที่ยวไปในพระนครประมาณ ๓ คาวุต สรีระทั้งสิ้นของนายมาลาการ

เต็มเปี่ยมด้วยปีติ อันมีวรรณะ ๕ นายมาลาการนั้น เที่ยวไปกับพระตถาคตหน่อยหนึ่งเท่านั้น เข้าไปในภายในแห่งพุทธรัศมี เป็นราวกะว่าจมลงในรสแห่งมโนศิลา ครั้นชมเชยถวายบังคมพระศาสดาแล้ว ได้ถือเอากระเช้าเปล่านั่นแลไปสู่เรือน

เมื่อไปถึง ภรรยาผู้ไม่มีศรัทธาของเขา ได้ถามว่า "ดอกไม้อยู่ที่ไหน ?" นายมาลาการตอบว่า "เราบูชาพระศาสดาแล้ว"

ภรรยาถามอีกว่า "แล้วจะทำอย่างไรกับพระราชาเล่า ?"

นายมาลาการกล่าวว่า "พระราชาจะทรงฆ่าเราหรือขับไล่จากแว่นแคว้นก็ตาม เราสละชีวิตบูชาพระศาสดาแล้วด้วยดอกไม้ทั้งหมด ๘ กำ ได้เกิดมหัศจรรย์อย่างนี้ ๆ มหาชนทำการโห่ร้องตั้งพัน เที่ยวไปกับพระศาสดา นั่นเสียงโห่ร้องของมหาชนในที่นั้น"

ภรรยาไม่เลื่อมใสไปฟ้องพระราชา

ภรรยาของเขาเป็นหญิงอันธพาล ไม่เลื่อมใสในความอัศจรรย์นั้น จึงด่าเขา เพราะกลัวว่าตนจะถูกลงโทษด้วย แล้วกล่าวว่า "ธรรมดาพระราชาทั้งหลายเป็นผู้ดุร้าย กริ้วครั้งเดียวก็กระทำความพินาศให้ได้ด้วยการตัดมือและเท้าเป็นต้น ความพินาศพึงมีแม้แก่เรา เพราะการกระทำของท่าน" แล้วพาพวกบุตรไปเฝ้าพระราชา

พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ทรงดำริว่า "หญิงคนนี้เป็นอันธพาล ไม่มีความเลื่อมใสในคุณของพระศาสดา เห็นปานนี้" ทรงแกล้งทำเป็นกริ้ว ตรัสถามว่า "เขาทำการบูชาด้วยดอกไม้สำหรับบำรุงเราหรือ ?" เมื่อนางทูลว่า "ถูกแล้ว พระเจ้าข้า" ตรัสว่า "การที่เจ้าหย่าเขาเสียได้ นับว่าเจ้าทำดี เราจักรู้กรรมอันควรที่เราจะพึงทำแก่สามี

ของเจ้า ผู้เอาดอกไม้สำหรับเราทำการบูชา" ทรงส่งหญิงนั้นไปแล้ว เสด็จไปสู่สำนักพระศาสดาโดยเร็ว ถวายบังคมแล้ว เสด็จเที่ยวไปกับพระศาสดานั่นแหละ

พระศาสดาทรงทราบความเลื่อมใสแห่งจิตของพระราชาแล้ว เพื่อจะทรงทำคุณของนายมาลาการให้ปรากฏ จึงเสด็จเที่ยวไป โดยมีพนักงานตีกลองร้องป่าวไปข้างหน้า เที่ยวไปในพระนคร ไม่ประทานบาตรแก่ใคร ๆ เสด็จไปยังพระลานหลวง ไม่เสด็จเข้าไปสู่พระราชมณเฑียร ประทับนั่ง ณ ที่นั้นนั่นเอง เพื่อให้มหาชนได้เห็นพระองค์ คุณของนายมาลาการจะได้ปรากฏ แล้วจึงประทานบาตรแก่พระราชาผู้ประสงค์จะรับ พระราชาทรงอังคาส ด้วยพระกระยาหารอันประณีตในเวลาเสร็จภัตกิจ ทรงทำอนุโมทนา เสด็จไปยังพระวิหาร เข้าสู่พระคันธกุฎีแล้ว แม้ดอกไม้ทั้งหลาย เมื่อพระศาสดาเสด็จดำเนินไปก็ลอยไป เมื่อประทับยืนก็หยุดอยู่ เมื่อเสด็จเข้าไปสู่พระคันธกุฎีแล้ว ก็ตกอยู่ในซุ้มพระทวารนั่นเอง

พระราชาทรงพระราชทานสิ่งของอย่างละ ๘

ฝ่ายพระราชาตามเสด็จพระศาสดาแล้วกลับมา รับสั่งให้หานายมาลาการมาแล้ว ทรงเลื่อมใสในเขา ได้พระราชทานสิ่งของอย่างละ ๘ คือ ช้าง ๘ ม้า ๘ ทาส ๘ ทาสี ๘ นารีผู้ประดับด้วยอลังการล้วน ๘ นาง บ้านส่วย ๘ ตำบล กหาปณะ ๘ พัน และเครื่องประดับใหญ่ ๘ แก่เขา

พระศาสดา เมื่อเสด็จไปสู่พระวิหาร อันพระอานนท์เถระทูลถามว่า "พระเจ้าข้า วิบากจักมีแก่นายมาลาการ อย่างไรหนอ ?" ตรัสว่า "อานนท์ นายมาลาการนี้ สละชีวิตเพื่อเรา ทำการบูชาด้วยดอกไม้จักไม่ไปสู่ทุคติ ตลอดแสนกัปป์ ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและมนุษย์โลก

แล้วจักเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า ***“สุมนะ”*** *ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงตรัสคาถาว่า*

ตญฺจ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานุตปฺปติ
ยสฺส ปตีโต สุมโน วิปากํ ปฏิเสวติ

บุคคลทำกรรมใดแล้ว ย่อมไม่เดือดร้อนในภายหลัง เป็นผู้เอิบอิ่ม มีใจดี ย่อมเสวยผลของกรรมใด กรรมนั้นแล อันบุคคลทำแล้ว เป็นกรรมดี

ในเวลาจบคาถา ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์ ๘ หมื่น ๔ พันแล

เรื่องนายสุมนมาลาการจบ (คาถาธรรมบท เบอร์ ๔๑ หน้า ๒๐๔)

จากเรื่องนี้ การบูชาบุคคลที่ควรบูชา ย่อมนำประโยชน์สุขมาให้ เหมือนอย่างที่นายสุมนมาลาการได้รับจากการบูชาบุคคลที่เลิศที่สุด คือ พระพุทธเจ้า แม้ต้องสละชีวิตก็ยอม เขาย่อมได้รับสิ่งที่เลิศ นั่นคือของพระราชทานอันประณีตจากพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อต้องตายจากชาตินั้นก็จะไม่ไปทุคติอีกเลยตลอดแสนกัปป์ และในที่สุด เมื่อบารมีเต็มแล้ว เขาจักได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าด้วย อามิสบูชายังให้ผลถึงเพียงนี้ ”

แม้จะไม่ใช่ครั้งแรก ที่**โยมภคินี**และ**โยมบัวแก้ว**ได้ฟังพระสูตรนี้ก็ตาม เพราะเคยฟังจากการเรียนที่วัดมาแล้ว แต่ครั้งนี้กลับมีความรู้สึกตื้นตันใจ และอิ่มใจจนล้นออกมาทางสีหน้าและแววตา ซึ่ง**หลวงตา**เองเป็นผู้กล่าวธรรมก็รู้สึกเช่นเดียวกัน เป็นเพราะทั้ง ๓ ได้สัปปายะที่ทำให้เกิดกุศลจิตที่มีกำลัง นั่นคือ มีพระปฐมมหาเจดีย์สีทองอยู่ตรงหน้า ทั้งได้กระทำการบูชา ด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชามาแล้ว และได้ปีติจากการสนทนาธรรมด้วย

ทรงสรรเสริญปฏิบัติบูชายิ่งกว่าอามิสบูชา

หลวงตากล่าวต่อไปถึงเรื่องปฏิบัติบูชาว่า *"อย่างไรก็ตาม พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญปฏิบัติบูชาว่า เป็นการบูชาอย่างยิ่ง ดังแสดงไว้ใน**มหาปรินิพพานสูตร (ทีฆนิกาย มหาวรรค เบอร์ ๑๓ หน้า ๓๐๖)** มีเนื้อความว่า*

... สมัยนั้น ไม้สาละทั้งคู่เผล็ดดอกบานสะพรั่ง นอกฤดูกาล ดอกไม้เหล่านั้น ร่วงหล่นโปรยปรายลงยังพระสรีระของพระตถาคตเพื่อบูชาพระตถาคต แม้ดอกมณฑารพอันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ ดอกมณฑารพเหล่านั้นร่วงหล่นโปรยปรายลงยังพระสรีระของพระตถาคตเพื่อบูชาพระตถาคต แม้จุณแห่งจันทน์อันเป็นของทิพย์ก็ตกลงจากอากาศ จุณแห่งจันทน์เหล่านั้น ร่วงหล่นโปรยปรายลงยังพระสรีระของพระตถาคต เพื่อบูชาพระตถาคต ดนตรีอันเป็นทิพย์เล่าก็ประโคมอยู่ในอากาศ เพื่อบูชาพระตถาคต แม้สังคีตอันเป็นทิพย์ก็เป็นไปในอากาศ เพื่อบูชาพระตถาคต

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูก่อนอานนท์ ไม้สาละทั้งคู่เผล็ดดอกบานสะพรั่งนอกฤดูกาล ร่วงหล่นโปรยปรายลงยังพระสรีระของพระตถาคต เพื่อบูชาพระตถาคต แม้ดอกมณฑารพอันเป็นของทิพย์ ... แม้จุณแห่งจันทน์อันเป็นของทิพย์ ... แม้ดนตรีอันเป็นทิพย์เล่า ... แม้สังคีตอันเป็นทิพย์ ย่อมเป็นไปในอากาศ เพื่อบูชาพระตถาคต ดูก่อนอานนท์ พระตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะ เคารพ นับถือ บูชานอบน้อมด้วยเครื่องสักการะประมาณเท่านี้หามิได้ ***ผู้ใดแลจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกาก็ตาม เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติ***

ตามธรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมชื่อว่าสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ด้วยการบูชาอย่างยิ่ง *เพราะเหตุนั้นแหละ อานนท์ พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบประพฤติตามธรรมอยู่ ...* *ใน**อรรถกถา**มีคำอธิบายว่า*

ถามว่า *ก็เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญวิบากที่แม้พระพุทธญาณก็กำหนดไม่ได้ของการบูชา ที่บุคคลถือเพียงดอกฝ้ายดอกเดียวระลึกถึงพระพุทธคุณบูชาแล้วไว้ในที่อื่น แต่ในที่นี้กลับทรงคัดค้านการบูชาใหญ่อย่างนี้*

ตอบว่า *เพราะเพื่อจะทรงอนุเคราะห์บริษัทอย่างหนึ่ง และเพื่อประสงค์จะให้พระศาสนาดำรงยั่งยืนอย่างหนึ่ง*

จริงอยู่ หากพระผู้มีพระภาคไม่พึงคัดค้านอย่างนั้นไซร้ ต่อไปในอนาคต พุทธบริษัทจะไม่ตั้งใจสมาทานศีล จักไม่ทำสมาธิให้บริบูรณ์ จักไม่เจริญวิปัสสนาเพื่อต้องการบรรลุมรรค แต่จักชักชวนแล้วชักชวนอีกซึ่งอุปัฏฐาก กระทำการบูชาอย่างเดียว

ก็ชื่อว่าอามิสบูชานั้น ไม่สามารถจะดำรงพระศาสนาให้ยั่งยืนอยู่ถาวรได้ จริงอยู่ วิหารพันแห่งเช่นมหาวิหาร เจดีย์พันเจดีย์เช่นมหาเจดีย์ ก็ดำรงพระศาสนาไว้ไม่ได้ บุญผู้ใดทำไว้ก็เป็นของผู้นั้นผู้เดียว ส่วนสัมมาปฏิบัติ ชื่อว่าเป็นบูชาที่สมควรแก่พระตถาคต เป็นความจริง ปฏิบัติบูชานั้นชื่อว่าดำรงอยู่แล้ว สามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้ด้วย ...

*อีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญผู้ที่ไม่ประมาท มีความเพียรในการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เพื่อบูชาพระตถาคต ดังแสดงใน**เรื่องพระติสสเถระ (ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เบอร์ ๔๒ หน้า ๓๘๑)*** *มีเนื้อความว่า*

เมื่อพระศาสดาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย โดยเดือน ๔ เดือน จากนี้เราจักปรินิพพาน" ภิกษุ ๗๐๐ ในสำนักของพระศาสดาถึงความสะดุ้งแล้ว ธรรมสังเวชเกิดขึ้นแก่พระขีณาสพทั้งหลาย ภิกษุปุถุชนทั้งหลายไม่สามารถจะอดกลั้นน้ำตาได้ ภิกษุทั้งหลายเป็นพวก ๆ เที่ยวปรึกษากันว่า "พวกเราจักทำอย่างไรหนอ ?" ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ชื่อว่าติสสเถระคิดว่า "ได้ยินว่า พระศาสดาจักปรินิพพานโดยล่วงไป ๔ เดือน ก็เรายังเป็นผู้มีราคะอยู่ เมื่อพระศาสดายังทรงพระชนม์อยู่ นั่นแหละเราควรถือเอาพระอรหัตให้ได้" แล้วจึงอยู่ผู้เดียวเท่านั้นในอิริยาบถทั้ง ๔ ไม่ไปสู่สำนักของภิกษุทั้งหลาย ไม่มีการสนทนาปราศรัยกับผู้ใดผู้หนึ่ง

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายกล่าวกะท่านว่า "ท่านติสสะ เหตุไรท่านจึงทำอย่างนี้" ท่านไม่ฟังถ้อยคำของภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่านั้นจึงกราบทูลความเป็นไปนั้นแด่พระศาสดาแล้วกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระติสสเถระไม่มีความรักในพระองค์"

พระศาสดารับสั่งให้หาท่านมาแล้ว ตรัสถามว่า "ติสสะ เหตุไรเธอจึงทำอย่างนี้" เมื่อท่านกราบทูลความประสงค์ของตนแล้ว ประทานสาธุการว่า "ดีละ ติสสะ" แล้วตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ผู้มีความรักในเรา จงเป็นเหมือนติสสะเถิด แม้คนกระทำการบูชาอยู่ ด้วยของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ไม่ชื่อว่าบูชาเราเลย แต่คนผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมนั่นแหละ ชื่อว่า บูชาเรา" แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

ปวิเวกรสํ ปิตฺวา รสํ อุปสมสฺส จ
นิทฺทโร โหติ นิปฺปาโป ธมฺมปีติรสํ ปิวํ

บุคคลดื่มรสอันเกิดแต่วิเวก และรสพระนิพพานเป็นที่เข้าไปสงบ ดื่มรสปีติอันเกิดแต่ธรรม ย่อมเป็นผู้ไม่มีความกระวนกระวาย ไม่มีบาป

*โยมคงจะเห็นแล้วนะว่า การบูชาทั้ง ๒ อย่าง ล้วนให้อานิสงส์ที่น่าปรารถนา แต่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญยิ่งกว่า คือปฏิบัติบูชา ใน**อรรถกถา มหาปรินิพพานสูตร**แสดงว่า สำหรับอุบาสก อุบาสิกาปฏิบัติให้สมบูรณ์ในสรณะ ๓ ศีล ๕ ศีล ๑๐ รักษาอุโบสถเดือนละ ๘ ครั้ง ถวายทาน บูชาด้วยของหอม บูชาด้วยมาลา บำรุงมารดาบิดา บำรุงสมณพราหมณ์ ก็ชื่อว่า ผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่เข้าใจการปฏิบัติธรรมขั้นสมถวิปัสสนา เพียงถวายทานรักษาศีลด้วยความเห็นตรง เพื่อการขัดเกลากิเลส เพื่อเป็นฐานรองรับกุศลธรรมขั้นสูง ไม่ใช่เพื่อปรารถนากาม ก็เป็นปฏิบัติบูชา”*

โยมภคินี โยมบัวแก้วตั้งใจฟังโดยไม่ยอมละสายตาจาก**หลวงตา**เลย เมื่อ**หลวงตา**กล่าวจบ **โยมบัวแก้ว**ก็ชื่นชมอนุโมทนา**หลวงตา**ด้วยความปลาบปลื้มยินดีว่า *“พระธรรมของพระศาสดา ช่างไพเราะจริง ๆ โยมฟังเท่าไหร่ก็ไม่เบื่อ ยิ่งได้ฟัง**หลวงตา**กล่าวธรรมได้อย่างต่อเนื่องไม่ติดขัด ชัดเจนทุกถ้อยคำแบบนี้ ทำให้อยากฟังต่ออีกเจ้าค่ะ”*

โยมภคินีเห็นว่า **หลวงตา**ได้แสดงธรรมมานานพอสมควรแล้วจึงถวายน้ำปานะที่เตรียมมา เพื่อให้**หลวงตา**ได้พักสักครู่ หลังจากนั้น**โยมบัวแก้ว**ก็ได้ถามขึ้นมาอีกว่า *“ขอโอกาสเจ้าค่ะ โยมขอถามหลวงตาต่อนะเจ้าคะ ปกติโยมเห็นเขาบูชาพระเจดีย์ หรือพระพุทธรูปด้วยเทียนสีเหลืองหรือสีขาวจำนวน ๒ เล่ม และจุดธูป ๓ ดอก แต่หลวงตาให้บูชาด้วยเทียนสีชมพูบ้าง สีเขียวบ้าง สีฟ้าบ้าง ๗ เล่มมัดรวมกัน และจุดธูปหอมจำนวน ๙ ดอก หลวงตามีปริศนาธรรมอะไรหรือเปล่าเจ้าคะ”*

หลวงตาไม่ตอบแต่กลับย้อนถาม**โยมบัวแก้ว**ว่า *“แล้วโยมรู้ไหมว่าทำไมคนทั่วไปจึงจุดธูปหอม ๓ ดอก และเทียน ๒ เล่ม”*

โยมบัวแก้วตอบว่า *"ตามที่โยมทราบมา คือ การจุดธูปหอม ๓ ดอกเป็นการบูชาพระคุณของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีมากมายตามที่***หลวงตา** *ได้กล่าวมาแล้วตอนประทักษิณรอบพระเจดีย์ แต่ถ้าย่อลงแล้วก็เหลือ ๓ ประการ คือ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณ*

ความหอมของธูปนั้นเปรียบเหมือนกลิ่นศีลของพระองค์ ที่หอมทั้งตามลมและทวนลม ส่วนการจุดเทียน ๒ เล่ม เป็นการบูชาพระธรรมและพระวินัยนั่นเอง โยมขอกล่าวเพิ่มเติมเรื่องการบูชาด้วยดอกไม้หรือพวงมาลัย เพื่อให้ครบสมบูรณ์เจ้าค่ะ คือการนำดอกไม้ต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ มาจัดในพานบ้าง ในแจกันบ้าง หรือนำมาร้อยให้เป็นพวงมาลัยสวยงาม เป็นการบูชาพระสงฆ์ ด้วยความหมายว่า พระสงฆ์นั้นเดิมทีมาจากต่างวงศ์ ต่างตระกูล ต่างวรรณะ ย่อมมีอัธยาศัยที่แตกต่างกันไป เมื่อมีศรัทธาเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนช่างจัดดอกไม้ที่ชาญฉลาด ทรงแสดงพระธรรมวินัยเป็นแบบแผนให้พระสาวกประพฤติปฏิบัติ จึงเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นที่น่าเคารพเลื่อมใสแก่บรรดาผู้พบเห็น เหมือนดอกไม้ หรือพวงมาลัยที่ถูกจัดเป็นระเบียบอย่างสวยงาม เจ้าค่ะ"

หลวงตาพยักหน้าและยิ้มอย่างพอใจ ก่อนที่จะกล่าวว่า *"ที่โยมเข้าใจก็ถูกต้องแล้ว แต่ถ้าเราจะคิดและทำแตกต่างไปบ้าง โดยที่ไม่ได้มีความเห็นผิด หรือเห็นขัดแย้งกับคำสอน หรือประพฤติผิดต่อพระรัตนตรัย และทำให้กุศลจิตเราเกิดขึ้นได้ ก็คงไม่เป็นไรหรอกนะ ... คือที่อาตมาใช้ธูป ๙ ดอก ก็เพื่อบูชาพระพุทธคุณ ๙ บท แทนที่จะย่อเหลือ ๓ หรืออาจจะจุดธูป ๕ ดอก เพื่อบูชาพระธรรมขันธ์ ๕ หรืออินทรีย์ ๕ ของพระองค์ หรือ ๗ ดอก เพื่อบูชาโพชฌงค์ ๗ หรือจำนวน*

เท่าไหร่ก็ได้ เพื่อบูชาพระคุณหมวดต่าง ๆ ของพระองค์ ซึ่งเป็นการตรึกธรรมไปพร้อมกับการบูชาด้วย ส่วนเทียนก็ทำนองเดียวกัน จะใช้เทียนสีอะไรก็ไม่ได้มีข้อห้าม เทียนสีสวย ๆ ก็งามดี เหมาะควรกับการใช้เพื่อบูชาความงามของพระรัตนตรัย จำนวนของเทียนก็ตามแต่ว่าเราจะบูชาหมวดธรรมไหนเหมือนจำนวนของธูปนั่นแหละ แต่ถ้าเป็น ๗ เล่มมัดรวมกันจะกลมพอดี สามารถวางตั้งได้อย่างสวยงาม

ส่วนดอกไม้ พวงมาลัย ความหมายก็เป็นอย่างที่โยมว่านั่นแหละ ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือบูชาคุณของพระรัตนตรัยทั้งสามเลย เพราะคุณของพระสงฆ์ย่อมเกิดจากการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ดีแล้ว โดยจะใช้ดอกไม้อะไรก็ได้ ที่โยมตั้งใจหามาเพื่อบูชาพระรัตนตรัย มีตัวอย่างปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ในกาลหลังพุทธปรินิพพาน อุบาสิกาท่านหนึ่งมีจิตเลื่อมใสนำดอกบวบขม ๔ ดอกเพื่อไปบูชาพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ระหว่างทางโดนวัวแม่ลูกอ่อนขวิดตายเสียก่อน ได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี่ขนาดยังไปไม่ถึง ยังไม่ได้บูชาที่พระสถูป ก็ได้อานิสงส์ถึงเพียงนี้

เพราะฉะนั้น ถ้ามีจิตเลื่อมใสจริง ๆ และเข้าใจในคุณของพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ ย่อมได้อานิสงส์ที่ดีที่น่าปรารถนาแน่นอน แต่ถ้าเป็นการบูชาเพื่อหวังโชคลาภ หรือมีการบนบานเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนา เหมือนอย่างที่คนในยุคนี้ เขาทำกันหรือไปบูชาวัตถุที่ไม่ควรบูชาด้วยความหลงงมงาย ไม่รู้จริง แม้จะบูชาด้วยเครื่องสักการะที่ประณีตเพียงใด ก็ไม่เป็นบุญ ไม่เป็นกุศล กลับกลายเป็นอกุศลที่เจือด้วยมิจฉาทิฏฐิ คือ ความเห็นผิดไป ทำให้สรณะเศร้าหมอง หรือขาดจากสรณะก็ได้”

โยมบัวแก้วถามด้วยความสงสัยอีกว่า *"ขอโอกาสเจ้าค่ะ สรณะที่* ***หลวงตา****กล่าวถึง หมายถึง พระรัตนตรัยซึ่งเรายึดถือเป็นที่พึ่ง โดยที่เรากล่าวว่า* ***พุทธัง สรณัง คัจฉามิ, ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ, สังฆัง สรณัง คัจฉามิ.*** *ใช่ไหมเจ้าคะ ?"*

หลวงตาพยักหน้ารับว่า *"ถูกต้องแล้ว แต่เราจะถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่งจริง ๆ ไม่ใช่เพียงกล่าวคำว่า* ***พุทธัง สรณัง คัจฉามิ, ธัมมัง สรณัง คัจฉามิ, สังฆัง สรณัง คัจฉามิ.*** *เท่านั้น แต่ต้องประกอบไปด้วยจิตใจที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในคุณของพระรัตนตรัยจริง ๆ นั่นคือต้องเข้าใจคุณของพระรัตนตรัยอย่างถ่องแท้ เพราะฉะนั้น โยมก็ควรเรียนควรศึกษาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณให้ละเอียดลึกซึ้ง จนสามารถนำมาตรึกให้จิตสงบได้ เป็นปัจจัยให้ศรัทธาและปีติพอกพูนขึ้น"*

โยมบัวแก้วยังสงสัยเรื่องของสรณะจึงถามต่อว่า *"ขอโอกาสเจ้าค่ะ อานิสงส์ของการถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะคืออะไร แล้วสรณะจะขาดได้ยังไงบ้างเจ้าคะ ?"*

หลวงตายิ้มพลางนึกชมในใจว่า *"เข้าใจถามดี"* ก่อนที่จะตอบว่า *"อานิสงส์ของการมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะนั้นนับประมาณไม่ได้ แต่ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกับท้าวสักกะ ใน****สักกสูตร สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค****ว่า ... ดูก่อนจอมเทพ การถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะดีนัก เพราะเหตุแห่งการถึง****พระพุทธเจ้า*** *เป็นสรณะ สัตว์บางพวกในโลกนี้เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ สัตว์เหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ ความเป็นใหญ่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเป็นทิพย์*

ดูก่อนจอมเทพ การถึงพระธรรมเป็นสรณะดีนัก เพราะเหตุแห่งการถึง**พระธรรม**เป็นสรณะ สัตว์บางพวกในโลกนี้ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ สัตว์เหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ ความเป็นใหญ่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเป็นทิพย์

ดูก่อนจอมเทพ การถึงพระสงฆ์เป็นสรณะดีนัก เพราะเหตุแห่งการถึง**พระสงฆ์**เป็นสรณะ สัตว์บางพวกในโลกนี้ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ สัตว์เหล่านั้นย่อมครอบงำเทวดาเหล่าอื่นด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ ความเป็นใหญ่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเป็นทิพย์...

นี้คืออานิสงส์ของโลกิยสรณคมน์ คือ สรณะของบุคคลที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ ย่อมได้โภคสมบัติอันประณีตที่เนื่องด้วยสุคติภพ ส่วนสรณะของพระอริยะนั้นเป็นโลกุตรสรณคมน์ มีความสิ้นไปแห่งวัฏฏทุกข์เป็นอานิสงส์ซึ่งโลกุตรสรณคมน์นี้ไม่มีการขาด ไม่เหมือนกับโลกิยสรณคมน์

การขาดของโลกิยสรณคมน์มี ๒ อย่าง คือ แบบไม่มีโทษ เป็นการขาดเพราะตาย ส่วนแบบมีโทษ เป็นการขาดเพราะหันไปนับถือศาสนาอื่น หรือประพฤติผิดในพระพุทธเจ้า และโลกิยสรณคมน์นั้นย่อมเศร้าหมอง เพราะประพฤติปฏิบัติต่อพระรัตนตรัยด้วยความไม่รู้ ไม่เข้าใจคุณของพระรัตนตรัย หรือสงสัยว่า พระรัตนตรัยจะเป็นที่พึ่งได้จริงหรือหรือด้วยความรู้ผิด เช่น นับถือพระรัตนตรัยว่าเป็นของขลัง และด้วยความไม่เอื้อเฟื้อ ต่อพระรัตนตรัยบ้าง ถ้าโยมอยากจะค้นคว้าเพิ่มเติมก็ไปอ่านได้ อยู่ใน**ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ เบอร์ ๓๙** เรื่องแรกเลย”

โยมบัวแก้วรับคำว่า “ได้เจ้าค่ะ”

โยมภคินีเห็นว่า **หลวงตา**ได้แสดงธรรมมานาน พอสมควรแล้ว จึงอยากให้**หลวงตา**ได้พักผ่อน และเกรงว่าถ้าสนทนากันต่อ อาจจะดึกเกินไป **โยมบัวแก้ว**ยังต้องขับรถไปส่งที่บ้านสวนอีก จึงกล่าวขึ้นมาว่า *“ขอโอกาสเจ้าค่ะ วันนี้โยมกับน้องบัวแก้วได้ฟังพระธรรมมากมายที่ทั้งไพเราะและมีประโยชน์ ทำให้โยมสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติต่อไปได้อย่างถูกต้อง และยังรู้จักการบูชาพระรัตนตรัย ทั้งอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ โยมขอกราบอนุโมทนาในกุศลจิตของ* ***หลวงตา****เจ้าค่ะ นี่ก็ค่ำมากแล้ว ไว้โอกาสหน้า****หลวงตา****โปรดเมตตาพา* ***โยม****กับน้อง****บัวแก้ว****มาไหว้พระธาตุเจดีย์อีกนะ เจ้าค่ะ”*

หลวงตายิ้มโดยไม่ตอบรับหรือปฏิเสธ แต่กล่าวว่า *“โยมก็ตั้งจิตไว้ก็แล้วกัน ถ้ายังไม่จุติและมีเหตุปัจจัยที่ดี โดยเฉพาะมีบุญเก่าที่ทำไว้ดีแล้ว ก็อาจจะได้มานมัสการพระเจดีย์และสนทนาธรรมกันอีก”*

หลวงตา นำกล่าวคำขอขมาพระรัตนตรัยอีกครั้ง แล้ว**โยมภคินี** **โยมบัวแก้ว** และ**โยมหนุ่มน้อย**ที่นั่งฟังธรรมด้วยก็กล่าวขอขมา**หลวงตา** หลังจากนั้น บุคคลทั้ง ๔ จึงกราบลาพระปฐมเจดีย์ **โยมบัวแก้ว**ได้ขับรถไปส่ง**หลวงตา** **โยมภคินี**และ**หนุ่มน้อย**ที่บ้านสวน และขับรถกลับบ้านด้วยความอิ่มเอมใจ เมื่อกลับถึงบ้าน ก็ไม่ลืมที่จะคิดทบทวนถึงเนื้อหาธรรมต่าง ๆ ที่ได้ฟังจากหลวงตาในวันนี้เท่าที่จำได้ และรู้สึกเสียดายที่ไม่ได้บันทึกเสียงไว้

หลวงตาสงบตัดสินใจ สอนธรรมะในวันอาทิตย์ ตามที่โยมภคินีเคยนิมนต์ไว้ ทำให้โยมภคินีและโยมบัวแก้ว รวมทั้งเพื่อน ๆ ได้ศึกษา **อภิธัมมัตถสังคหะ**ปริจเฉท ๑, ๒ และ ๖ ตามที่ตั้งใจไว้ และหลวงตา

ยังได้เล่าพระสูตร ก่อนที่จะเข้าเนื้อหาของพระอภิธรรม เพื่อให้โยมทั้งหลายเกิดศรัทธาและปีติ อีกทั้งเกิดวิริยะที่จะเรียนพระอภิธรรมต่อไป และบางครั้งก็สอนพระวินัยเพิ่มเติมให้ด้วย **โยมภคินี**และ**โยมบัวแก้ว**ยังถวายทาน อย่างสม่ำเสมอ และเพิ่มการรักษาอุโบสถศีลทุกวันพระ เพื่อเป็นปฏิบัติบูชาอีกด้วย

ต่อมา **หลวงตา**ได้มีโอกาสนำ**โยมภคินี โยมบัวแก้ว**และสหายธรรมของโยมทั้ง ๒ รวมทั้งครอบครัวของ**โยมสุภาพ** และ**โยมไฉไล** ไปไหว้พระธาตุเจดีย์ตามวัดต่าง ๆ อีกหลายครั้ง ทุกครั้ง**หลวงตา**ก็ได้เจริญกุศล คือ แสดงธรรมตามพระไตรปิฎกและอรรถกถา เพื่อให้โยมทั้งหลายได้เพิ่มพูนปัญญา รวมทั้งได้สั่งสมอินทรีย์อื่น ๆ มีศรัทธาเป็นต้นด้วย และ**โยมบัวแก้ว**ก็ไม่ลืมที่จะบันทึกเสียงไว้เพื่อฟังซ้ำ และแจกจ่ายแก่สหายธรรมเป็นธรรมทาน

หลวงตาสงบยังคงพักอาศัยอยู่ที่สวน จังหวัดนครปฐม เพื่อเป็นเนื้อนาบุญให้**โยมภคินี** ครอบครัวของ**โยมสุภาพ**และ**โยมไฉไล**ได้เจริญกุศล โดย**หลวงตา**ได้กล่าวเสมอถึงพระพุทธโอวาทที่ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงยังกิจให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด การอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้า หาได้ยาก การได้อัตภาพเป็นมนุษย์ หาได้ยาก การถึงพร้อมด้วยศรัทธา หาได้ยาก การบรรพชาหาได้ยาก การฟังธรรมหาได้ยากในโลก เพื่อเตือนญาติโยมที่มาทำบุญ ไม่ให้ประมาทในการดำรงชีวิต นั่นคือ ไม่หลงติดข้องในกามมากนัก และเพียรเจริญกุศลทุกประการอย่างต่อเนื่อง

หลวงตาสงบ มีศรัทธาที่จะรักษาพระวินัย ตั้งใจที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม และเจริญกุศลโดยการแสดงธรรมเพื่อไม่ให้เป็นหนี้อาหารบิณฑบาตที่โยมนำมาถวาย แต่สิ่งหนึ่งที่**หลวงตา**เกิดความกังวล และปรารถนาจะปลดเปลื้องความเห็นที่ไม่ค่อยจะตรง อีกทั้งยังเป็นการทำให้พระพุทธศาสนาเศร้าหมอง เสื่อมถอย ก็คือ**หลวงตา**สังเกตเห็นตามวัดต่าง ๆ ที่ได้ไปกราบไหว้บูชาพระเจดีย์ มีการจัดสร้างและจัดตั้งรูปปั้น เทวรูป รวมทั้งพระพุทธรูปปางประหลาด ๆ เช่น **พระพุทธรูปปางเหยียบโลก ปาง ๔ หน้า ปาง ๙ หน้า** ตลอดจนเครื่องรางของขลังหลายหลากมากชนิด มีการโฆษณาชวนเชื่อให้กราบไหว้ บูชา ด้วยเครื่องสักการะอย่างนั้นๆ เท่านั้นๆ แล้วจะมีความสุข ได้ลาภยศ เจริญก้าวหน้า ประสพความสำเร็จสมความปรารถนาทุกประการ

หลวงตาเกิดความกังขาว่า เหตุไฉน องค์กรพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นสำนักพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์กรปกป้องพระพุทธศาสนาหรือกรมการศาสนา ช่างไม่เหลียวแลตรวจตราเสียบ้างเลย ปล่อยปละละเลยให้สิ่งที่ไม่ใช่วัตถุเครื่องหมายในพระพุทธศาสนามาตั้งอยู่ในวัด

ยิ่งน่าสลดหดหู่ใจมากไปกว่านั้น ที่เห็นชาวพุทธที่พากันเข้ามาวัดไม่ได้สนใจที่จะกราบไหว้บูชา สักการะพระธาตุเจดีย์หรือพระพุทธปฏิมาด้วยความเข้าใจถูกต้อง แต่กลับไปกราบไหว้บูชาเทวรูป ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ตามคำโฆษณาของทางวัด

เมื่อไรหนอ ชาวพุทธทั้งหลายจึงจะนิยมศึกษาพระสัทธรรมคำสอนจากพระไตรปิฎกและอรรถกา แล้วมีปัญญา เกิดความเห็นถูกปฏิบัติถูก ไม่เชื่อถืองมงาย ไม่หวังให้สิ่งอื่นใดมาช่วย นอกจากการมีตนเป็นที่พึ่ง

ของตน ตามที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ เพื่อจะได้ช่วยกันจรรโลงคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ยั่งยืนสืบต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน

หลวงตาคงต้องทำหน้าที่ชี้แจงแสดงสิ่งที่ถูกต้อง ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอีกสักพักหนึ่ง เป็นการทำประโยชน์ผู้อื่น ก่อนที่จะหลีกเร้นเจริญวิเวก เพื่อทำสมณกิจอันเป็นประโยชน์ตน ตามปณิธานที่ตั้งไว้ หวังว่าคงได้พบกับหลวงตาสงบอีก ในตอนต่อไป ...

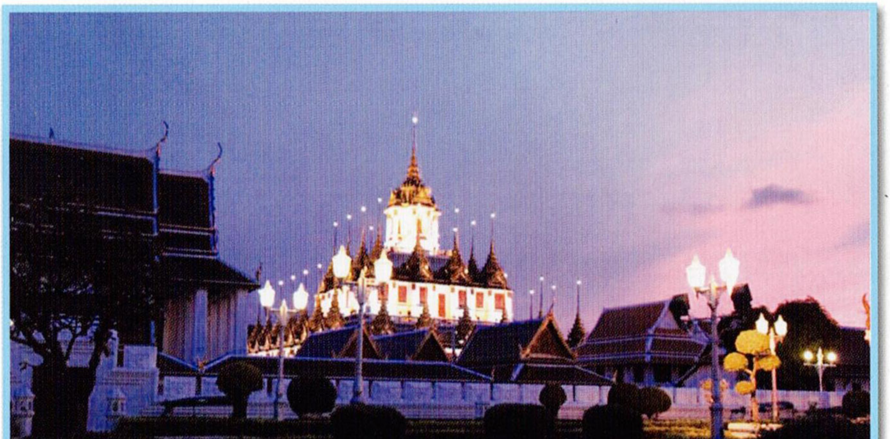
วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ

ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐของคนในโลกนี้

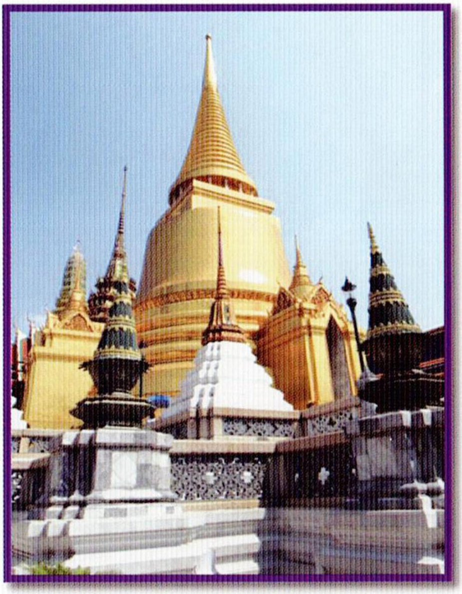
โส อหํ วิจริสฺสามิ คามา คามํ ปุรา ปุรํ
นมสฺสมาโน สมฺพุทฺธํ ธมฺมสฺส จ สุธมฺมตํ
สงฺฆสฺส จ สุปฏิปนฺนํ

ข้าพเจ้าจักเที่ยวไป จากบ้านสู่บ้าน จากบุรีสู่บุรี พลางนมัสการพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรม ซึ่งเป็นธรรมอันดี และความปฏิบัติดีของพระสงฆ์

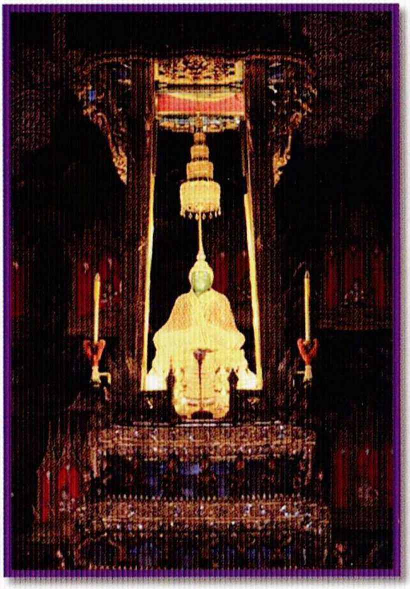
เที่ยวจาริกไปกราบสักการะบูชา พระบรมธาตุเจดีย์ ภาคกลาง



พระบรมธาตุในโลหะปราสาท ๓๗ ยอด เวลาพลบค่ำ
วัดราชนัดดา กรุงเทพ ฯ



พระบรมธาตุรตนเจดีย์ วัดพระแก้ว กรุงเทพ ฯ



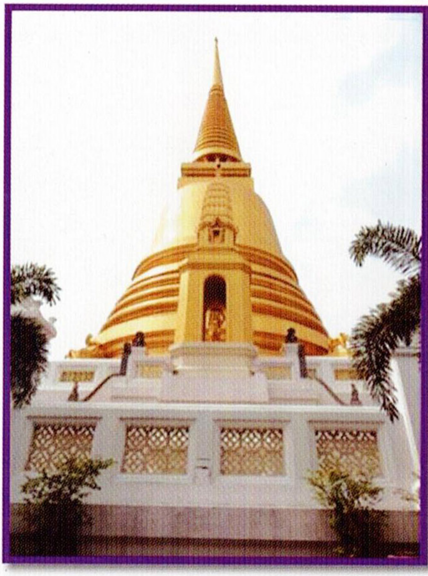
พระแก้วมรกต วัดพระศรีรัตนศาสดาราม



พระบรมธาตุเจดีย์ วัดโสมนัส กรุงเทพ ฯ



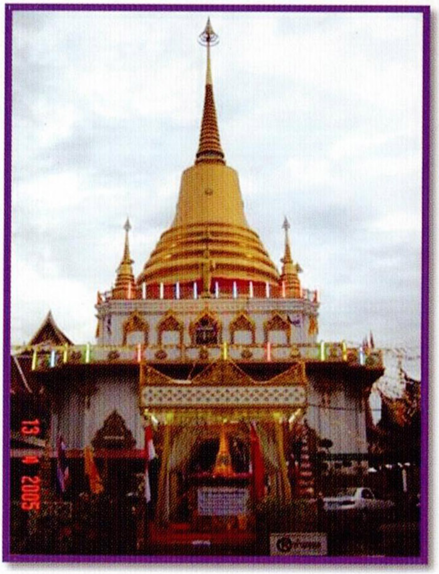
พระธาตุเจดีย์ภูเขาทอง วัดสระเกศ กรุงเทพฯ



พระบรมธาตุเจดีย์ วัดบวรนิเวศน์ บางลำพู



พระบรมธาตุในโลหะปราสาท ๓๗ ยอด
วัดราชนัดดา กรุงเทพ ฯ



พระธาตุเจดีย์ วัดบางนาใน บางนา ก.ท.ม.



พระธาตุเจดีย์ วัดทุ่งสาธิต บางนา ก.ท.ม.

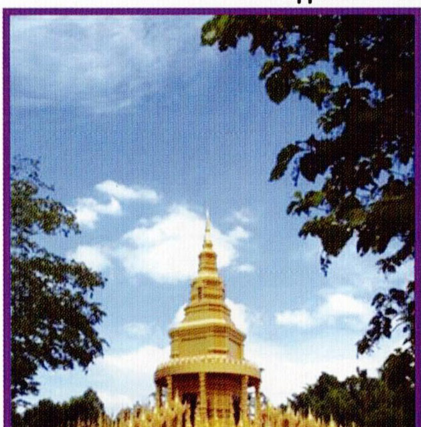


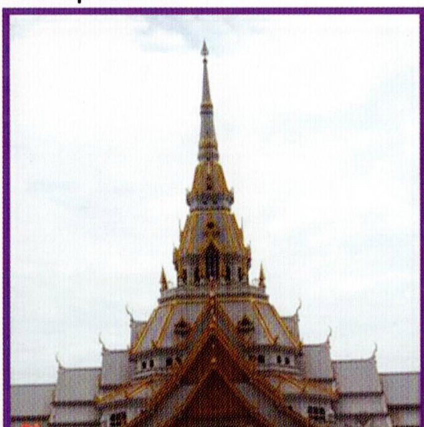


พระบรมธาตุเจดีย์ วัดธรรมมงคล

พระบรมธาตุในพระเจดีย์วัดธรรมมงคล

สุขุมวิท ๑๐๑ บางนา กรุงเทพ ฯ





พระบรมธาตุ ๕๐๐ องค์ วัดป่าสว่างบุญ

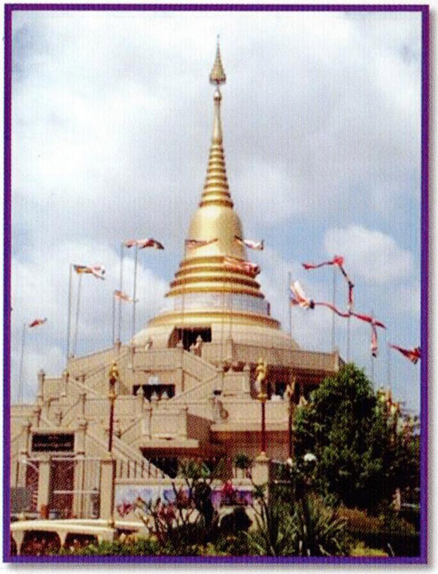
ต.ชะอม อ.แก่งคอย จ.สระบุรี

พระมณฑปเจดีย์ วัดหลวงพ่อโสธร

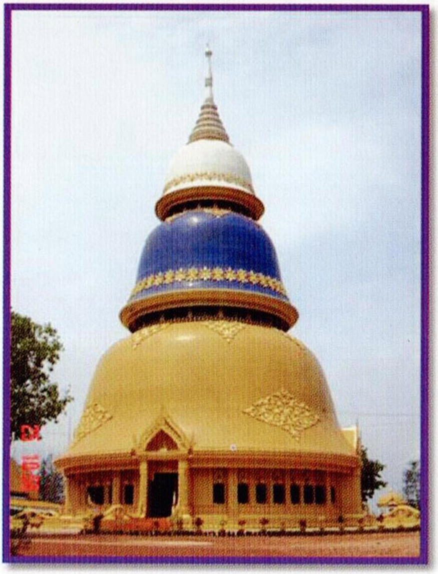
อ.เมือง จ.ฉะเชิงเทรา



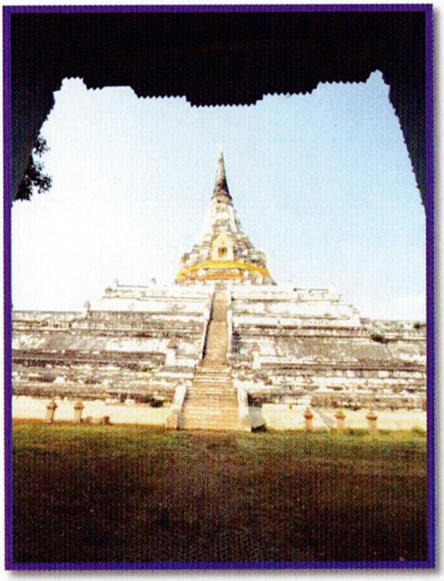
พระธาตุธุตังคเจดีย์ วัดอโศการาม จ.สมุทรปราการ

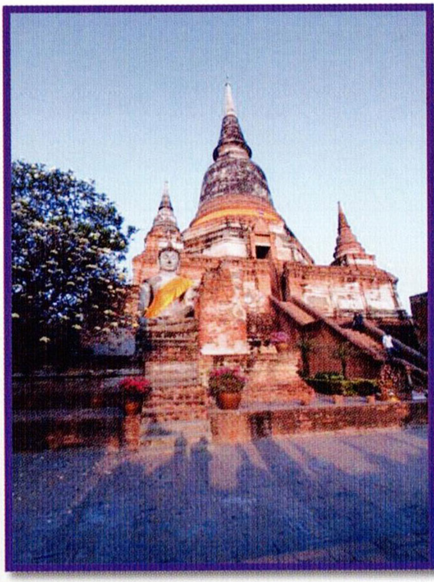


พระธาตุเจดีย์สมันตปัฏฐาน วัดจากแดง
อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ



พระธาตุวาโย อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา

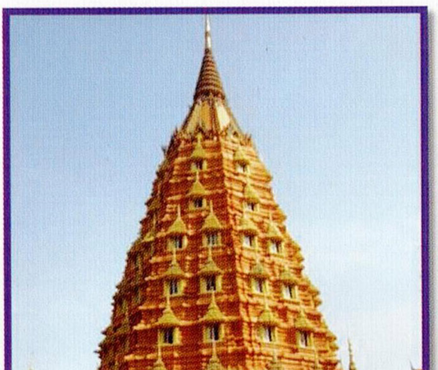


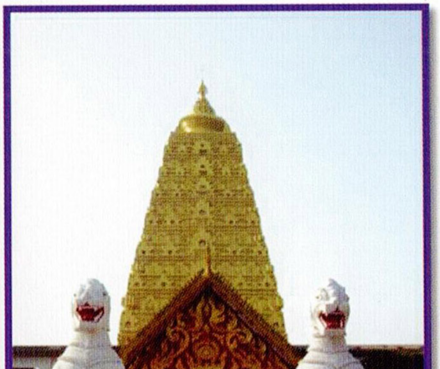


พระธาตุเจดีย์ภูเขาทอง

พระธาตุเจดีย์ วัดใหญ่ชัยมงคล อ.เมือง

จ.พระนครศรีอยุธยา





พระธาตุเจดีย์ วัดถ้ำเสือ อ.ท่ามะกา

จ.กาญจนบุรี

พระธาตุเจดีย์วัดหลวงพ่ออุตตมะ

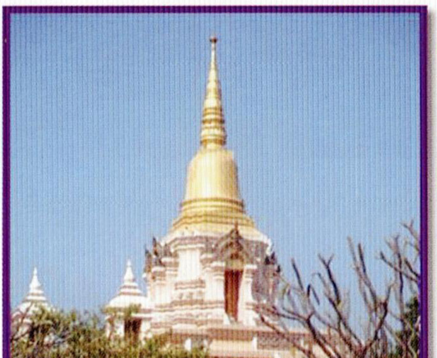
อ.สังขละ จ.กาญจนบุรี



พระธาตุเจดีย์ วัดพุไทร อ.หนองหญ้าปล้อง
จ.เพชรบุรี



พระบรมธาตุเจดีย์ศรีพุทธคยา
วัดป่าสิริวัฒนวิสุทธิ์ อ.ท่าตะโก จ.นครสวรรค์



พระบรมธาตุเจดีย์ศรีจันเสน อ.ตาคลี
จ.นครสวรรค์

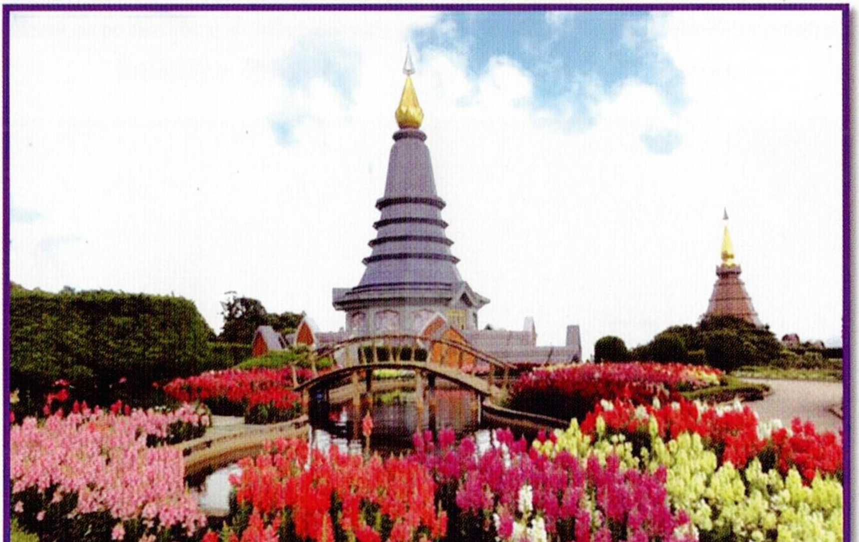


พระธาตุเจดีย์ วัดเขาสนามชัย อ.หัวหิน
จ.ประจวบคีรีขันธ์

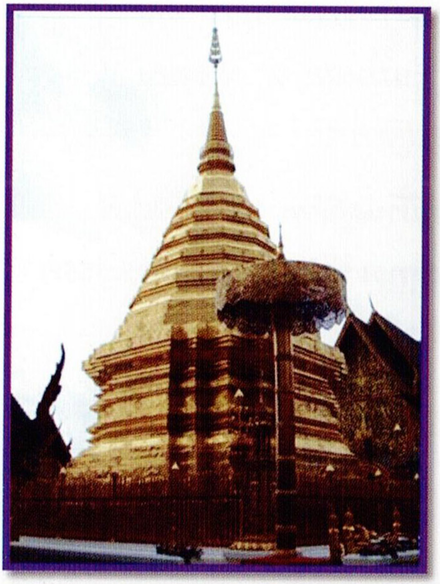
โส อหํ วิจริสฺสามิ คามา คามํ ปุรา ปุรํ
นมสฺสมาโน สมฺพุทฺธํ ธมฺมสฺส จ สุธมฺมตํ
สงฺฆสฺส จ สุปฏิปนฺนํ

ข้าพเจ้าจักเที่ยวไป จากบ้านสู่บ้าน จากบุรีสู่บุรี
พลางนมัสการพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระธรรม
ซึ่งเป็นธรรมอันดี และความปฏิบัติดีของพระสงฆ์

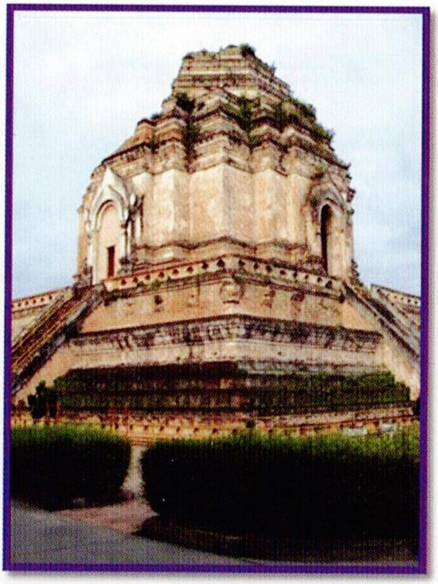
เที่ยวจาริกไปกราบสักการะบูชา พระบรมธาตุเจดีย์ ภาคเหนือ



พระบรมธาตุเจดีย์นภเมทนีดล นภพลภูมิสิริ ดอยอินทนนท์
อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

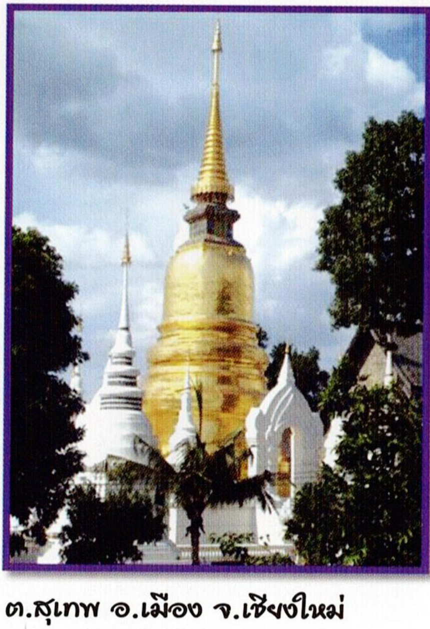


พระบรมธาตุเจดีย์ดอยสุเทพ วัดดอยสุเทพ
อ.สุเทพ จ.เชียงใหม่

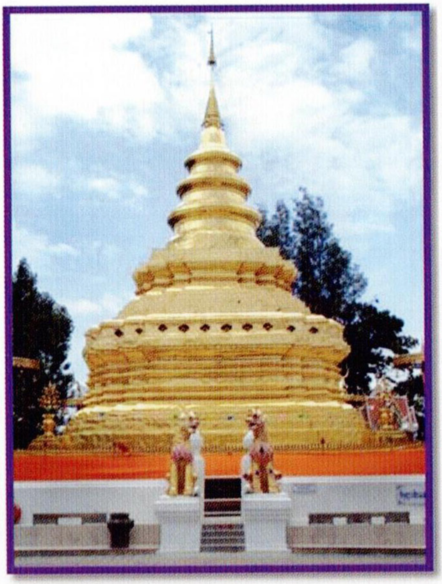


พระบรมธาตุเจดีย์ วัดเจดีย์หลวง ต.พระสิงห์
อ.เมือง จ.เชียงใหม่

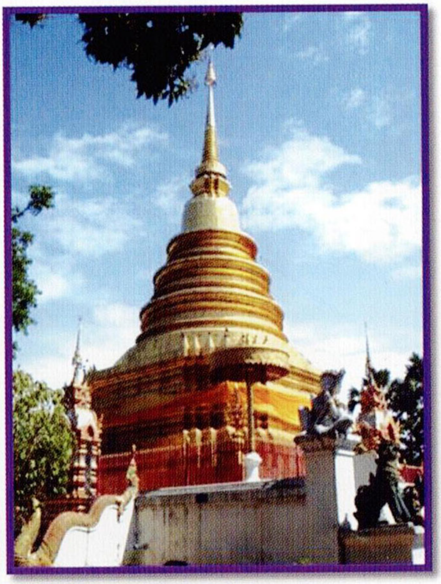




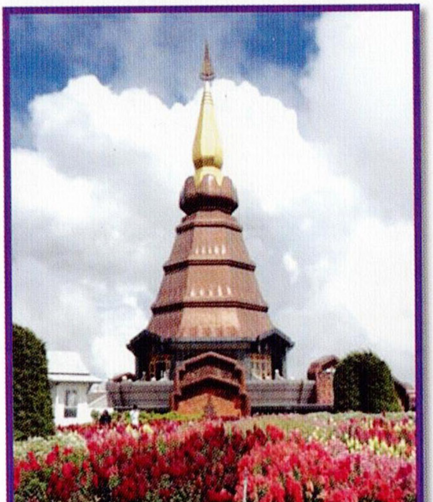
พระบรมธาตุเจดีย์วัดสวนดอก ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

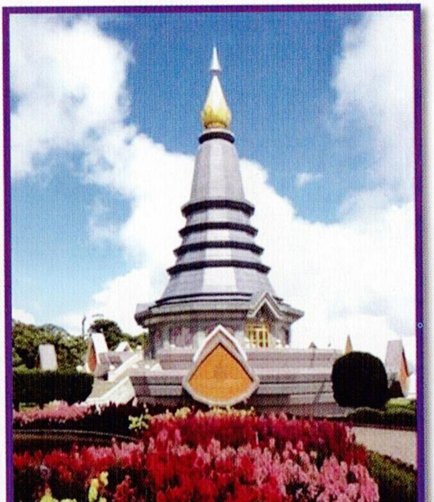


พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระธาตุจอมทอง
อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

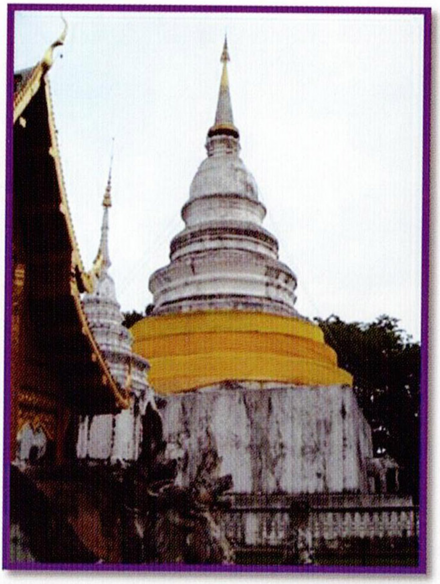


พระบรมธาตุเจดีย์ดอยน้อย
อ.ดอยหล่อ จ.เชียงใหม่





พระบรมธาตุเจดีย์นภเมทนีดล พระบรมธาตุเจดีย์นภพลภูมิสิริ
ดอยอินทนนท์ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่

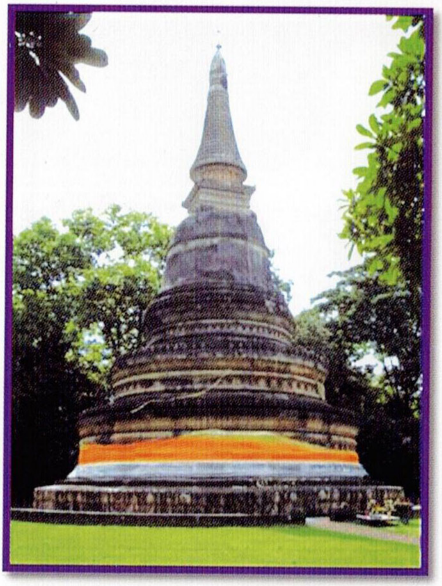


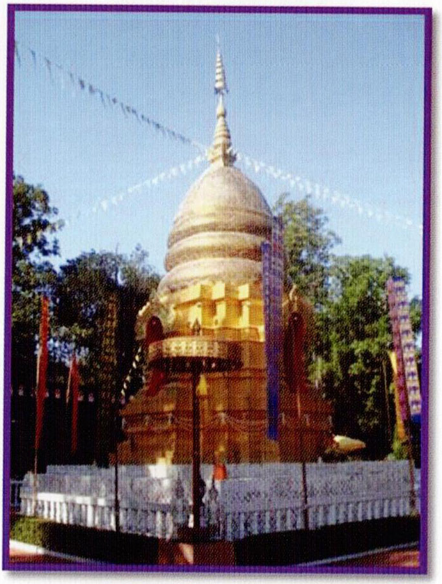


พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระสิงห์ อ.เมือง

พระธาตุเจดีย์น้ำตกแม่กลาง อ.จอมทอง

จ.เชียงใหม่



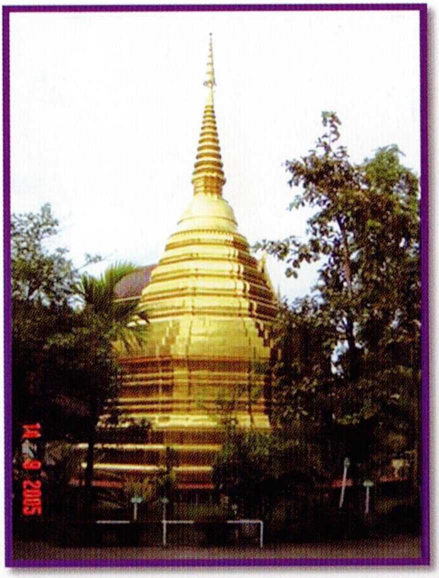


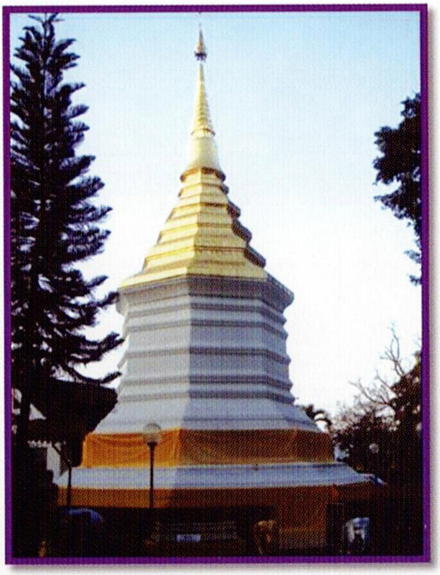
พระธาตุเจดีย์วัดอุโมงค์ สวนพุทธธรรม

ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

พระธาตุเจดีย์โกฏิแก้ว วัดพระธาตุโกฏิแก้ว

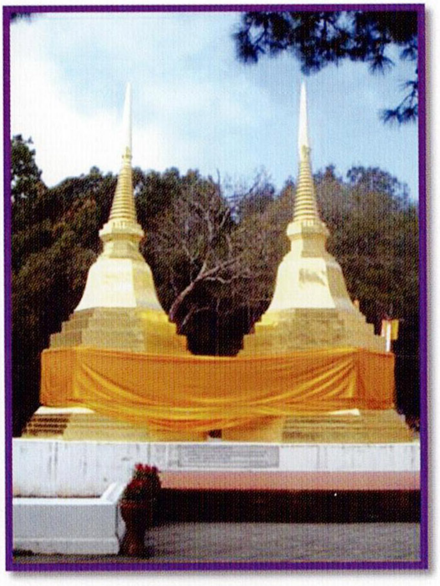
ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย



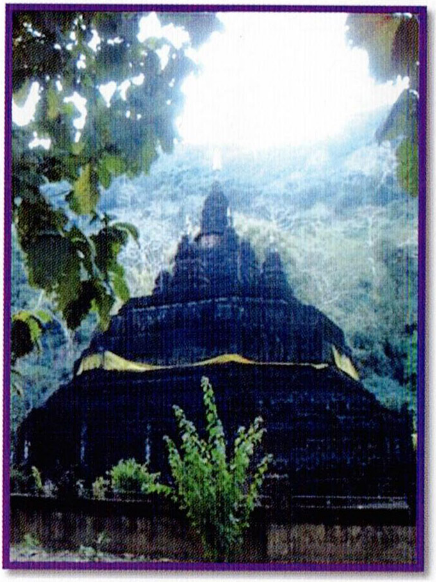


พระธาตุเจดีย์วัดพระแก้ว พระธาตุเจดีย์ดอยทอง อ.เมือง จ.เชียงราย





พระบรมธาตุเจดีย์ดอยตุง อ.แม่จัน จ.เชียงราย ของเก่าและบูรณะใหม่



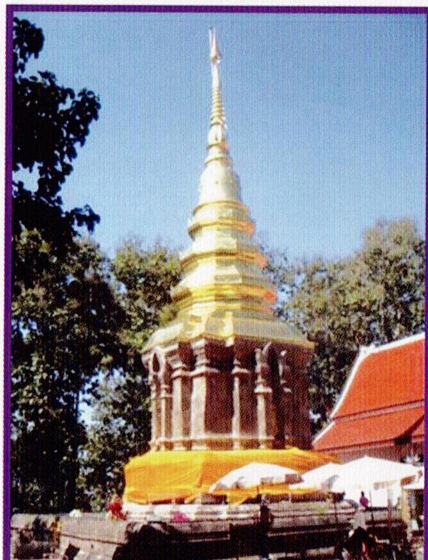
พระธาตุเจดีย์นพจุฑา ๙ ยอด
วัดถ้ำปลา อ.แม่จัน จ.เชียงราย



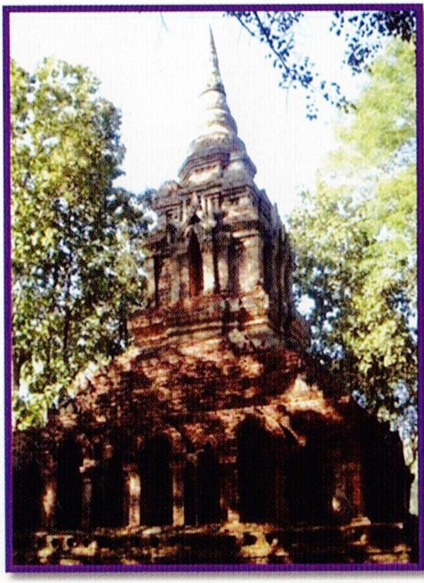
พระบรมธาตุเจดีย์ศรีนครินทร์สถิตมหาสันติคีรี
ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย



พระธาตุเจดีย์หลวง



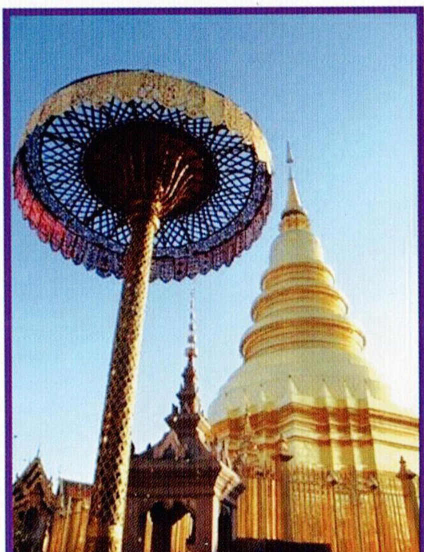
พระบรมธาตุเจดีย์จอมกิตติ
อ.เชียงแสน จ.เชียงราย



พระธาตุเจดีย์โคปกะ วัดป่าสัก
อ.เชียงแสน จ.เชียงราย



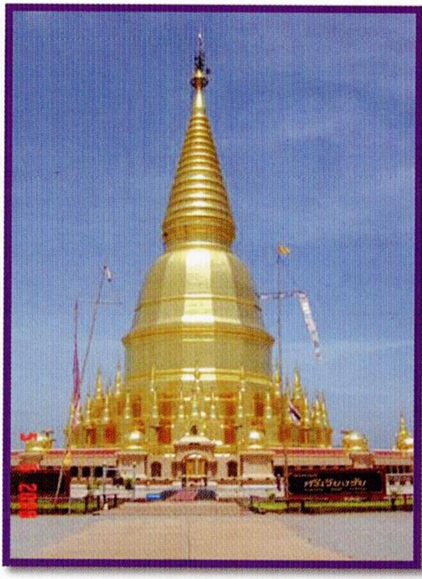
พระธาตุเจดีย์ วัดจอมทอง อ.แม่ลาว
จ.เชียงราย



พระบรมธาตุหริภุญชัย อ.เมือง จ.ลำพูน



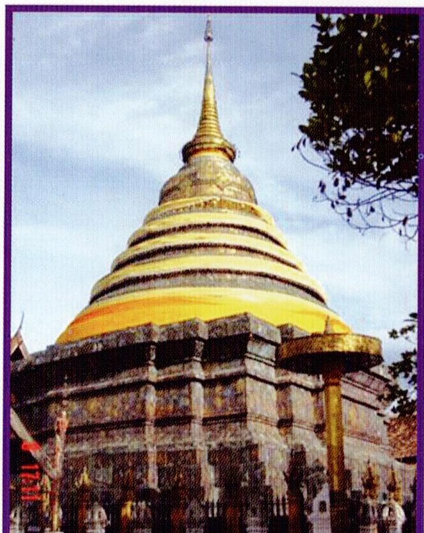
พระบรมธาตุเจดีย์วัดพระพุทธบาทตากผ้า อ.ลี้



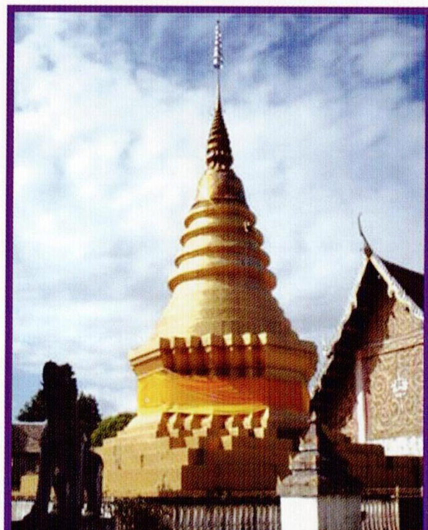
พระบรมมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย
วัดพระบาทห้วยต้ม อ.ลี้ จ.ลำพูน



พระธาตุเจดีย์ วัดพระยืน
อ.เมือง จ.ลำพูน

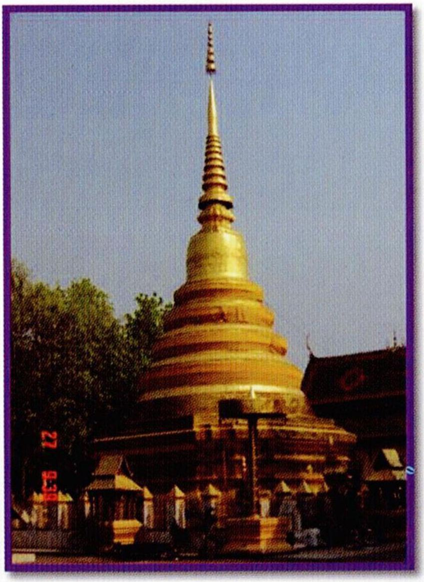


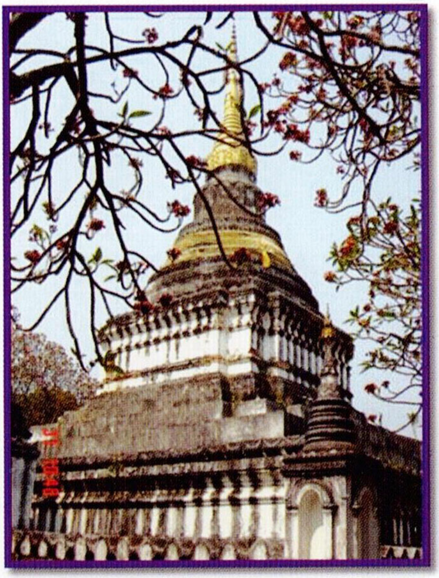
พระบรมธาตุเจดีย์ วัดลำปางหลวง



พระธาตุเจดีย์จอมปิง ต.จอมปิง

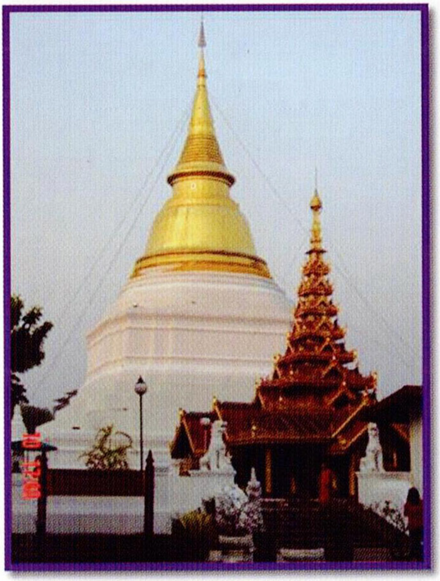
อ.เกาะคา จ.ลำปาง





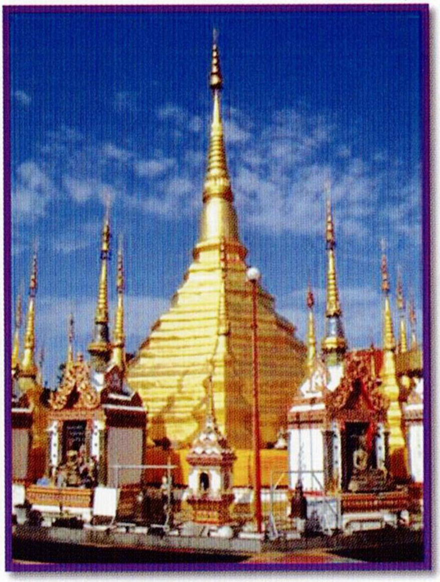
พระธาตุเจดีย์ วัดพระธาตุเสด็จ พระธาตุเจดีย์ วัดพระธาตุสุชาดา

อ.เมือง จ.ลำปาง



พระธาตุเจดีย์ วัดแก้วดอนเต้า

อ.เมือง จ.ลำปาง



พระบรมธาตุเจดีย์บ้านตาก

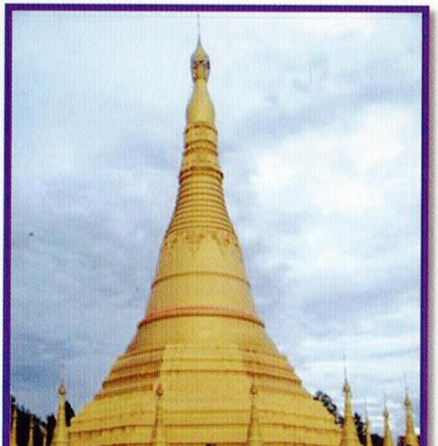
อ.บ้านตาก จ.ตาก



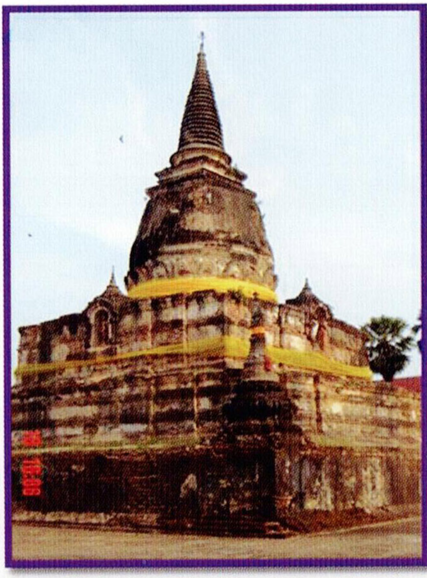
พระธาตุซาว อ.เมือง จ.ลำปาง



พระบรมธาตุเจดีย์วัดชลประธานรังสฤษฎ์
อ.สามเงา จ.ตาก



พระธาตุเจดีย์ วัดชุมพล
อ.แม่สอด จ.ตาก

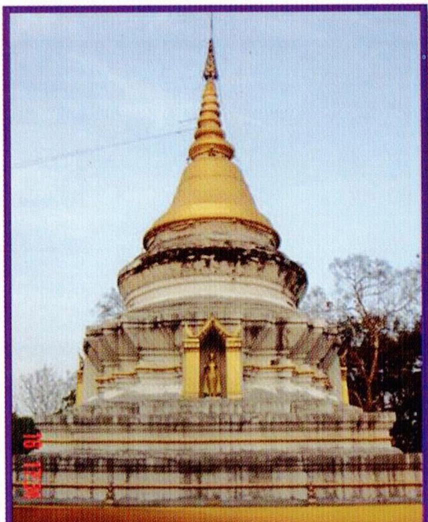




พระบรมธาตุทุ่งยั้ง อ.ลับแล

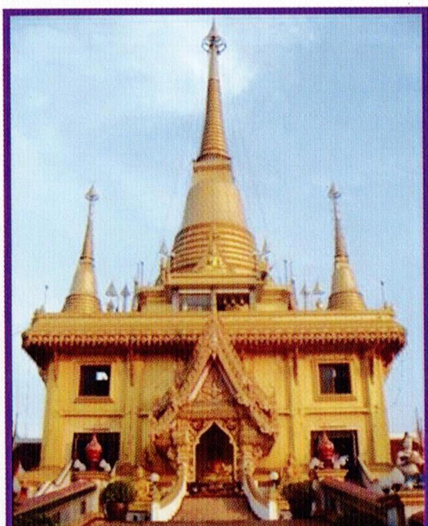
พระสุวรรณเจดีย์ วัดม่อนธาตุ อ.ลับแล

จ.อุตรดิตถ์



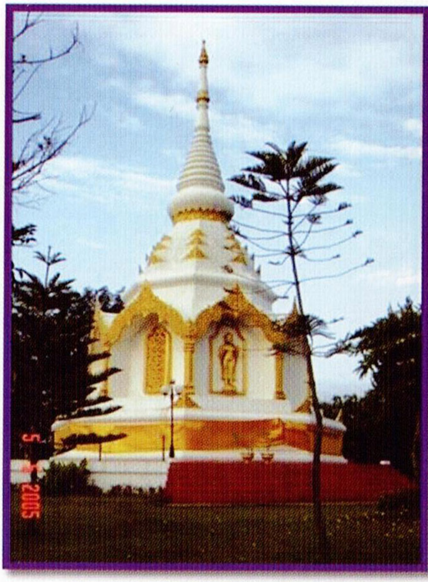
พระธาตุเจดีย์ วัดคีรีวงศ์ อ.ลับแล

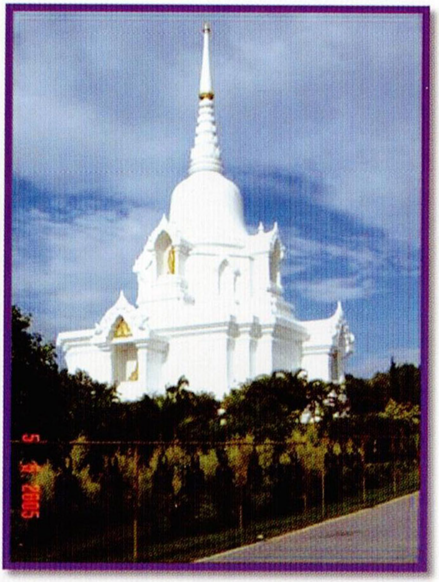
จ.อุตรดิตถ์



พระบรมธาตุจุฬามณีเจดีย์ วัดคีรีวงศ์

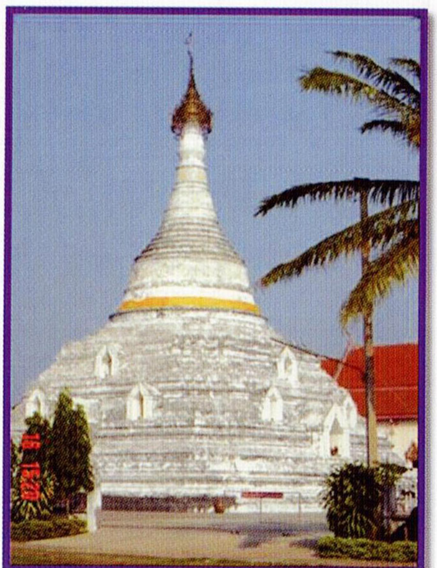
ต.ปากน้ำโพ อ.เมือง จ.นครสวรรค์

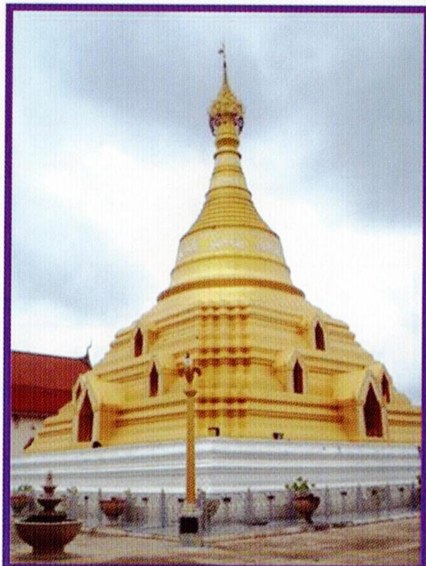




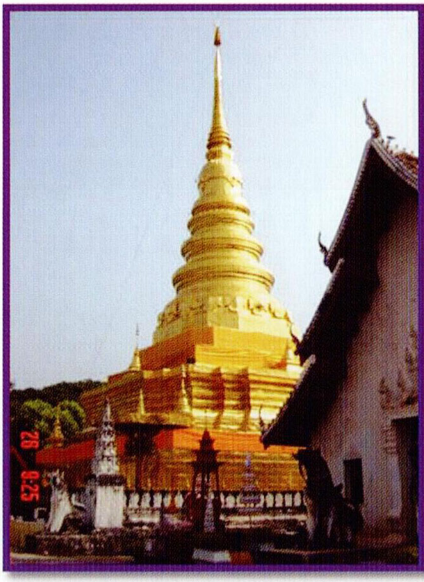
พระบรมธาตุเจดีย์เขาค้อ พระบรมธาตุเจดีย์กาญจนาภิเษก วัดวิชมัยญาราม

ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

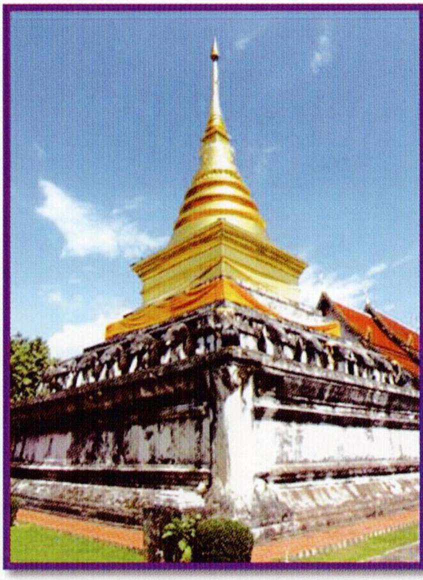




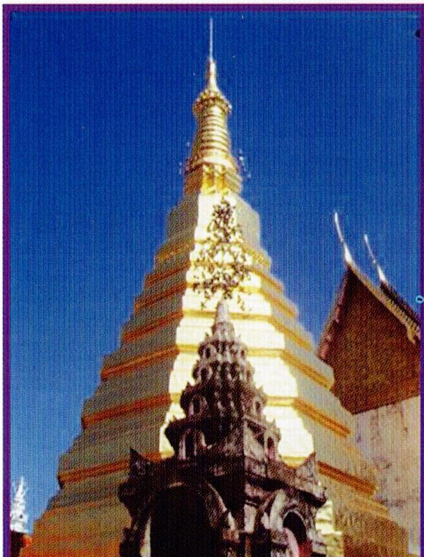
พระบรมธาตุเจดีย์นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร ของเดิมและบูรณะใหม่



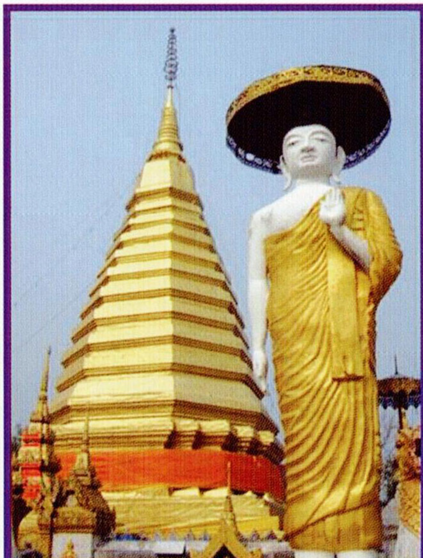
พระธาตุเจดีย์แช่แห้ง วัดพระธาตุแช่แห้ง
ต.ม่วงตึ๊ด กิ่ง อ.ภูเพียง จ.น่าน



พระธาตุเจดีย์ช้างค้ำ วัดช้างค้ำวรวิหาร
ต.ในเวียง อ.เมือง จ.น่าน



พระบรมธาตุเจดีย์ช่อแฮ อ.เมือง จ.แพร่



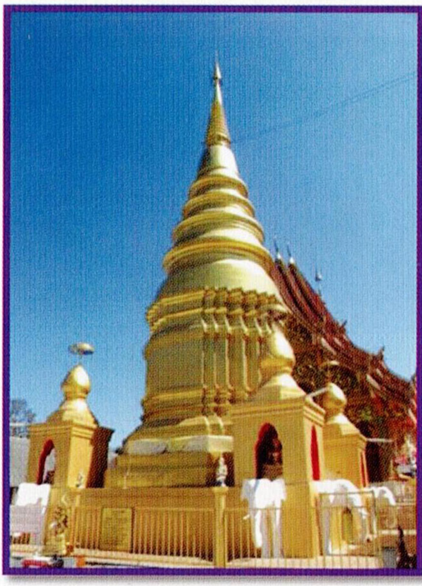
พระธาตุเจดีย์จอมแจ้ง อ.เมือง จ.แพร่



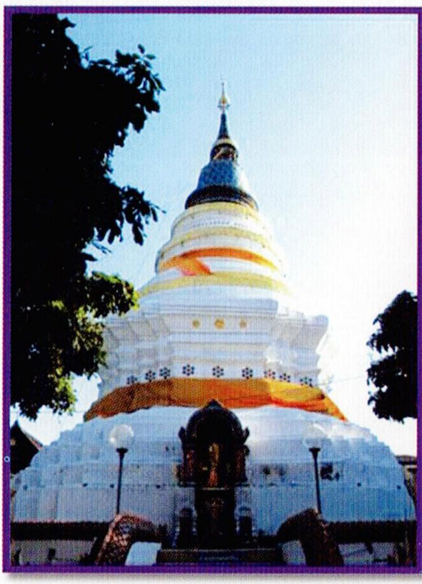
พระธาตุเจดีย์วัดพระธาตุถิ่นแถนหลวง
ต.บ้านถิ่น อ.เมือง จ.แพร่



พระบรมธาตุเจดีย์ วัดสุโทนมงคล
อ.เด่นชัย จ.แพร่

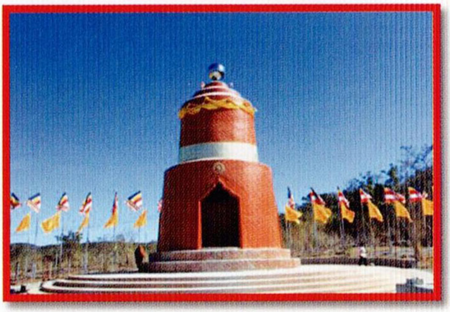
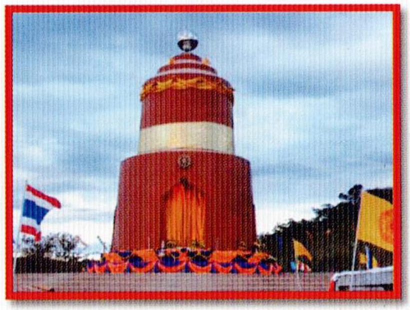


พระธาตุเจดีย์ดวงเดียว อ.ลี้ จ.ลำพูน

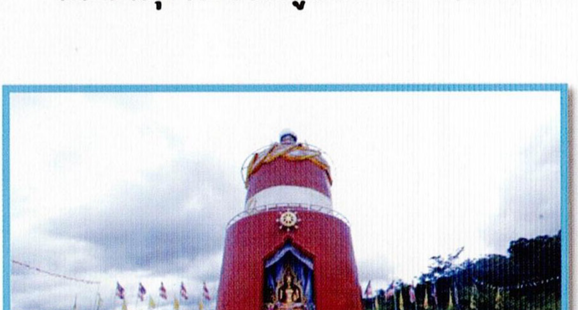
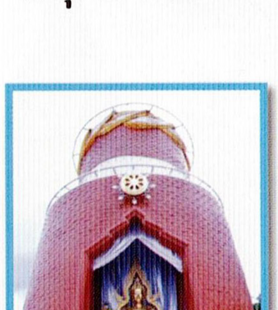


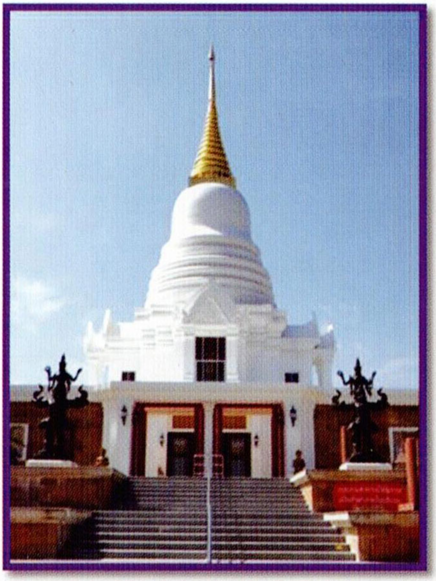
พระธาตุจุฬามณีเจดีย์ วัดเชตวัน
อ.เมือง จ.เชียงใหม่

เที่ยวจาริกไปกราบสักการะบูชา
พระบรมธาตุเจดีย์
ภาคอีสาน

พระธาตุเจดีย์วัดภูอานนท์ อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

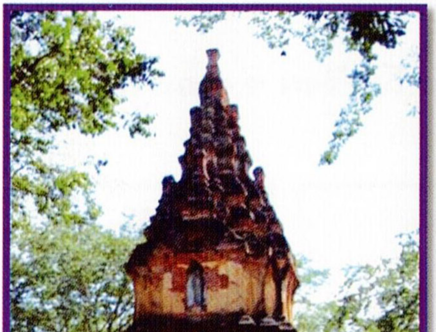





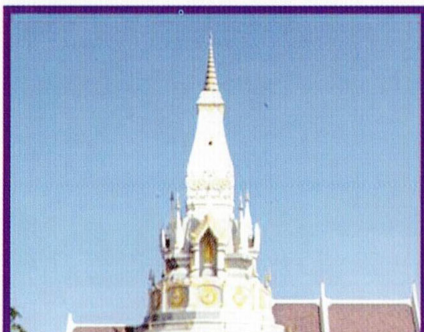
พระบรมธาตุเจดีย์ วัดมกุฏคีรีวัน เขาใหญ่
จ.นครราชสีมา



พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพิทักษ์ปุณณาราม
อ.กลางดง จ.นครราชสีมา



พระบรมธาตุเจดีย์ วัดหนองสามหมื่น
อ.ภูเขียว จ.ชัยภูมิ

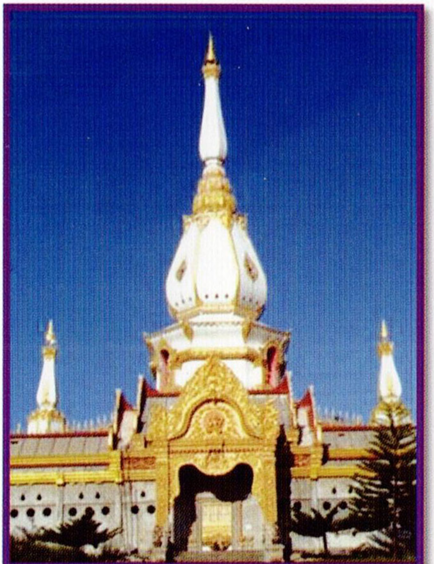


พระบรมธาตุเจดีย์ศิริมหามงคล
วัดศิริพงษาวาส อ.จตุรัส จ.ชัยภูมิ



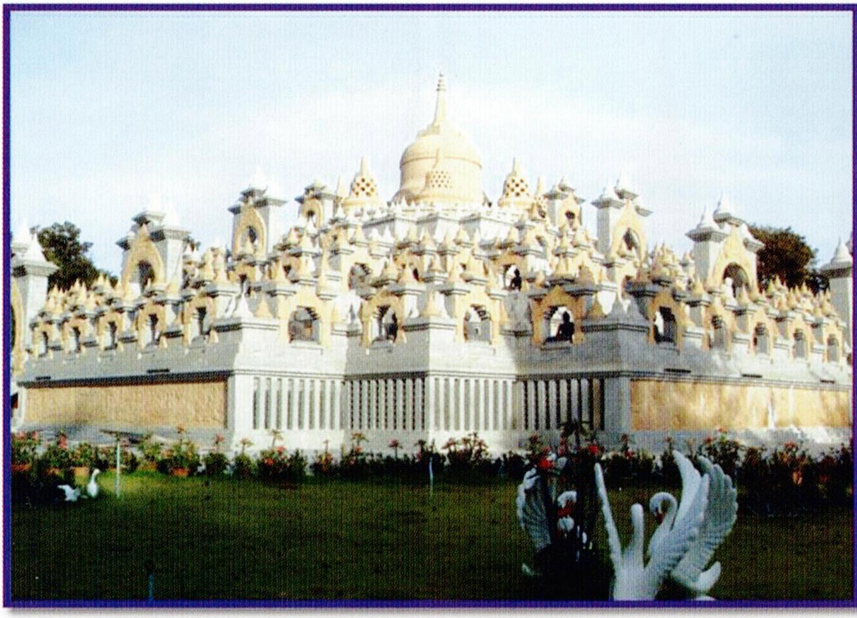


พระมหาธาตุเจดีย์แก่นนคร ต.ในเมือง วัดหนองแวง อ.เมือง จ.ขอนแก่น

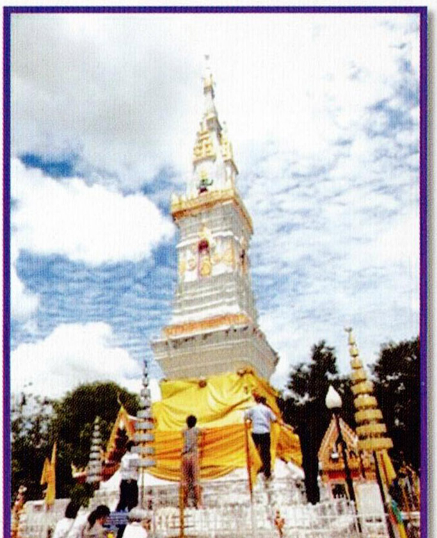




พระบรมมหาธาตุเจดีย์ชัยมงคล พระบรมสารีริกธาตุในพระบรมมหาธาตุเจดีย์ชัยมงคล
ต.ผาน้ำย้อย อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด



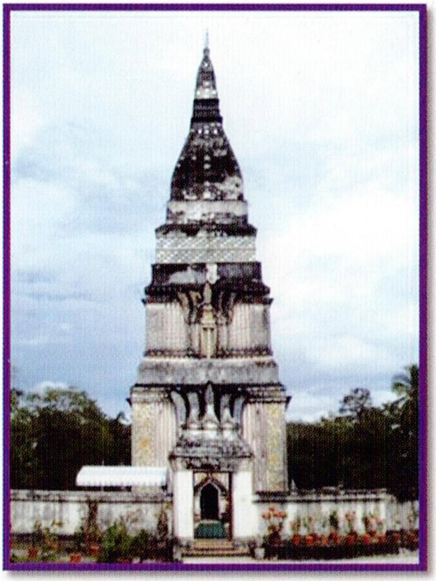
พระธาตุปรโมพุทโธ จำลอง วัดป่าสายหลวงปู่สี มหาวีโร จ.ร้อยเอ็ด



พระธาตุเจดีย์พระอานนท์ อ.เมือง จ.ยโสธร



พระธาตุเจดีย์เชิงชุม อ.เมือง จ.สกลนคร



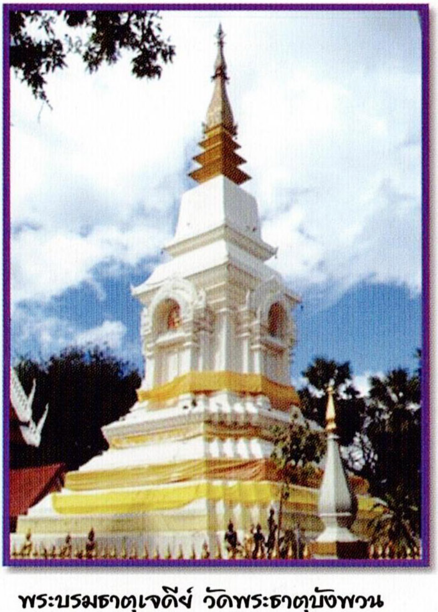
พระพุทธบาทบัวบก อ.บ้านผือ จ.อุดร



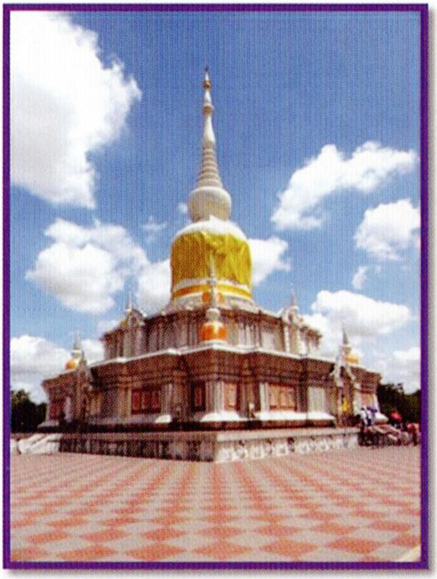
พระมหาธาตุเจดีย์วัดบ้านค้อ อ.บ้านผือ จ.อุดร



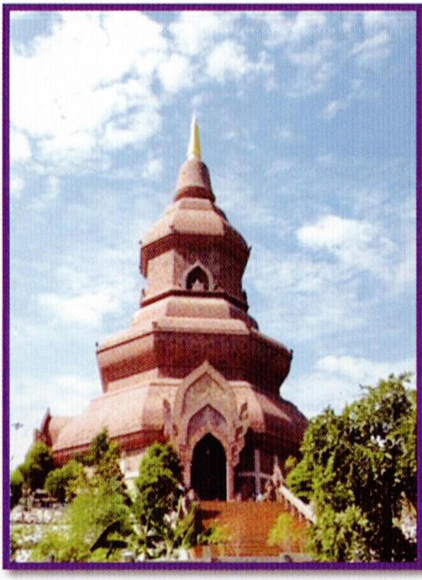
พระบรมธาตุเจดีย์ วัดป่าพุทธคยา
ใกล้คำชะโนด จ.อุดรธานี



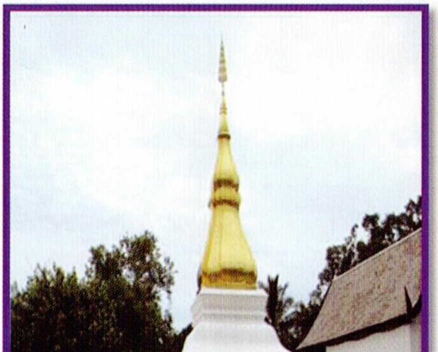
พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระธาตุบังพวน
อ.เมือง จ.หนองคาย



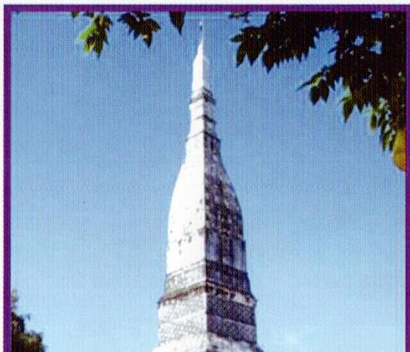
พระบรมธาตุเจดีย์นาดูน อ.นาดูน
จ.มหาสารคาม



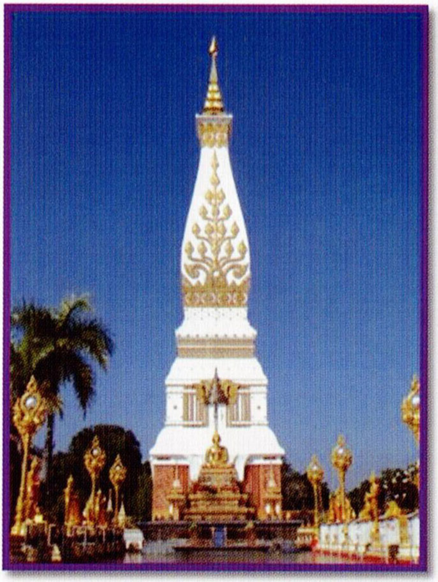
พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระไสยาสน์ภูคาน
อ.สหัสขันธ์ จ.กาฬสินธุ์



พระธาตุเจดีย์ขามแก่น จ.ขอนแก่น

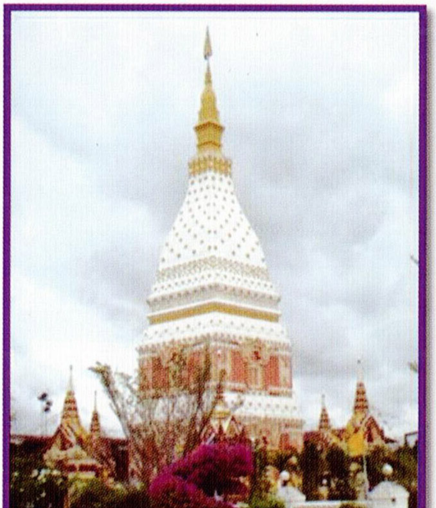


พระบรมธาตุเจดีย์ท่าอุเทน
อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม

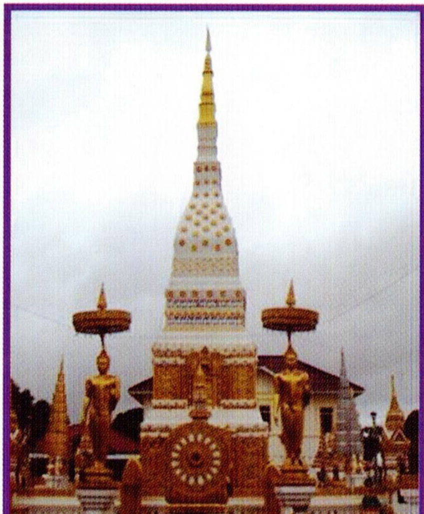




พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระธาตุพนม อ.ธาตุพนม จ.นครพนม



พระบรมธาตุเจดีย์ วัดเรณูนคร
อ.เรณูนคร จ.นครพนม



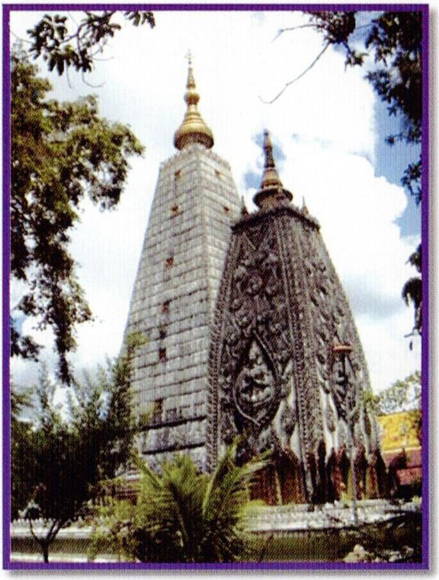
พระบรมธาตุเจดีย์ธาตุนคร วัดมหาธาตุ
อ.เมือง จ.นครพนม

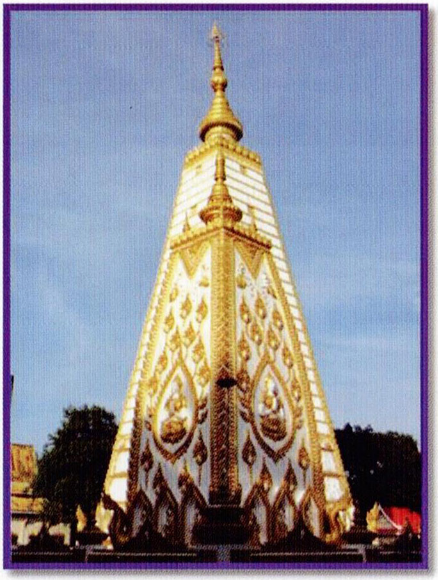


พระบรมธาตุเจดีย์มหาชัย อ.ปลาปาก
จ.นครพนม



พระธาตุเรืองรอง ในพระมณฑป
อ.เมือง จ.ศรีษะเกศ



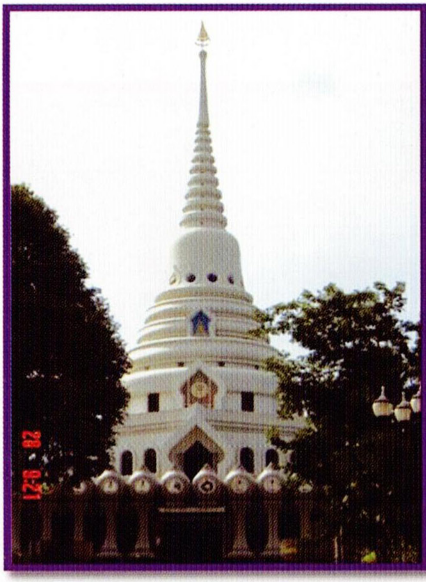


พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ วัดหนองบัว อ.เมือง
จ.อุบลราชธานี ของเดิมและบูรณะใหม่



สุเมธดาบสทอดกายเป็นสะพาน ถวายชีวิตให้พระสัมพุทธเจ้าทีปังกรและพระสาวกเดินข้าม เมื่อ ๔ อสงไขยแสนกัปป์ก่อน

เที่ยวจาริกไปกราบสักการะบูชา
พระบรมธาตุเจดีย์
ภาคตะวันออก

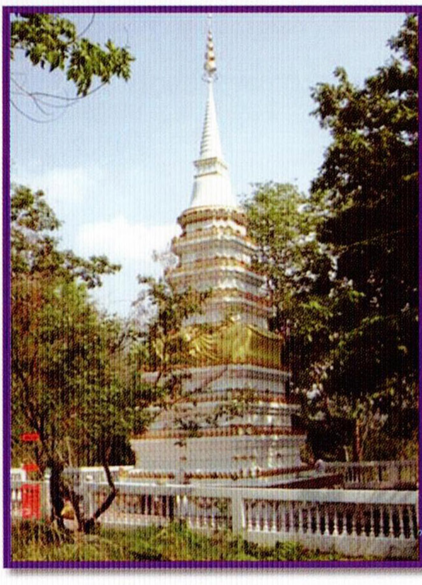




พระธาตุเจดีย์ วัดญาณสังวร　　พระบรมธาตุเจดีย์ทองในพระธาตุเจดีย์ วัดญาณสังวร

อ.บางละมุง จ.ชลบุรี

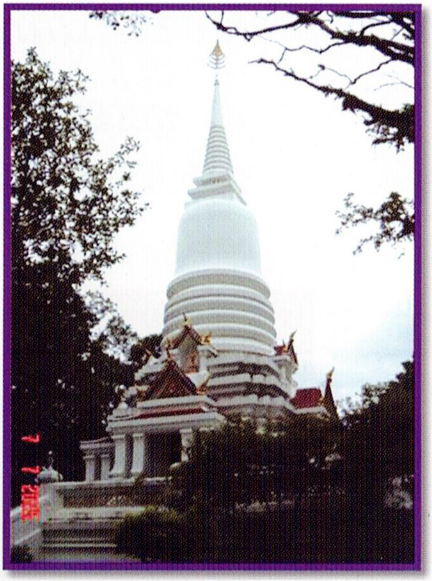




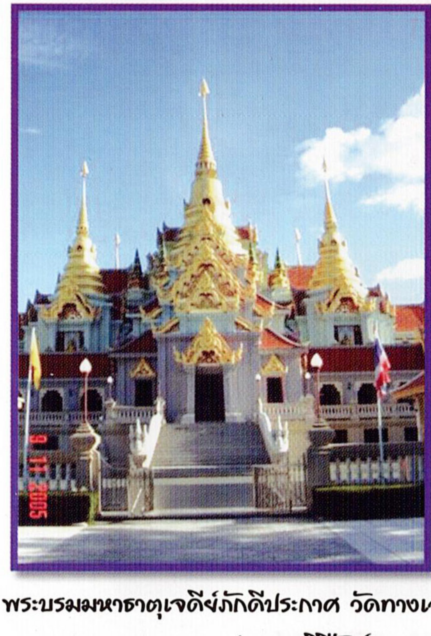
พระธาตุเจดีย์พุทธคยาจำลอง วัดญาณสังวร　　พระธาตุเจดีย์ อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี



พระธาตุเจดีย์กลางน้ำ อ.เมือง จ.ระยอง



พระธาตุเจดีย์ อ.เมือง จ.ตราด

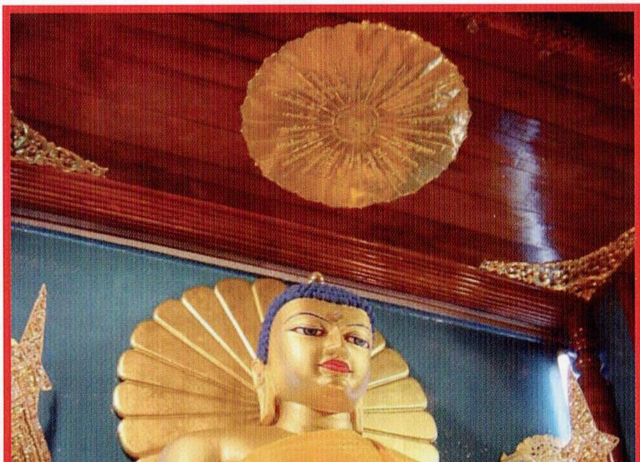


พระบรมมหาธาตุเจดีย์ภักดีประกาศ วัดทางเอก
อ.บางสะพาน จ.ประจวบคีรีขันธ์



พระธาตุเจดีย์ วัดเขาตะเกียบ
อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์

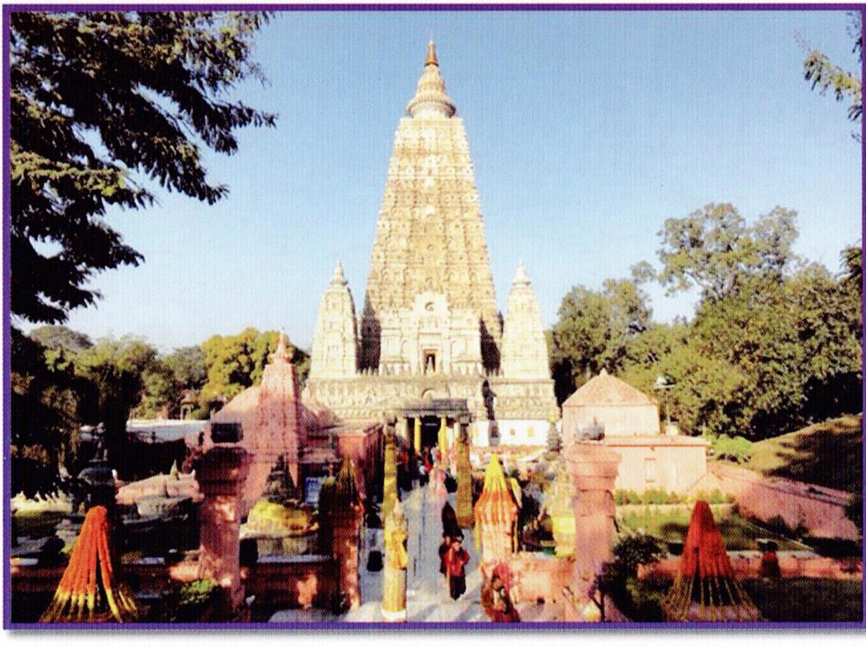
เที่ยวจาริกไปกราบสักการะบูชา
พระบรมธาตุเจดีย์
ประเทศอินเดีย

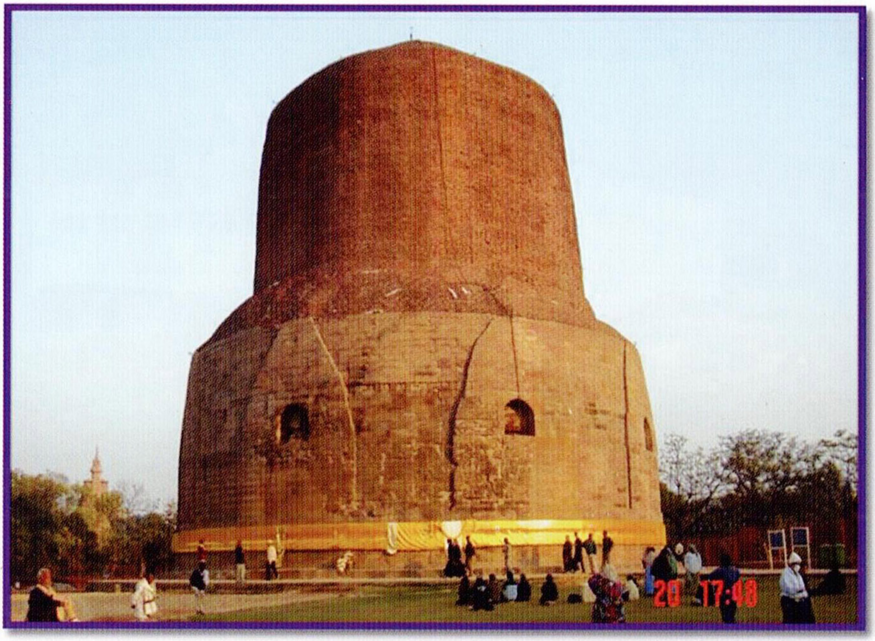


พระพุทธเมตตา พุทธคยา

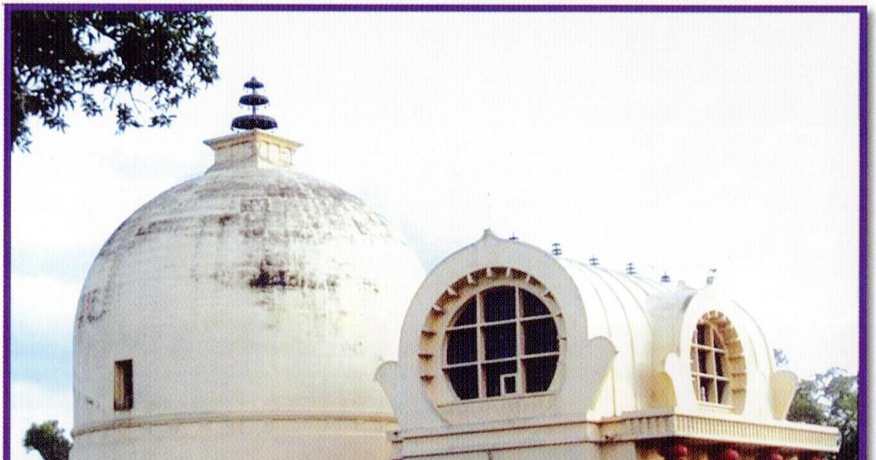


วิหารมหามายา ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติ(บน) พระมหาเจดีย์พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้(ล่าง)





ธรรมเมกขสถูป สถานที่แสดงปฐมเทศนา (บน) พระสถูปวิหาร สถานที่ปรินิพพาน (ล่าง)





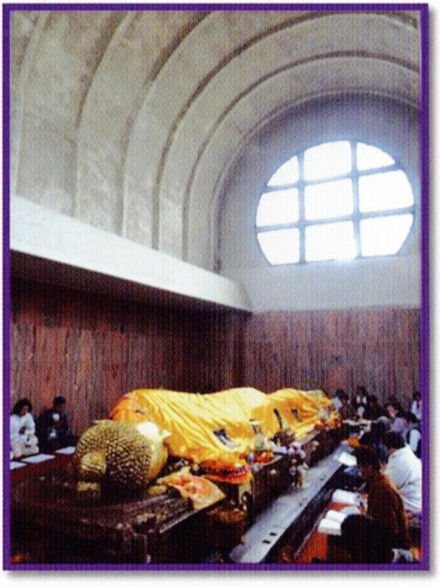
ประสูติ ณ ประเทศเนปาล



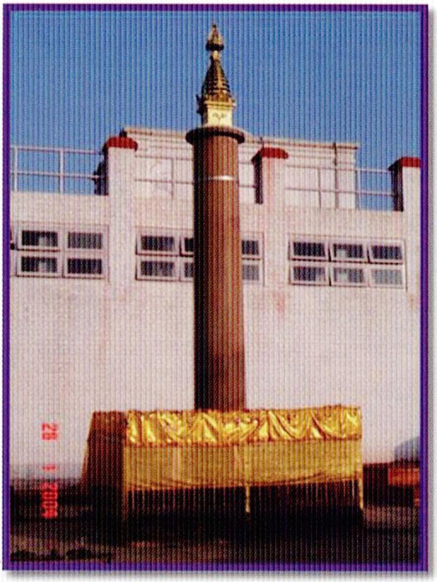
ตรัสรู้ ณ พุทธคยา



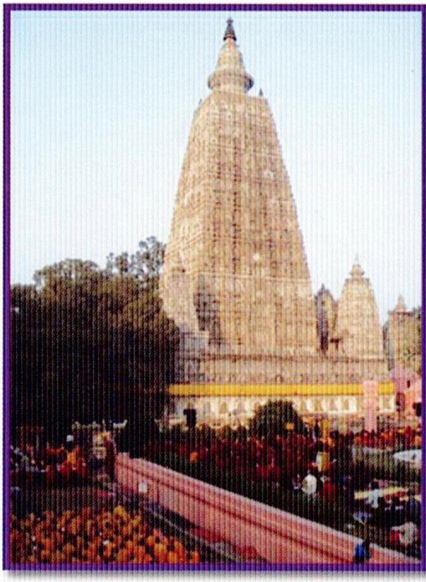
แสดงธรรมจักร ณ เมืองพาราณสี



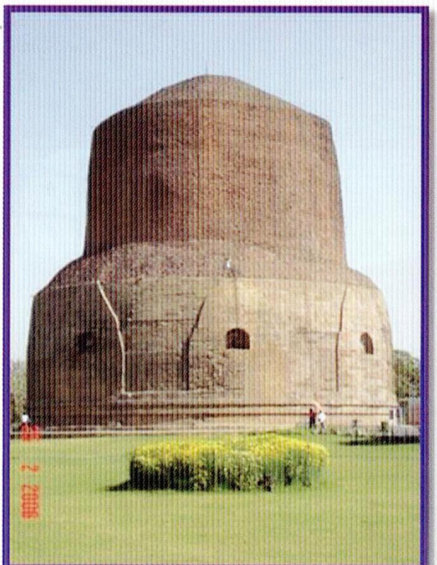
ปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารา



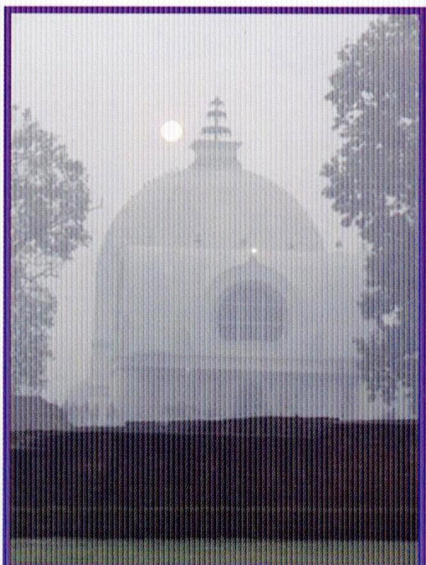
เสาหินพระเจ้าอโศก ฯ ณ ลุมพินีวัน



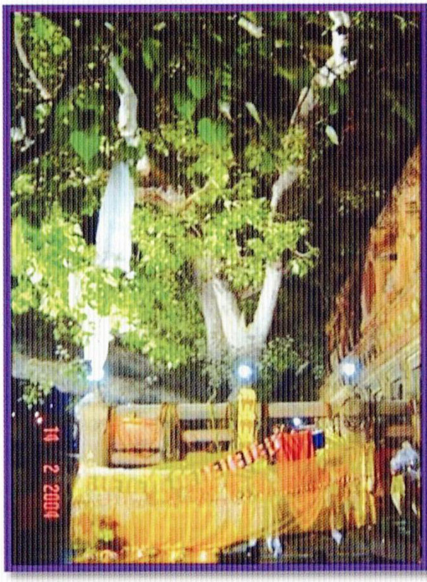
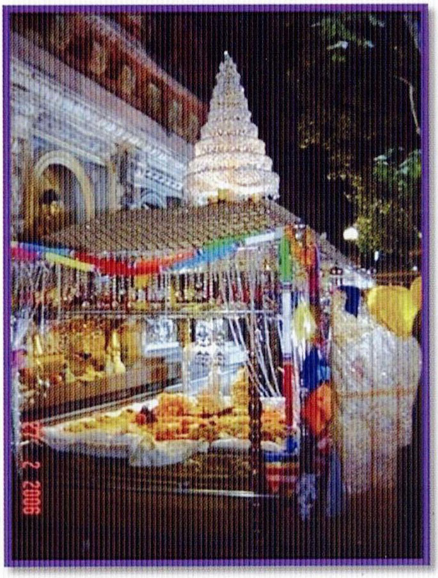
พระมหาเจดีย์พุทธคยา กรุงราชคฤห์



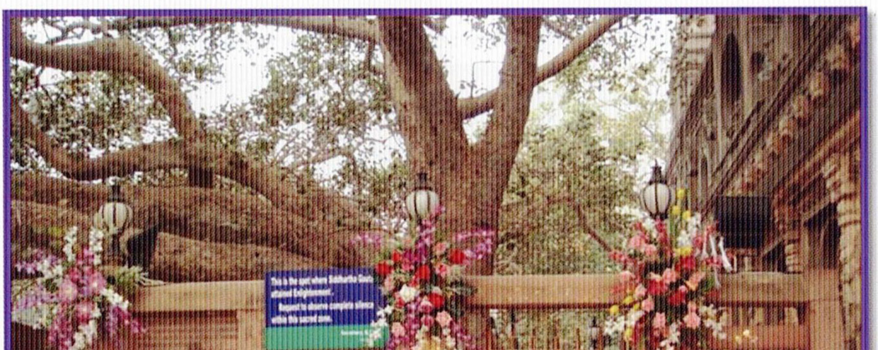
ธรรมเมกขสถูป เมืองพาราณสี



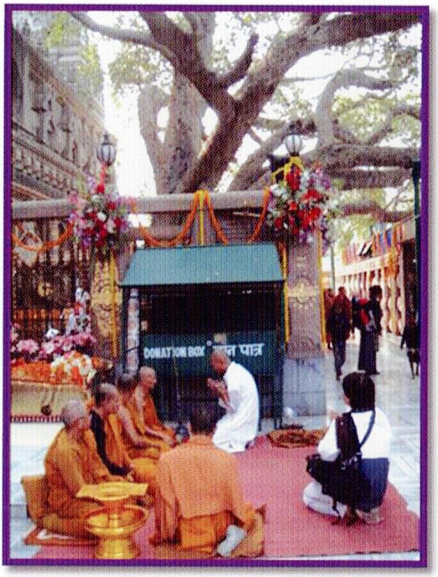
พระสถูป พระวิหารปรินิพพาน เมืองกุสินารา

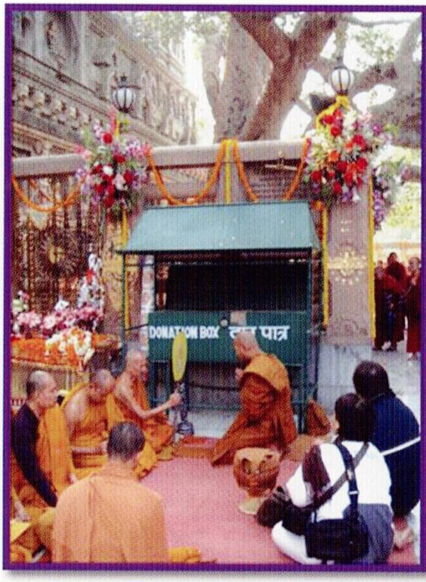



ต้นพระศรีมหาโพธิและพระแท่นวัชรอาสน์ ด้านหลังของพระมหาเจดีย์พุทธคยา



ต้นพระศรีมหาโพธิ ด้านหลังของพระมหาเจดีย์พุทธคยา





นาคศุภชาติได้รับการบรรพชาเป็นสามเณร ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ ใกล้พระแท่นวัชรอาสน์ อันเป็นสถานที่ตรัสรู้ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นโลกนายก





สามเณรศุภชาติอุปสมบทเป็นภิกษุโพธิวัณโณ ในโรงอุโบสถวัดไทยพุทธคยา





โลโก ปตฺฌมุภิกา เมตฺตา งามพร้อมด้วยเมตตาอันติดตาตรึงใจแก่ผู้มีศรัทธาที่ได้พบ



อนิมิสเจดีย์อยู่ด้านหน้าเยื้องไปทางขวา
ของพระมหาเจดีย์พุทธคยา



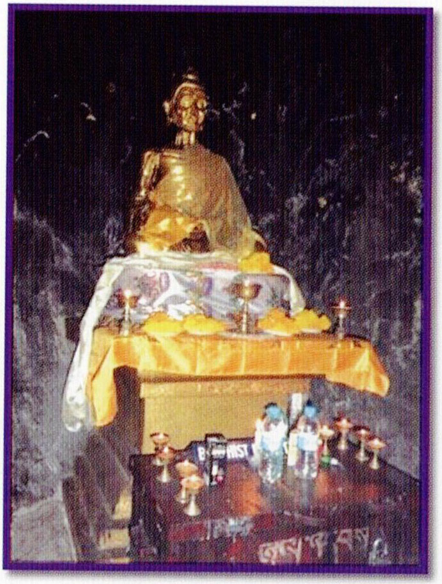
พระเจดีย์อัฏฐิธาตุของพระพุทธโฆษาจารย์
ด้านหลังของพระมหาเจดีย์พุทธคยา

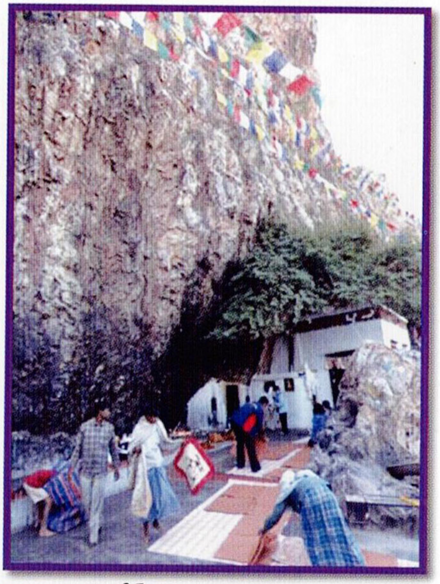


รตนฆรเจดีย์ จำลอง สถานที่พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์

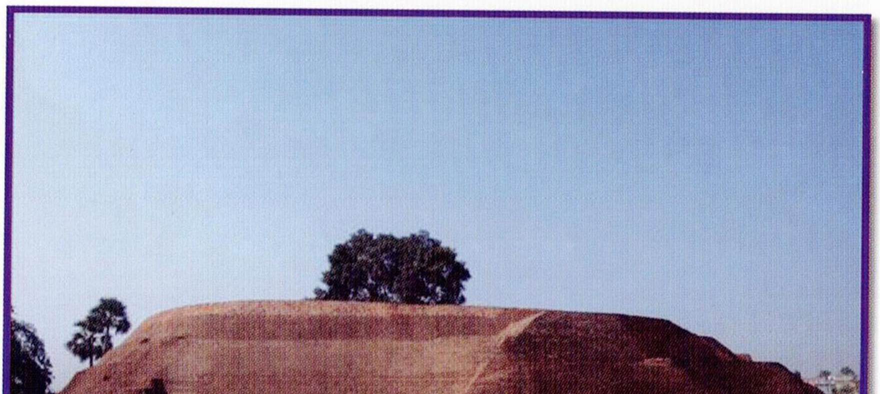


สระน้ำมุจจลินท์จำลอง ที่พญานาคราชมุจจลินท์ขึ้นมาวงรอบ พ. เพื่อกันแดดฝน

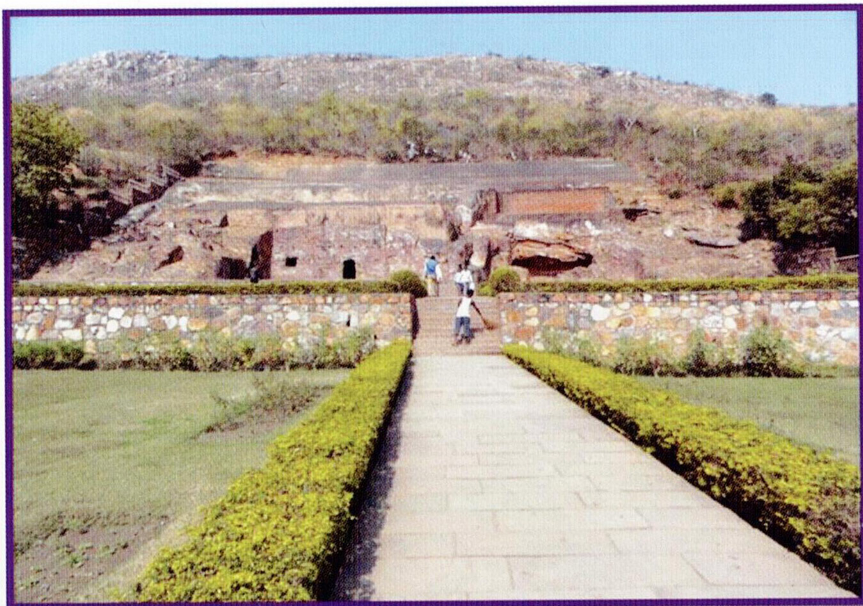




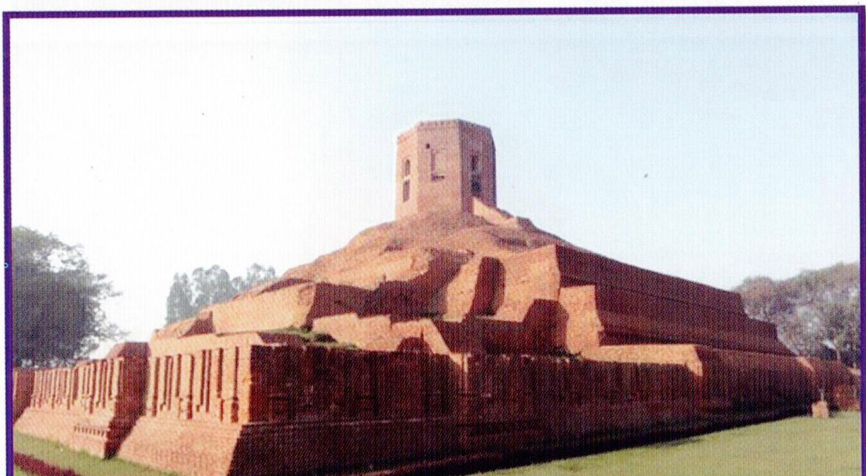
พระพุทธรูปปางบำเพ็ญทุกกรกิริยา ภายในถ้ำ บริเวณดงคสิริ



พระเจดีย์ที่หมายบ้านเกิดของนางสุชาดา ผู้ถวายข้าวมธุปายาสแด่พระพุทธเจ้า



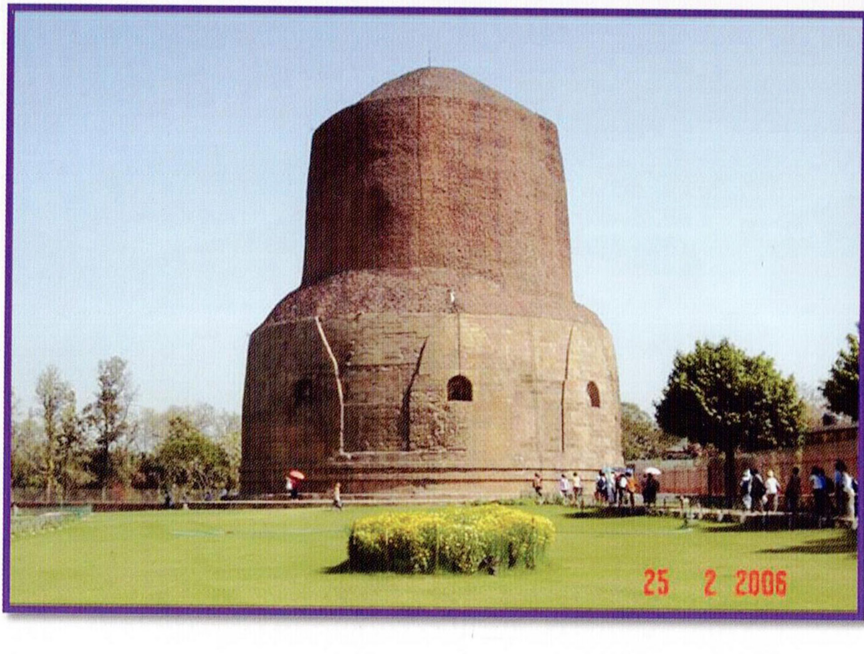
สถานที่กล่าวกันว่า เป็นถ้ำมหาสมบัติของพระเจ้าพิมพิสาร พระนครราชคฤห์



เจ้าคันธีสถูปที่หมาย พระพุทธเจ้าพบพระปัญจวัคคีย์ครั้งแรก



บริเวณพระคันธกุฎี (บน)   ธรรมเมกขสถูป สถูปแห่งการบรรลุธรรม (ล่าง)

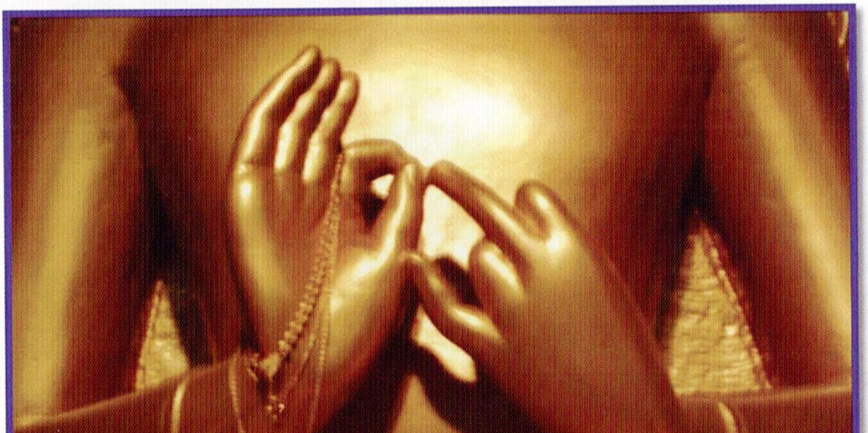




วิหารธรรมปาละ



พระพุทธปฏิมาปางปฐมเทศนา



ถวายจีวรและสร้อยทองคำบูชาพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธปฏิมาปางปฐมเทศนา



วิหารธรรมปาละ ที่ประดิษฐานพระบรมธาตุ และพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา

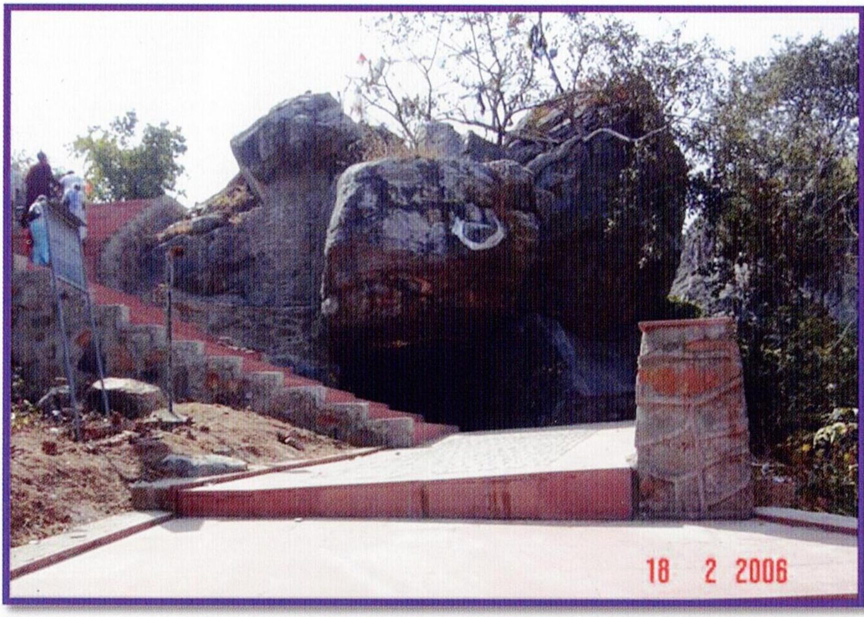


พระพุทธปฏิมาในวัดเวฬุวัน วัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา พระเจ้าพิมพิสารสร้างถวาย

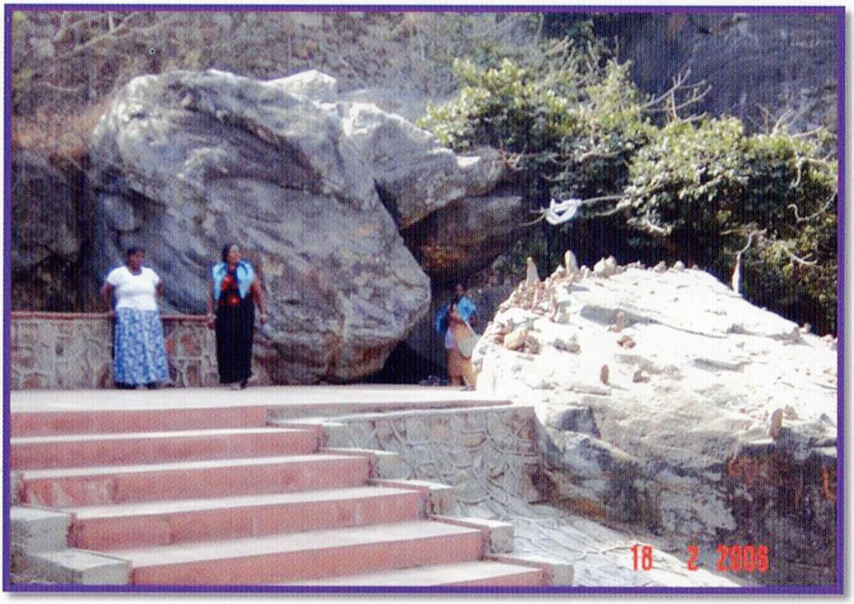


พระคันธกุฎีบนยอดเขาคิชฌกูฏ (บน)   กุฏีพระอานนท์ (ล่าง)





ถ้ำสุกรขาตา พระพุทธเจ้าตรัสทีฆนขสูตร พระสารีบุตรได้บรรลุพระอรหันต์

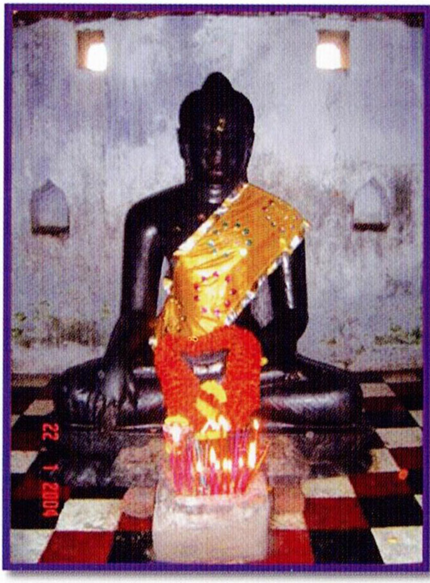


ถ้ำพระโมคคัลลานเถระ



พระสถูปหมายที่ประสูติของท่านพระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ เมืองนาลันทา





พระพุทธปฏิมาองค์ดำ เมืองนาลันทา



เสาหินพระเจ้าอโศกมหาราช วัดอโศการาม





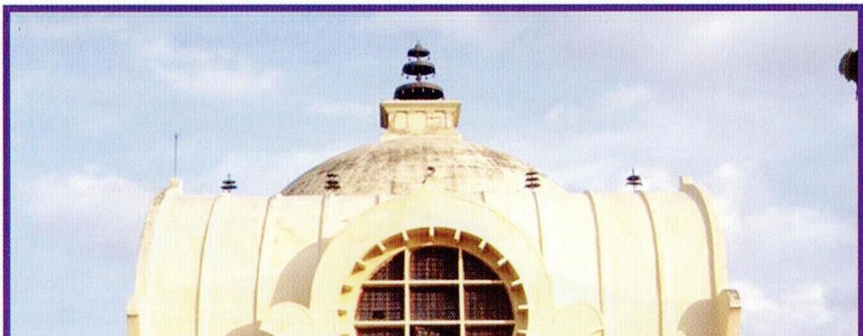
พระสถูปเจดีย์ เสาหินพระเจ้าอโศกมหาราช ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เมืองเวสาลี



พระมหาสถูปเจดีย์เกสรี ณ เกสปุตตนิคม ทางไปพระนครเวสาลี



มกุฏพันธนเจดีย์ ที่ถวายพระเพลิงพระสรีระของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า



พระวิหารและพระสถูปปรินิพพาน เมืองกุสินารา



พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพาน ไม่ทรงหวลกลับมาสู่กองทุกข์อีกแล้ว



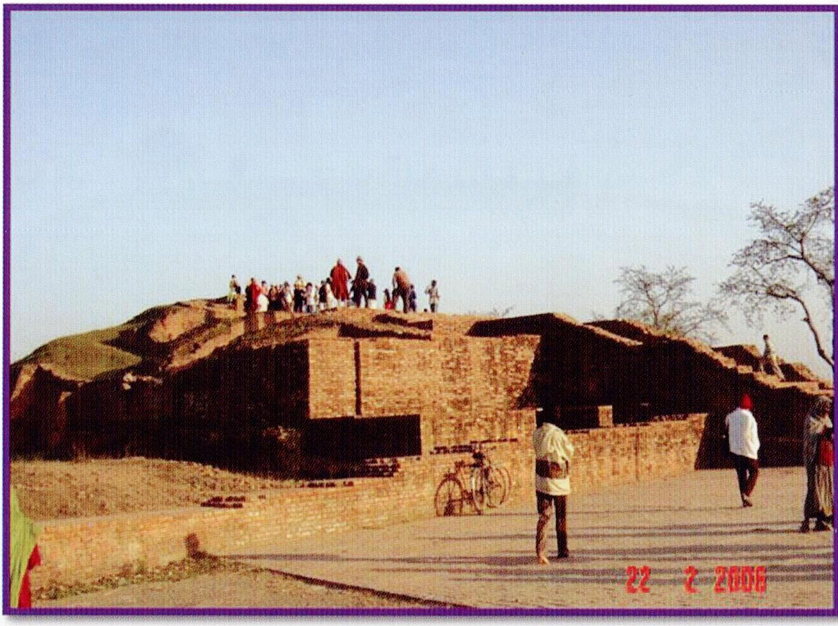
พระพุทธปรินิพพาน เมืองกุสินารา ทรงลาลับดับแล้วอย่างไม่มีวันหวลกลับ



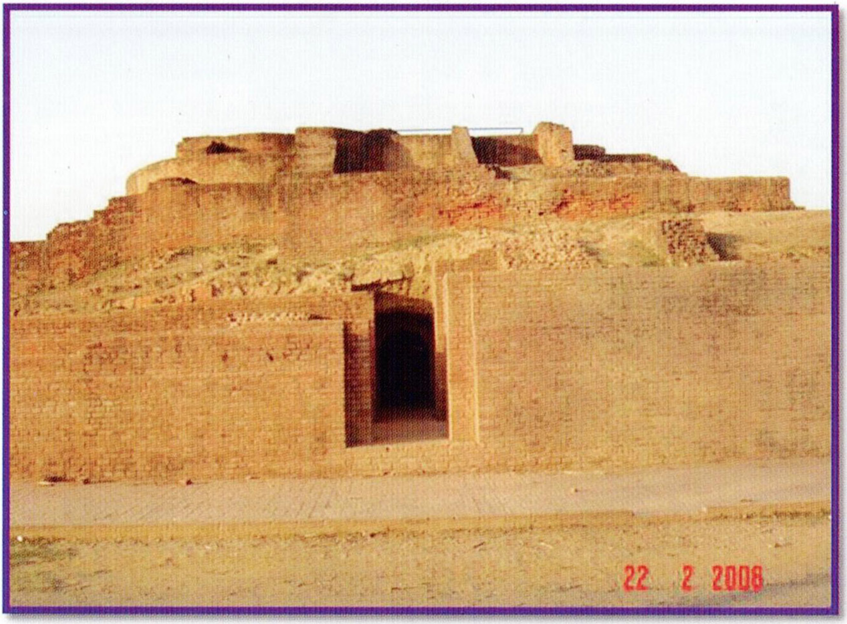
ฐานพระธาตุเจดีย์พระพุทธบิดาและพระพุทธมารดา เมืองกบิลพัสดุ์



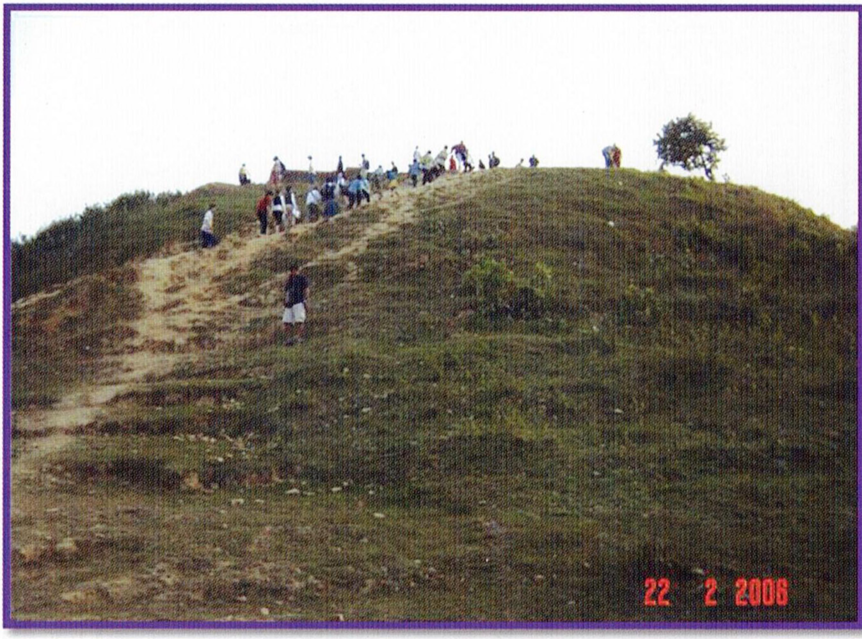
พระวิหารนิโครธารามที่เหล่าพระญาติสร้างถวายพระพุทธเจ้า เมืองกบิลพัสดุ์



บ้านของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีผู้เป็นพระโสดาบัน นครสาวัตถี

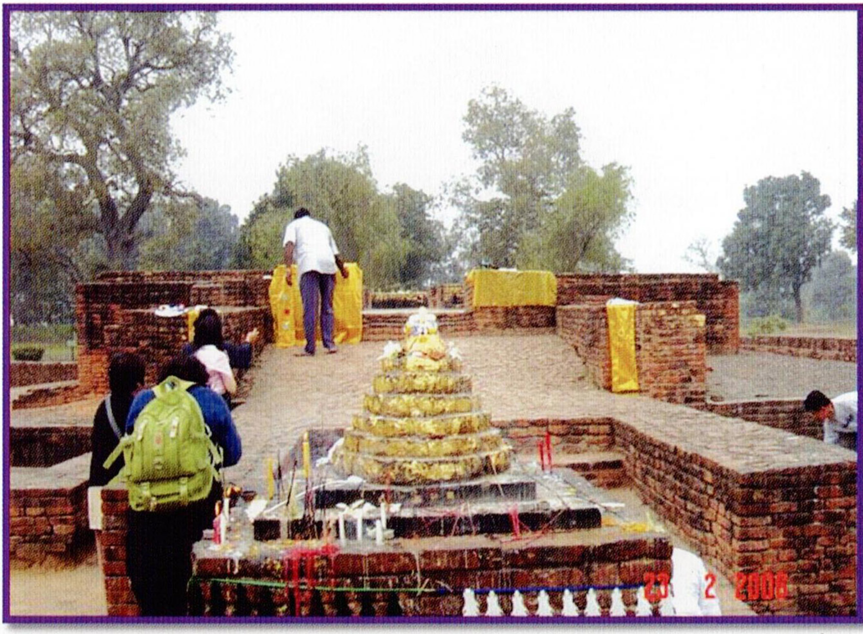


บ้านบิดาของท่านพระองคุลิมาลเถระ นครสาวัตถี



เนินดินที่พระพุทธองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ พระนครสาวัตถี





พระคันธกุฎี ในพระวิหารเชตวัน พระนครสาวัตถี ประดับประดาด้วยดอกไม้

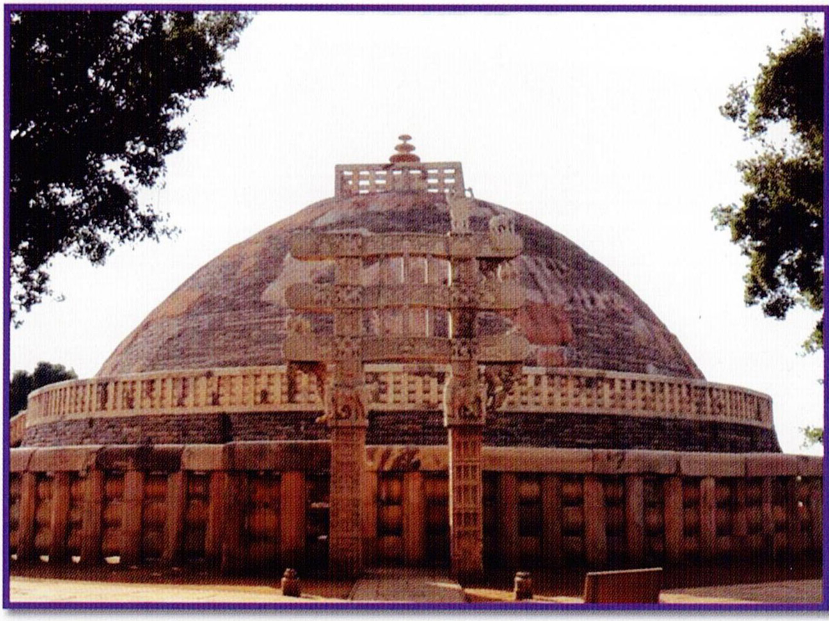


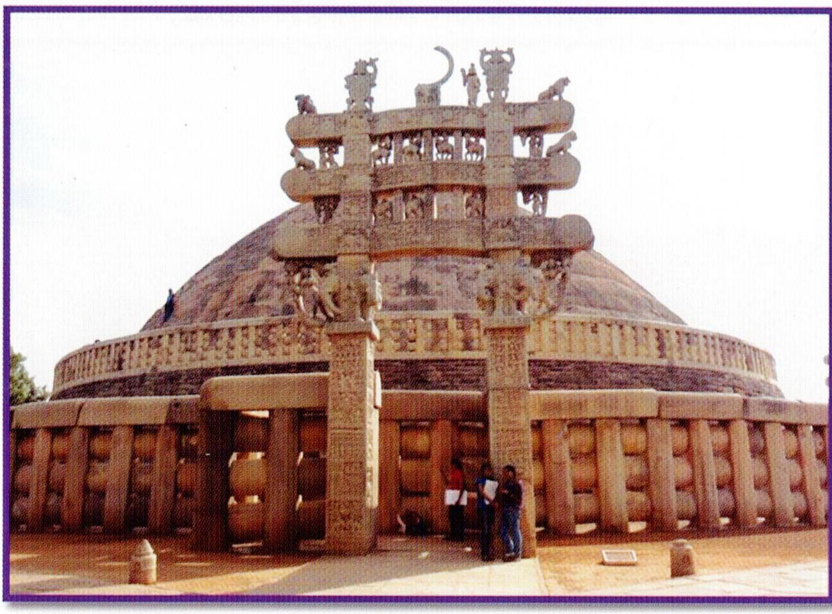


ต้นโพธิพระอานนท์ ก่อนเข้าพระเชตวันวิหาร

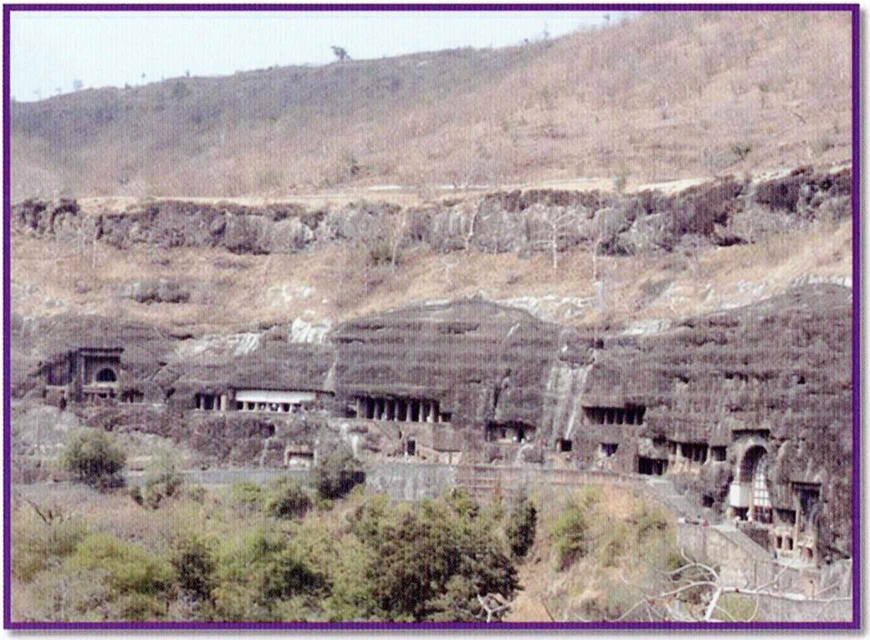


สถานที่แสดงสติปัฏฐานสูตร เมืองกุรุ เดลลี

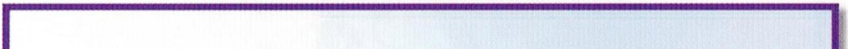




พระบรมธาตุสถูปสาญจี สร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ศตวรรษที่ ๓



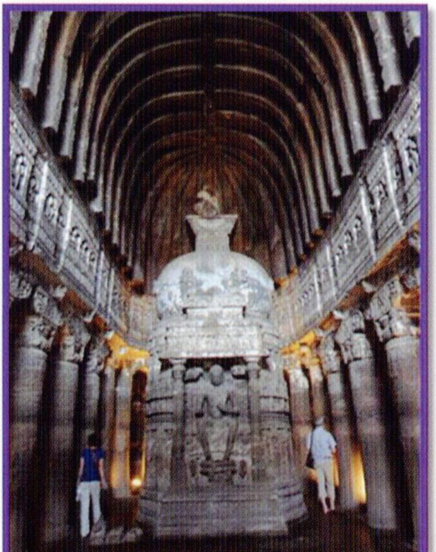
หมู่ถ้ำอาจันต้า เมืองออรังคาบาส



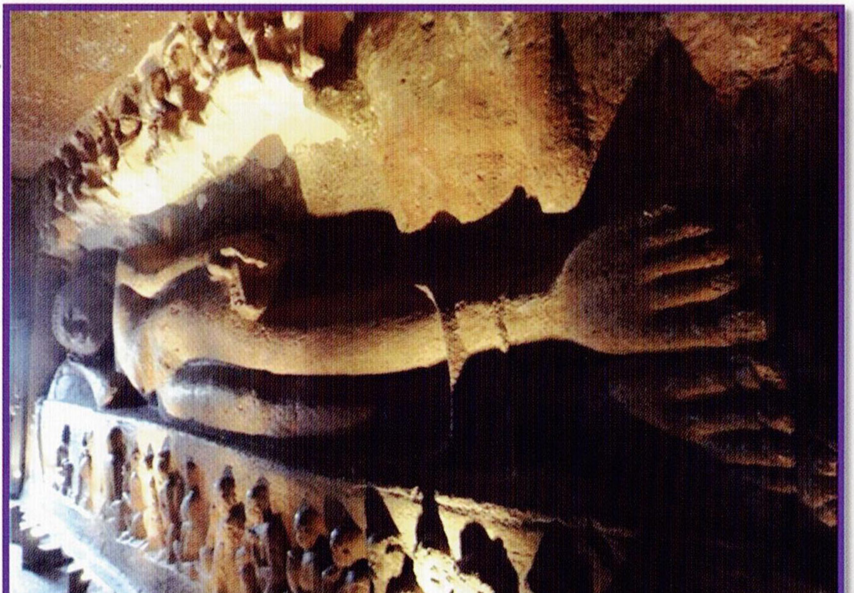


พระสถูปและพระพุทธรูปในถ้ำอจันต้า

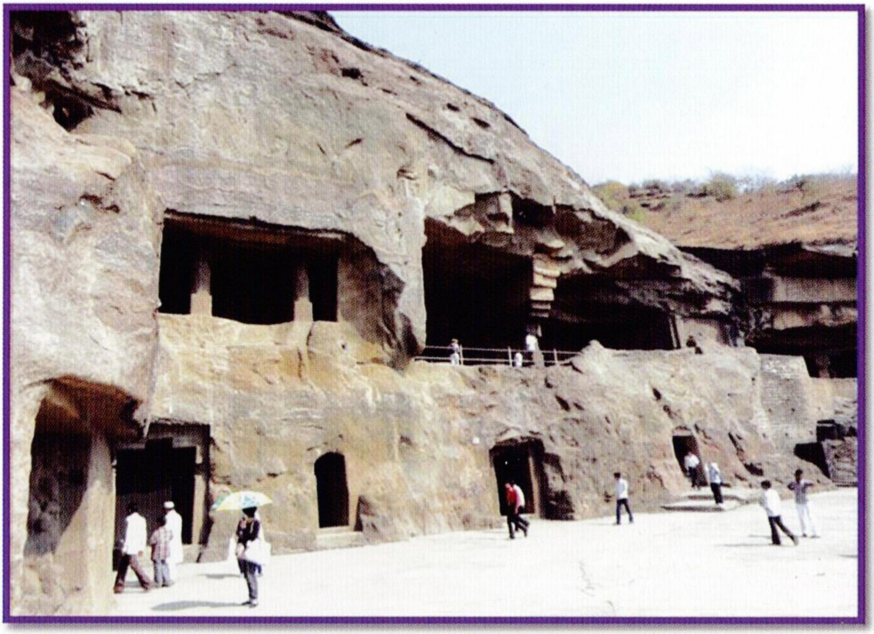




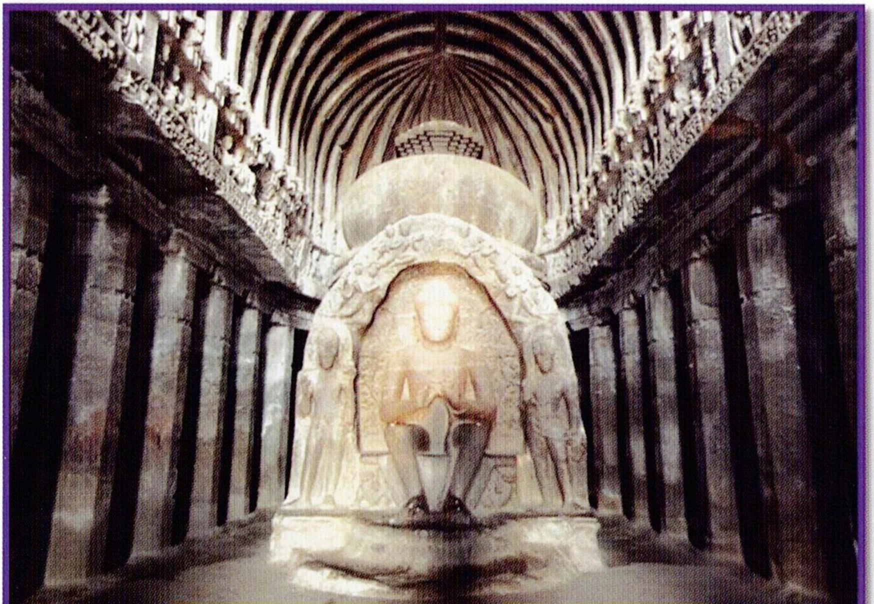


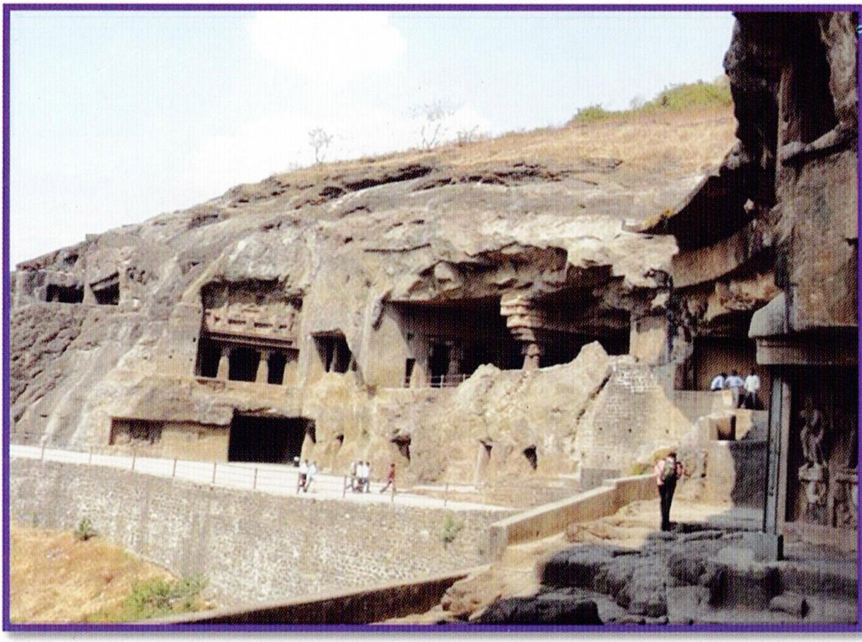


พระพุทธสีหไสยาสในถ้ำอจันต้า



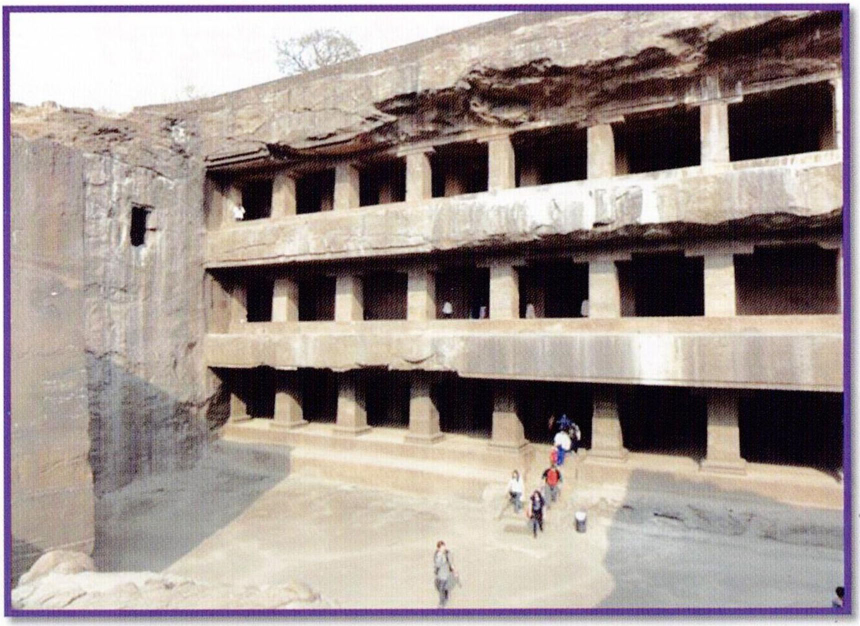
หมู่ถ้ำอาโรล่า เมืองออรังคามาส





หมู่ถ้ำอาโรล่า เมืองออรังคาบาส





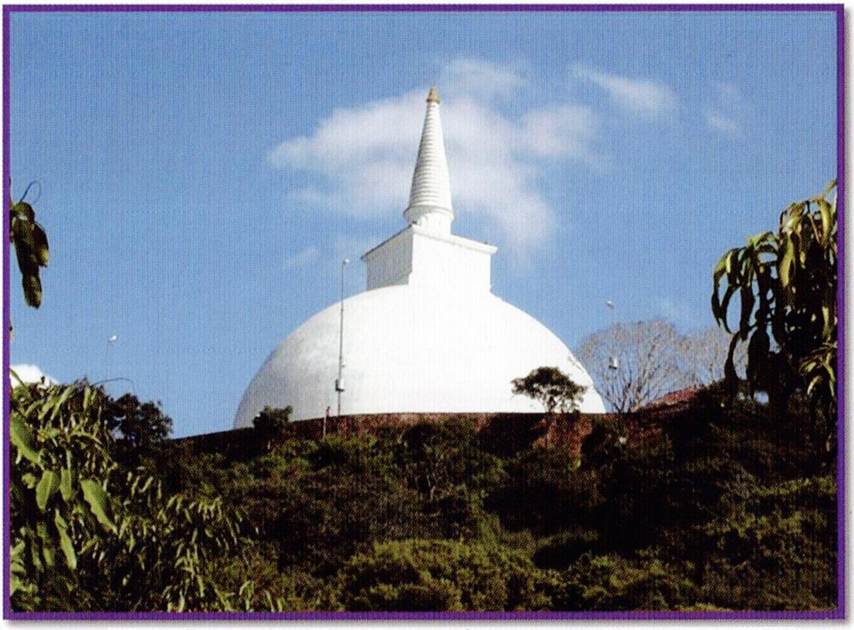


เรียนธรรมะในโรงแรมเมืองออรังคาบาส

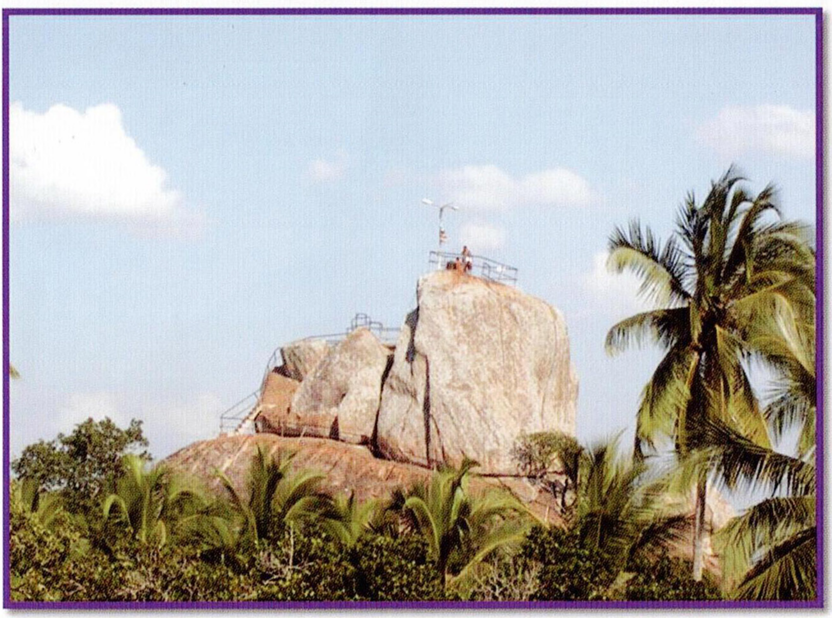
จาริกไปกราบสักการะบูชา
พระบรมธาตุเจดีย์
ประเทศศรีลังกา

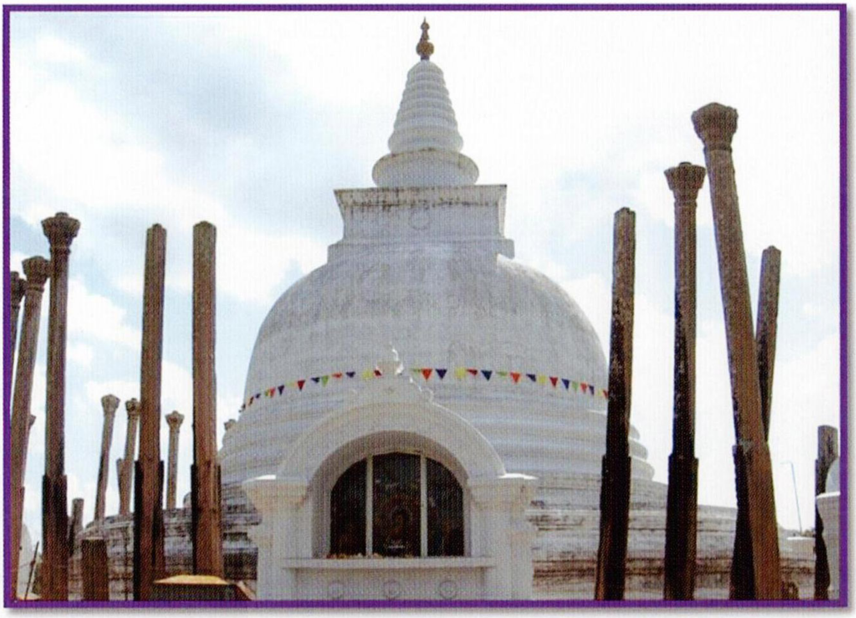


พระบรมธาตุพระเขี้ยวแก้ว เมืองแคนดี้

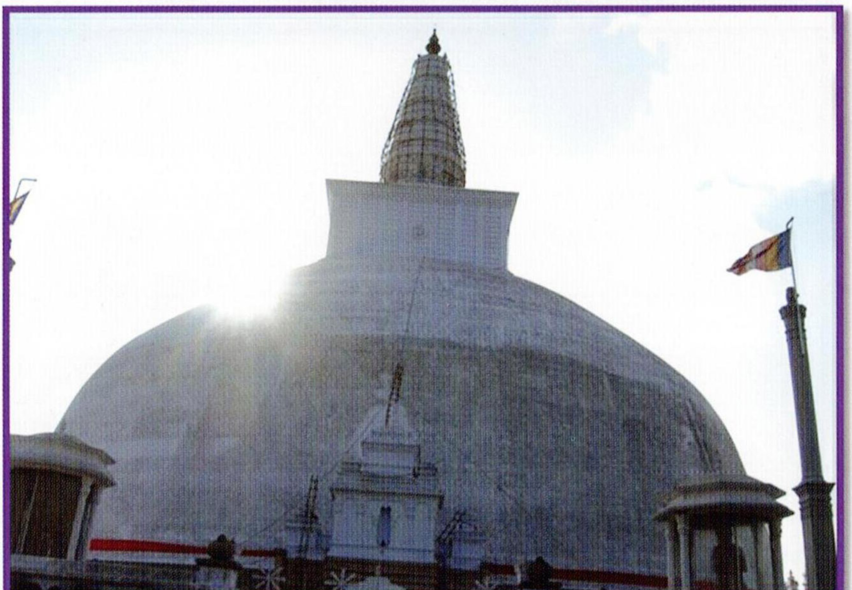


พระมหาเจดีย์ที่มหินตเล และเขาหินที่สุมนสามเณรประกาศพังธรรม





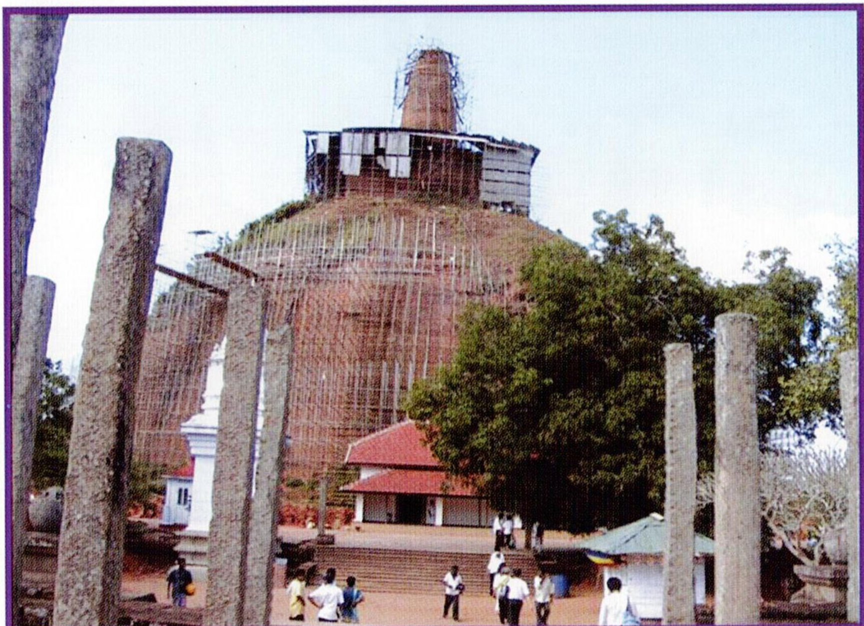
พระบรมธาตุเจดีย์ถูปาราม เมืองอนุราธปุระ

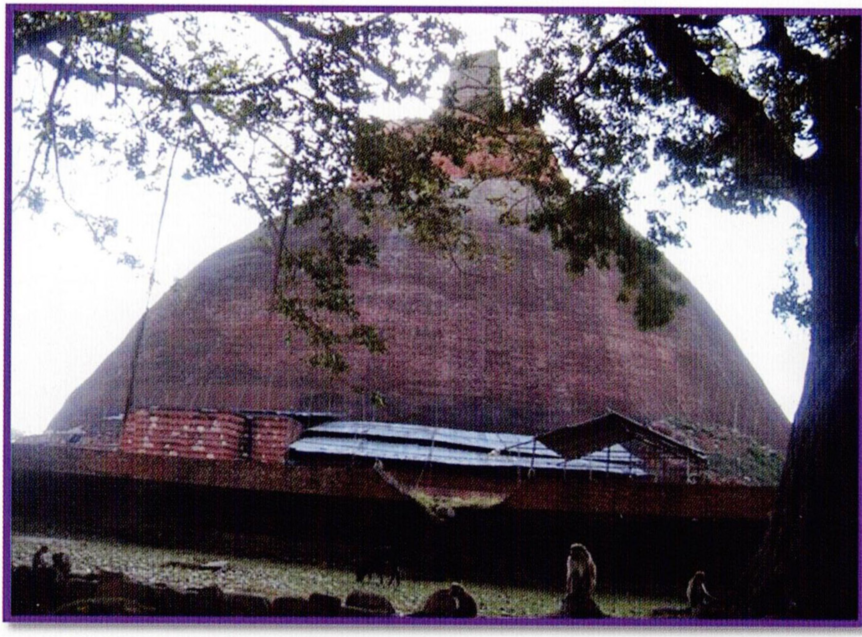


พระบรมธาตุสุวรรณมาลิกเจดีย์ เมืองอนุราธปุระ

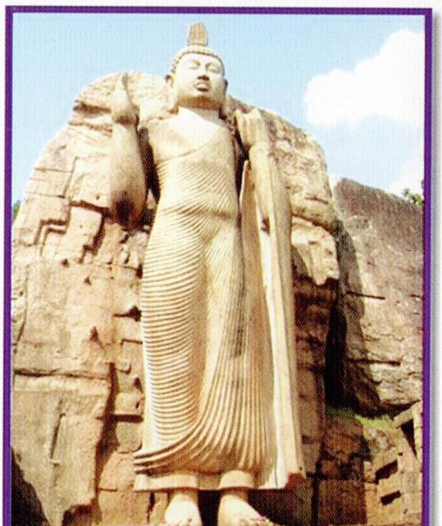


พระธาตุเจดีย์ที่วัดอิสสุรุมินิ (บน) พระธาตุเจดีย์ วัดอภัยคีรีวิหาร (ล่าง)

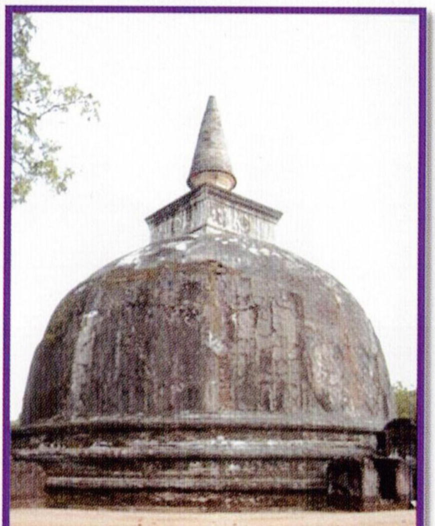




พระธาตุเจดีย์ วัดเชตวันวิหาร (บน) เมืองอนุราธปุระ



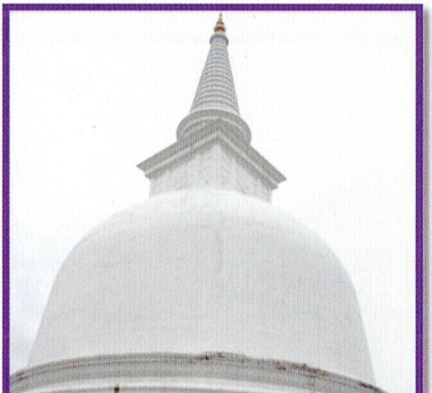
พระอวุกนะ



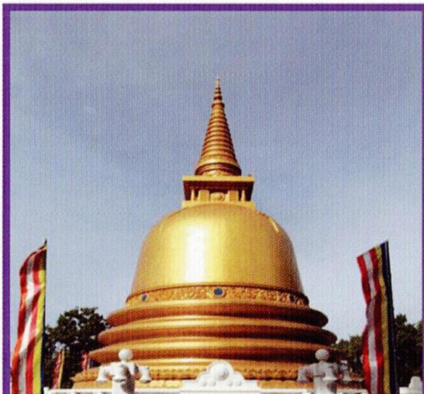
พระธาตุกีริเจดีย์



พระธาตุเจดีย์ วัดรังกอทวิหาร เมืองโปโลนนารุวะ



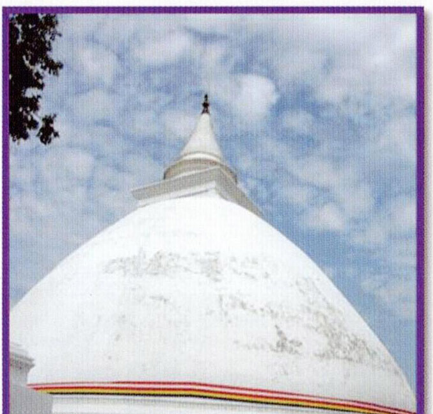
พระธาตุมหิยังคณเจดีย์



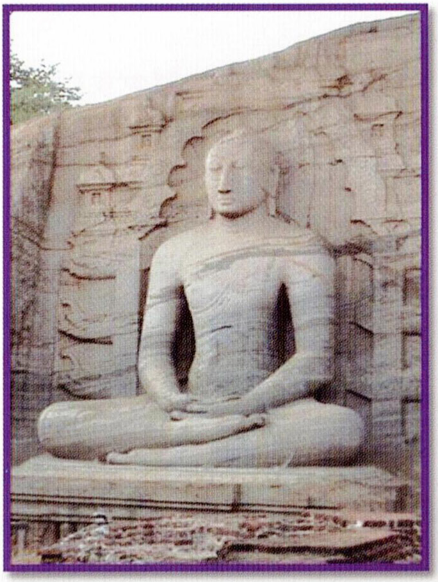
พระธาตุเจดีย์ทองวัดถ้ำดัมบูล้า

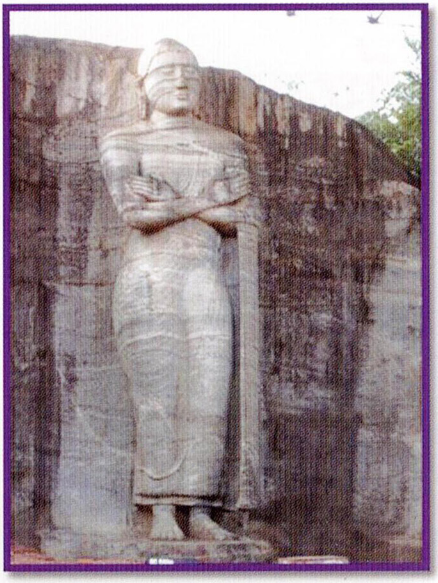


พระบรมธาตุวัดกัลยาณี (บน ล่างซ้าย) พระธาตุวัดทีปมุตตาราม (ล่างขวา)

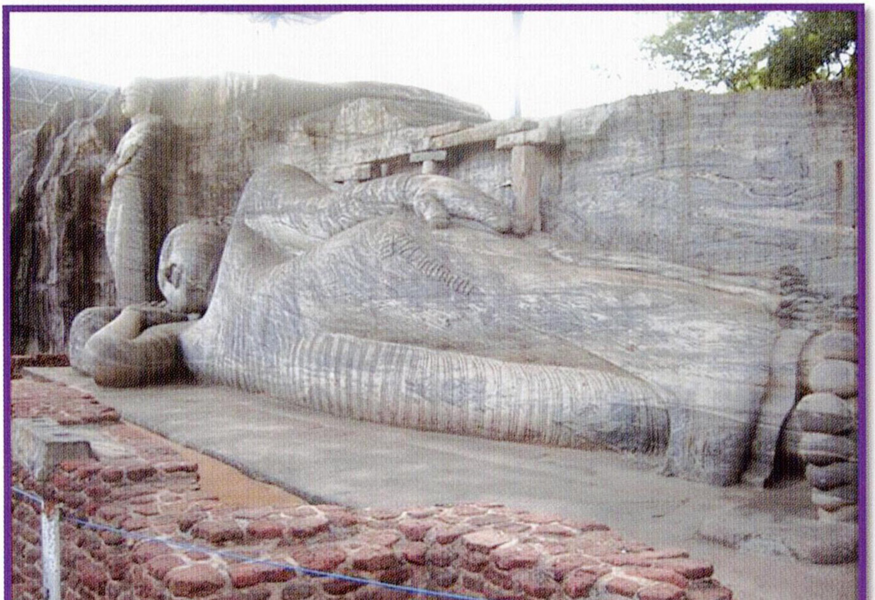








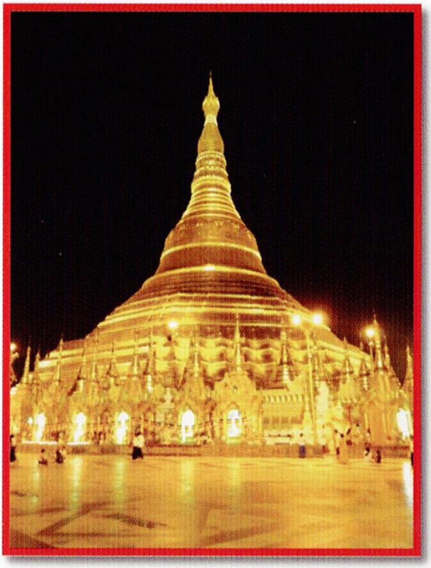
พระพุทธรูปที่กัลวิหาร เมืองโปโลนนารุวะ

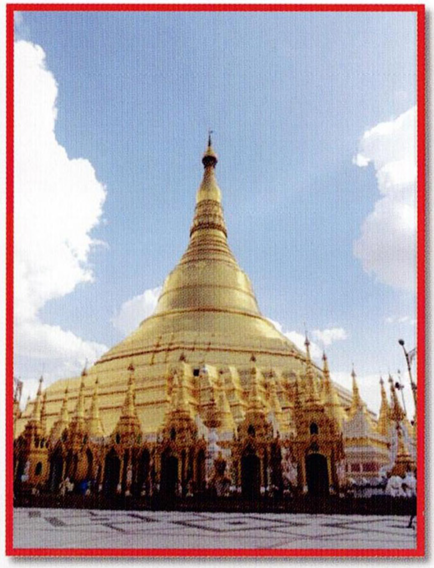


เที่ยวจาริกไปกราบสักการะบูชา พระบรมธาตุเจดีย์ ประเทศพม่า

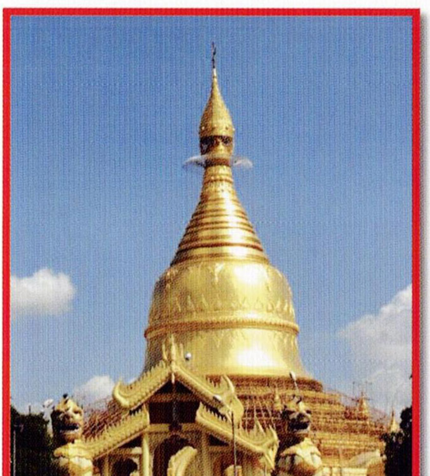


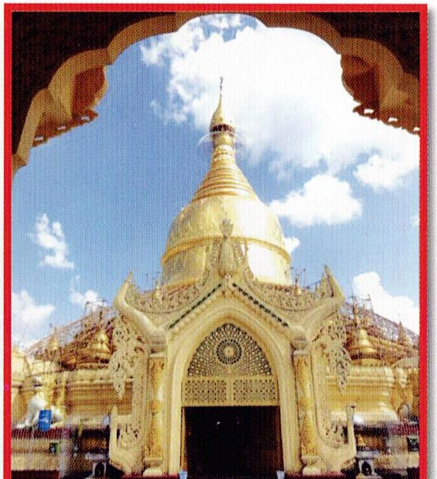
พระมหาธาตุเจดีย์ชเวดากอง เมืองย่างกุ้ง





พระมหาธาตุเจดีย์ชเวดากอง เมืองย่างกุ้ง





พระธาตุเจดีย์วิสยะ เมืองย่างกุ้ง

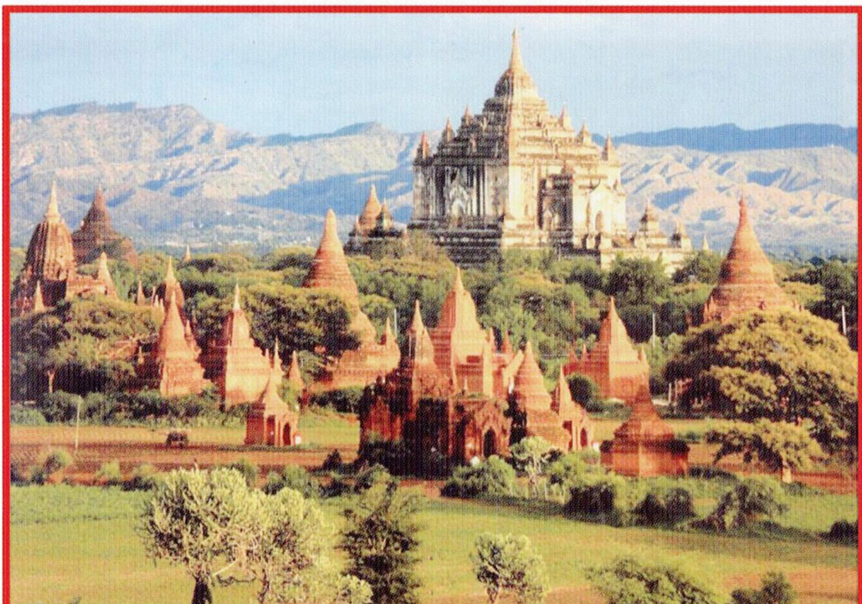


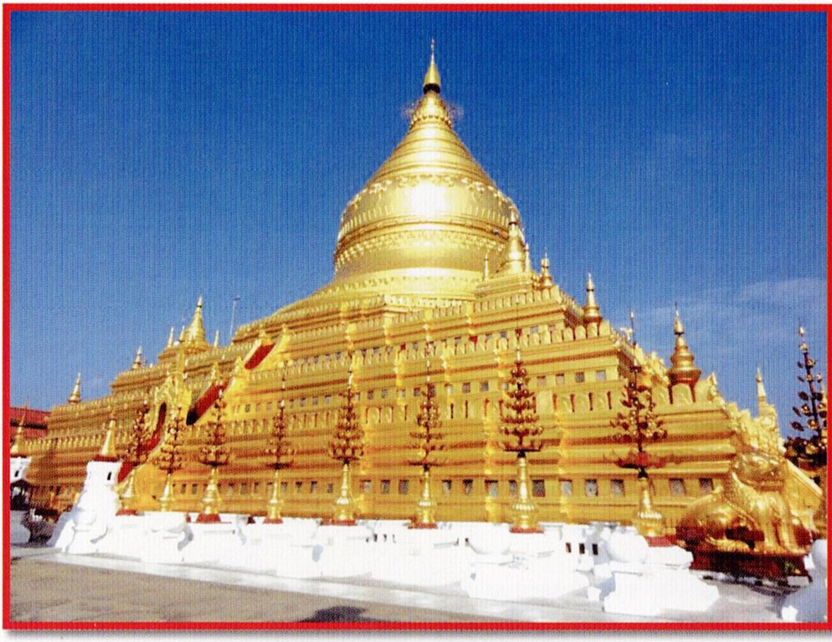
พระพุทธสีหไสยาสน์เฉ้าทัตจี (พระตาหวาน) เมืองย่างกุ้ง



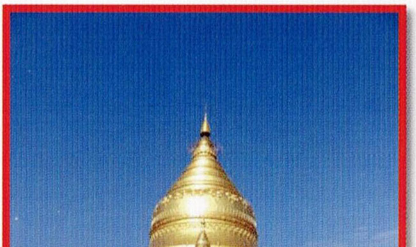


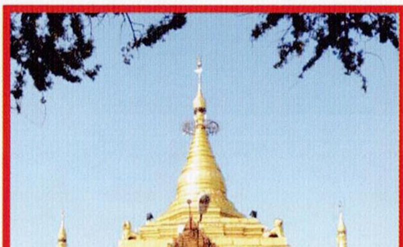
ทะเลเจดีย์ เมืองพุกาม



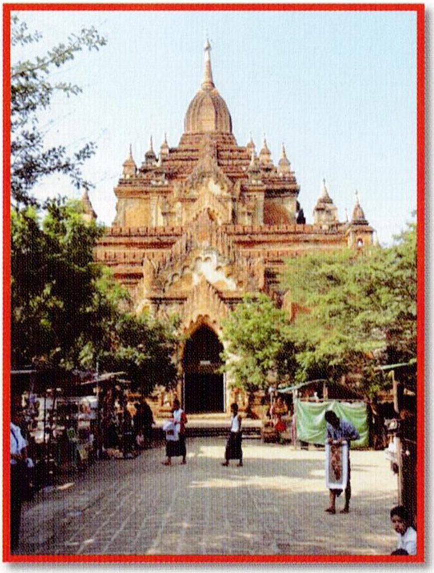


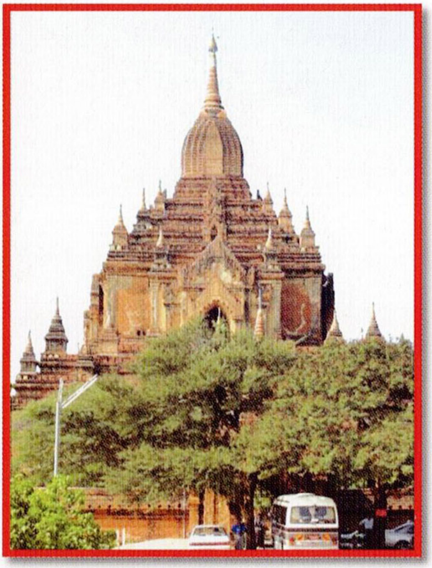
พระเจดีย์ชเวสิกง เมืองพุกาม



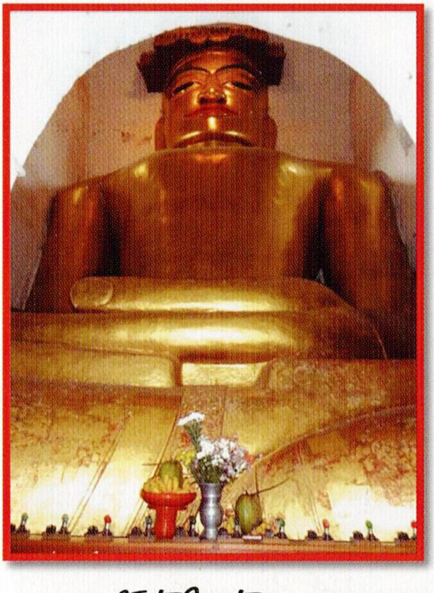


พระเจดีย์ชเวสิกง เมืองพุกาม

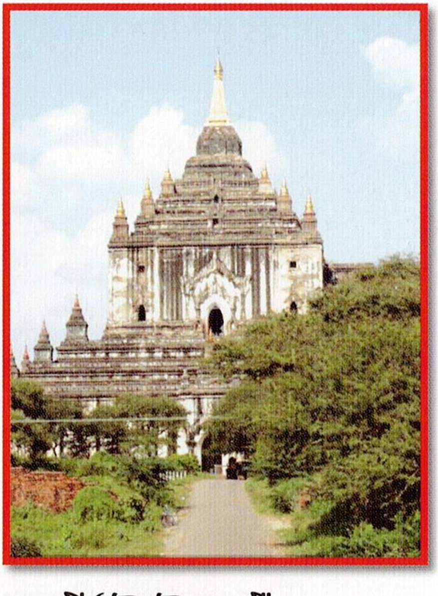




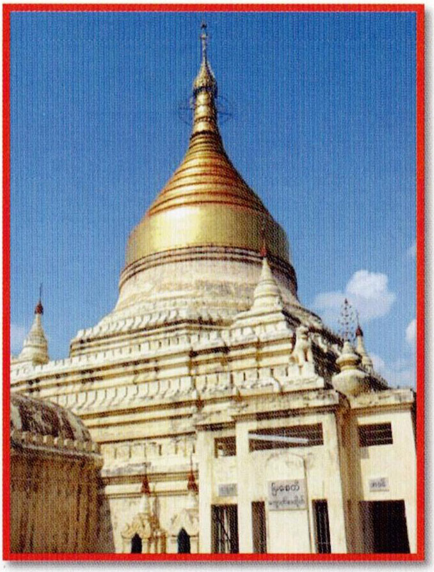
พระเจดีย์ ... เมืองพุกาม

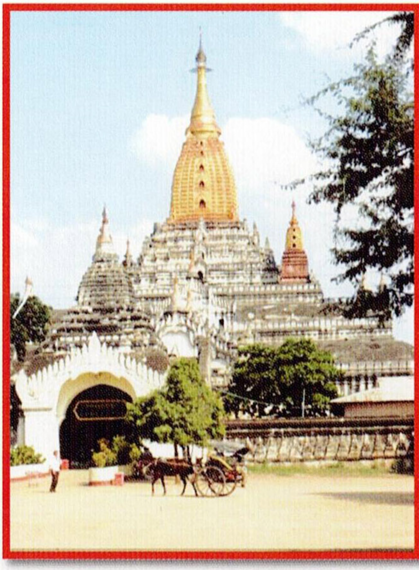


พระเจ้าคับใจ วัดมนูหะ



พระเจดีย์สัพพัญญู เมืองพุกาม





พระเจดีย์ ...

พระเจดีย์อานันทา เมืองพุกาม





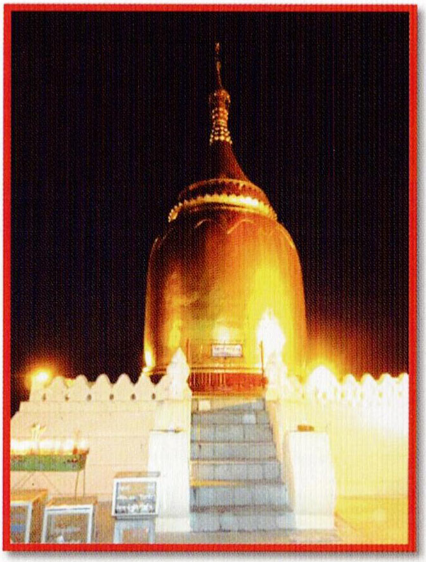
พระพุทธรูปภายในอานันทาเจดีย์ เมืองพุกาม



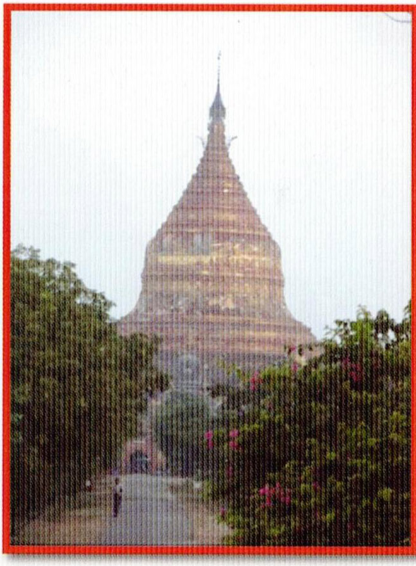
พระเจดีย์ธรรมย่านจี เมืองพุกาม



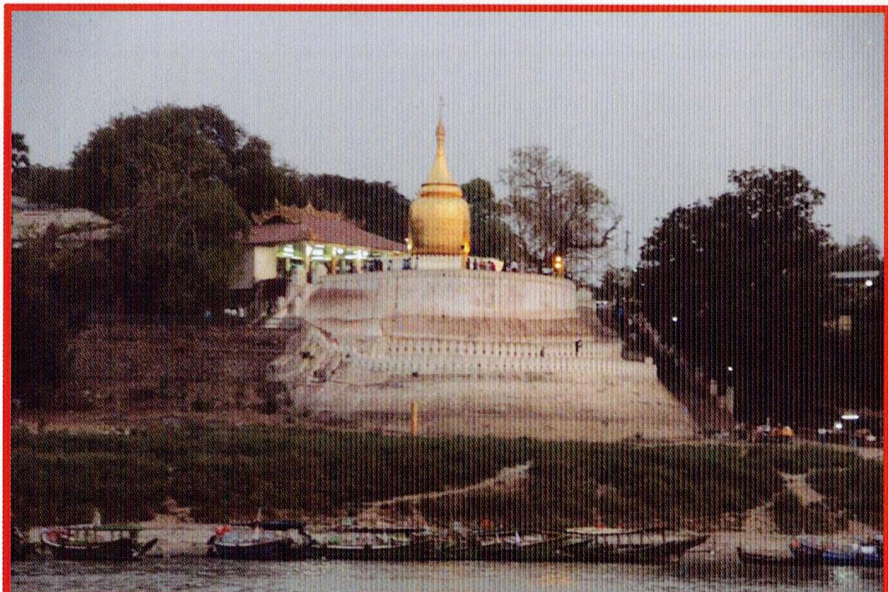
พระเจดีย์ชเวซานตอร์ เมืองพุกาม (ที่ขึ้นไปชมบริเวณทะเลเจดีย์)



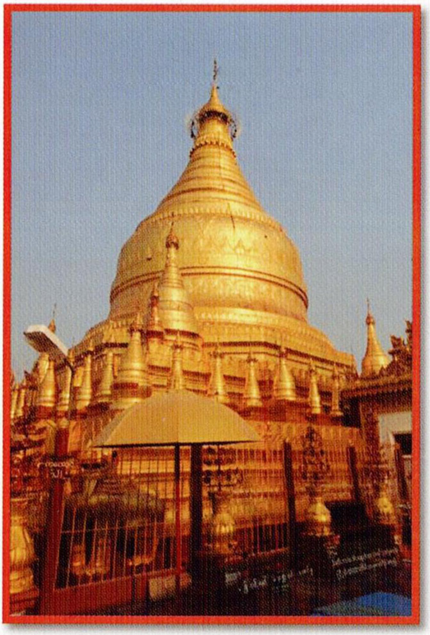
พระเจดีย์น้ำเต้า ปูพญา



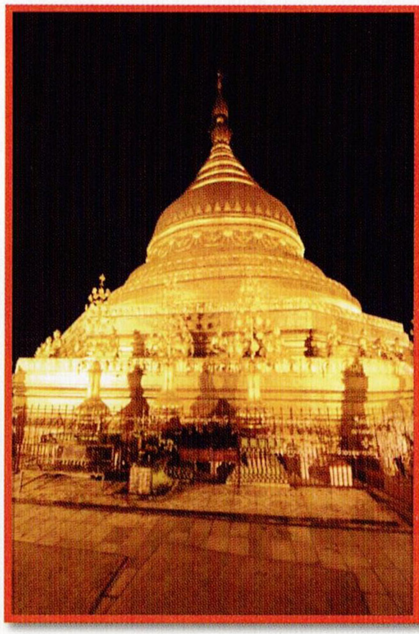
พระเจดีย์ ... เมืองพุกาม



พระเจดีย์น้ำเต้าปูพญา บนฝั่งแม่น้ำอิรวดี ยามพลบค่ำ เมืองพุกาม

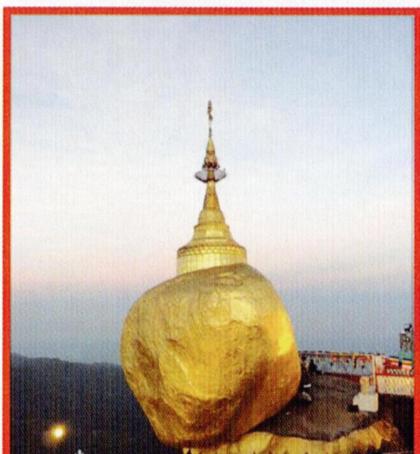


พระเจดีย์ตั้นจี้ต่อง

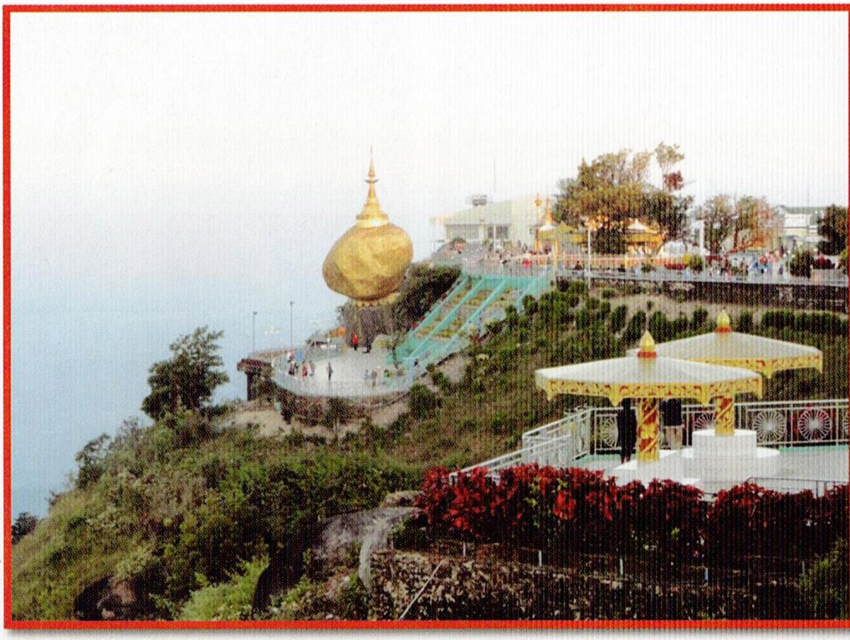


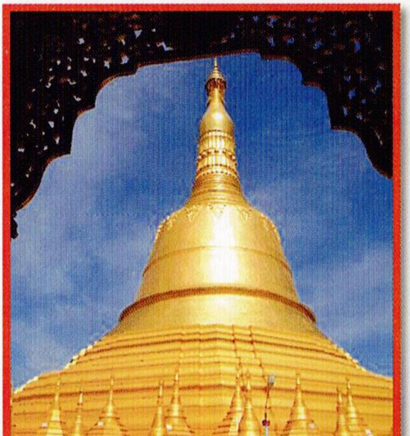
พระเจดีย์ตุ๊ยิงต่อง เมืองพุกาม

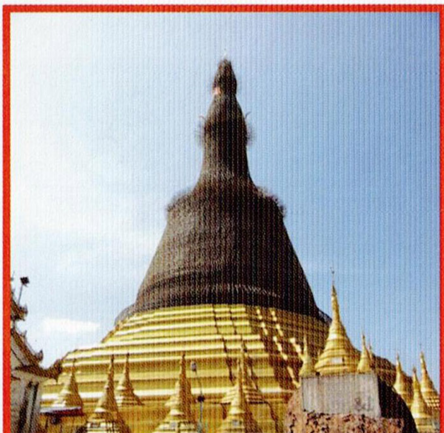




พระเจดีย์อินแขวน (ไจ้ทีโย) เมืองหงสาวดี



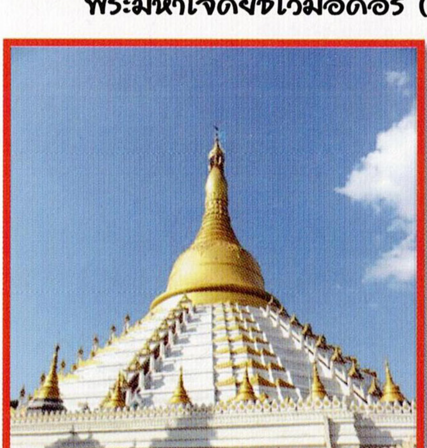




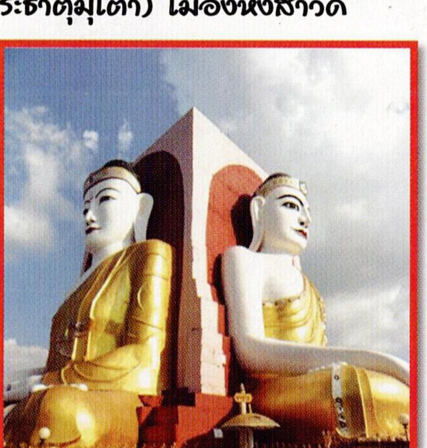
พระมหาเจดีย์ชเวมอดอร์ (พระธาตุมุเตา) เมืองหงสาวดี



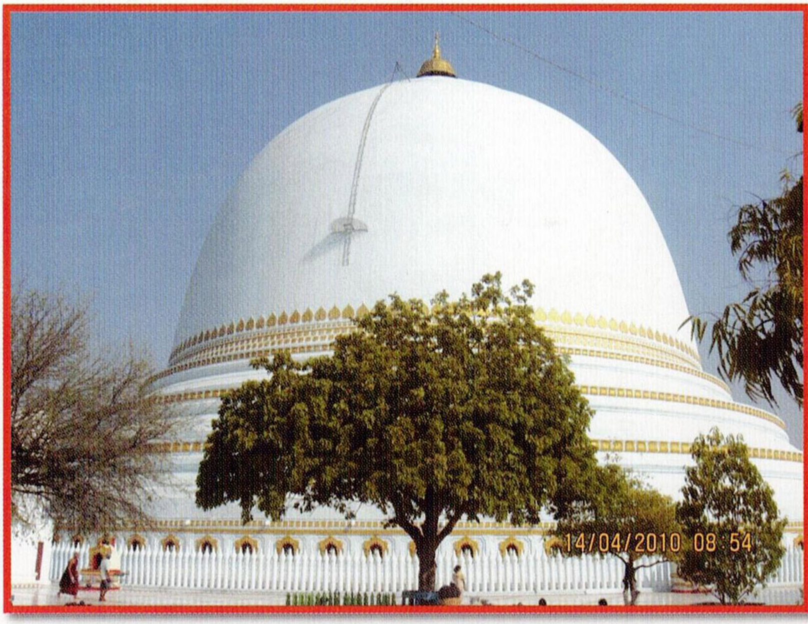
พระมหาเจดีย์ชเวมอดอร์ (พระธาตุมุเตา) เมืองหงสาวดี



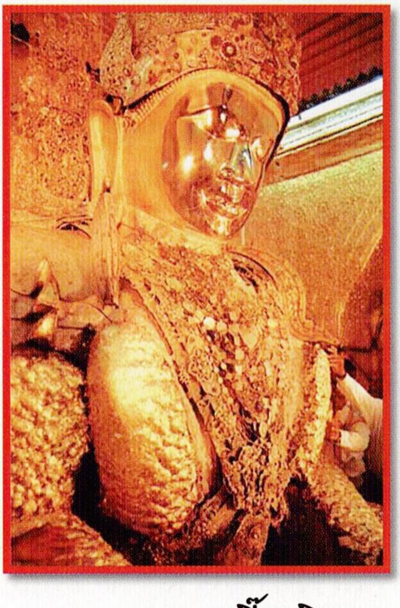
พระเจดีย์ ...



พระเจดีย์พระเจ้า๔องค์ ไจ้ปุ่น

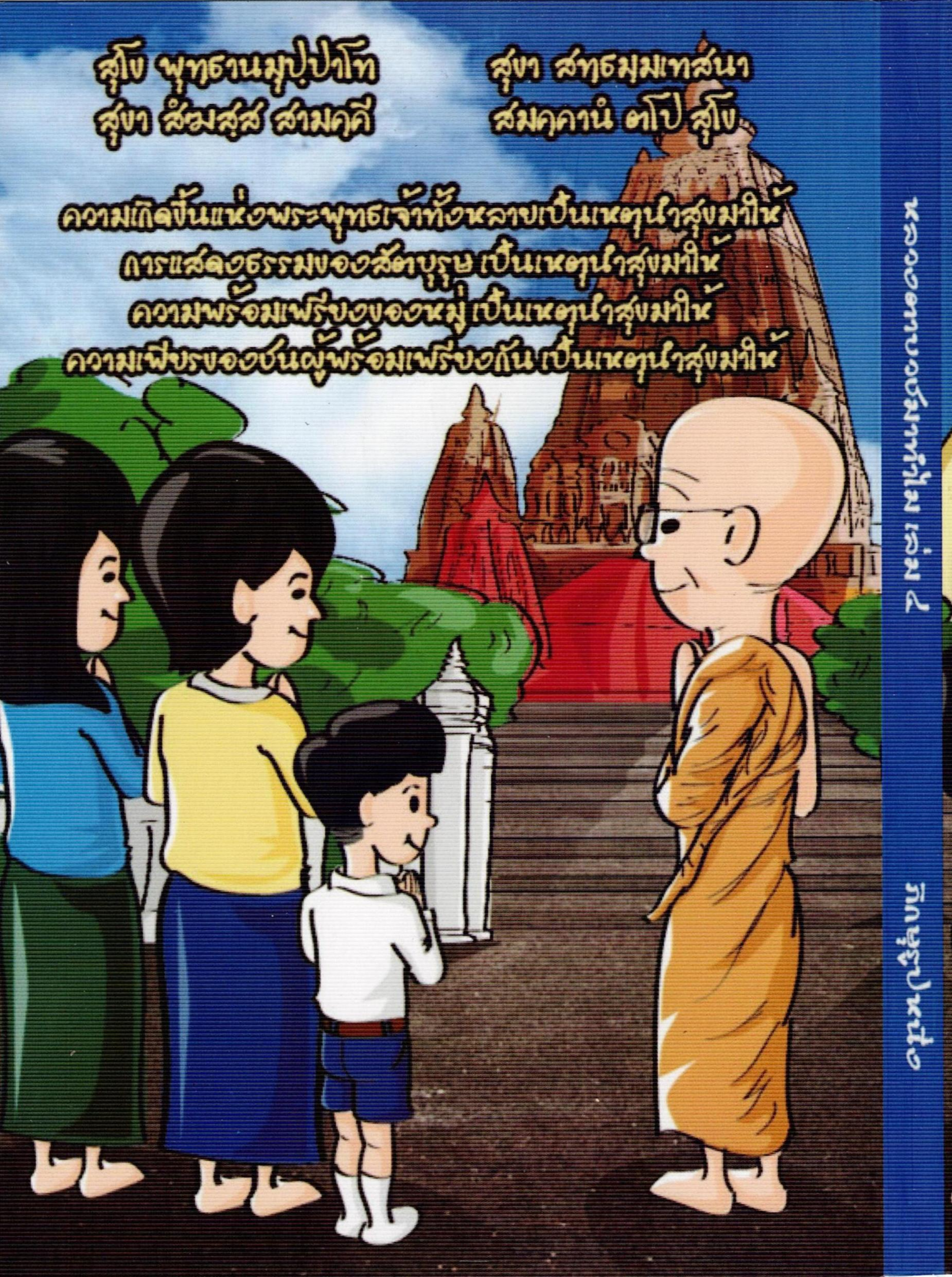


พระเจดีย์นมนาง มัณฑะเลย์





พระมหาเมี๊ยมุนิพญา (พระเจ้าเนื้อนิ่ม) มัณฑะเลย์


สุโข พุทฺธานมุปฺปาโท
สุขา สทฺธมฺมเทสนา
สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี
สมคฺคานํ ตโป สุโข
ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นเหตุนำสุขมาให้
การแสดงธรรมของสัตบุรุษ เป็นเหตุนำสุขมาให้
ความพร้อมเพรียงของหมู่ เป็นเหตุนำสุขมาให้
ความเพียรของชนผู้พร้อมเพรียงกัน เป็นเหตุนำสุขมาให้
หลวงตาบวชมาทำไม เล่ม ๔
ภิกษุรูปหนึ่ง